

**PEDAGÓGUSOK
ARCKÉPCSARNOKA**

2006

PEDAGÓGUSOK ARCKÉPCSARNOKA

KARÁCSONY SÁNDOR PEDAGÓGIAI EGYESÜLET
2006

Kiadja
a
Karácsony Sándor Pedagógiai Egyesület

Sorozatszerkesztő: **Ungvári János**

Kötetszerkesztő: **Nyirkos Tibor**

Szerkesztőbizottság:

Csiha László
Halász Ferenc
Kálmán Antalné
Király István
Korompai Gáborné
Kornya László
Lengyel Mihály
Molnár Lajosné dr.
Nyirkos Tibor
Új Imréné
Ungvári János

HU ISSN 1589-4185

Nyomdai munkálatok:
Kapitális Kft., Debrecen
Felelős vezető: Kapusi József

Azokról szól ez a kötet, akiknek:

*„ emlékét nemcsak a sírhant fejfájának adatkírása,
a rokonok fájó emlékezete, de a pedagógiai tiszteletadás,
hódolat és tudományos méltatás is meg fogja őrizni a jövő számára. ”*

(Dúrkó Mátyás recenziójából)

Előszó

sorozatunk ötödik kötetéhez

Tisztelettel és szeretettel adjuk közre kedves olvasóinknak a Pedagógusok arcképcsarnoka újabb kötetét, amelybe 85 arcképvázlatot foglaltunk bele önkéntes szerző jóvoltából. Legelőbb nekik mondunk köszönetet ellenszolgáltatás nélkül vállalt, önzetlen munkájukért. Elégedettséggel tölt el bennünket, hogy hagyományfeltáró és értékmentő tevékenységünket egyre többen ismerik és támogatják.

Itt mondjuk el, hogy sikerrel pályáztunk a Nemzeti Civil Alapprogram támogatására, de mások is nyújtottak anyagi segítséget működésünkhöz (önkormányzatok, vállalkozók, magánemberek). Nélkülük létezni sem tudnánk, nemhogy vállalt feladatainkat teljesíteni. Nem szenvedünk hiányt erkölcsi, szellemi támogatásban sem: szinte hihetetlen, hogy rendezvényeinket, kiadványainkat hány közreműködő segíti odaadóan és készségesen. Ez adja egyesületünk erejét, életképességét; ez igazolja, hogy kiadványainkat a közvélemény fontos kordokumentumnak, egykori nevelőink iránti adósságtörlesztésnek, tiszteletadásnak tekinti. Hálás köszönet érte!

Nem mellékes, hogy hagyományaink ápolása nemcsak a múlt muzeális lezárását, hanem jelenlegi pedagógiai közéletünk mélyebb megértését és a jövő megalapozottabb tervezését is szolgálja. Bár a száguldó idő örökös alkalmazkodásra készlet bennünket, mutatis mutandis – nem kell mindent még egyszer kitalálni, nem kell feltalálni a spanyolviaszt.

Ami sorozatunk tartalmát illeti, térben és időben folyamatosan bővült és bővül. A gyakorló pedagógusokon kívül korábban is helyet kaptak benne az oktatásigazgatás szakemberei, a rokonszalmák képviselői (népművelők, művészek, tudósok, hitoktatók, helytörténészek, közszereplők), főiskolai és egyetemi oktatók, professzorok, kutatók főleg – de nem kizárólag – Debrecenből és Hajdú-Bihar megyéből. Most újdonságként egy német professzor kap helyet kötetünkben. A bővülésnek természetes előidéző oka az, hogy az oktatás és nevelés valóságos és elméleti kapcsolatrendszere túl gazdag ahhoz, hogy szigorúan körülhatároljuk.

Annak a kellemes tapasztalatnak, hogy sorozatunkat nemcsak a pedagógus-társadalom, hanem a tágabb nyilvánosság is növekvő érdeklődése kíséri, két oka biztosan van. Az egyik az, hogy az iskolával így vagy úgy mindenki kapcsolatba kerül, tehát van tapasztalata róla, érdekli, „ért hozzá”, a másik pedig (hadd húzzuk ki egy kicsit magunkat), hogy sikerült egy bizonyos nívót elérni és tartani az arcképvázlatok tartalmában és formájában. Belső szerkesztési útmutatóink, ajánlásaink – amelyek közül a legfontosabbakat korábbi köteteinkben közre is adtuk –, úgy látszik, elérték céljukat. Most is ezekhez tartottuk magunkat: a névcikkekben a *címszót* és a hozzá tartozó

bázisadatokat, az *életút* és az *életmű* bemutatását, a *szakmai-közéleti* tevékenységet, végül a felhasznált *források* és dokumentumok feltüntetését ellenőriztük és értékeltük.

Ez azonban csak ajánlás, segédanyag a munkához: a szerzőknek ugyanis nagy mozgásterük van a sorrend, az értékhierarchia, a kifejtési mód, a személyesség és tárgyilagosság, a hangnem és a stílus stb. megválasztásában. Ki is használták.

Mindezek alapján az írások három fő csoportba sorolhatók: a tényyszerűséget követő *dokumentatív*, az érzelmi mozzanatokat előnyben részesítő, emelkedett *emocionális* és a kettőt ötvöző *esszészerű* csoportba. A tényekre szorítókozó törekvés indítéka a hitelesség („a tények magukért beszélnek”); az emocionális az együttérzés elnyerése („az érzelem felülírja a prózaiságot”); az esszéé a (viszonylagos és elérhetetlen) teljességigény („a tényyszerűség és az érzelmi dimenziók egyesítése a legmeggyőzőbb”). A három típus között nincs értékbeli különbség. Végül is mindig a minőség számít.

Ennek megfelelően válogattuk meg kötetünk névcikkeit.

Reméljük, munkánkat, kötetünket ezúttal is érdeklődéssel várja és elégedettséggel honorálja a kedves olvasó.

Debrecen, 2006. szeptember hó

Nyirkos Tibor
a kötet szerkesztője

Akiokról megemlékeztünk

Ács Miklós	általános iskolai tanár
BacsKay Csaba Zoltán	általános iskolai tanár
Baranya Pálné	általános iskolai igazgató
Báthory Miklós	gyógynevelési tanár
Benkő Károly	egyetemi kutató
Bertók István	gyakorló iskolai vezetőtanár
Bíró Lajos	tanár, természettudós
Bíró Zoltán	egyetemi oktató
Bodnár Károly	általános iskolai tanár, igazgató
Bodnár Pál	középiskolai tanár
Bodnár Sándorné	középiskolai tanár
Bolodár Alajos	egyetemi főtitkár
Borbély András dr.	egyetemi docens
Bordás József	általános iskolai tanár
Derzsi Bálint	általános iskolai tanár
Diénes Izra	néptanító
Diénesné Hajdú Emma	tanító
Dombrowszky József dr.	egyetemi tanár
Durkó Mátyás dr.	egyetemi tanszékvezető professzor
Fehér Istvánné	általános iskolai igazgató
Gál Gézáné	középiskolai tanár
Gyulai Károly	tanító, igazgató
Horvay (Kronstein) Béla	középiskolai vezetőtanár
Istók Kálmán	középiskolai tanár
Jankó Istvánné	tanító
Jónás Lajos	tanító
Jósvay Gábor	kántortanító, igazgató
Józsa László dr.	egyetemi docens
Juhász László	általános iskolai tanár
Kalas Ferenc	általános iskolai tanár
Kállai Imréné	tanító
Karai Sándor	középiskolai tanár, igazgató
Kertész Pál	tanító, tanár, igazgató
Kettesy Aladár	egyetemi professzor
Király Róbert	középiskolai tanár
Kiss Albertné	minisztériumi tudományos főmunkatárs
Kiss János	kollégiumi igazgató
Kiss Tihamér dr.	egyetemi magántanár
Kopasz Károly	tanár, festőművész
Kordás Ferenc	tanár
Kovács Mátyás	földrajz-biológia szakos tanár, iskolaigazgató
Kozma Sándor	gimnáziumi igazgató
Kun Sándor dr.	gimnáziumi igazgató
Lővei Károly	középiskolai tanár

Máté József	tanár, igazgató, szakfelügyelő
Molnár Elek	középiskolai igazgatóhelyettes
Molnár Elekné	középiskolai tanár
Molnár Ferenc	kántortanító
Molnár Gyula	általános iskolai tanár
Nagy Tibor Ferenc	tanító
Nagy Tiborné	tanító
Németi Gáborné	tanár
Nótin Lajos dr.	főiskolai tanár
Nyáry Béla	fizika szakos tanár
Oláh Tibor	általános iskolai tanár
Olajos Ferenc	tanító
Olasz Árpádné	tanító, gyógypedagógus
Ormós Lajos	igazgató-tanító, tankerületi főigazgató
Pákozdy László Márton	teológiatanár, bibliafordító
Pénzes Lajos	középiskolai tanár, igazgatóhelyettes
Péter Imréné	biológia-földrajz szakos tanár
Rábold Gábor	gimnáziumi tanár
Román Gyula	középiskolai tanár
Sándor Mihályné dr.	tanítónő
Somlyai Miklós	általános iskolai tanár, igazgató
Somogyi Árpád	tanár, szakfelügyelő
Somogyi László	általános iskolai tanár
Soó Rezső dr. prof.	egyetemi professzor, akadémikus
Szabó Imréné	általános iskolai tanár, igazgató
Szabó Zoltánné	középiskolai tanár, igazgatóhelyettes
Székelyhidi Ágostonné	gimnáziumi tanár
Szekeres Sándor	általános iskolai tanár, vezető szakfelügyelő
Szűcs József	igazgató-tanító
Tallódi Sándorné	tanítónő
Tanka János	tanító, költő
Tomka Jánosné	általános iskolai tanár, iskolaigazgató.
Tóth János	tanár, igazgató
Tóth József	debreceni reáliskola első igazgatója
Tóth Sándor	iskolaigazgató
Ujhelyi Istvánné	középiskolai igazgató
Vályi-Nagy Józsefné dr.	középiskolai vezető tanár
Weintrager Adolf	szakfelügyelő, főiskolai tanár, festőművész
Zsigó Menyhértne	tanítóképző intézeti tanár

Az arcképvázlatok szerzői

Agárdi Gáborné	Debrecen
Alberth Béla orvosprof.	Debrecen
Balogh József dr.	Debrecen
Bánáti Tibor	Baja
Benedek László	Debrecen
Benkő Ilona dr.	Debrecen
Császiné Vitális Julianna	Hajdúszoboszló
Csiha László	Hajdúböszörmény
Csontos Gabriella	Püspökladány
Daróczi András dr.	Hajdúböszörmény
Dombrovsky Ádám	Budapest
Gaál Antalné	Poroszló
Gyulai Sándor	Hajdúböszörmény
Hamvas Lászlóné	Berettyóújfalu
Halász Bálint	Makó
Halász Bertalanné	Eperjeske
Halász Ferenc	Hajdúszoboszló
Harangi Jánosné	Debrecen
Ikvai Nándorné	Berettyóújfalu
Juhász Józsefné	Derecske
Jurcsák Lászlóné dr.	Debrecen
Kakucsi Géza	Debrecen
Kakucsiné Szegedi Etelka	Debrecen
Kalas Ildikó	Debrecen
Kálmán Antalné	Debrecen
Kántor Sándorné dr.	Debrecen
Kereskényi Miklós dr.	Debrecen
Kincses Gyula	Debrecen
Király István	Balmazújváros
Király Róbert	Debrecen
Kiss Lajosné	Hajdúszoboszló
Komlósi Lászlóné	Debrecen
Korompai Gáborné	Debrecen
Kovács Zoltán dr.	Budapest
Kun Ákos dr.	Budapest
Licz Jánosné	Hajdúszoboszló
Molnár Gyuláné	Poroszló
Molnár Lajosné dr.	Debrecen
Németi Gábor	Gyöngyös
Nyíri Sándorné	Cegléd
Nyirkos Tibor	Püspökladány
Ónody Magdolna dr.	Miskolc

Ötvös László dr.
Pávay Márta
Péntek Márta dr.
Pénzes Barna
Pepó Péter dr.prof.
Pércsi Imréné
Porcsalmy János dr.
Raffayné Oláh Katalin
Sipos Endre
Somlyai Magdolna
Somogyi Lászlóné
Szabó Gyuláné
Szalay Tiborné dr.
Szöllősi Imréné
Tóth Pálné
Tóth Tamás
Tóth Vendelné
Ungvári Imre
Ungvári János
Ungvári Jánosné
Vadnai Lászlóné
Vatai Istvánné
Zákány Józsefné
Zsigó László
Zsirosné Pongor Magdolna

Debrecen
Debrecen
Poroszló
Debrecen
Debrecen
Berettyóújfalu
Debrecen
Nyíregyháza
Maglód
Debrecen
Hajdúszoboszló
Hajdúszoboszló
Debrecen
Derecske
Berettyóújfalu
Poroszló
Tiszafüred
Debrecen
Debrecen
Debrecen
Hajdúszoboszló
Hajdúszoboszló
Derecske
Budapest
Létavértes

Az arcképvázlatok szerkezete

Mindenekelőtt utalni kívánunk arra, hogy a Kazinczy Ferenc által meghonosított arcképcsarnok (arcképvázlatok csoportja) mint irodalmi műfaj nem azonos a lexikkal, ugyanis vannak attól eltérő vonásai. Talán a legjellegzetesebb sajátosság, hogy lehetőséget ad magánvélemények nyilvánítására is. Ez kiadványunk tekintetében szinte elkerülhetetlen, sőt kívánatos is, hiszen a névcikkek (arcképvázlatok) szerzőinek személyes kapcsolatuk vagy éppen valamilyen (tanítványi, munkatársi, családi) kötődésük van az arcképcsarnokban szereplő személyekkel. Ez abban nyilvánulhat meg, hogy a névcikk szerzője - a hiteles dokumentumok mellett - az emlékezés ecsetvonásaival még gazdagabban képes megjeleníteni az adott személy pedagógusi, tudós-tanári és emberi alakját. Természetes követelmény azonban a felelősséggel tett emlékezés.

Az arcképcsarnokban szereplők **névcikkét** a magyar abc betűrendjében közöljük. Az első adat a (családi és kereszt-) név: a **címszó**, amelyet félkövér betűkkel szedtünk. A leánykori nevet normál betűkkel jelöltük. A címszót kerek zárójelben követik a születés és halálozás adatai. A címszó lezárásának tekintjük a foglalkozást meghatározó tevékenység, ill. tudományos fokozat megnevezését.

A **főszöveg** első része az **életút** bemutatása, amely általában a származás megjelölésével és/vagy az iskolai tanulmányok felsorolásával (oklevél, diploma megszerzése) kezdődik. Ezt követi időrendi sorrendben a munkahelyek, valamint a beosztások megemlézése.

A főszöveg második része az **életmű** bemutatása, a végzett tevékenység szakmai méltatása s annak elismerése, a kitüntetések megemlézése. Ugyancsak itt adódik lehetőség a kutatási területek és tevékenység bemutatására, megjelölve az elért eredményeket és a legfontosabbnak minősített műveket és publikációkat. A műveknél a címet teljes terjedelmében közöljük, megjelölve a kiadói, nyomdai és évszám adatokat.

A főszöveg harmadik része általában a **szakmai-közéleti** munkásságot méltatja, különösen az adott településen kifejtett tevékenység alapján. Itt adódik lehetőség a személyes kapcsolatok bemutatására és különösen a jellemző emberi vonások felvillantására.

A főszöveget a **hitelesítő** irodalom és dokumentumok bemutatása, ill. azokra való utalás zárja, több esetben megjelölve a hozzáférhetőséget is. Itt is gyakran használunk rövidítéseket, különösen a periodikák esetében. A hónapok rövidítése a közhasználatban elfogadott módon történik.

Végül a névcikket a szerző (emlékező) kurzív betűkkel szedett neve zárja. Több esetben előfordul, hogy egy névcikket több szerző készített. Kiadványunk elején betűrend szerint tüntettük fel a szerzőket és azokat, akikről megemlékeztünk.

A szerkesztő

A

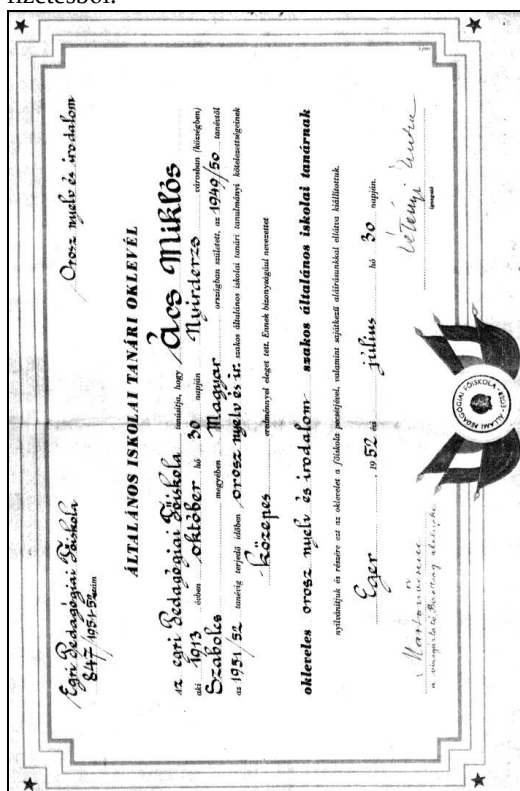
Ács Miklós (Nyírdersz 1913. október 30. — Debrecen-Józsa, 1980. március 25.): szerzetes, tanító, általános iskolai tanár.

Édesapja, Ács Sándor kisbíró, édesanyja Lengyel Erzsébet. Házasságukból ő 14. gyerekként látta meg a napvilágot.

Munkácson a Szent Bazil görög katolikus szerzetesek rendjében élt, tanult és dolgozott 1934-37-ig. Ez a világ tette lehetővé számára, hogy 5 idegen nyelv birtokosa lehetett. Jellemző, hogy a férfiszabó és szakács szakmákat is itt tanulta meg. 1937-től a hajdúdorogi rendházban tevékenykedett. Nagy értékű kincs veszett el az utókor számára, mivel nem hagyott hátra semmiféle feljegyzést az itt töltött évekről. Itt élt és

dolgozott, míg meg nem ismerkedett leendő feleségével, ekkor kilépett a rendből. Házasságkötés után Debrecenbe költöztek, és két leánygyermeket, Katalint és Máriát nevelték fel egy fizetésből.

Nagy segítséget jelentett a jövedelem-kiegészítő tengeriföld, amit az adott iskola körzetében működő tsz-tól (termelőszövetkezet) kapott.

Ezen földön való termelés mellett is megvolt az igénye a szellemi tudás gyarapítására. 1952. júl. 30-án az Egri Pedagógiai Főiskolán orosz nyelv és irodalom szakos tanári diplomát szerzett.

Tanított Biharkeresztesen, Bojton, Nagykereken, Beton-tanyán, Pallag-tanyán, Apafán, Dombos-tanyán, Hajdúhadházon és 1954-től 1957-ig Bocskai kertben, majd 1964-ig Debrecen-Józsán.

Az ismeretanyagot összekötötte mindennapi példákkal. A hazaszeretetet sem szólamokkal magyarázta, hanem például a hazai termékeink fogyasztására hívta fel a figyelmet. Eszünkbe sem jutott déligyümölcsök, felvágottak stb. után ácsingózni, mivel tanár bácsi megmondta, hogy a magyar szalonnának, almának, zöldségnek nincs párja a világon. Igaz, hogy ennek inkább napjainkban van jelentősége, mert akkor nem is volt választékunk.

Ám ezekben az években a mi iskolánkban (gondolom a többiben is) még kétség sem merült fel a katedráról elhangzottakkal kapcsolatban. Iskolánk, a bocskai kert Poroszlai-kastély gyönyörű nyári rezidencia volt, szép intarziás kőpadlóval, felfűthetetlen magas termekkel és kis vaskályhával. Ezekben az években igen hideg telek voltak, nagyon fázott a lábunk az órák alatt.

Volt úgy, hogy ezt szóvá tettük, rögtön reagált: A lábad fázik? - dugd zsebre! De másnapra az ócska iskolapadjaink lábára már vastag deszkákat szegeztek lábtartónak a felnőttek. Szerény megjelenésével, járáshibájával ma is előttem van. Látom osztályfőnökként, amint humanusan szemet huny jelentéktelen hiányosságaink felett, amit aztán másnapra „önként és dalolva” pótolunk.

Vannak, akik szélsőséges megnyilvánulásaira is emlékeznek. Iskolánkban ő vezette be az orosz nyelvtanítást. Emlékezetem szerint nemcsak megszerettette, de szorgalmasan tanultuk is a nyelvet. Az 1956-os forradalom idején elégettük a címereket és az orosz könyveket. Felnőtt fejjel nagyon sajnáljuk, hogy nem éltünk a lehetőséggel, és így szegényebbek lettünk egy idegen-nyelvtudással. Ács Miklós tanár bácsi elbúcsúzott iskolánktól.

Nekünk példát adott sokoldalúságból és kitartásból.

Nyugdíjazásáig Debrecen-Józsán tanított, ahol gyermekvédelmi feladatokat is ellátott. A családja úgy emlékezik ezekre az évekre, hogy éjszaka az ágyból is felkelt, ha bármely családnak azonnali segítségre volt szüksége. Nem a fizikai, hanem az erkölcsi fölényével akadályozott meg tragédiákat.

A bocskai kert iskolával és így Somlyai Miklós igazgatóval folyamatosan tartotta a kapcsolatot. A Zelemérnél állomásozó szovjet katonák segítségével villanyosították iskolánkat.

Az életrajzi adatokat lányaitól: Asztalos Sándorné Ács Katalintól és Jónás Sándorné Ács Máriától kaptam.

Agárdi Gáborné

B

BacsKay Csaba Zoltán (Döge [Szabolcs m.], 1927. március 30. – Debrecen, 2000. május 11.): kántortanító, általános iskolai tanár.

Szülei mindketten tanítók voltak. Apja: BacsKay Ferenc, anyja: Peleskey Juliánna. Hárman voltak testvérek.

A négy elemi iskolát Dögén, majd a nyolcosztályos gimnázium 1-4. osztályát a Bessenyei György Állami Reálgimnáziumban végezte.

Édesapja 1941-ben meghalt, s a család Debrecenbe költözött. Az 5 osztályos tanítóképzőt a debreceni Református Kollégium tanítóképző intézetében végezte 1947-ben orgonista kántortanítóként. A kollégiumban olyan nevelést kapott, ami meghatározója volt egész életének. Az 1947-49-es iskolai években Füzesgyarmaton a ref. iskolában tanított. Az első évben helyettes, fizetés nélküli nevelőként. A második évben megválasztották rendes tanítónak. Saját kérésére

1949 augusztusban Püspökladányba helyezték. Egy évig az ürmösháti 1-8. osztályos osztatlan tanyai iskolában tanított. A következő évben már Püspökladány-Petritelep állami általános iskolában van 1954-ig.

1954. július 1-től saját kérésére Hajdúszoboszlóra, a 2-es számú iskolába helyezték. Előbb alsó, majd felső tagozatban tanított. Vezette a gyakorlati foglalkozást, közben elvégezte az Egri Pedagógiai Főiskola mezőgazdasági ismeretek és gyakorlatok szakát. 1964-ben tanári oklevelet kapott. 1978-ban igazgatóhelyettesi megbízást kap. A dolgozók iskolája irányítója, oktatási, nevelési és gazdasági feladatainak ellátója lett. Hozzá tartozott a napközi otthon irányítása is. A pedagóguspályán eltöltött folyamatos munkaviszony figyelembevételével a törzsgárda-jelvény ezüst és arany fokozatainak tulajdonosa. A Pedagógusok Szakszervezetének a városban munkavédelmi felelőse volt hosszú éveken át. A Munkaügyi Döntő Bizottságnak is tagja volt. Az MHSZ-ben városi vezetőségi tag. Húsz évig vezetett modellező szakkört.

Pedagógiai felkészültsége kiváló. Bekapcsolódott az iskola vezetésébe és a szakszervezeti munkába egyaránt. Véleményét bátran hangoztatta a kartársak előtt. Pedagógiai állásfoglalása haladó, mindig újat kereső volt. A gyakorlati oktatást kiválóan vezette, a gyakorlókertben ő szervezte meg a felső tagozatos tanulók gyakorlati foglalkozását. A gyakorlókert nyári gondozását is helyesen szervezte, úgy hogy sem a munkában, sem a termelésben, sem az értékesítésben nem volt kiesés. Nemcsak az iskolában, hanem városi, megyei viszonylatban is jó eredményt mutatott fel a gyakorlati oktatás tanításában. Tapasztalatcserére jártak hozzá más iskolákból. Szaktekintélyre tett szert, másoknak is

tudott tanácsot adni, példát mutatni. A mezőgazdasági pályára való irányultság érdekében szakkört vezetett a Vörös Hajnal MTSZ-szel együttműködve. A gyermekekhez való viszonya igen jó volt, hangneme megértő, munkára serkentő. Szívesen dolgoztak neki akkor is, ha nem iskolaidőbe esik, és nem kötelező a munka. Ez jó szervező tehetségét mutatja.

Elméleti tárgyakat is tanított, főleg matematikát. A tanulak begyakorlását színessé, változatossá tette. A dolgozók esti tagozatában is dolgozott. Kijárt a tanyákon szervezett osztályokba, ahol jó eredményeket ért el. Ezt különösen emberi közelségben való alapállásában érte el. Az üzemi osztályok szervezéséért és kitartó, folyamatos eredményes tanításáért az Állami Gazdaság 10 éves jubileumi jutalomban részesítette.

Szerény, de nyílt magatartása rokonszenves volt mindenki számára. Ez meghatározta a kartársaihoz való viszonyát is. A tantestületbe nemcsak beilleszkedett, hanem annak egyik igen értékes tagja volt, aki jó hatással volt a közösségre. Állásfoglalása elősegítette a pedagógiai egység kialakulását. Jó ötletei, elgondolásai voltak. Fehér asztal mellett jó hangulatot tudott teremteni szép basszus hangjával.

Már képzős korában énekelt a Kollégiumi Kórusban, amit Csenki Imre tanár úr vezetett. Baráti szálak is fűzték őket egymáshoz. Sokáig levelezést folytattak. A családnak ma is megvannak azok a levelek, amit a tanár úr írt kedves tanítványának. 1948-ban a Csenki-kórusral Svájcban hangversenykörúton vett részt. A fűzesgyarmati és hajdúszoboszlói kórusnak is oszlopos tagja volt sok éven át.

1951-ben kötött házasságot Kókai Eleonóra tanítónővel, akivel 46 éven át békés, boldog házasságban élt annak 1997-ben bekövetkezett haláláig. Házasságukból 1952. október 1-én Csaba nevű fiuk született, aki szülei nyomdokába lépve szintén pedagógus lett feleségével együtt. Unokái: Csaba és Tamás.

1988. augusztus 31-én ment nyugdíjba 61 évesen, 41 év 27 nap szolgálat után.

2000. május 11-én fejezte be áldásos életét. A debreceni Nagyerdő fái alatt alusszák örök álmukat kedves feleségével. (Elszáll az élet,/ Mégsem ér véget,/ Emléked megmarad/ Szívünkben él./ Bach)

Kitüntetései:

Érdemes Társadalmi Munkás (1983)

MHSZ munkáért bronz fokozat (1985)

Szakszervezeti Munkáért (1985)

A Haza Szolgálatáért bronz fokozat (1987)

Pedagógus Szolgálati Érdemérem (1988)

Arany diploma (1997)

Források:

Minősítések, visszaemlékezések, személyi anyagok.

Kiss Lajosné

Baranya Pálné Kovács Piroska Katalin (Debrecen, 1926. július 13. – Derecske, 2005. december 5.): középiskolai tanár, általános iskolai igazgató.

Iskoláit Debrecenben, Hajdúszoboszlón, a tanítóképzőt Debrecenben, a Dóczy Leánynevelő Intézetben végezte. 1945. július 23-án képesítőt, 1955-ben az Egri Pedagógiai Főiskolán magyar-történelem szakos általános iskolai tanári, majd 1969-ben Debrecenben a Kossuth Lajos Tudományegyetemen történelem szakos középiskolai tanári diplomát szerzett.

1945. szeptember 25-én kezdte meg pedagógusi pályáját Álmosdon a református elemi iskolában. Itt birkózott meg az államosítás oktatásra kiható kívánalmaival. Itt ismerkedett meg Baranya Pállal, aki kollégája, majd az iskola igazgatója lett, és akihez 1949-ben férjhez ment. 1950-ben Tiszacsegére kerültek, itt három évet töltöttek el lelkes, kitartó munkával, nagy szorgalommal nevelve az ifjúságot. 1953-ban Polgárra helyezték mindkettőjüket szolgálati érdekből. 1966-ig az általános iskolában tanított magyart és történelmet, majd 1966-tól a polgári József

Attila Gimnáziumban középiskolai tanárként dolgozott, melyhez a képesítést 1969-ben meg is szerezte. Férje előbb iskolai igazgató, majd tanulmányi felügyelő, aztán művelődési osztályvezető volt.

1970-ben megszűnt a polgári járás, ekkor Derecskére helyezték őket. A Bocskai István Általános Iskolában kapott tanári állást. Három évi eredményes iskolai munka, aktív közéleti tevékenység után a derecskei I. sz. Általános Iskola igazgatója lett 1973-tól 1981-ig. Ez alatt az idő alatt vette fel az intézmény a József Attila nevet és felépült egy új épületszárny. Igényes és emberséges vezetőként irányított. Munkabírása, lendülete erőt és hitet adott, példát mutatott. Határozott kiállása a napi munkában nagy segítség volt. Egy jól képzett egyéniségekből álló tantestület megteremtésén, megőrzésén dolgozott. Célja egy gyermekközpontú nevelőiskola volt. Innen ment nyugdíjba 1981. december 31-én. Nyugdíjasként is tovább dolgozott. Volt iskolájában 3 és fél évig az Eltérő Tantervű Tagozaton, Konyáron hat, a Bocskai István Általános Iskolában egy tanévet tanított végig. Legtovább a derecskei I. Rákóczi György Gimnáziumban működő Szakmunkások Szakközépiskolájában a levelező tagozaton tanított, 1995-ig. A felnőttoktatásba már álmosdi tanítónő korában bekapcsolódott. Azok között volt, akik igyekeztek segíteni a felnőtteknek abban, hogy elvégezzék a nyolc osztályt, hogy felszámolják az analfabetizmust. Aktív dolgozóként is minden tanévben tanított a polgári és a derecskei középiskola esti tagozatán.

Pedagógus munkájának elismeréséül megkapta az „Oktatásügy kiváló dolgozója” kitüntetését, a Pedagógus Szolgálati Érdemérmét és 1979-ben a Munka Érdemrend bronz fokozatát. Kezdetől fogva bekapcsolódott a település közéletébe. 1990-ig tanácsstag volt, 1975 és 1983 között ő volt a társadalmi elnökhelyettes. Bekapcsolódott a nőmozgalomba is. Tagja volt a megyei szervezetnek, 1982-től 1986-ig a Derecskei Áfész nőbizottságának elnöke volt. A rendszerváltás után is közéleti szereplő maradt. A választási bizottság tagjaként közismertségével, hiteles egyéniségével hozzájárult a demokrácia kiteljesedéséhez. Alig volt olyan rendezvény a városban, ahol ő ne lett volna jelen. Nagyon sokan ismerték és szerették nemcsak a városban, de a megyében is. Volt tanítványai rendszeresen

hívták osztálytalálkozóra, ahova mindig szívesen el is ment.

2000. március 15-én a város Derecske Városért kitüntető címet adományozott neki. Amikor átvette a kitüntetést, így fogalmazott:

- Három évtizede élek Derecskén, ami olyan nekem, mintha mindig is itt éltem volna. Mindig szívvel-lélekkel dolgoztam, bárhova is szólított a kötelesség a városban. Úgy érzem, érdemes volt.

Két felnőtt fia van. Az idősebb, Pál Kunhegyes város jegyzője. Felesége magyar-orsz szakos tanár, a helyi református iskola igazgatója. A fiatalabb fia, Károly a derecskei I. Rákóczi György Gimnázium, Szakközép- és Általános Iskola igazgatója, matematika-fizika-technika-számítástechnika tanár. Felesége matematika-kémia szakos középiskolai tanár.

1988. augusztus 19-én súlyos csapás éri. Meghal férje, mindenben hű társa, Pali bácsi. Iszonyú fájdalmát a családja, és a mindennapi iskolai munka segített enyhíteni.

Ötvenéves volt, mikor megismertem, 1976-ban. Ma már én is átléptem a bűvös 50-es esztendő. Szűk hat évet dolgoztunk együtt, de barátságunk örökre megmaradt. Ma is eszembe jut az első találkozásunk, mikor beléptünk férjemmel az igazgatói irodába, és elmondtuk, szeretnénk ott tanítani. Nem is ismert bennünket, de örült nekünk, mint mikor anya örül a gyereke érkezésekor. Ez a találkozás örökre meghatározó volt kapcsolatunkra. Nekünk, kollégáknak Pirike néni volt, nem igazgató néni. Csodáltam lendületét, tenni akarását. Emlékszem arra, hogy feladat volt a mindennapos testnevelés a hetvenes évek vége felé. A kengurus zenére tornásztunk szünetekben. Sokszor olyan lusták voltak a gyerekek, hogy alig lehetett őket az udvarra leterelni az emeletről. Az egyik alkalommal Pirike néni megelégtelte a lustaságukat, és példát mutatva tornázott az udvaron. Mi pedig hívtuk a többi gyereket, hogy gyere csak, látod, igazgató néni is tornázik.

Nemcsak tanítási órákon neveltünk. Rengeteg versenyre készítettük fel a gyerekeket. Élénk úttörő élet volt.

Most is örömmel emlékszem vissza azokra a tantestületi kirándulásokra, névnapokra, melyeket együtt éltünk át.

Hogy milyen volt, azt nehéz szavakkal elmondani. Tekintélyét nem a beosztásától kapta, ha-

nem a személyéből sugárzó emberség, szeretet árasztotta felénk. Megragadó személyes örökségként, követendő magatartásként tőle tanultam, hogy mi a gyerekekért vagyunk, s a gyerekeken túl látni kell a jót, látni kell magát az embert.

Ez a tartalmas élet 78 éves korában véget ért. Szerettük volna, ha még sokáig köztünk lehetett volna. Nagyon hiányzik, hiszen elvesztettünk egy kiváló pedagógust, egy igazi barátot. Mi őt örökre szívünkbe zártuk, lélekben, gondolatban ezután is velünk lesz. 2005. december 5-én szereteteitől elbúcsúzott és még azon az éjszakán örökre megpihent Baranya Pálné tanárnő, a derecskei volt József Attila Általános Iskola „igazgató nénije”.

Kedvenc költője Váci Mihály soraival búcsúzunk:

„Számunkra Te soha nem leszel halott,
Örökké élni fogsz, mint a csillagok.”

Források:

Családi dokumentumok, személyes emlékezés.

Szőllősi Imréné

Báthory Miklós (Mezőgyán, 1896 - Szombathely, 1972. május 5.): tanító, gyógypedagógia tanár.

Gyermekeiket a Tisza-uradalomhoz tartozó Nagygyanté pusztán töltötte, ahol édesapja tanító volt. Debrecenben szerzett tanítói oklevelet, majd 1916-ban bevonult katonai szolgálatra. Tanítói pályáját egy Székelyudvarhely melletti kis faluban, Vargason kezdte. 1922-ben fele-

ségül vette Tarcsafalvy Rózsikát. Romániából kiutasították. Fél évig Balmazújvároson tanított. Ezután került Kabára, ahol lakást is kapott. Az elemi iskola első leányosztályában tanított. A második világháborúban ismét katonáskodott. 1940. szeptember 1-jei hatállyal kolozsvári tanítónak nevezte ki a kultuszminiszter államtitkára. 1944-ben kényszerült elhagyni Erdélyt. Szombathelyen tanított.

Erős egyénisége volt. A Vas megyei helytörténeteszek szerint 100 éve nem volt példa, hogy református vallású tanító Szombathelyen gyökeret tudjon verni. Gyógypedagógiai intézetben tanított.

55 éves korában íratkozott be a főiskolára, s levelezőn jeles minősítésű tanári diplomát szerzett. Nyugdíjazásáig mint gyógypedagógiai tanár dolgozott. Szombathelyen van eltemetve. Forrás: Báthory Tibor és Szigethy József visszaemlékezése.

Ónody Magdolna

Benkő Károly (Székelykocsárd, [Erdély], 1911 – Debrecen, 1982): középiskolai tanár, egyetemi kutató.

Sokgyermekes paraszti családban született. Édesapja korán meghalt, s a család nehéz anyagi körülmények között élt. A trianoni békekötés után a magyar lakosságot sújtó, fojtó, ellenséges légkör őt sem kímélte. Már elemi iskoláit több helyen és igen nehéz körülmények között kellett végeznie. Földjük megművelésében hamar ki kellett használnia ötletességét, természettudományok iránti fogékonyságát, s gyakorlatilag gyermekként már nagyban hozzájárult a család fenntartásához. Ez késleltette tanulmányait. Egy évben két osztályt is teljesítve hat elemi elvégzése után került középiskolába. Csak azért tanulhatott tovább, mert igen jó tanuló volt. 1923-ban került Nagyenyedre, a Bethlen Kollégiumba. A felvételi vizsgán a 65 felvett diákból a legmagasabb pontszámot érte el, így tandíj- és teljes ellátási díjkedvezményben részesülhetett. Később ún. „dárdás diák”-ként megengedték neki, hogy a Kollégiumon belül munkát végezzen, melynek fejében tandíjmentességet élvezett. A VI. gimnáziumtól kezdve már a felügyelő tanár helyett dolgozva segített a többieknek a tanulásban, mivel a Kollégium legjobbnak mi-

nősített tanulója volt számtan, fizika, kémia és latin szaktárgyakból. 1930-ban befejezte középiskolai tanulmányait. Ugyanabban az évben Balázsfalván a román rendszerű érettségi vizsgát is letette. Besorozták a román hadseregbe, mely a magyar nemzetiségűeknek nem volt teljesen veszélytelen.

Leszerelése után anyagi helyzetük miatt nem tanulhatott tovább. Két évig éjjel-nappal keményen kellett dolgoznia otthon, mivel eladósodásuk miatt végárverés fenyegette földjüket. A veszély elhárítása után 1933-ban azonban sikerült beiratkozni Kolozsvárra a Szegedre költözött Ferenc József Tudományegyetem helyett 1919-ben megalakult román tannyelvű egyetem természettudományi karára, ahol 1938-ban kapott fizika-kémia szakos tanári diplomát. A többszörösen hátrányos helyzetű diákok gyanúsan méregették a román professzorok és tanárok. Otthoni segítségre nem számíthatott, így pincérként tartotta el magát, ami szokatlannak számított. A politizálástól egész életében távol tartotta magát, és soha semmilyen pártnak nem lett tagja, de mint szegénydiákok a kolozsvári egyetem tanárai potenciális kommunistának tekintették, s nem volt könnyű dolga a vizsgákon. Mindezek ellenére a fiatal Dumitru V. Ionescu professzor meghívta a matematika tanszékre dolgozni, ő azonban inkább a szeretett alma materbe, a Bethlen Kollégiumba szegődött tanárnak. Ízig-vérig tanár, nevelő volt. Megszokta már diák korában, hogy a világos magya-

razatok nyomán szép sikereket tud elérni tanítványainál, s szenvedélyes munkakedvvel, lelkesen kezdte tanári pályafutását. Ezt hamar megtörte a háború. A magyar hadsereg 21. székely határőr zászlóaljában Ákosfalván, majd Szencen szolgált. 1944-ben hadnagyként a frontra került. Jellemzően humanista felfogásának megfelelően igyekezett megóvni a rábízott katonák életét, miközben szem előtt tartotta feladatát, a hon védelmét, az idegen katonák szülőföldtől való távoltartását. Katonái szerették, és sikerült szinte valamennyiüknek túlélni az erdélyi harcokat. A debreceni páncélos csata mészárszékében ő is megsebesült. A hadikórházak után a Szencen állomásozó 9. hadosztályhoz vezényelték, amellyel Münchenig hátrálva fogságba esett. Az első fogolyszállítmányokkal tért haza Magyarországra. Budapesten részt vett az újjáépítésben, a Szabadság-híd helyreállításában, majd egy cukorgyárban dolgozott. 1946-ban szerzett újra tanári diplomát a Budapesti Egyetemen.

1946-tól újra tanít a Szeghalmi Általános Gimnáziumban. Fizika- és vegytanárként, illetve a diákokthoz nevelőtanárként és gondnokként dolgozott 1951-ig, majd román nyelvtudása miatt Gyulára hívták a román tannyelvű gimnáziumba. Diákjai szerették, s a lányoknak különösen tetszett a fiatal, fess tanár. Ő azonban a nevelésre koncentrált, s rutinosan terelte vissza az elkalandozókat a tananyagra. Energikusan magyarázott, és követte a diákok szeméből kiolvasható visszajelzéseket. Számos diákcsinyt sikerült kivédenie. Hiába kísérleteztek a tanári szék manipulálásával, olyankor nem foglalt helyet. Ösztönösen ráérezett, ha lépre akarták csalni. Honnan is tudhatták tanítványai, hogy a természet közelében felnőtt tanáruk tapasztalata, kifinomult hallása, gyakorlatias látásmódja, jó megfigyelő készsége azonnal jelezte az apró, szokatlan, környezetbe nem illő változásokat. Egyszer egy verebet csempésztek a tanári asztal fiókjába, hogy amikor a naplót kiemeli onnan, meglepetésszerűen kirepüljön. No, erre hiába vártak. Bár sohasem hagyta el a napló lapozgatását, a megfelelő bejegyzések beírását, akkor erre nem került sor, hiába lesték. Hány madárfiókát dédelgetett, mentett meg gyerekkorában, s az erdőt-mezőt járva hány faj szokásait figyelhette meg! Persze, hogy jól érzékelt a fiók tartalmát. Tudta, hogy a legeredményesebb módja a csínytevések visszaszorításának, ha tudomást

se vesz róla. Ő a gondolkodtatás híve volt, ennek szentelte óráit. Az alapok szájbarágása és következetes, kemény számonkérése azoknak is segített, akiket nehezen érintett meg a matematika, a fizika és a vegytan szépsége. Azonban igyekezett minél szélesebb rétegeket magával ragadni a természettudományok színpompás, de logikus világába. Igazi polihisztor volt ezen a területen, ezért könnyen tudott érzékletes, gyakorlati példákkal hasznos és maradandó ismereteket nyújtani. Sokoldalúan elemezte a természeti és a mindennapi élethez kötődő jelenségeket. Gondolkodtatva, könnyedén vezette rá diákjait a legbonyolultabb feladatok megoldására, s juttatta el őket a boldog felismeréshez: Jé ezt értem, hiszen ez pofonegyszerű! A szemléltetés, a kísérletezés fontos eleme volt oktatási módszerének.

A Kulturális Minisztérium Tankönyvkiadójával kötött szerződések alapján több tankönyvet és tankönyvpótló jegyzetet írt a gimnáziumi oktatás céljaira. Szerves kémia tankönyve 1952-ben készült. Tömör, a lényegre koncentráló, azt jól kiemelő szerkesztése tette könnyen használhatóvá. Természetesen a kor jegyeit magán viseli, a kötelező szerkesztési elemeket nem kerülhette el. Ez persze leginkább a tudománytörténettel foglalkozó bekezdésekben mutatkozik meg. Elő volt írva, hogy orosz-szovjet tudósok munkásságát kell népszerűsíteni. Ha nem volt kikerülhető egy más nemzet fiának említése, akkor mellé keresni kellett egy témához kapcsolható orosz nevet is. Mivel románul, beleértve az egyetemen elsajátított szaknyelvet is, jól beszélt, felkérték, hogy a román nemzetiségűek számára fizika, kémia, biológia tankönyvpótló jegyzeteket írjon. Részt vett a IV. osztályos magyar nyelvű fizika tankönyv átdolgozásában és románra fordításában. Ezek a megbízások anyagilag jól jöttek a frissen nősült tanár családalapításához.

1952-től debrecenivé vált, s megkezdte 20 éves egyetemi oktatói pályafutását a Debreceni Orvostudományi Egyetem Fizikai Intézetében. Az egyetemi ranglétrát bejárva 1958-ban az akkor alakult Központi Kutató Laboratórium vezetőjévé nevezték ki. Színvonalas oktató és kutatómunkája összefonódott. A kísérletezés a vérben volt. A hallgatók számára tantermi bemutató kísérleteket tervezett, illetve a laboratóriumi gyakorlatokat irányította, s szívesen adott taná-

csot a tanulócsoportokat oktató munkatársainak. A tudományos diákkörös hallgatókból oktatásra alkalmazott demonstrátorokat is ő tanította be. Az ötletes szemléltetés fontos eszköz volt ahhoz, hogy rávegye hallgatóit a tudományos gondolkodásra, hogy csak akkor higgyenek el valamit, ha azt bizonyítani tudják, pl. kísérletekkel. Több szellemes, kísérleti eszközökkel kapcsolatos újítást nyújtott be. A fizika tanítását segítő demonstrációs eszközökről felkérésre előadásokat tartott, s a Fizika tanítása c. folyóiratban éppúgy jelentek meg cikkei, mint a tudományos folyóiratokban. A hallgatók egyéni is megkereshették. Sok tudományos diákköröse volt, ezeket az értelmes fiatalokat különösen szerette.

Nemcsak egyetemi hallgatókkal foglalkozott. Az egyetemi felvételi bizottságban éveken keresztül tevékenykedett. A bizottság tagjai szívesen dolgoztak vele, kellemes egyéniségnek ismerték, aki partner volt a humánus döntésekben. Tartott tanfolyamokat szakasszisztenseknek, s oktatta őket fizikára, matematikára, kémiára. Úgy emlékeznek rá, hogy még azok is értették magyarázatait, akik igencsak távol álltak ezen tantárgyaktól. Jellemző volt rá, hogy gyorsan fel tudta mérni, milyen szinten áll hallgatósága, és széles skálán mozogva, annak megfelelő színvonalon és nyelvezettel adott elő. Ismeretterjesztő előadásokat is vállalt a Tudományos Ismeretterjesztő Társulatban, illetve szabadegyetemeken. Előadásaira jellemző volt, hogy könnyen felkeltette az érdeklődést, melyet nem engedett lanyhulni, mivel oldottan, könnyed stílusban, érzékletesen, a humor fegyverét is bevetve észrevétlenül fogadtatta el a tudomány szigorú logikáját.

Tudományos munkássága sokrétű volt, melyet a multidiszciplináris megközelítés jellemezett. Szívesen kooperált más intézetek és klinikák munkacsoportjaival, és készségesen működött közre intézetbeli munkatársai tudományos munkájában. Igen jó szakmai felkészültségről tett tanúbizonyságot. Németül, angolul, franciául, spanyolul olvasta a szakkönyveket és egyéb szakirodalmat. Magyar, angol és német nyelven publikált. Munkáját nagyfokú lelkiismeretesség, pontosság és szorgalom jellemezte. Többek szerint időnként túlzott mértékben szerény és tartózkodó volt. Elméleti és alkalmazott kutatással egyaránt foglalkozott. Az energiatermelés

területén a ma divatos alternatív energiaforrások hasznosíthatósága foglalkoztatta. Akkoriban a fosszilis energiahordozók alacsony ára miatt kutatási eredményeinek gyakorlati alkalmazása nem valósulhatott meg. Egyik intézeti témája az alacsonypotenciálú hő, pl. hulladékhő hasznosítása volt. Legtöbbet az energiatakarékos hőszivattyúval foglalkozott, mely a környezet energiájának hasznosítására szolgáló berendezés, és fűtésre, hűtésre, melegvíz előállítására alkalmas. A napfény energiájának felhasználásával kísérletezve vizsgálta a solaris coagulatio élettani hatásait, s a szemklinikával kollaborálva annak szemészeti felhasználását. Az elektromos áramütés élettani hatásainak tanulmányozása közben kapott eredményei a Nature című külföldi folyóiratban jelentek meg. Kimutatták a Kórélettani Intézet munkatársaival, hogy az egerek izmának vezetőképessége jelentősen csökken hypothermiában. Akár egyen-, akár váltóáramot használtak, ugyanaz az áramütés, ami 50 egerből 48-50 állat halálát okozta, csak 1-3 egeret pusztított el az 50-ből, ha az állatokat lehűtötték.

A Központi Kutató Laboratóriumban az elektronmikroszkópos vizsgálatok bevezetése és számos klinikai kutatáshoz kapcsolódó alkalmazása fűződik a nevéhez. Egyik kedves témája volt a subacut sclerotizáló panencephalitis (SSPE, ami egy ritka, nehezen kezelhető, halálos agyvelőgyulladás) pathogenesisének kutatása az akkori Ideg- és Elmeklinika munkatársaival kooperálva. Az irodalomban az epidemiológiai adatok alapján felvetődött a gyanú, hogy esetleg a lezajlott kanyaró után a vírus perzisztálása okozza a SSPE betegséget. Ennek bizonyítása váratott magára. Az agy elektronmikroszkópos metszetein kristályos zárványokat sikerült kimutatnia egy külföldi munkacsoport-hoz hasonlóan. Ő azonban az agy több sejtfeleségében, köztük az idegsejtben is megtalálta őket, valamint oszlopkromatográfiás vizsgálatok segítségével a betegek agyvizéből is kimutatta. A kristályok fizikokémiai tulajdonságait vizsgálva ribonukleáz enzimmel emészthető szerves és réztartalmú szerves anyagokat talált bennük. Összehasonlítva a betegeknek és a görényeknek SSPE kapcsán kimutatott zárványokat, azok fizikokémiai tulajdonsága és elektron-diffrakciós képe megegyezett. Mindez arra utalt, hogy a különböző betegekben és SSPE

állatmodellekben található ugyanazon tulajdonságokat mutató részecskék nem véletlenszerűen vannak jelen, kóroki szerepük lehet. A zárványok ribonukleinsav (RNS) tartalma miatt különböző RNS vírusokat kezdtek vizsgálni. A kanyaróvírus egyik törzsével megfelelő tenyésztési körülmények között ugyanilyen elektron-diffrakciós képpel rendelkező kristályokat lehetett előállítani. Eredményeik újdonságát mutatta, hogy 1970-ben Grenoble-ban a VII. Nemzetközi Elektronmikroszkópos Kongresszuson zsúfolt teremben tarthatott erről nagysikerű előadást. Jóval halála után, az 1990-es években a vírus géntérképének meghatározásával sikerült megállapítani, hogy mutáns kanyaró-vírus felelős a perzisztáló fertőzésért, az SSPE kialakulásáért évekkel a kanyaró lezajlása után.

1971-ben ment nyugdíjba. Aktivitását nyugdíjas éveiben is megőrizte. Óriási energiával és lelkesedéssel szentelte életét továbbra is a tanításnak, nevelésnek. Évről-évre nagyon sok diákot készített fel eredményesen az orvosi egyetemi felvételire, akik azóta sikeres pályát futottak be az ország kórházaiban, klinikáin és egyéb egészségügyi intézményeiben. 1982-ben bekövetkezett halálakor számos kedves munkatársa, hajdani diákja tisztelte meg temetését, s tette le sírjára időről-időre az emlékezés virágait. Köszönet illeti egykori kedves munkatársait és tanítványait azért, hogy visszaemlékezéseikkel segítettek.

Benkő Ilona

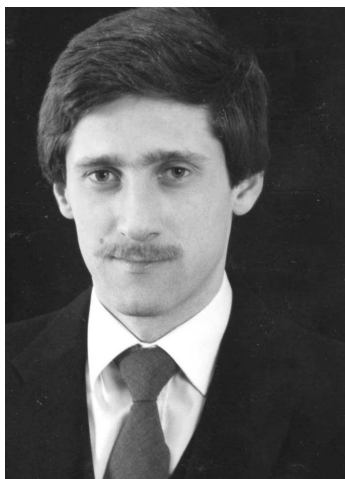
Bertók István (Derecske, 1959. febr. 4. – Debrecen, 2004. márc. 22.): középiskolai biológia-kémia szakos tanár, gyakorlóiskolai biológia vezetőtanár.

*„Fény vagy te is lobogj hát, melegíts és égess,
Hinned kell, hogy a világ teveled is ékes.”*

(Tóth Árpád)

Gyermekeinek jó részét a Szabolcs-Szatmár megyei Gacsályon töltötte, ugyanis szülei itt laktak 1960–1973-ig. Szülei 1958-ban házasodtak össze, a házasságból két gyermekük született, István és húga, Anikó. Anikó óvodapedagógus lett. A szülők postai alkalmazottként keményen dolgozva haladtak előre a képzeletbeli ranglétrán, és kisebb idejű kitérőkkel 1973-ban

Debrecenbe költöztek. Itt telepedett le, talált megnyugvást a család.

Bertók István az általános iskola jó részét, 7 tanévét Gacsályon végezte el, a 8. osztályt már Debrecenben járta ki. Itt, Debrecenben lett a Csokonai V. M. Gimnáziumnak a tanulója. Mindig nagy szeretettel beszélt a volt iskolájáról, nagyon tisztelte tanárait és a Csokonai gimnáziumban dr. Somlyai Andor tanár úr szakma szeretete, pontos és precíz tanári munkája fordította Bertók István figyelmét a biológia felé. Az érettségi után az akkori Kossuth Lajos Tudományegyetem biológia-kémia tanári szakára jelentkezett és felvételt is nyert. Az egyetem elvégzése után a törvényeknek megfelelően 6 hónapos katonai szolgálatra kellett bevonulnia, és csak ennek letöltése után kezdhette el igazi munkáját.

Még ötödéves egyetemi hallgató volt, amikor megismerkedett Gyarmathi Györgyivel, akivel rövidesen házasságot is kötött, 1982-ben. A házasságukból három gyermek született, Balázs 1985-ben, Tünde 1987-ben és Bence 1988-ban. Házasságuk sajnálatos módon megromlott és 2000 februárjában hivatalosan is felbomlott, gyermekei a volt feleségénél maradtak. A házasságuk megromlása, felbomlása és gyermekeinek „elvesztése” maradandó nyomokat hagyott Bertók István életében. A mindig vidám, viccelődő ember szárnyalása megtört, sokszor úrrá lett rajta az elkeseredés, soha többé nem talált rá a régi énjére!

1984-ben kezdte tanári pályáját a hajdúszoboszlói Högyes E. Gimnáziumban, itt egy tanévet tanított, majd 1985-ben, az akkor még önálló intézményként működő Kossuth L. Tudományegyetem gyakorló gimnáziumának hívó szavára ennek az iskolának a biológia munkaközösségében dolgozott tovább élete végéig.

Új munkahelyén szinte megújult erővel vetette magát a munkába. Egyébként is jellemző volt rá a fáradhatatlanság, az állandó „pörgés”, a nyughatatlan munkavégzés. Minden idejét az iskolában, a tanítványai között töltötte, szakköröket szervezett, vezetett, kirándulásokat bonyolított le, versenyekre készítette diákjait. Iskolai tevékenysége mellett maradt ideje – még ha kevés is – a családjára, kollégáira is. Ő volt az, aki sohasem mérlegelt, ha másoknak segíteni kellett. Különös adottságai voltak a műszaki dolgokhoz, a televízió, a videó, majd később a számítógépek világa vonzotta nagyon, és ezeken a területeken mindig lehetett számítani a tájékoztatására, segítségére, figyelemfelkeltő információira.

Tanítványai számára ő volt a leghumánusabb tanár, aki figyelte, segítette lépéseiket. Láttuk, hogy volt tanítványai milyen szívesen keresik fel már egyetemistaként is. Tanítványainak megbecsülésében, gondjaikkal való foglalkozásban mindenkit megelőzött. Közte és tanítványai között sajátos, mély érzelmi kapcsolat alakult ki, mely rendszerint barátsággá alakult. Hatalmas türelme a tanításban, az osztályaival való kapcsolatában is megnyilvánult, ennek a türelemnek persze voltak határai, melyet nem léphettek át a tanítványok elmarasztalás, nehezítés nélkül. Pedagógiai érzékenységét, rátermettségét az is jelezte, hogy amiben tanítványaival megállapodtak, azt mindenkinek teljesítenie kellett.

A tanítványaival való őszinte, mély érzelmi kapcsolat szemléltetésére álljon itt egy rövid idézet abból a levélből, melyet egyik volt diákja írt Bertók István szüleinek, amikor értesült Bertók kolléga haláláról.

„Most itt vagyok Debrecenben, Anyuéknál és valahogy üres a város. Hiányzik belőle egy ember, egy nagyon jó ember, aki mindig sietett, mindig segített, mindig viccet mesélt, aki mindig, mindig hiányozni fog!”

A Kossuth Gimnáziumban teljesedett ki Bertók tanár úr szakmai, pedagógiai tevékenysége. Az

iskola szellemi légköre, tanulóinak motivált tanulása minden szaktanár számára nagyon jó kibontakozási lehetőséget adott. Ezt a lehetőséget ismerte fel és használta ki ő is. A gyakorló iskoláknak van még egy nagyon fontos előnye a többiekhez képest, hogy mivel részt vesznek a tanárképzésben, így a vezetőtanárok számára ez állandó szakmai és módszertani megújulási lehetőséget teremt és igényel is egyben. Ebben a közegben Bertók István kiválóan megállta a helyét.

Nagyon jól be tudott illeszkedni a környezetébe, ezt igazolja a következő idézet is, melyet egy olyan kolléga írt Bertók Istvánról szüleihez, akinek a nyugdíjazása után átvette nemcsak a tantárgyának a tanítását, hanem az osztályát is.

Gulyás Zoltánné nyugdíjas vezetőtanár:

„Amikor nyugdíjba mentem, ő lett az utolsó osztályomnak az osztályfőnöke, ő érettségiztette őket. Nagyon megszerették, mert fiatal volt és sokat törődött velük. Én is megkedveltem kedves, ragaszkodó egyéniségét, lendületét. A szakmájában lelkes és érdeklődő volt.”

Tanítványai szép sikereket elérve szerepeltek az országos tanulmányi versenyeken (számos tanítványa került az első tíz közé). Felsorolni is lehetetlen lenne azokat a tanítványokat, akik biológusok, környezettani szakemberek, orvosok lettek. Ebben a szép teljesítményben azért van kiemelkedő szerepe Bertók Istvánnak, a szaktanárnak, mert jól tudta kihasználni mint alapot a tanulóiban meglévő magas érdeklődési és motivációs szintet. Tanítványaival együtt hozta létre a Selye János Kör, mely több volt, mint egyszerű szakkör. Ebben a körben már új életformát is meg kellett valósítania a tagoknak. A Selye J. Körrel nemzetközi kapcsolatokat valósítottak meg és tartottak fenn, és részt vettek a Budapesten megtartott első nemzetközi Selye János konferencián. A körbe bekerülni csak bizonyos feltételek teljesítésével lehetett, és csak azok maradhattak a tagjai, akik a jó tanulmányi eredmény mellett még kiemelkedő biológiai érdeklődést, tanulmányi eredményt is tudtak felmutatni. Bertók kolléga az iskolájának gondozásában, problémáinak megoldásában is teljes odaadással vett részt. Az iskolai rendezvények leglelkesebb résztvevője, aktív szereplője volt. Imádott szerepelni ezeken a megmozdulásokon. Hol segített a főzésben, hol előadott, hol kiszolgált másokat, akármit

vállalt csak azért, hogy ott legyen, hogy segítsen. Nem lehetett olyat kérni, amit ne igyekezett volna teljesíteni, szavajárása volt a kérések kapcsán: »ez no problem«.

A biológia szakos tanárjelöltekkel való foglalkozását a teljes egyenrangúság jegyében valósította meg. Neki minden jelölt személyes barátja volt, a szakmai jellegű megbeszélések is így folytak le. Amit más vezetőtanárok erős kézzel sem tudtak elérni a jelölteknel, az nála egy oldódást jelentő vicces helyzettel simán ment. Nagyon jó érzéke volt tehát arra, hogy hogyan is kell oldani a hivatalos helyzet okozta feszültséget, és mivel kell a jelöltet „rávenni” az egyetértésre.

Szerette a sportot, ezek közül is kiemelkedően vonzódott a focihoz, imádott csapata, a Fradi eredményeit „betéve” ismerte és harcolt a csapata igazságáért. Éles szócsatákat vívott mindenki vel, aki nem tudta úgy szeretni, értékelni ezt a csapatot, mint ő, szenvedélyes volt ebben is, mint minden másban.

A mindennapi – nem kis megterhelést okozó – munkája mellett még volt ideje, energiája, ambíciója az alkotó munkára is. Több kiadvány szerzője és társszerzője is volt. Szorgalmas munkájának eredményeként jelent meg, s a diákok között népszerűvé vált Biológiai vázlatok a felvételre készülők számára. Ebben a munkájában a gimnáziumi biológia szakmai anyagát áttekintő, összefüggéseket feltáró vázlatokat adott közre, ezzel segítő a fiatalok áttekintő tanulási folyamatát. Tankönyvek írásával is próbálkozott, és ennek eredményeként 2001-ben jelent meg a szakképző intézetek számára írott Biológia 9. című könyve a hozzátartozó munkafüzettel. A tankönyvírásban is megmutatkozott egyéniségének alapvonása, a minél nagyobb igyekezet a tanulók, a fiatalság munkájának segítésére. A könyv elkészítése során (akkor nem kellően értékelt) sok „újítást” is alkalmazott. Így az érthetőséget helyezte a központba sok-sok ábra, kép alkalmazásával, a szövegezése egyszerű, sallangmentes volt. Nagy jelentőséget tulajdonított a tudománytörténetnek, és a sok melléklet alkalmazásával igyekezett segítséget adni a tanárkollégáinak, valamint a könyvből tanulóknak. Ma is követendő példa lenne ez! A későbbi negatív megítélések, a nagyon merev bírálói szempontok elvették kedvét a tankönyvírástól, és más alkotói tevékenységek

után nézett. Szakmai nyughatatlanságát jelzi, hogy kis idő elteltével újabb nagy munkába kezdett, melyet sajnos, már nem tudott befejezni. Egy olyan átfogó szakmai könyv megírását vállalta fel, melyet elkészülése esetén biztosan jól lehetett volna használni a középiskolákban, mind az elméleti, mind a gyakorlati jellegű foglalkozásokon. A növényvilág és a gombák áttekintő ismeretét, azonosítását szolgáló könyv megírását tűzte ki célul. Fájdalmasan korai halála a munka derekán ragadta el, és bár tettünk nem is egyszeri próbálkozást a munka megjelentetésére, ez mind a mai napig nem valósult meg.

És jött egy fájdalmas nap, egy borzalmas éjszaka, mikor teljesen magára maradt egy ember, akkor, amikor a legjobban kellett volna a segítség! Nem hallottuk meg a hívó szót, amit biztosan adott, és elaludt hirtelen az élete lángja Bertók kollégánknak. Félbehagyott mindent maga után, egy sok sikerrel kecsegtető tanári pályát, egy jószívű ember kapcsolatait, egy gondoskodó, gyermekeit tisztán szerető apa életét! Hogy miért következett be ez a tragédia, még ma sem értjük, és nem is lesz ez megfejtve sohasem! Elvitte a bánat, a meg nem értés, a fájdalom? Ne keressük tovább a titkot, nem tudjuk megváltoztatni a tényt úgysem! Helyette hajtsunk fejet egy kolléga emléke, töredékében is szép, értékes életműve előtt! Biztosan sokan és sokszor gondolnak rá, megemlékeznek róla, és értékei, jellegzetes mondatai, mozdulatai ott lesznek szeretett diákjai, kollégái, barátai életében!

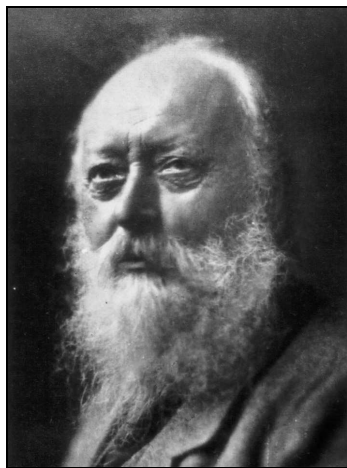
Ungvári Imre

Bíró Lajos (Tasnád [Erdély], 1856. augusztus 28. –Budapest, 1931. szeptember 2.): tanár, természettudós.

Világhírű zoológus, entomológus (rovartani kutató), etnográfus, botanikus. Mint biológus közel 7 évet töltött Pápua Új-Guineában és Polinéziában, ahol a Magyar Nemzeti Múzeum részére növény- és állatpreparátumokat készített, valamint etnográfiai tárgyakat gyűjtött. Más keleti országokban is járt. Hazai tudományos munkássága is nagy jelentőségű volt. Négy nyelven beszélt.

Bíró Lajos asztalosmester és Kapusi Ágnes gyermekeként született. Tanulmányait a helyi

református iskolában kezdte meg 1863-ban. Már akkor feltűnt a természet iránti vonzalma, mert a zoológiával intenzíven foglalkozó tudós tanárával, Porcsalmy Somával sokat barangolt Tasnád környékén a közeli erdőkben, mezőkön, s közben szívesen gyűjtött rovarokat, megtanult növényt preparálni, és madarat tömni. Szegény körülmények között élő szüleit sikerült rávenni taníttatására, így a zilahi kollégium ösztöndíjasaként tanult tovább.

1875-ben érettségizett, majd a debreceni református teológiára iratkozott be, de teológusként is rovargyűjtéssel, természetrajzzal és nyelvtanulással foglalkozott, s végül bölcsészként fejezte be az egyetemet. Debrecent elhagyva Pestre költözött, s házitanítói keresetből biztosította a megélhetését. 1881-ben került a Rovartani Állomásra, aminek 5 éven keresztül főkezelője volt. Lehetősége nyílt kutatásai végzésére, ami főként a rovarok tanulmányozására vonatkozott. Állása 1886-ban megszűnt. Ekkor helyettes szaktanárnak szerződött Kecskemétre, a Református Gimnáziumba, a természetrajz tanítására. Egyre nagyobbra duzzadó rovargyűjteményével 1892-ben visszatért Pestre, és folytatta tudományos kutatásait, majd Herman Ottó közbenjárására megkereste a budapesti Nemzeti Múzeum Igazgatóságát, ahol Pápua Új-Guinea-i gyűjtéssel bízták meg. Első expedícióján kivételes tudása, páratlan gyűjtőtehetsége és a bennszülöttek iránt érzett őszinte barátsága munkáját éveken át eredményesen segítette.

Maláriával s más trópusi betegségekkel, életveszéllyel küszködött, melyekből a Nobel-díjas Koch Róbert orvosprofesszor gyógyította meg, – akivel ott féleven át tartós barátságban s munkatársi viszonyban élt.

1895. november 7-től több mint hat évet töltött az akkor még kőkorszakbeli állapotban élő pápuák között, miközben Óceánia nagy szigetét bejárva dolgozott, gyűjtött és tanult. Összegyűjtött néprajzi tárgyainak száma meghaladta a 6000 darabot, míg rovar-, hulló- és madárgyűjteménye 200.000 példányt is kitett. Nemcsak fáradhatatlan természetbúvár volt, hanem kiváló megfigyelő és emberismerő is. Néprajzi gyűjtése sem csak a holt tárgyakra terjedt ki, hanem a bennszülöttek életére is. Lejegyezte szokásaikat, táncaikat, zenéjüket, melyek később több mint 100 kisebb-nagyobb cikkben, tudományos értekezésben, valamint két könyvben jelentek meg. Munkája jelentőségét már életében is elismerték, mert a világ minden részéről keresték meg tudósok és kutatók, kik szakvéleményét kérték. Még Japánból is jöttek hozzá. 1925-ben Törökország, 1928-ban Bulgária rovarvilágát gyűjtötte hangyaszorgalommal.

Élete alkonyán is foglalkoztatta egy újabb Új-guineai út, de 75 éves korában meghalt Budapesten a Rókus-kórházban 1931-szeptember 2-

án. Hamvai a Budapesti Kerepesi temetőben nyugszanak.

Összegezve: a szigetóriás 80000 – köztük 2000 addig ismeretlen fajú - állatát, temérdek növényt, a kőkorszak műveltségi fokán élő pápua és melanéz lakosság számos halász, földművelő és vadász szerszáma, fegyvereit, használati és szertartási tárgyait, kézi eszközét, hangszerét, ékszerét, táncmaszkjait sikerült összegyűjtenie a Nemzeti Múzeum számára, és tudományos gonddal készített jegyzeteiben, könyveiben rögzítette azok fontosabb vonatkozásait. Ezen kívül észak-afrikai, kis-ázsiai, krétai, törökországi gyűjtő utak eredményeivel gazdagította Nemzeti Múzeumunkat.

A világ biológiai szakirodalmában mintegy 80 rovar, illetve lepkét Bíró Lajos névvel fémjelznek. Ez a kiváló, világhírnévre szert tett tudósunk Erdélyből, a Szilágy megyei Tasnádról származott. Egy időben a debreceni Református Kollégium eminens diákja is volt. Később értékes, gazdag gyűjteményt adományozott a Kollégiumnak is, amit az később a budapesti Néprajzi Múzeumnak adott át.

Nagy természettudósunkat a Szegedi Egyetem díszdoktorává avatta.

Kecskeméten a Református Gimnáziumban két éven át tanított. Abban az időben a közeli Bugac-pusztá flóráját dolgozta fel. Halála után a városban utcát neveztek el róla és mellszobrot is állítottak neki a Katona József parkban. Budapesten is utcát neveztek el róla (VIII. ker.), a Margit-szigeten pedig mellszobrát láthatjuk, Érden pedig az általános iskola névadója lett.

Megyéinkben csak Hajdúböszörményben neveztek el róla utcát, mivel segítő szándékkal gyakran megfordult ebben a hajdúsági városban, hogy pedagógus rokonával együtt szorgalmazza

a selyemhernyó-tenyésztést, és az ahhoz szükséges eperfák ültetését. Tiszteletére emlékkiállítások, méltató megemlékezések voltak: Budapesten 1923-ban és 1932-ben, későbbben az Országos Néprajzi Múzeumban, 1951-ben.

Debrecenben csak a Csokonai Vitéz Mihály Gimnázium nemzetközi hírű iskolamúzeumában rendeztek emlékkiállítást, életútját gazdag képanyaggal szemlélítve (2000 októberében).

Külföldön emlékét őrzi az a bronzdombormű portré, amelyet Pápua Új-Guinea Független Állam fővárosában: Port Moresby egyetemének falán helyeztek el, ami büszkeségünkre a távoli Óceánia egyik nagy szigetén hazánk hírnevét, dicsőítését is szolgálja.

Úgy érzem, nekünk, debrecenieknek kötelességünk őszinte nagyrabecsüléssel, mély tisztelettel emlékeznünk világhírű természettudósunkra: Bíró Lajosra, s felidézniük világjelentőségű tudományos munkásságát, kutatásait, eredményeit és példamutató életét.

Források:

Internetes információ;

Asztalos Sándor: Bíró Lajos, a nagy magyar utazó (Bp., 1953).

Petur László: Regényes életrajz Bíró Lajosról. Budapest 1963.

Porcsalmy Soma: Kis Állattan az emlős állatokról versekben 1874.

Ugyanez 2004-ben, kiegészítve Nagy Sándor Tibor, a Debreceni Nagyerdei Kultúrpark állatainak ismertetésével, a debreceni Pedellus Tankönyvkiadó Kft. kiadásában jelent meg tanulságos szép állatképekkel, s ötletes grafikákkal gazdagítva.

Porcsalmy János

Bíró Zoltán (Szamoskér, 1929. május 24. – Szentendre, 1994. november 20.): katonatiszt, egyetemi oktató.

Apja, Bíró Gábor földműves, anyja sz. Gáspár Irén háztartásbeli, a testvére, Béla mélyépítőipari technikus lett.

Elemi iskolában Szamoskéren, középiskolában Sárospatakon, Szatmárnémetiben tanult. Pedagógus szeretett volna lenni, ezért az akkori középiskola alsó négy osztályának elvégzése után beiratkozott a debreceni református kollégium tanítóképzőjébe. Ezekben az években a kevésbé

tehetős szülők gyermekei számára népi kollégiumokat szerveztek, amelyek a többpártrendszerben egy-egy politikai párthoz kötődtek. Bíró Zoltán az erősen baloldali kötődésű Hatvan utcai népi kollégiumba iratkozott be néhány osztálytársával.

A diktatúra létrejötte után nagy szükség lett a néphadseregben új szellemben képzett népi származású tisztekre, ezért 1949-ben még az érettségi lebonyolítása előtt toborzók jelentek meg a középiskolákban, ahonnan azonnali hatállyal át lehetett lépni a katonai főiskolára. Ezzel a lehetőséggel ő is élt, és már katonaruhában érettségizett Budapesten. Érettségi után katonai főiskolát végzett Szentendrén. 1951-ben avatták tisztté. Tanulmányi eredményével annyira meg voltak elégedve előljárói, hogy azonnal ott is tartották oktatónak a főiskolán.

Szentendrén ismerkedett meg Ficzeré Tamarával, akinek apja már a Horthy-korszakban katonatiszt volt, de miután hazatért a szovjet hadifogságból, átvették a demokratikus hadseregbe, illetve a néphadseregbe őrnagyi rendfokozattal. 1954 elején kötöttek házasságot, de néhány előljárója ezt helytelenítette, meg is próbálták rábírni, hogy bontsa fel a házasságát. Erre ő nem volt hajlandó, ezért elhelyezték Szentendréről, ahol addig az apósa lakásában laktak feleségével a laktanyában lévő tiszti szolgálati lakásban. Először a Budapesti Műszaki Egyetem katonai tanszékére nevezték ki, majd innen a Veszprémi Vegyipari Egyetem Katonai Tanszékére helyet-

tes tanszékvezetőnek már főhadnagyi rendfokozattal.

1956-ban bekapcsolódott a forradalmi mozgalomba. Veszprémben két helyen is alakult nemzetőrség: az egyik a városi önkormányzat mellett (Veszprémi Forradalmi Nemzeti Tanács), a másik az egyetemen. „Az egyetemi század parancsnoka Bíró Zoltán főhadnagyi lett”. Ő szervezte meg a 80 tagú nemzetőr századot az egyetemistákból, ő gondoskodott a felfegyverzésükről, és irányította a kiképzésüket. Egy-két nap múlva a századparancsnokságot átvette tőle Földeák István százados, ő pedig azt a feladatot kapta, hogy szervezzon az egyetemistákból egy „gyorsan mozgó különleges szakaszt” a rend fenntartására, mert a megye különböző helyein nem kívánatos zavargások vannak. Ennek a feladatnak végrehajtása során például a zirci üdülőben egy helyi „forradalmár” magához akarta venni a pénztárban lévő 44 ezer forintot azzal, hogy azt majd ő a forradalom céljaira felhasználja. Bíró Zoltán ezt nem engedte meg, hanem a pénzt befizettette a helyi postahivatal pénztárába. Ezekben a napokban még több hasonló feladat végrehajtását irányította.

A forradalom leverése után megmaradt katonai szolgálatban, de Veszprémből áthelyezték a nagytarcsai alakulathoz. Nagytarcsán vették őrizetbe 1957 júniusában. A katonai ügyészség rendeletére előzetes letartóztatásba helyezték, lefokozták, megfosztották tiszti rangjától és vádat emeltek ellene ellenforradalmi tevékenység miatt. Ügyét együtt tárgyalták a többi Veszprém megyei forradalmáréval. A per elsőrendű vádlottját, dr. Brusznai Árpád gimnáziumi tanárt, a Megyei Nemzeti Forradalmi Tanács elnökét halálra ítélték, és 1958-ban kivégezték. Bíró Zoltánra kétévi börtönbüntetést szabtak ki, de azt másodfokon egy évre mérsékeltek. Az előzetes letartóztatásban töltött időt beszámították, ezért már 1958-ban szabadult.

Katonai, pedagógiai pályafutása ezzel befejeződött. Először Szentendrén helyezkedett el a Pili-si Állami Erdőgazdaság erdészeti osztályánál, később a Pest Megyei Vegyi és Divatcikkipari Vállalatnál, végül az Építéstudományi Intézetnél. Dolgozott műszaki ügyintézőként, illetve művezetőként. Felnőtt fejjel végezte el a vegyipari technikumot, és ettől kezdve elsősorban vegyésztechnikusi szakismereteit kamatoztatta.

Később kinevezték polgári védelmi előadónak, ahol olyan jól érvényesítette katonai ismereteit, hogy 1973-ban megkapta a Magyar Néphadsereg Honvédelmi. Érdemérmét. Munkájával egyébként is mindig meg voltak elégedve, többször kitüntették az 1960-as és 1970-es években kiváló dolgozói címmel.

Időközben rendeződtek anyagi ügyeik is. Mint szó esett róla, a házasságkötésükkor még a felesége szüleivel laktak együtt. Veszprémben már tanszékvezető-helyettes volt, de csak egy pince-lakást kaptak szolgálattelakásként. Aztán tudtak saját családi házat építeni, sőt még nyaralót is. Vásároltak gépkocsit, rendszeresen jártak üdülni még külföldre is, igaz csak a „keleti” országokba. Felneveltek két gyermeket: Nóra, aki 1954-ben született, tanítónő lett, majd humánpolitikai előadóként dolgozik, András fiuk 1956-ban született, autóvillamossági műszerész lett.

A rendszerváltozás eredményeképpen rehabilitálták, kárpótlásdíjat kapott, visszaadták tiszti rangját, sőt előléptették előbb századosnak, majd 1990. december 28-i hatállyal alezredesnek.

Nyugdíjas korában az olvasás és a kertészkedés volt a kedves szórakozása, de sajnos, nem sokáig élvezhette a megérdemelt pihenést, mert már 1994. november 20-án meghalt.

Forrás:

Feleségének közlései, valamint Mészáros Gyula: Forradalom és szabadságharc Veszprémben 1956. Veszprém, 2001.

Németi Gábor

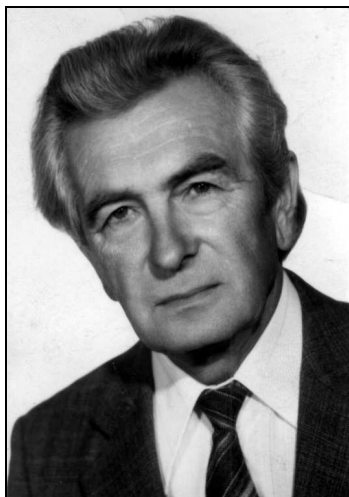
Bodnár Károly (Tiszafüred, 1930. szeptember 18. – Tiszafüred, 1992. július 28.): általános iskolai tanár, igazgató.

Egy sokgyermekes családban született, apja, Bodnár József szabómester, anyja, sz. Rofa Ilona háztartásbeli. Legidősebb testvére Sándor, a következő Imre, aki főiskolai tanár lett, György tisztviselő, József ügyintéző és Ilona általános iskolai tanár.

A felesége sz. Kocsis Mária tanítónő, gyermeke Gábor, aki középiskolai tanár lett.

Gyermekeiket szülővárosában töltötte, itt járt a református elemi népiskolába négy évig, majd tovább folytatta a tanulást a polgári fiúiskolában.

1945-ben felvételt nyert a debreceni református tanítóképzőbe, de negyedéves korukban megszüntették két évre a tanítóképzést, így már csak érettségizhetett. A pedagógus pályától nem távolodott el, mert felvételizett Debrecenben a Pedagógiai Főiskolára, ahova felvételt is nyert. Még abban az évben Egerbe helyezték át a főiskolát, így ott folytatta tovább tanulmányait. Az akkori társadalmi-politikai körülmények befolyásolták a képzés időtartamát is, mivel két évig a főiskola nappali tagozatán igyekezett minél több ismeretet elsajátítani.

A harmadik évben gyakorló tanárnak nevezték ki Tiszafüredre, és csak ennek eredményes letöltése után államvizsgázhatott. Az államvizsga után 1951-ben visszakерült a jelenlegi Kiss Pál Általános Iskolába, ahol szaktárgyait tanította. Közben két évre behívták katonának, és a leszerelése után folytathatta csak a korábban megkezdett munkáját.

Az iskolában, mint akkor a legfiatalabb nevelőre, ráosztották az úttörőcsapat vezetését, de örömmel és szívesen végezte, mivel még az előző többéves cserkész múltjából nagyon sokat átmenthetett, így vonzóvá tehette a szabadidős programokat. Rendszeres iskola-szintű több napos kirándulásokat szervezett év közben, év végén pedig a felejtethetlen sátoráborokat az ország valamelyik hegységében.

1963. január 18-án került megbízott igazgatói munkakörbe a Zrínyi Ilona Általános Iskolá-

ban, melyet egy év után az igazgatói kinevezés követett.

Ezt a munkakört töltötte be 1991. július 31.-ig, amikor mint címzetes igazgató lett nyugdíjas.

Iskolaszervező munkáját nagyfokú oktatáspolitikai tudatosság, tervszerűség, pedagógiai kulturáltság, a munka minőségének javítása iránt érzett felelősség jellemezte.

Jól tájékozott volt a tantárgyak helyzetét, feladatát, problémáit illetően. Ennek következtében ellenőrző, segítő munkája hatékony volt.

Tantárgyi szakmai segítő, irányító feladatkörét a nevelésközpontúság szellemének, a gyermekekért érzett felelősségének alárendelve végezte.

Ha a körülmények megengedték, a korszerűsítéssel valamerre megindult. Így 1972-ben Szolnok megyében először, irányításával a mi iskolánkban kezdtünk hozzá az „iskolaotthonos” oktatáshoz az első és második osztályokban.

1989-ben ének-zene tagozatos osztály indítását szervezte meg.

Nevéhez fűződik a „Zrínyi Alapítvány” létrehozása a tehetséges tanulók segítése érdekében. Mint igazgató kevés órát tanított, főleg testnevelést. Munkájára a nagy lelkesedés, igazi nevelői tudatosság volt jellemző, példaként szolgált kollégái előtt. Lelkesen szervezte testnevelő társaival együtt a városi tornaünnepségeket.

Volt tanítványai nagyon határozott, de melegszívű tanárnak tartották.

Nem parancsolt, mert azt vallotta, hogy kérés-sel és bizalommal többet el lehet érni.

Problémás tanulók esetében többször keresték meg a nevelők, segítségét kérve. A segítséget megadta, de ez nem jelentette azt, hogy bizalmatlan lett volna velük szemben, hanem inkább ők bíztak a segítségadásban.

Szeretett mindenről meggyőződni, ami az iskolában történt. Nagy odaadással dolgozott a gyerekekért, és ezt az odaadó munkát ismerte el a mozgalom a „Gyermekekért” érdeméremmel. Az iskolai munkája mellett több állami és társadalmi meghíztatást teljesített. Több cikluson át volt tanácsstag.

Az Egészségügyi, Család- és Ifjúságvédelmi Bizottság tanácsi bizottsági elnöke, az ÁFÉSZ Felügyelő Bizottságának elnöke volt.

Szabadidejében sokat olvasott, kertészkedett.

Nagyon szerette a virágokat. Élénken érdeklődött minden változás iránt.

Amilyen csendben nyugdíjba ment 1991. július 31.-én, ugyanolyan csendesen hagyott itt bennünket rövid betegség után 1992. július 28.-án. A nyugdíjas éveit már nem élvezhette.

Tóth Vendelné

Bodnár Pál (Hajdúböszörmény, 1922. május 29. - Hajdúböszörmény, 2005. november 26.): középiskolai tanár.

Az elemi és a középiskolát szülővárosában végezte. Tanulmányait a debreceni Tisza István Tudományegyetem magyar-latin szakán folytatta, felvételt nyert a Református Tanárképző Intézetbe is. 1944 februárjától, mint alapvizsgás tanár, óraadóként működött volt iskolájában, helyettesítve a fronton lévő pedagógusokat. 1947. december 1-jétől nevelőtanár lett a helyi Sillye Gábor Parasztkollégiumban. Ez az intézmény a város szegény gyerekei közül és a tanvilágból gyűjtötte össze a továbbtanulásra érdemes növendékeket. 1947 tavaszán kapta meg tanári diplomáját. Állása átszervezés miatt 1948-ban megszűnt, kinevezést csak 1949 áprilisában kapott a Berettyóújfalui Állami Gimnáziumba. Oktatómunkája mellett nevelőtanár is volt a diákkotthonban, a Diákszövetség, majd a MADISZ keretében működő szervezet tanácsadójaként is tevékenykedett. 1954. augusztus 1-jétől nyugdíjazásáig (1983. szeptember 16.) a

hajdúböszörményi Bocskai István Gimnáziumban tanított.

Böszörményi gazdálkodó családból származott, abból a rétegből, amelyre jellemző volt a föld-szeretet, a kemény fizikai munkában való helytállás, ugyanakkor élt bennük a polgárosodás igénye, gyakorlattá vált, hogy gyerekeik közül egyet vagy kettőt értelmiségi pályára irányítottak. Bodnár tanár úrnak a nagybátyja is gimnáziumi pedagógus volt, öccse a bölcsészdiploma megszerzése után lett színházi rendező.

Születésének és neveltetésének köszönhetően két kultúrkörben mozgott otthonosan. Szót értett a tájnyelven beszélő szőlőszomszédokkal és a helyi értelmiséggel is. Ismerte a latin klasszikusokat és a kortárs világirodalom remekeit. Nem véletlen persze, hogy szívéhez a népi irodalom nagy egyéniségei álltak közel: Illyés Gyula, Sinka István, Féja Géza. Egyetemista korában félrerakott pénzcsekjéből vásárolta meg a Püski Sándor vezette Magyar Élet Kiadó könyveit.

Ráillett, amit Németh László mondott az édesapjáról: "(...) nem akart mást, csak tanár lenni (...) nem volt más komoly becsvágya, mint az, hogy jó órákat tartson." Bodnár Pál beosztott pedagógus volt mindig, megelégedett ezzel a helyzettel. Végigcsinálta mindazt a fásasztó munkát, amelyet az elmúlt évtizedekben a tanároknak végig kellett csinálniuk. Építette Sztálinvárost, s előfordult, hogy az őszi mezőgazdasági munkáról halottak napján jött haza tanítványaival, a temetőben égtek a gyertyák, míg ők fáradtan botorkáltak az országúton. Ezek a kellemetlen emlékek feloldódtak nála az ifjúság szeretetében. Példaképei, talán bevallatlanul a böszörményi tanári kar tagjai voltak: Almási Márton, Horváth Albert, dr. Sarkadi Nagy János.

Készséggel segítette az iskolát minden vonatkozásban. Nyugdíjas óraadóként is elvitte az egyik osztályt kirándulni, mert az osztályfőnöknő gyereke betegsége miatt nem mehetett a tanulókkal. Nagyon jellemző az iskola és Pali bácsi kapcsolata (mindenki Pali bácsinak hívta) a következő kis levélrészlet: „Kedves Pali bácsi! Az iskola nevében szeretném megkérni Pali bácsit, hogy jöjjön fel a mai napon az 5. és 6. órára...ha helyettesíteni tudja a megbetegedett latintanárt.” Pali bácsi természetesen ment, és helyettesített.

Ismerősei azt mondták róla, hogy jó és szelíd ember. Az is volt. Azonban, akik több évtizedig dolgoztak vele együtt, tudják, hogy ez a szelíd ember szükség esetén bátran küzdött az igazságért, nem a maga, hanem a mások igazáért. Nem engedte, hogy nagy összeköttetésekkel rendelkező szülő fia megússza az érettségien elkövetett csalást. Határozottan megmondta a véleményét azoknak is, akiknek hivatali és társadalmi hatalma jóval nagyobb volt, mint az övé.

Életrajzából is látszik, hogy néhány év kivételével Hajdúböszörményben élte le életét. Szerette, ismerte és értette városát, annak múltját, szeretett gimnáziumának megírt és csak a szájhagyományban élő történetét. Könnyen tudott kapcsolatot teremteni tanítványaival, hiszen több generáción keresztül számon tarthatta a családokat, tudott azokról a történetekről, amelyek meghatározták egy-egy família életét. Megértette azokat a rejtett társadalom-lélektani mozgásokat, amelyek különös, néha váratlan reakciókat produkálnak. Böszörményisége értékké vált tanári munkájában.

A pedagógiai gyakorlatnak hasznára válik, ha egy iskolába új emberek jönnek más vidékről, mert képesek új elképzelésekkel felpozícionálni az oktatás mindennapjait. De nagy szerencséje egyben, hogy vannak olyan pedagógusai, akik több évtizeden keresztül dolgoznak az adott közösségben, és tapasztalatukkal, hűségükkel őrzik az iskola nemes hagyományait.

Ilyen értékörző, értékalkotó, értékközvetítő tanára volt Bodnár Pál a böszörményi gimnáziumnak.

Forrás:

A gimnázium évkönyvei, családi levéltár, volt kollégák emlékezései.

Csiha László

Bodnár Sándorné Tóth Irén (Debrecen, 1931. február 13. – Püspökladány 2006. május 22.): magyar-történelem szakos középiskolai tanár.

*„ Akarom: fontos ne legyek magamnak.
A végtelen falban legyen egy téglá,
Lépcső, min felszalad valaki más,
Ekevas, mely mélyen a földbe ás,
Ám a kalász nem az ő érdeme.”*

Kevesen vannak, kikre ilyen jól illene Reményik Sándor ismert versének néhány sora. Bodnár Sándorné Irénke közülük való.

Iskolánk jelenlegi tanárai, dolgozói vagy azért ismerték jól, mert tanítványai voltak, vagy mert kollégái. Városunkban és környékén pedig felsorolhatatlanul sokan vannak, akik emléket őriznek róla.

Az alapítás óta részt vett a város közép fokú nevelő-oktató munkájában, s nyugdíjbavonulásáig iskolánk tanára volt.

33 évet töltött a diákok között. S mindezt úgy tette, hogy soha nem magára hívta fel a figyelmet szerény, visszafogott magatartással, de annál értékesebb eredményeket mutatva fel. Ahogy az idézett vers írója is gondolta: „Akarom: fontos ne legyek magamnak.”, mégis mindennél fontosabb lett azok számára, akik ismerhették. – írták emlékező soraikban a volt kollégák.

Bodnár Sándorné Tóth Irén magyar-történelem szakos középiskolai tanár 1931. február hó 13-án született Debrecenben, vasutas szülők gyermekeként.

Alsóbbiskoláit a cívis városban végezte, majd középiskolai tanulmányait ugyanitt, a híres debreceni Dóczy Gedeon Református Gimnáziumban fejezte be. Szívesen emlékezett a középiskolás évekre, mindig büszke volt arra, hogy e neves gimnázium tanulója lehetett.

A középiskola elvégzése után felvették a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem bölcsész karára magyar-történelem szakra. Az 1949/50-es tanévben lett első éves hallgató. Az

egyetemet 1953. június 12-én fejezte be, ekkor vette át diplomáját, és lett középiskolai tanár.

Az egyetem elvégzése után került Püspökladányba az akkor alakulóban lévő óvónőképzőbe. Neve az iskolaalapítók között szerepel.

Fiatalon, reményekkel, tervekkel telve, a gyerekek iránt érzett szeretettel kezdte el nevelői munkáját 1953-ban. Már az első tanítási évben kapott osztályfőnökséget. Óvónőképzős osztályának tanulóit 1956-ban búcsúztatta. Pedagógusokat nevelt haza- és gyermekszeretetre, a hagyományok ápolására, a szülői ház iránti ragaszkodásra, a család megbecsülésére. A pályára került óvónők becsülettel állták helyüket az akkori nehéz körülmények között. Sokan továbbképezték magukat, többen vezető beosztásba kerültek. A volt iskolájukhoz való ragaszkodást mutatja, hogy rendszeresen megtartották az osztálytalálkozóikat, ahova természetesen osztályfőnöküket és kedves férjét is mindig meghívták. Ilyenkor örömmel számoltak be arról, hogy közben kinek-kinek hogyan alakult az élete az iskola elvégzése óta.

Az együvé tartozást mutatja, hogy a találkozón, a továbbképzéseken mindig téma volt a Püspökladányban töltött négy év, és az, hogyan formálta, alakította ki a jó osztályközösséget, egymás további segítségét.

Bodnár Sándorné az óvónőképző megszüntetésével a helyébe lépő Karacs Ferenc Állami Általános Gimnázium tanára lett.

Idézzünk most egy 1961-ben készített minősítésből, melyet Benedek László, a gimnázium akkori igazgatója jegyez.

„Bodnár Sándorné (Tóth Irén) magyar-történelem szakos tanár. 8 éve tanára iskolánknak Pártonkízüli. Az iskolavezetés szeretné, ha mint történelem szakos tanár nagyobb aktivitással kapcsolódna be a soron lévő politikai kérdések megvitatásába Szakmai munkáját jól látja el. Jó módszerrel tanítja tárgyait. A gyenge helyesírási munkás-paraszt tanulókat igen sokszor korrepetálta. A levelező tagozaton is eredményesen tanít. Társadalmi munkát mint népi ülnök a járásbírószágon végez. Több év óta az ifjúsági könyvtár vezetője, érdeme, hogy megszervezte az irodalmi szakkört és szép kezdeti sikereket ért el. Rendkívül nagy szeretettel, szorgalommal és lelkesedéssel tanította az iskolánkban először bevezetett tantárgyat, a logikát. A tanulók tudása, felkészültsége és a tanár órán

kifejtett munkája a felsőbb szervek elismerését is kivívta.”

Mint a „hivatalos jellemzésben” is olvashatjuk, nem tett különbséget eminens és gyengébb képességű tanuló között. Önzetlenségét mutatja, hogy a jó és rossz tanulókat egyaránt segítette. Tanítványai korrepetálását, felvételi előkészítését mindennapi munkájaként rendszeresen végezte, és öröme akkor volt teljes, ha tanítványai megfeleltek a felvételi követelményeknek, vagy tisztességes, becsületes, példamutató fizikai dolgozókká váltak. Tanítványai életútját figyelemmel kísérte, örült, ha meglátogatták, átérezte így örömeiket, bánatukat, és ha szükség volt rá, szívesen adott újabb tanácsokat.

Emlékezzon most egy volt tanítvány, Dr. Kerekes Jánosné - Vass Mária -, aki az 1960/61-es tanévben végzett osztályában:

„Tanár volt Ő, a szó igazi értelmében. Szigorú, következetes és követelő. Komoly és zárkózott. Mi régi diákok ilyennek ismertük, és ilyennek szerettük meg őt. Egy percre sem engedett a lazaság csábításának se a maga, sem a tanítványai részéről. De tudott szívből szeretni, a bajban együtt érezni, segítő kezet nyújtani. Nehezen fogadott szívébe valakit, de ha ezt megtette, az egy életre szólt. Mint ahogy tanárként is az életre nevelt. A kitartásra, az eljövendő küzdelmekre, kemény és tisztességes emberi tartásra.” Tanítványait felnőtként is ösztönözte a becsületes helytállásra. Mindig optimista volt, jó pedagógusegyéniség, aki mindig biztatta tanítványait, ha elbizonytalanodtak.

A tanítás és nevelés mellett sokat tett az iskola kulturális életéért. Osztályait rendszeresen felkészítette a Karacs Napokra, melyen nem egy esetben a legjobb helyezést érték el. A kiemelkedően jó darabokat bemutatták a Püspökladányhoz közel eső településeken is.

Tanítványait tudta lelkesíteni. Szerette a szépet, a természetet. Igyekezett tanítványainak megmutatni az ország legszebb történelmi és irodalmi nevezetességeit. Szinte nem volt olyan esztendő, hogy tanulmányi útra, nyári táborba ne vitte volna el osztálya tanulóit. Igazi értékek megbecsülésére nevelt a tanítási órákon, de egy-egy budapesti vagy debreceni színházi látogatás kapcsán is. Szerény volt, s nem volt hivalkodó. Véleménye mindig volt, amit rendszeresen el is mondott. Kartársai szerették, becsülték, véle-

ményére mindig kíváncsiak voltak. Több éven át vezetője volt a magyar munkaközösségnek. 1973-ban írt munkahelyi minősítésében a következőket olvashatjuk:

„Tanítási módszere alapjába véve hagyományos jellegű.(...) 1972 őszétől kezdve bekapcsolódott az úgynevezett Lénárd-módszer alkalmazásába. Ez határozottan többletmunkát, de felfrissülést is jelentett módszereiben. (...) Szakmai munkáját elismeréssel értékeljük. 1972-ben egyik tanítványa bejutott az Országos Középiskolai Tanulmányi Verseny országos döntőjébe. (...) Meglehetősen zárkózott egyéniség. Kartársai iránt korrekt, ellentéte senkivel sincs, de közvetlen kapcsolatot nehezen épít ki. Tanítványai között oldottabb, velük közvetlenebb a kapcsolata. 1967-1971 között, mint osztályfőnök, órán kívül is igen sokat foglalkozott növendékeivel. (...) Nyaranta kirándulni, üdülni vitte osztályát.”

Első, és egyetlen munkahelyén, a Karacs Ferenc Gimnáziumban munkaviszonya 1985. december 18-án szűnt meg. Nyirkos Tibor, az iskola igazgatója a legnagyobb elismeréssel és tisztelettel köszönte meg az iskolához kötődő hűségét, egész pedagógiai tevékenységét. Nyugdíjba vonulása után is sokat olvasott, s továbbra is szívesen segített bárkinek egyetemi, főiskolai felvételire való felkészülésben. A püspökladányi Kálvin János utcai ház szinte zárandokhelylyé vált a volt tanítványok s azok gyermekei számára, hiszen a nyugdíjas pedagógus házaspár kapuja mindig nyitva állt előttük.

1991-ben a gimnázium fennállásának 40. évfordulóján a tantestület által alapított „Iskolánkért” című kitüntetésben részesült négy pedagógus, köztük a Bodnár házaspár.

Ekkor jelent meg a következő írás a Püspökladányi Hírekben:

„Bodnár tanárnő, aki nekem soha nem volt Irénke néni, tanár néni. Mindig tanárnő volt. Aki úgy bánt velem, hajdani gimnazistával, mint egy felnőtt emberrel; tisztelettel és megbecsüléssel. Osztályfőnököm volt. Soha nem volt negédes, kivételező, szubjektív.

Először azt hittem, nincs is szíve, hiszen szigorú, igazságos és alig mosolygós ember mutatkozott be nekem elsős koromban. Aztán a négy év alatt jöttem rá, hogy nemhogy szíve, de arany szíve van. Hogy tűzbe megy és vitába száll tanítványaiért, nem előttünk, de a tanáriban. És

hogy tud ő kacagni is igazán, szívből az osztálykirándulásokon. Nekem mindig is ő a pedagógusminta. Ő a TANÁRNŐ.”

1959. május 3-án kötött házasságot Bodnár Sándorral, aki ugyancsak a Püspökladányi Óvónőképzőben, majd gimnáziumban kezdte pályafutását. A rendezett, boldog családi élet 2006. május 22-én megszakadt – türelemmel viselt súlyos betegségével Bodnár tanárnő nem tudott megküzdödni.

„Emlékeztek még ki voltam? –

Én nem is oly rég nőttestet hordtam,

A kedvest karral karoltam,

A füvet lábbal tapostam,

Bujkáltam szemben, fülben, orrban,

Fogak és íny közt szóval szoltam –

Egy voltam én a sűrű sorban.

Éltem, s mert éltem, boldog voltam.”

Kitüntetései:

1976. április 30-án az Oktatási Miniszter eredményes munkájáért dícséretben részesítette.

Kiváló Munkáért kitüntető jelvényt kapott a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa 1006/1977 (II.17.) számú határozata alapján.

1986. június elsején Pedagógus Szolgálati Emlékremben részesült.

Források:

Bodnár Sándor visszaemlékezése

A Püspökladányi Karacs Ferenc Gimnázium, Szakközépiskola, Szakiskola és Kollégium tanárainak, dolgozóinak emlékező sorai

A Püspökladányi Karacs Ferenc Gimnázium, Szakközépiskola, Szakiskola és Kollégium dokumentumtára

A Püspökladányi Hírek 1991 szeptemberi száma

Dr.Kerekes Jánosné Vass Mária (Borsodbóta) búcsúbeszéde.

Csontos Gabriella

Bolodár Alajos (Nagylózs, [Sopron m.] 1925. - Debrecen, 2001.): tanár, kollégiumi igazgató, egyetemi főtitkár.

Szülei a Sopron melletti kis faluban, Nagy-lózsón éltek az 1920-as években nagyon szerény körülmények között. Mezőgazdasági bér-munkából tengették mindennapjaikat. Házasságukból 1925. szeptember 28-án született első gyermekük, Alajos, akit követett még két fiú- és

két lánytestvér. Az ötgyermekes családban szeretetben, becsületben nevelkedtek a gyerekek. A szülők tisztessége, szorgalma a gyermekek nevelésére is visszahatott. A szülők nem gondolhattak azonban arra, hogy az elemi iskolán túl taníttassák gyermekeiket. A fizikai munkára való nevelésben látták gyermekük jövőjének biztosítását.

Alajos az elemi népiskola hat osztályát szülőfalujában, Nagylózson végezte. Kiváló tanítója felfigyelt már a negyedik osztályban a nagyon szorgalmas, jó képességű gyerekekre, s győzködte a szülőket, hogy taníttassák tovább a tanulóitársai közül kiemelkedő tehetséges fiút. Hiába volt minden igyekezete a tanítónak, a gyermek az elemi iskolába járt még két esztendő. A szülők nem láttak anyagi lehetőséget a taníttatásra. Alajos már hatodik osztályos volt, amikor végre a szülők győzködése sikerrel járt, s hozzájárultak a fiuk taníttatásához.

Tanítója örömmel kezdte egyengetni útját, aminek következtében felvették a lakóhelyüktől huszonöt kilométerre lévő soproni gimnázium első osztályába – bejáró tanulóként. A tanító úr bízott a tanuló szorgalmában és tehetségében, s azzal biztatta a szülőket, hogy biztosan ösztöndíjat fog kapni. Ez a bizakodással teli jóslat valóra is vált.

Alajos boldogan és szorgalmasan kezdte meg tanulmányait a gimnáziumban, s nagy akaraterővel gyűrte le a bejárás viszontagságait. Naponta tíz km-t kellett megtennie a lakóhely és a vasútállomás között télen, esőben, hóban, sár-

ban. Megtörtént, hogy hófúvásban is elment az állomásra, nem tudta, hogy a vonat nem közlekedik. Fél év elteltével – szorgalma és jó tanulmányi munkája alapján, tanítója segítségével – kollégiumi elhelyezést kapott, kedvezményesen. Ezzel a szülők anyagi gondjai enyhültek.

A gimnázium negyedik osztályának elvégzése után azon igyekezett, hogy tanulmányait olyan irányban folytassa, ami rövid idő alatt kereső pályához vezet. A tanítói pályához érzett vonzalmat, ezért beiratkozott a Soproni Evangélikus Tanítóképző Intézetbe. Szorgalmasan tanult, s hogy a család anyagi gondjait is enyhítse, tanítványokat vállalt. Testvérei nem tanulhattak tovább. Mindkét öccse gépkocsivezető lett, két húga pedig a háztartásban dolgozott.

A tanítóképző intézet ötödik osztályát 1947-ben fejezte be és szerzett jeles eredménnyel tanítói oklevelet. A tanítói pályára azonban nem léphetett, mert a képesítő vizsga után behívták katonai szolgálatra. A katonai kiképzés során parancsnokai felfigyeltek a jó képességű, szorgalmas katonára, és javasolták továbbtanulásra. Választhatott a lehetőségek közül. Alajos a pedagógiai ismereteinek bővítését tűzte ki célul, amit parancsnoka elfogadott, s kérésének megfelelően javasolta a Budapesti Tanárképző Főiskolára, ahova fel is vették. Felvették a NÉKOSZ Kollégiumba is. Ő ismét a boldog és szorgalmas tanuláshoz kezdett annak ellenére, hogy a háború utáni körülmények, a fűtetlen helyiségek, törött ablakok stb. miatt nehéz volt a munka. A tanulás mellett részt vett az ifjúsági mozgalomban, nyaranta pedig „ifi”-táborokat vezetett. Főiskolai tanulmányait 1950-ben sikeresen befejezte, és megkapta a biológia-földrajz szakos általános iskolai tanári diplomát.

Mint addig mindenütt, a tanárképző főiskolán is mindenki elégedett volt munkájával, és pártfogolta a jó eszű, szorgalmas, szolgálatkész parasztfiút, akit az akkori kor szellemének megfelelően „parasztkádernek” minősítettek.

Miután a katonaságtól leszerelték 1950-ben, behívták a Népjóléti Minisztériumba, s közölték vele, hogy kinevezik a Szegedi Középkisiskolai Kollégium igazgatójának. Ő ettől a feladattól, mint kezdő, gyakorlatlan tanár nagyon megrémült, megköszönte a bizalmat, s a megbízást visszautasította azzal, hogy nem rendelkezik megfelelő tapasztalattal és gyakorlattal a feladat ellátásához, így nem vállalhatja. Azt kérte, hogy

nevezzék ki a Dunántúl bármelyik iskolájához nevelőnek, hogy minél közelebb legyen Sopronhoz, és az érte sok áldozatot vállalt szüleit is tudja segíteni. A Minisztériumban megnehezteltek rá a visszautasításért, s ezért talán „büntetésből” az ország legtávolabbi helyére, Debrecenbe nevezték ki a repülőtérén működő Gyermekvárosba nevelőnek. Elkeseredésében nem jelentkezett szeptember 1-jén a munkahelyén. A Gyermekváros igazgatójának távirati felszólítására azonban mégis elutazott Debrecenbe és jelentkezett kijelölt munkahelyén.

Felesége elbeszéléséből ismeretes, hogy Alajos kétségekkal jött keresztül a „sivár” alföldi tájon, s legszívesebben visszafordult volna. Nagyon bántotta és igazságtalannak tartotta, hogy „így megbüntették”. Rövid idő elteltével ez az ellenszenv feloldódott és nagyon megszerette Debrecen, a debreceni embereket és főleg az őt körülvevő kollégákat és gyermekeket. Itt ismerte meg Mészáros Mária kolléganőjét, akivel összeházasodtak, s együtt éltek tovább boldog életüket.

A Gyermekvárosban ismerkedett meg a háború kegyetlen sorsú árván maradt gyermekáldozataival, akiket úgy szeretett, mintha atyjuk lett volna, s hivatásának érezte, hogy szeretetben nevelje őket.

A Gyermekvárost 1951-ben megszüntették, s nagyon sajnálta, hogy meg kellett válnia tanítványaitól. Áthelyezték a Debreceni Szakérttségis Diákotthonba, majd a Petőfi Sándor Általános Iskolába, ahol szaktanárként működött. Kollégái és tanítványai egyaránt megszerették az egyenes jellemű, szerény, segítőkész fiatal tanárt. Kiemelkedő, nagy hivatástudattal végzett eredményes munkájára csakhamar felfigyeltek felettesei is. Felismerték benne azt a képességet és tehetséget, mely alkalmassá teszi a hátrányos helyzetű fiatalok nevelésére. Kinevezték 1955-ben az Állami Gondozott Ipari Tanulók Intézetének Kollégiumába igazgatónak. Ez a munka hivatásához és szívéhez való volt. Ismét közel került az elhagyott, árva fiatalokhoz. A kollégiumban családias légkört alakított ki. Kollégái elismeréssel emlegetik kiváló pedagógiai munkásságát. Éppen ezért sajnálattal búcsúztak tőle 1960 tavaszán, amikor is kinevezték a Debreceni Városi Tanács Művelődésügyi Osztályára személyügyi főelőadónak. A még élő kollégái,

tanítványai, neveltjei a mai napig is szeretettel emlékeznek rá.

Ezt a munkát szívesen vállalta, megbecsülésnek tekintette. Úgy érezte, a város nevelésügyének nagy szolgálatot tehet a gyermekek színvonalasabb nevelése érdekében. A nevelők és a szakfelügyelők kiválasztása, az iskolavezetők segítése, a továbbképzések szervezése, segítése számára nagy hivatástudattal végzett munka volt. Egykori munkatársai mondták, hogy igen jó, egyenes jellemű, igazságszerető ember volt beosztottaival és feletteseivel szemben kivétel nélkül. Humánus magatartására jellemző volt a segítőkészség. Még a börtönben is meglátogatta és vigasztalta a valamilyen ok miatt elítélt kollégákat, szabadulásuk után pedig segítette a társadalmi beilleszkedésüket. Más esetben pl. az egyik szakfelügyelőnek felkért kollégán megkérdezte tőle, hogy nem lesz-e problémás a megbízatása amiatt, hogy férje mint hadifogoly elítélt volt a Szovjetunióban? Erre ő azt válaszolta, hogy „Én egy kiváló matematikust keresem, aki a város iskoláiban segítse, irányítsa a matematikatanárook továbbképzését és eredményes munkáját, a kolléganőt erre alkalmasnak tartom s nem érdekel, hogy a férjével mi volt!” Hat év alatt igyekezett munkáját úgy végezni, hogy a város pedagógusai nyugodt körülmények között, megbecsülve dolgozhassanak.

Hat év elteltével, 1966-ban a Debreceni Orvostudományi Egyetem Rektori Hivatala vezetőjévé nevezték ki eddigi munkájának elismeréséül. A Rektori Hivatal az orvosegyetem olyan központja volt, ahová az információk mindenünnen összefutottak. Minden egyetemi oktató, minden egyetemi hallgató és dolgozó kapcsolatba került vele. Mint hivatalvezető irányította a tanulmányi és igazgatási csoport munkatársainak munkáját, akik szerették és hiteles vezetőnek tartották. Precízen készítette elő a vezetői döntések és azok végrehajtásának adminisztrációs feladatait. A diákszervezetekkel bensőséges kapcsolatot alakított ki, és eredményesen segítette munkájukat. A sok szervező és adminisztrációs munkája mellett mindig maradt ideje a fiatalok tanulmányi és kulturális tevékenységének segítésére.

Az egészségügyi miniszter 1968-ban az Orvostudományi Egyetem főtitkárává nevezte ki. Ez a kitüntetésnek számító kinevezés még szerteága-

zóbb és felelősségteljesebb munkát is jelentett, amit Bolodár Alajos a tőle megszokott tisztes-séggel és lelkesen végzett. Innen ment nyugdíj-ba 1988-ban. Az Egyetem megfogalmazása szerint „Közmegbecsülésnek örvendő vezető munkatárs volt.”

Munkássága elismeréseként az alábbi kitünteté-seket kapta:

Oktatási Minisztérium „Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója” 1964.

DOTÉ „A DOTÉ Kollégiumi Közösségi mun-kájának Segítése” Emlékérem, 1971.

Oktatási Minisztérium „Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója” 1976.

Magyar Népköztársaság Kormánya A Munka Érdemrend ezüst fokozata. 1986.

Honvédelmi Minisztérium „Honvédelmi Em-lékérem.” 1986.

DOTÉ „Pro Universitate” Emlékérem, 1988.

Mészáros Máriával, kolléganőjével kötött há-zasságot 1952-ben, akivel egy munkahelyen dolgoztak 1955-ig. Feleségét 1955-ben kinevez-ték a Bányai Júlia Zenetagozatos Általános Is-kola helyettes igazgatójává, majd 1957-ben az iskola igazgatója lett. Nyugdíjazásáig, 26 éven át vezette ezt az iskolát eredményesen.

Harmonikus házasságukból egy gyermekük született: Alajos, aki szülész-nőgyógyász osz-tályvezető főorvos, humángenetikus, az orvos-tudomány kandidátusa. Menyük, Dr Madai Éva főorvos, radiológus. Unokái: Bolodár Éva kö-zépiskolai tanár, Bolodár Péter közgazdász.

Források:

Munkahelyi dokumentumok, családi okmányok és tájékoztatás, személyes tapasztalataim, volt munkatársak emlékezései.

Kakucs Géza

Borbély András (Kunhegyes, 1904 – Debrecen, 1985): matematika-fizika szakos tanár, egyetemi docens.

Háromgyermekes kisparaszti családból száрма-zott. Szülei Borbély Miklós és N. Nagy Regina voltak. Elemi iskoláit Kunhegyesen végezte. Tanítója és a református pap javaslatára a gim-náziumot Mezőtúron kezdte el, de a család anyagi helyzete miatt meg kellett szakítania, a géplakatos szakmát tanulta ki.

Ezután tanulmányait Kisújszálláson folytatta, ahol 1924-ben érettségizett. Mindkét gimnázi-umban kiváló matematikatanárai voltak: Kocsis Gábor, Dr. Biatsy József és Kakasi Gyula. Be-iratkozott a budapesti tudományegyetemre, ma-tematika-fizika szakra. Jelentős segítséget jelen-tett számára, hogy felvették az Eötvös Kollégi-umba. Tanárai közül nagy hatással volt rá Fejér Lipót, Rybár István és Finácz Ernő, akinek a hatására vonzódni kezdett a pedagógiához. 1929-ben kapta meg tanári oklevelét, és meghí-vás útján volt iskolájában, a kisújszállási Ref. Gimnáziumban kapott állást. Itt tanított 15 évig, közben az internátusban is felügyelő tanár volt. Ez alatt elméleti és gyakorlati pedagógiával is foglalkozott. Jó lehetőség volt számára a Bocskai cserkészcsapat vezetése, viszont Mitrovics Gyula révén kapcsolatba került a debreceni tu-dományegyetemmel.

Munkássága így több irányú: egyrészt mint a matematika és fizika tanára új, korszerű tanítási módszerek bevezetésével kísérletezett, másrészt Jausz Béla, illetve az internátusi nevelőmun-ka hatására erősen a pedagógia felé fordult.

1936-ban doktorált summa cum laude. Doktori dolgozatának címe: *Gondolatok az érzelmi élet nevelése köréből*.

Disszertációjában fogalmazta meg *ars poeticá*-ját: a család és az iskola közös feladata az, hogy harmonikus embereket neveljen. Kiemelte az értékek szerepét és felhívta a figyelmet az ér-tékvesztés kérdésére. Jellemzése szinte látnoki-an igaz a mai társadalomra: „Rideg utilitarizmus

(haszonelvűség), a legönzőbb materializmus: az igaz, a szép és szent örök értékektől való elfordulás, pénzimádat, hatalomörület... Semmi sem igaz, semmi sem jó, semmi sem szent, nincs eszme és nincs jövő, csak jelen, csak ma.”

Volt tanítványai, kivétel nélkül, a kristálytisztá logikával felépített nyugodt magyarázatait emelik ki. Az elméletet példákkal, kísérletekkel hozta közel diákjaihoz. „A példák megoldásához mindig csak annyi mankót adott, amennyire feltétlenül szükség volt, igyekezett mindenkét önállóságra nevelni.” (Dr. Hársing Lajos tanár.)

„Borbély András alig volt idősebb nálunk, a tanári karban a fiatalabbak közé tartozott. Jellemében hordozta a tanár-diák közti demokráciához a fogékonyságot és lehetőséget. Kiegyensúlyozott volt. Mindenki, mindenkor az ő részéről egyenlő mércével méretett, pedig ez abban az időben nagy szó volt. Azon kevés tanárunk közé tartozott, aki szerette a tárgyait is meg a diákjait is. Szakterületen való jártasságát arra használta fel, hogy minél többet átadhasson belőle tanítványainak. Nem szerette a lustaságot és a nemtörődömséget.” (Szabó Gergely Állami-díjas igazgató)

„Igen jól képzett, pedagógiai szempontból rátermett, művelt, fiatal tanár volt, akinek oktatási módszere minőségileg eltért idősebb kollégái módszerétől. A logikus gondolkodásra nevelés, a gyakorlati élettel való kapcsolat, a tanulók aktivizálása - ez volt tanításának fő elve.” (Szabó Kálmán, tankönyvkiadó ig. h.)

A tankönyveket gyenge színvonaluk miatt csak példatárnak használták matematikából. Élő, kísérletező fizikát tanított.

Borbély András kísérletet tett az életközeli tanítási módszerek alkalmazására. Tanítási elveit a budapesti Gyakorló Gimnáziumból hozta magával, ahol Kronberger Ede és Kronstein (Horvay) Béla módszereiből tanult. Ők a diákokkal közösen dolgoztatták fel a tanítási anyagot, tanulóközvetlen, felfedeztető módszerrel. Több cikket írt ebben az időszakban a Protestáns Tanügyi Szemlébe. Pedagógiai munkásságának élményforrása sok esetben az internátusi nevelőmunka. Az iskola 1936/37. évi értesítőjében a „Gondolatok az internátusi nevelésről” című tanulmányában fejtette ki tapasztalatait és nézeteit. Fontosnak tartotta a tanulók szabadidejének megszervezését, a külön tanulószoba létesítését.

A kisújszállási Ref. Gimnázium internátusa – Pallagi Gyula egykori iskolaigazgató, Móricz Zsigmond nagybátyjának álma – nagyon fontos szerepet töltött be az iskola életében. Ehhez nagymértékben hozzájárultak az iskola nagy pedagógiai érzékkel rendelkező tanárai: Karácson Béla és Jausz Béla, akik közül Jausz Béla külföldi tanulmányútján az internátusokat tanulmányozta. Ő azt tartotta helyesnek, ha fiatal, pályakezdő tanárok végzik az internátusi nevelőmunkát. Ez Kisújszálláson megvalósult, a Jausz tanítványokból – Borbély András, Juhász Imre, Kenney Zoltán – lettek nevelőtanárok.

1939 és 1945 között őt sem kerülte el a második világháború. Több ízben teljesített katonai szolgálatot, 1945-ben amerikai, majd francia hadifogságba esett. Az amerikai fogságban tábori iskolát szervezett a 15-17 éves fogolygyermek számára.

1944-ben áthelyezték a debreceni Tanárképző Intézetbe, majd annak megszűnése után a Péchy Mihály Építőipari Technikum tanára volt. 1954-től a KLTE Pedagógiai Intézetében adjunktus, 1964-től docens, 1967-ben vonult nyugdíjba. 1979-ben kapta meg az ELTE-n az aranydiplomát.

A KLTE Pedagógiai Intézetében tevékeny részt vállalt a gyakorlati tanárképzés munkájában, középiskolai tapasztalataira támaszkodva adta elő a matematika és a fizika tanítását. Tudományos munkája kifejezetten pedagógiai jellegű, a jutalmazás és büntetés alapvető kérdéseivel foglalkozott. Durkó Mátyással közösen könyvet is írt róla (1957), ez képezte kandidátusi disszertációjának az alapját. Disszertációjában nemcsak a saját több évtizedes tapasztalatait használta fel, hanem összegyűjtötte több száz nevelő tapasztalatát, ezeket elemezte és értékelte. Közel 20 publikációja jelent meg.

Széleskörű társadalmi és ismeretterjesztő tevékenységet fejtett ki (szakszervezet, TIT), amelyekért több kitüntetést is kapott.

Kitüntetései: TIT díszoklevél (1977), TIT Aranykoszorús jelvény (1978).

Barátai tanártársai és műszaki emberek köréből kerültek ki. A sportok közül a teniszt és a sakot kedvelte.

1936-ban nősült meg. Felesége Demjén Mária volt. Házasságukból két gyermek született: Ildikó (1937), aki építészmérnök és Szabolcs (1943), aki vegyészmérnök.

Főbb munkái:

1. Gondolatok az érzelmi élet nevelése köréből, Kisújszállás 1936, 76 oldal
2. Jutalmazás és büntetés a szocialista fegyelem megteremtésében, (Durkó Mátyással közösen) Tankönyvkiadó, 1957.

Kántor Sándorné

Bordás József (Balmazújváros, 1910. augusztus 27. – Debrecen, 1992. február 14.): tanító, általános iskolai tanár.

Ősei balmazújvárosi gazdálkodók voltak, bár szülei a földművelés mellett mással is foglalkoztak. Édesapja hentes és mészáros, édesanyja kereskedő mesterséget is folytatott; mészárszékük és boltjuk volt Balmazújvárosban. Gyermekeiket nagy szeretettel nevelték, gondoskodtak róluk, hogy iskolázott felnőtté váljanak. József fiuk Balmazújvárosban járt elemi és polgári iskolába, majd a debreceni Református Kollégium Tanítóképző Intézetének lett diákja. Tanítói képesítést 1931-ben szerzett.

Pedagógusi pályája Balmazújvárosban kezdődött, és ott is fejeződött be. 1931-től 1934-ig a községi elemi népiskolában helyettesítő tanító volt. 1934-ben kinevezték a községtől 16 km-re levő Darassa-pusztai iskolájába. A Hortobágy széli iskolába Balmazújváros távoli határrészeiről jártak a tanyasi gyerekek. Tanyájuktól több kilométert gyalogoltak az iskoláig őszi esőben, sárban, télen hóviharban a havas fagyott dűlőutakon. Itt nem a Klebersberg Kunó minisz-

tersege idején épült tetszetős iskolaépületben várta a gyerekeket Bordás József, hanem egy vályogból épített tanyaházban, annak is kicsi, padlózatlan szükségtermében. Az ifjú tanító nemcsak az írás, olvasás, számolás tudományára tanította a kisiskolásokat, hanem az 1803-ban Sárospatakon készült ábécéskönyvben a tanulók magaviseletére vonatkozó versebe foglalt „intelmeket” is megismertette velük. Volt tanítványaitól magam is hallottam az egyik versszak változatát. A gyenge minőségű földeken gazdálkodó elmaradottabb népréteg számára jelentős népművelői missziót is betöltött. 1938-ban a külterületi iskolából behelyezték a község egyik legelmaradottabb településrészén lévő állami elemi iskolába. A Daru-telepen együtt tanított két kiváló tanítónővel: Halassy né Nemeth Jolánval és Pál Zsuzsannával, akik a „gyepsori” gyerekeket mesterfokon, töretlen akarattal, szeretettel oktatták, nevelték. Igazgatója a nagyműveltségű Sükösd Ferenc volt. Ebben a kis testületben gyarapította magasrendű mesterségbeli tudását. Gyakran félbe kellett szakítania a munkáját, mert 1938-tól többször behívták katonai szolgálatra.

A Szovjetunió elleni hadüzenetet követően a frontra vezényelték. A háború végén amerikai hadifogságba esett, s onnan 1946-ban szabadult. Hazatérése után azonnal munkába állt. 1948-ban, az iskolák államosításakor Balmazújvárosban két iskolaigazgatóságot hoztak létre: az állami fiúiskolát és az állami leányiskolát. Bordás Józsefet a fiúiskolába osztották be. Az iskola felső tagozatában a tantárgyak tanítására nem volt képesített szaktanár. Ezért a tanítók közül többen jelentkeztek az Egri Pedagógiai Főiskola levelező tagozatára a tanári képesítés megszerzése végett. Ő is levelező oktatás keretében szerzett biológia-földrajz szakos általános iskolai tanári oklevelet. Mint biológiatanár a természet szeretetére nevelte tanítványait. A tantestület élvonalába tartozott. Tiszteletet, megbecsülést vívott ki munkájával, felelősségteljes magatartásával, pozitív erkölcsi tulajdonságaival. Szigorú tanárnak tartották. A jó teljesítmény elérése végett körültekintő alaposágot, pontoságot, rendet és rendszeret követelt, de arra vigyázott, hogy a tanulók iránt tanúsított optimális követelmény megvalósítása során ne legyen erőszakos. Tanítványait teljesítőképességük határain belül erőfeszítést, figyelmet igény-

lő feladatok elé állította. Megértő, meleg, szeretetteljes hangon beszélt velük. Tanítási óráiról sohasem maradt el a szemléltetés. Megkönnyítette a tanulók számára a tananyag mélyebb megértését, az ismeretek tartós bevésését. Gyarapította a szaktárgyai tanításához nélkülözhetetlen szemléltető eszközöket. Szertárában példás rend volt. Az 1. számú Általános Iskola esti tagozatán óraadó tanárként a felnőtteket tanította. A járási művelődésügyi osztály munkatársai és a szakfelügyelője dicsérték kiváló munkáját, érdemesnek tartották vezetői munka végzésére. Ezért 1963-ban áthelyezték a község 4. számú iskolájába és kinevezték igazgatóhelyettesnek. Méltó segítőtársa volt az iskola igazgatójának. Mint tapasztalt idősebb kolléga sokat segített a pedagógiai munka irányításában. Figyelme mindig a munkára összpontosult. Hű maradt a pedagógushivatáshoz. 1970-ben ment nyugdíjba.

Példás családi életet élt. Felesége korai halála és gyermekei Debrecenbe költözése miatt jó ideig magányosan élt szülővárosában. Paraszt őseitől örökölte a föld szeretetét. Iskolai tevékenysége mellett szabadidejében és nyugdíjas éveiben háztáji földjét művelte és kertészkedett. Szőlőskertje és családi házának kertje parányi mintagazdaság volt. Élete utolsó éveit Debrecenben töltötte. 82 éves korában hunyt el. Tanítványai ma is hálával emlékeznek rá.

Forrás:

Leánya, Borsos Istvánné Bordás Ilona tanárnőnél őrzött családi dokumentumok.

Tanítványai, kollégái visszaemlékezései.

Király István

D

Derzsi Bálint (Balmazújváros, 1924. január 12. – Balmazújváros 2005. november 30.): általános iskolai tanár.

Szegényparaszt családban született. Szülei mezőgazdasági cselédek voltak. A két világháború közötti írásos években hat gyermeket neveltek fel.

Bálint az elemi iskola 6. osztályának elvégzése után cselédnek szegődött. Módosabb gazdák tanyáján dolgozott 1944-ig. A Derzsi család életében 1945 tavaszán alapvető változás történt. A földreform végrehajtásakor földtulajdonosok lettek. A juttatott földjükre tanyát építettek. Derzsi Bálint nem vett részt a földművelésben, hanem önként jelentkezett a demokratikus hadseregbe. Leszerelése után tanulni kezdett. Mezőgazdasági szakérettségi vizsgát tett, és Budapesten az Agrártudományi Egyetem hallgatója lett. Nem államvizsgázott, csak végbizonyítványt kapott. Újra a honvédség állományába

került. Elvégezte a tiszti iskolát és a Honvédelmi Minisztérium Személyügyi Csoportfőnökség kötelékébe helyezték. Budapest, Kiskunhalas, Csorna voltak állomáshelyei. 1955-ben századosi rendfokozattal leszerelt. Közben megnősült. A tanyájukhoz közeli nagylaposi külterületi iskola tanítónőjével, Székely Ilonával kötött házasságot. Két gyermekük született. Leszerelése után az Agrártudományi Egyetemen szerzett tudását kamatoztatta. Nádudvaron a Sztálinról elnevezett mezőgazdasági termelőszövetkezetnek lett elnöke. A forradalom után családjával hazaköltözött Balmazújvárosba. Feleségét a Daru-telepi általános iskolába helyezték, őt pedig kinevezték a balmazújvárosi gépállomás igazgatójának. Meglepetést keltett, amikor 1960-ban közölte: pedagógus lesz. A gyermekek szeretete és kiváló pedagógus feleségének a példaadása keltették fel benne a pedagógus pálya iránti vonzódást. Célul tűzte ki a gyermekeknek az éltre való előkészítését, közösség formálását, és megmutatni nekik a tudás és a munka örömét. Alapvető társadalmi követelménynek tekintette a pályához való érzelmi elkötelezettséget, a pálya szeretetét. A jól jövedelmező állást felcserélte a kis fizetéssel járó pedagógus-álláshellyel. Képesítés nélküli nevelőként kezdte pályáját a Daru-telepi iskolában. Az Egeri Pedagógiai Főiskolán mezőgazdasági ismeretek és gyakorlatok szakos tanári képesítést szerzett. Sokszorosan meg kellett dolgoznia, hogy elismert pedagógus legyen. 1968-ban áthelyezték a község 3. számú központi iskolájába. Itt együtt tanított Györfi László igazgatóhelyetttel, a gyakorlati foglalkozást tanító nevelők munkaközösségének vezetőjével, aki-

nek kisállattenyésztő szakköre megyeszerte híres volt. Derzsi Bálint mindkét munkahelyén a fiúknak tanította a mezőgazdasági ismeretek és gyakorlatok tantárgyat. Arra törekedett, hogy tanítványai a mindennapi élet követelményeit jól megismerjék, a különböző élethelyzetekben jelentkező, kellemetlenséget okozó akadályokat képesek legyenek leküzdeni. A pontosságot, a fegyelmezettséget megkövetelte, az alkotó munka szeretetére nevelte, a munkasiker élményében részesítette a tanulókat. Az iskola gyakorlókertjében és a műhelyben végzett munkát is kiválóan szervezte. A gyerekek szívesen végezték a feladatokat. Nyári szünetekben is bejártak az iskolába kertet gondozni, a kisállatokat etetni, itatni. Felelősséget érzett a tanulók egészségének, testi épségének megóvásáért, maradandó élményekkel gazdagította őket. Tanítványai szeretetet, biztatást, figyelmességet, megértést kaptak tőle. Szaktanár társainak gyakran tartott bemutató tanítást. Fontos feladatának tartotta az úttörőcsapatban folyó nevelőmunka támogatását. Az úttörőcsapat vezetőjének, a rajvezetőknek teljes odaadással segítette a kirándulások, táborozások, rendezvények szervezését. Számára rutinmunka volt a vetélkedők, szemlék, versenyek, szakpróbák megrendezése. Az iskolai oktató-nevelő munkája mellett jelentős volt népművelői tevékenysége. Megszervezte és vezette a kertbarátok egyesületét.

Kiváló kapcsolatteremtő képességgel bíró személy volt. A felnőttek részére a művelődési központban és a népkörökben ismeretterjesztő előadásokat tartott. Tagja volt a Magyar Ellenállók és Antifasiszták Országos Szövetségének. 1984-ben vonult nyugállományba. Nyugdíjas éveiben kertészkedett és sokat olvasott. Többször részesült magas kitüntetésben. Az Elnöki Tanács 1970-ben a Felszabadulási Jubileumi Emlékéremmel, a Honvédelmi Minisztérium 1953-ban a Magyar Népköztársaság Érdeméremmel, 1957-ben Szolgálati Emlékéremmel, 1985-ben a Haza Szolgálatáért Érdemérem arany fokozatával, a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat 1982-ben a TIT aranykoszorús jelvényével tüntette ki. 1984-ben Pedagógus Szolgálati Emlékérmét, a rendszerváltás után, 1992-ben a Független Demokratikus Magyarorszáért Emlékérmét kapta.

Derzsi Bálint tanár köztisztvisletben álló, népszerű polgára volt Balmazújvárosnak. Súlyos betegségben 2005-ben hunyt el.

Forrás:

Derzsi Bálintné nyugdíjas iskolaigazgató közlése. Családi és iskolai dokumentumok. Kollégái visszaemlékezése.

Király István

Diénes Izra (Ikafalva, 1900. február 7. - Debrecen, 1977. március 12.): néptanító.

Székelyföldön, Háromszék vármegyében, Ikafalván született. Édesapja, Diénes Péter vállalkozó szellemű emberként volt gazdálkodó, terménykereskedő, de egyidőben a kézdivásárhelyi Unio vendéglő tulajdonosa is. Édesanyja Török Mária háztartásbeli. Kilenc gyermeket neveltek fel, hat leány után született három fiú. Közülük Izra és Ignác tanító, Balázs református pap lett. A lányok nem tanultak tovább.

A Székelyföldön szokás bibliai neveket adni a gyermekeknek a keresztségben, például Áron, Mózes, Ábel stb., de Izrael ritkán fordul elő. Édesapám Izra nevet használt.

Tanulmányait Ikafalván, majd a polgári iskolát Kézdivásárhelyen, a tanítóképzőt Sepsiszentgyörgyön végezte. Életútját, egész mozgalmas életét meghatározta szülőföldje és a huszadik század történelme. Erős volt székely öntudata, hazaszeretete, szabadságszeretete, igazságérzete, családszeretete. Mindezek motiválták cselekedeteit, tanítói hivatástudatát. Sokan szerették

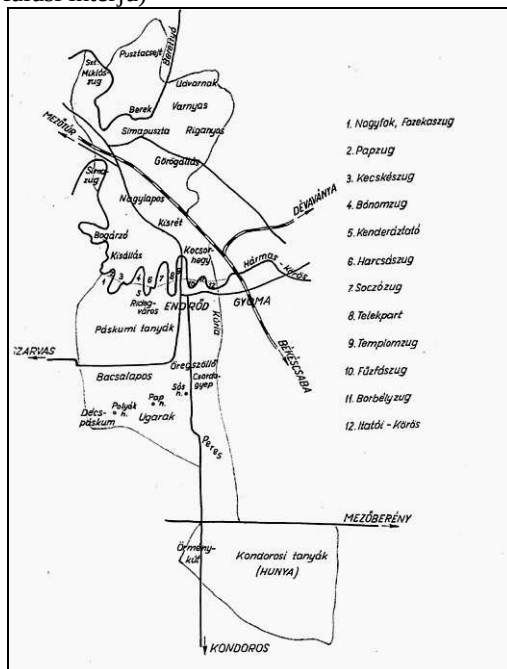
góbés humoráért, nagylelkűségéért. Az I. világháború idején családja átmenetileg Budapestre menekült a bevonuló románok elől. Így került Csurgóra, a tanítóképzőbe, ahol második osztályosként felháborodik az „alászolgája” köszönés követelménye miatt. Jellemző gondolkodásmódjára, hogy versben így tiltakozik: „Ha magyar vagy, nem alászolgája, Adj Isten jó napot, kedves atyámfia.” Még diákfejjel harcol a Székelyhadosztályban a románok ellen Erdélyben. Fogságba kerül, majd kiszabadulva fejezi be a tanítóképzőt Sepsiszentgyörgyön. Előtte ott található Sopronban, hogy erősítse a város hűségsvázatát.

Pályáját Maros megyében kezdte, Rohodon, majd Göcsön református felekezeti iskolában. 1922-27 között magyarsága miatt sokszor zaklatták. Megnősült, Hajdú Emma oroszhegyi (Udvarhely vármegye) tanítónőt vette feleségül. 1928-ban Magyarországra szökött. Baltazár püspök segítségével jutott álláshoz Tiszakanyaron református felekezeti iskolában. Egy év múlva felesége is átjött, de mivel római katolikus volt, nem taníthatott református iskolában. Édesanyám így került Endrődre, a Kondoros tanyai Pogány Frigyes római katolikus iskolába, ahol hamarosan megszülettem. Édesapám csak a katolizálása után jutott álláshoz Endrődön, a Décspaskom tanyasi iskolában, ahol most már ketten tanítottak. Innen néhány év múlva Endrőd-Öregszöllő tanyai iskola tanítói lettek. Ez egy összefüggőbb tanyai település volt. Klebelsberg-féle iskolaépület, külön nagyobb szolgálati lakás gazdasági épületekkel, szolgálati földdel. Hangya-szövetkezeti üzlet, olvasóköri volt az iskolával szemben. Az egyik tanteremben redőnnel elválasztott oltár szolgált a kéthetente kijáró tisztelendő misézéséhez. Az udvaron álló harang használatáról a tanítónak kellett gondoskodnia, mint például déli harangszó.

Egy néptanító nemcsak tanítója, hanem népművelője is volt annak a közösségnek, ahol dolgozott.

Törődött az emberek ügyes-bajos dolgaival, kérvényeket írt, tanácsokat adott. Szegény kubi-kos családok és földművelésből élők laktak itt, akiknek sorsa miatt gyakran szót emelt. Nem véletlenül ismerte őt Féja Géza, a Viharsarok szociológiai kutatásaival foglalkozó író. Aktív tagja volt a Hangyaszövetkezeti mozgalomnak. Tejszövetkezetet szervezett, leküzdvé a gazdák

bizalmatlanságát. „Diénes Izra egyszerű tanító Endrődön, és mégis több, mint pedagógus. Szívós, akaraterős, céltudatos ember. Igazi énjét akkor kezdtem megismerni, amikor keresztülbukfencezett minden akadályt, néhány kisgazdával megalakította Endrőd-öregkerti Tejszövetkezetet.” (Gyomai Újság, 1937.május 8., Egy falusi interjú)

Endrőd és tanyavilága

A jobb ivóvízért kijárta egy artéri kút fúrását. Feleségével együtt igyekeztek betölteni a „lám-pás” szerepét színjátszó körök, téli esték, bálók, jótékonyági ünnepek stb. szervezésével. Fel-emelte szavát a tanítóság érdekében: „...az isko-la a jövőndő műhelye. Tehát vigyázz, édes ma-gyar népem!...A tisztelet és a megbecsülés él-jen lelkedben, mikor tanítóról van szó...Vigyázz, hogy mindig derűs legyen tanítód arca! De, ha a tanítónak minden percét a megél-hetés nehézségei kötik le, s ha a 10 %-os fizetés csökkentéssel az állam is idegességében azt a fonalat tépi, amelyik a legvékonyabb, akkor ne csodálkozzunk, ha a tanító szívében az élet ke-serűségével lép a gyermekek közé”. (Gyomai Újság, 1931 szeptember 19., Őszi kikelet kerté-sze)

A II. világháború közeledtével egyre gyakrab-ban hívták be katonának. A II. bécsi döntés után részt vett az erdélyi bevonuláson. Ebben az idő-

ben a község központjában tanítottak már, civilizáltabb körülmények között, mégis a szülőföld erős kötődése „hazahúzta” a Székelyföldre. Előbb Nyárádtón, majd Torján tanítottak. Itt népművelői munkásságát Bartók-Kodály szellemében végezte: néptáncokat, népdalokat tanított felhasználva a helyiek tudását.

A szovjet hadsereg magyarországi betörésének színhelyén volt mint utász, de sikerült túlélnie. Családját kimenekítette Endrődre indítva, majd megsebesült, és Budapestre, illetve Bécsbe került kórházba. Innen sikerült hazamenekülnie kikerülve a hadifogság veszélyeit és 1945 februárjában találkozott a családjával Endrődön. A továbbiakban Endrődön folytatta tanítói munkáját. 1946-ban, édesanyám halála után újránősült, Zempléni Margit tanítónőt vette el. Új házasságából született Imola gyermekük. Az endrődi polgári iskolában tanított, majd az iskolák összevonása után, számadó (gazdasági) igazgató lett egy ideig. Tanítói munkája mellett szabadművelői tevékenységet is ellátott és nagy támogatója volt a békéstarhosi zeneiskola megteremtésének.

1956-ban a forradalom idején felkérték rendőrpáncsnoknak. „Megszervezte a Nemzetőrséget. Katonás rendet tartott a községben. Működése alatt egyetlen pofon sem csattant el. Megakadályozott minden önbíráskodást. Senkit nem engedett bántani. A községben szolgáló rendőrök is megmaradtak beosztásukban.” (Városunk című endrődi lap, 1996. október)

1957-ben letartóztatták. Kistarcsára internálták. Azzal a feltétellel szabadult, ha elköltözik Endrőről. Debrecenbe költöztek. Állásától megfosztották, mivel besúgást nem vállalt, 40 évi szolgálat után nyugdíjat sem kapott. Felesége Tedejen, majd Hajdúböszörményben és Debrecenben tanított.

Édesapám felesége halála után pár évvel elment Erdélybe elbúcsúzni szülőföldjétől: Nagyváradot, Marosvásárhelyt, Brassót, Kézdivásárhelyt, Ikalfalvát kereste fel. Gyakran emlegette tréfásan, hogy a neve istennel küzdött jelent. Élete valóban küzdelmes volt, melyre találóak Illyés Gyula sorai: „A szél kihívásaira a fa gyökereivel válaszol.” 1977-ben halt meg. Az endrődi pedagógusok nevében Márton Gábor vett búcsút „A kiváló baráttól, munkatárstól, aki életvidám góbé volt, s kinek sok jótettét ocsmányul fizette vissza a sors. De mindig boldog volt, mert pél-

dás követésre méltó családi élete vigasztalást nyújtott neki, hogy elviselje a sors csapásait.” (Városunk című endrődi lap, 1996. október)

Mindkét lánya pedagógus lett.

Tanítói, nevelői munkáját mindig a pontosság, igényesség és a szigorúsággal párosult jóság jellemezte. Különféle ötletességgel ösztönözte tanulóit: versenyeket szervezett osztályon belül, érmekeket, okleveleket adott. Különösen sikeresen alkalmazott módszere volt a cigány tanulók esetében. A népdalok szeretetére nevelt, székely mondókák, mesék tették elevenebbé óráit. Felkarolta, és külön is foglalkozott a hátrányos helyzetűekkel, olyanokkal is, akik az osztályharc miatt kerültek hátrányba. Hegedüs Irén volt tanítványa levélben hálásan emlékezett meg arról, hogyan bízta és segítette kulák származása miatti helyzetében „Végtelenül becsületes igazmondó ember, kimagasló pedagógus egyéniség volt”. (Márton Gábor, Vaskó Irén kollégák, Népújság 1991. január 5. A felesége sírjára sem vihették virágot)

A Vértanúk Emlékérem és Emléklap megyei kitüntetésben részesült posztumusz 1991-ben. A debreceni temetőben nyugszik.

Források: újságok, visszaemlékezések, családi dokumentumok.

Molnár Lajosné Diénes Sarolta

Diénesné Hajdú Emma (Oroszhegy [Erdély], 1901. május 25. – Endrőd, 1946. május 23.): tanító.

Édesapja, Hajdú András tanító, édesanyja Barabás Viktória háztartásbeli. Kilencen voltak testvérek. Édesapja 48 éves korában halt meg. Ma nehéz elképzelni, hogyan taníttathatta gyermekeit a korai özvegységre jutott édesanyja. Tamási Áronnál olvasható, hogy az udvarhelyi székelő családnál az volt a gyakorlat, hogy a legidősebb papnak vagy tanítónak tanult, így segítette később a kisebbek tanulását. Egy testvér pedig otthon maradt a gazdaságban, és később gondoskodott a szüleikről. A Hajdú családban is hasonló történt. A legidősebb leány korán férjhez ment, és a legidősebb fiú tanító lett. Az utánuk következő 3 fiú leérettségizett, de az I. világháború áldozatai lettek. Közülük - Tamási Áron szerint is, mert ismerte - , Hajdú Kálmánnal egy írói tehetség veszett el. A négy árván maradt kiskorú a kecskeméti Tanítók Árvaházába került. Innen indult tanítói pályára Emma és Árpád. A két kisebb, László és Vilmos hazaszökött a háború vége felé, ők kereskedők lettek. László maradt a szülői házban, és feleségével együtt ők gondoskodtak az özvegy édesanyjáról. Édesanyám, mert e sorok írójának édesanyjáról van szó, a tanítóképzőt a debreceni római katolikus Elemi Népisiskolai Tanítóképző

Intézetben kezdte, és a harmadik évfolyamtól a sepsiszentgyörgyi SZ.M.K. Állami Elemi Népisiskolai Tanítóképző Intézetben fejezte be 1920-ban. Az utolsó évfolyam volt, mely magyar oklevelet kapott.

Trianon után a többség nem akart felesküdni a román államra, ezért első munkahelye Kadicsfalván római katolikus felekezeti iskolában volt. Azóta már ez a falu összeépült Székelyudvarhelyel. 1926-ban férjhez ment Diénes Izra tanítóhoz, és Magyarországra menekült férje után. A trianoni békeszerződés után állami állashoz kevesen juthattak, s ezért újra felekezeti iskolában kellett állást keresni. Édesapám tiszakanyári református iskolájában római katolikus nem taníthatott, így került édesanyám már várandósan az Endrőd-Kondorostanya Pogány Frigyes katolikus iskolába.

A Diénes házaspár öregszöllősi tanulók között 1935-ben

Itt születtem meg. Csak mikor édesapám katolikus lett, akkor kerülhettek össze az endrődi Décspaskom tanyasi iskolában és pár év múlva mentek az endrődi öregkerti (öregszöllősi) tanyasi iskolába. Csak 1940-ben jutottak a központba, ahol az életüket villanyvilágítás, járda könnyítette meg. Édesanyám szívesen maradt volna itt, de édesapámat a honvágy hazahúzta szülőföldjére, és előbb Nyárádtn, majd Torján

teken át 4-5 km-es utakat tettek meg szerepük betanulása érdekében. A befejezést a Diénes pár művésziesen összeállított cigánykaraván övezte duett tánc groteszkje zárta le...” (Gyomai Újság, 1932.02.02., Tanyai műkedvelők)

Erdélyben irodalmi körök tartása, hadiözvegyek támogatása bővítette a szokásos közösségi munkát.

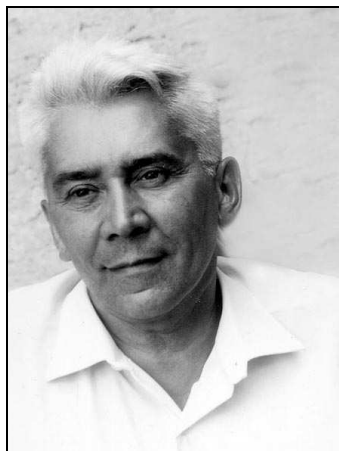
Ma már kevesen élnek tanítványai közül. Sírját sokáig gondozták a volt tanítványok. Még 60 év után is kerül oda egy-egy szál virág.

A szüleimről írtam a fenti életrajzokat. Talán szubjektívebb voltam a szokásosnál, de úgy éreztem, hogy bennük megtestesült az a néptanító, akinek sajátos társadalmi szerepe volt a XX. században. Olyan értékeket képviseltek: hazaszeretet, családszeretet, kötelességtudat, a közösségért érzett felelősség, szociális érzékenység stb., melyeknek vállalása fontos volt ebben a társadalmi közegben. Ők vállalták még kockázatok árán is. A tanítóházaspárok valószínűleg meg a tanyasiak művelődését. Ezeknek a néptanítóknak akartam emléket állítani a szüleim bemutatásával.

Források: újságok, családi dokumentumok.

Molnár Lajosné Diénes Sarolta

Dombrovsky József dr. (Nagyvárad, 1912. június 10. – Debrecen, 1996. január 24.): egyetemi tanár.

Amikor a Kossuth Lajos Tudományegyetem rektora javaslatot kért tőle a felsőoktatás és tudománykutatás rendszerváltozás utáni átalakításához, a következőket írta: a tanári hivatás az emberi társadalom alapja és koronája. Kosztó-

lányit idézte: a tanár az emberek atyja. „Nemcsak tanítani, hanem mindenképp előtt és mindenkor nevelni kell az esendő emberiséget, különben elsüllyed a hazugságok és becstelenségek posványában” – fogalmazott.

Nagyváradon született. Szent László és Ady városához való kötődését egész életében nagy büszkeséggel emlegette. Vagyontalan kisiparos-családból származott. Mivel szüleinek nem volt módjukban taníttatni, apja mellett bútorfestőként dolgozott. Utóbb magánúton végezte el középiskolai tanulmányait, de az érettségét nem tette le.

„Életem első, létmeghatározó fordulata tizenöt-tizenhat éves koromban következett be – nyilatkozta egy interjúban. – Ekkor mind szenvedélyesebben elfogott az emberré válás vágya. Magam sem tudom, miért, hogyan. Mindennek az értelmét kerestem, azt a belső magot, amiből az idő szüntelen előrehaladó folyamatában minden és mindig újat hoz létre. Ekkor tanultam meg igazán olvasni. Úgy éreztem, hogy az emberek többsége a mindennél drágább időt a részletekre fecsérli el, én magam az egészre kutattam, hiszen az igaz az egész (Hegel). Az ember tragédiája vezetett el a világirodalom kincseihez. Hamar megértettem, hogy csak tiszta forrásból érdemes meríteni – ahogy Bartókék vallották.”

Saját erőből kezdett nyelveket tanulni. Külföldi rádiót hallgatott, könyveket bújta, a Váradon élő idegen anyanyelvűek – orosz hadifoglyok, külföldi nevelőnők – beszélgető társaságát kereste. Két év kemény munkájával jutott el oda, hogy eredetiben olvasta Goethe Faustját, majd Romain Rolland Jean Christoph-ja, később Shakespeare Hamletje és Dosztojevszkij Bűn és bűnhődése következett. 26 éves korára a magyar- és románon kívül négy világnyelven tudott folyékonyan beszélni.

Idővel már magánórák tartásából is meg tudott élni, de folytatta a tanulást. Először a neolatin nyelvek kerültek sorra: az olasz, a spanyol, a portugál, majd a szlávok: a lengyel, a szerbhorvát, később pedig a norvég következett. Ekkor már olvas Európa csaknem valamennyi irodalmi nyelvén, beleértve a klasszikus nyelveket is.

A háború idején, amikor katonai szolgálatot teljesít, építenek kivételes tudására: tolmácsként foglalkoztatják. 1945-ben – amikor szüleihez hazafelé tartott – egy őrmester felszólította,

hogy hazafias kötelessége Debrecenbe menni, hiszen a Szövetséges Ellenőrző Bizottságnál égetően szükség van nyelveket tudó emberekre. Itt Vorosilov marsallnak is tolmácsolt, s hívták a Honvédelmi Minisztériumba, hogy őrnagyként legyen a fordító iskola vezetője.

Ő azonban tudományos kutatómunkával kívánt foglalkozni. 1947-ben 35 évesen úgy került be a Debreceni Tudományegyetem angol-orosz szakára, hogy a professzorok írásban igazolták: bár nincs érettségije, de öt nyelvet magas szinten tud, az intézménybe felvehető. Itt aztán az a különös helyzet állt elő, hogy miközben hallgatója volt az egyetemnek, megbízott előadóként is foglalkoztatták. Benigny Gyula szakszemináriumain megismerkedett az indoeurópai történeti összehasonlító nyelvészet sokrétű diszciplínájával, érdeklődése mindinkább a nyelvtörténet, majd az összehasonlító nyelvészet, s mindezek betetőzéseként az általános nyelvtudomány felé irányult.

Bár a „népi demokráciában” a munkás származás, az orosz nyelv kitüntetett helyzete, a Vorosilov marsallal való munkakapcsolat kedvező alapot jelentett volna akár egy politikai karrierhez, semmi nem állt ennél távolabb tőle. Hiába gyakoroltak rá nyomást, nem volt hajlandó belépni a Magyar Szocialista Munkáspártba, illetve annak elődpártjaiba. A becsületet tartotta a legfőbb erénynek, s akkor is hangoztatta véleményét, amikor a környezetében hallgattak. Nem volt hajlandó megalkuvásra, öhozzá nem volt értelme protekcióért fordulni. Soha nem nevezték ki tanszékvezetőnek, az Orosz és Szláv Filológiai Tanszék professzora is csak 1976-ban, nem sokkal nyugdíjba-vonulása előtt lehetett. Közben külföldi egyetemek rendszeresen hívták vendégprofesszornak, de majd csak 66 évesen (1978) engedélyeznek neki egy évet Klagenfurtban. 1981-ben, nyugdíjazásakor kapja meg a Munka Érdemrend ezüst fokozatát. (Felvételünk ezt a pillanatot örökíti meg, amikor Pozsgay Imre művelődési minisztertől átveszi a kitüntetést.)

Egész életét a tudománynak, a tanításnak szentelte. Életmódját, vegetáriánus étkezési szokásait is szinkronba hozta tudományos munkájával. Jógázott, naponta egyszer étkezett – magakészítette zöldségeleket. Kedvenc időtöltései közé tartozott, hogy kora reggel bevásárló kör-

útra indult, s emberekkel diskurált a piac forgatagában.

Családjával is a nyelvtanítás hozta a legszorosabb kapcsolatba. Felesége (szül. Nagy Ilona, a KLTE BTK vezető lektoraként ment nyugdíjba) tanítványa volt az egyetemen, fiainak (Ádám a Debrecen hetilap alapító főszerkesztője, nevelt fia Pósa Zoltán szépírói munkássága mellett a Magyar Nemzet újságírója) nyelveket tanított és mintát adott emberi tartásával.

Egy francia nyelvű útikönyv (Egy francia orvosnő Jemenben, Bibliotheca Kiadó, 1958.) lefordítására is vállalkozott, több kiadást megért a kötet, de őt a fordításnak a nyelvtanításban betöltött szerepe izgatta inkább. (A fordítás jelentősége a modern nyelvek egyetemi oktatásában, Akadémiai Kiadó, 1959.) A Tankönyvkiadó által megjelentetett Orosz történeti nyelvtan (1959.) nemzetközileg is felhívta rá a figyelmet, miként számos nyelvészeti tanulmánya.

A tanítás volt a mindene, hallgatók egész nemzedékét nevelte, tőlük keménységet, kitartást és színvonalat követelt. Diákjai rendszeresen felkeresték, s ő bármikor örömmel szakított időt arra, hogy konzultáljon velük. Kandidátusi értekezését a szláv igei rendszerből írta. A nyelvészeti értelemben vett „idő” problematikája izgatta. Élete végén már inkább filozófiai kérdésekkel foglalkozik. A tér – a múlt, az idő – a jövő – fejti ki elmélete alapjait, s dacolva az idő múlásával, utolsó napjaiban is ezen dolgozott. Szobájának falait mennyezetig érő könyvespolcok borították, könyvtára több ezer darabból álló nyelvészeti témájú köteteit végrendeletében a Kossuth Lajos Tudományegyetem orosz intézetére hagyta.

„Az oktatói és tudományos kutatói munkámban kezdettől fogva döntőnek tartottam az etikus

magatartást. Meggyőződése, hogy nem merő hiúságból, hangzatos frázisok pufogatásával oktathatunk behatóan, hanem csak akkor, ha minél teljesebben azonosulunk az előadandó tárgykör lényegével, annak objektív értelmével. Mindez pontosan lemérhető a hallgatókkal folytatott kötetlen beszélgetésekből, azaz a befogadás mértékéből. Ily módon tulajdonképpen nem pusztán szavak összefűzésével tanítunk, hanem lényegében etikus magatartásunkból eredő behatással: az, ami behat, megmarad, illetve szervesen kötődik a már meglévő ismerethez. – Mindezt bizonyítja a szovjetrendszer bukása csakúgy, mint pusztán a PÉNZ bálványára épített kapitalista társadalom vajúdásai” – írta nem sokkal halála előtt.

Válogatott publikációi:

1) Ószláv tanulmány a Codex Marianus alapján, a görög nyelvű protográfákkal összevetve. Studia jezykoznawcze poswiencone Profesorowi Doktorowi Stanislawowi Rospondowi. Wrocław 1966. 7. o.

2) „Langue actuelle et langue inactuelle”, Bulletin de la Société de Linguistique de Paris, t., 63, 1968, 4. o. (Párizsban, a Sorbonne-on tartott általános nyelvészeti előadása összefoglalása).

3) Vremja i jazik. A Szovjetunió Tudományos Akadémiájának Nyelvtudományi Intézete, Moszkva, 1972.

4) A leíró, a történeti összehasonlító és a konfrontatív módszerek komplex segítése az idegen nyelvek tanításának-tanulásának intellektualizációjában (A lengyel nyelvoktatás Magyarországon című kötetben), Lengyel Kultúra, Bp., 1976. (67-94.o.)

5) Time and Etymology. The category of time reflected in Indo-European etymologies. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979.

6) Der Teil und Das Ganze. Congressus Septimus Internationalis Fenno-Ugristarum. Debrecen, 1990. (A kongresszuson elhangzott előadásának a szövege.)

Források:

Nagy Zsuzsa: 40 év, 40 arc: 1976: „Tiszta forrásból” (Interjú Dombrovsky Józseffel) Hajdú-Bihari Napló, 1985. február 16.

Dombrovsky József levele a Kossuth Lajos Tudományegyetem rektorához, Debrecen, 1993. szeptember 14.

Dombrovsky Ádám

Durkó Máttyás dr. (Békés, 1926. január 27. – Debrecen, 2005. március 18.): egyetemi tan-
székvezető professzor.

Kiskereskedő családban született. Édesanyja parasztszülők gyermeke volt, így kötődött a paraszti munkához, kereskedelmi életformához. Apja a 8 gyermekes családban a legidősebb volt, kereskedősegéd lett. Amikor édesanyja fél házrészt örökölt, azt eladták, és a 20-as évektől vásári kereskedőként járták a tiszántúli országrészt, majd rőfös boltot nyitottak.

Iskoláit a helyi református elemi iskolában kezdte, majd a békési református Szegedi Kiss István Gimnáziumban folytatta, és 1944-ben ott érettségizett kitűnő eredménnyel. Személyiségének formálódására igen pozitív hatással volt a református szellemű iskolai és iskolán kívüli oktatás-nevelés, az önművelődés kialakulása. Szorgalmas, tettekre kész fiatalember volt, mindig tudatos jobbítási készségekkel.

Kapcsolatba került a népi írók mozgalmával, (Szárszó, 1943) Karácsony Sándor professzorral, s az ő hatására iratkozott be a Debreceni Tudományegyetem magyar-francia szakára 1945-ben. 1950-ben középiskolai tanári diplomát szerzett kitűnő eredménnyel. Debrecenben még nyáron is eljárt az „alexandriánus kör” foglalkozásaira. Karácsony Sándor szellemisége, elkötelezettsége magával ragadta és egész életére meghatározó hatású volt. „... a másik, az ő személyét nem kedvelő emberrel is meg kell találni az együttműködési minimumot.” Durkó Máttyás egész nevelői munkáját és emberi ma-

gatatását ez vezette. Embernevelési felfogását nagyon segítette, jól alakította a főiskolai kollégiumi igazgatóság, amelyet igen tartalmasan végzett három évig. A szépirodalmi és művészeti élet széles megismerésében Juhász Géza professzor mellett az Ady Társaságban végzett tevékenysége, társadalomtudományi gondolkozásának megalapozásában Bartha János és Bán Imre professzorok voltak rá igen nagy hatással. 1950-ben feleségül vette Bálint Mihály református igazgató-tanító Edit lányát, akivel haláláig, 55 évig éltek szép harmonikus családi életet. Egy leányuk született Durkó Edit Anna, aki Budapesten megbecsült tanárnő. A feleség gondos figyelme ssége biztosította, hogy otthoni dolgozószobájában mindvégig nyugodtan alkothattott. Erejét nem kímélte, a túlfeszített munka miatt 1984-ben agyérögörscöt kapott részbeni bénulással. Rokkantsági nyugdíjba kellett mennie. Két hosszú év alatt épült fel felesége – aki egészségügyi dolgozó, RTG asszisztensnő – odaadó ápoló, gondozó munkájának köszönhetően. 21 évet élt agyérögörscse után, és így összegezni tudta gazdag kutatási eredményeit. Szakmai–tudományos életútja 1950-től indult. 1950-ben a KLTE Bölcsészettudományi Kara Magyar Irodalomtörténeti Intézetéhez nevezték ki tanársegédnek. Ilyen beosztásban 1954-ig tevékenykedett. Irodalomelméleti előadásokat tartott. A tanszék kutatási munkáiba bekapcsolódott. Előbb Móricz-, majd Oláh Gábor-kutatásokat végzett. Önálló kötete Móriczról: *Új világot teremtünk Bp. Művelt Nép* 1953. 208 old. Oláh Gábor egész írói hagyatékát rendezte, két önálló kötete jelent meg: *Debreceni zendülők Debrecen* 1956. és *Oláh Gábor: Válogatott költeményei, Alföldi Magvető Debrecen*, 1958. 354 old. Ez utóbbit társszerzőkkel írta. Vállalt két mellékállást látásmódjának szélesítése, bővítése érdekében. 1952-től 1954-ig a Magyar Írók Szövetsége debreceni csoportjának titkára volt. „Túl a Tiszán” címen szépirodalmi antológiát szerkesztett a régió íróinak műveiből. (Alföld Könyvkiadó Debrecen 1954. 231 old.) 1954 szeptemberétől 1957 augusztus 1-ig vezette mint szerkesztő az Alföld Kiadót, később az Alföld Magvető könyvkiadót, amely két év alatt 15 önálló kötetet jelentetett meg (szépirodalmi, néprajzi, helytörténeti). 1955-ben pályát módosít Durkó Mátyás. Erőteljesen érdeklődik az egyetemi nevelés problémái

iránt elméleti, tudományos céllal. A neveléstudomány területén kezd tevékenykedni. Innen lehet szakmai életútjának második szakaszát értékelni, bemutatni. 1955-től saját kérésére a Pedagógia Tanszék tanársegéde lett. 1957-ben adjunktus, 1965-ben docens. „Summa cum laude” doktorált 1957-ben. Általános nevelélméletet oktatott. Közösen írta Borbély András kollégájával a „Jutalmazás és büntetés a szocialista fegyelem megteremtésében” című könyvet (Tankönyvkiadó Bp. 1957. 251 old.) Nívódíjat kaptak, a könyv hamar elfogyott a nagy érdeklődés miatt. A szakma több helyen is pozitívan hivatkozott rá.

1956-tól szakmai életútjának harmadik szakaszát követhetjük. Az általános embernevelésen és művelődélméleten belül a felnőttnevelés, az iskolán kívüli művelődés tudományos ismerete, feldolgozása foglalkoztatja. 1956 márciusában tett előterjesztést a Művelődési Minisztériumnak egyetemi népművelési szak bevezetésére. 1956 szeptemberétől indulhatott az egyetemen a képzés. A Pedagógiai Tanszéken belül megszervezte a Népművelési Szemináriumot, majd 1971. február 1-jén elsőként és egyedülként az országban a felnőttnevelési és közművelődési tanszéket. 1978-tól mint egyetemi tanár vezeti a tanszéket 1984-ig, rokkantsági nyugdíjazásáig. Fő feladatának tekintette a tanszék minél jobb kiépítését, mind tudományos szakemberekkel, mind korszerű tantervekkel. Az embernevelés tudományterületévé, a felnőttnevelés andragógia bázisává sikerült néhány év alatt kialakítani az intézetét. Egyre jobban tágult látóköre, amelyet tudományos publikációival biztosított. 1957-67 között a felnőttnevelésről az alábbi alpműveket adta ki: „Bevezetés a művelődélmélet tanulmányozásába” (Egyetemi jegyzet Bp. Tk. 1961. 283 old.), „Népművelélmélet” (Egyetemi jegyzet Bp. Tk. 241 old.), „Az iskolarendszerű felnőttnevelés elméleti, gyakorlati alapjai” (Bp. Tk. 1966. 263 old. Társszerzővel), „Felnőttnevelés és népművelés” kandidátusi disszertáció és könyv (Bp. Tk. 1968. 322 old.), „Durkó-Harangi: Olvasásmegértés, művelődési motiváció, szabadidőfelhasználás” (Bp. Művelődési Kutatóintézet 1984. I-II k. 211+ 250 old). Az általános embernevelési sajátosságokról szól a „Tanulmánykötet a közművelődési folyamat problémaköréből”

írták Durkó és munkatársai Bp. Tk. 1981. 288 old. II. k. 237 old.

A rokkantsági nyugdíjazása után, amikor javult egészségi állapota, munkássága háromirányú területösszegzésre irányul. Összegezte a felnőttkori sajátosságok felnőttnevelési konzekvenciáira vonatkozó tudományos eredményeit. („Felnőttkori sajátosságok és a felnőttnevelés” Bp. Kossuth, 1988. 184 old.) Összefoglalta a Debreceni története című monográfia számára a debreceni közművelődés történetét 1945-1988-ig. Összefoglaló monográfiát készített az önnevelés, önművelődés elméletéről és gyakorlatáról: „Az önalakító, önművelő ember” Debrecen 1990. 15 ív, „Tendenciák, rendezőelvek a 90-es évek andragógiájában” 1993., „Társadalmi kihívások és a felnőttnevelés funkciói” 1998.

Hosszú tudományos pályafutása alatt 214 tanulmányt írt, közülük 47-et idegen nyelven publikált. 10 országos hatáskörű kiadónál 25 önálló könyvet, egyetemi jegyzetet, szöveggyűjteményt jelentett meg. 60 éves korában 32 hazai kritikai értékelés jelent meg addigi tudományos munkásságáról, amelyek méltóképpen értékelték munkásságát. Két hazai összefoglaló értékelésből szó szerint is idézek néhány megállapítást: „Durkónak köszönhető a felnőttnevelés legáltalánosabb alapjainak kidolgozása a hazai andragógia fejlődésében. Ha valaki elméletileg vagy gyakorlatilag akar továbbdolgozni a felnőttnevelés és közművelődés számos rész-kérdésében, az ő nagyjelentőségű úttörő munkásságához kell visszanyúlnia.” (Boros: Acta Andr. 1986/7-7/ 20. old.). „Évjáratok nevelődtek műhelyében, sokan úgy, hogy közvetlenül tanítványai, munkatársai lettek, vagy úgy, hogy könyvei gyarapították oktatói munkájukat, közművelődési, gyakorlati tevékenységüket” (Horváth M. Szombathelyi Tanítóképző Főiskola. Tud. Közlöny VIII. 1990/116, 116 old.)

Szükségesnek tartotta ismereteit nemzetközi méretekben is fejleszteni, szélesíteni, célja volt az Európához való felzárkózás. Több alkalommal volt lehetősége külföldi tanulmányutak tételére, több alkalommal francia nyelven előadást tartani Franciaországban (1973, 1977), Kanadában előadást tartott, járt Hollandiában (1974), Belgiumban (1981), Finnországban (1976), az NSZK-ban (1983), Ausztriában (1982) és többször a szomszédos országok konferenciáin.

Mint tanszékvezető professzor 12 alkalommal volt opponens kandidátusi védésnél az értékelő Kandidátusi Bizottság tagjaként. 20 alkalommal irányított szakterületén egyetemi, doktori diszsertációt készítő munkát. A tanszék valamennyi dolgozója nála doktorált. Tagja volt az MTA Pedagógia Bizottságának 1976-80-ig. Elnöke volt 10 évig az MTA Felnőttnevelési Albizottságának. A TIT Országos Elnökségének három cikluson át volt a tagja, a Hajdú-Bihar Megyei Szervezetnek 1980-90-ig volt az elnöke, 1980-84-ig a KLTE Bölcsészettudományi Karának dékánhelyettese. Több évig (1960-1973-ig) mint a pszichológia és pedagógia szak-tárgy előadója munkatársa volt a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola zenei tanárképzésének, ezzel is bővítette érdeklődését a zenetudomány iránt. Nyugdíjasként, mint „tudományos tanácsadó” vett részt továbbra is a tanszék munkájában.

Aktív szakmai tevékenységét számos kitüntetéssel ismerték el:

- Szocialista Kultúráért
- két alkalommal az Oktatásügy Kiváló Dolgozója
- Kiváló népművelő
- TIT aranykoszorús jelvény
- Csokonai-díj
- Munka Érdemrend arany fokozata 1985
- Magyar Köztársasági Érdemrend Kiskeresztje 1995.

Tevékenységet az Új Pedagógiai Szemlében 2005/12 Csoma Gyula az alábbiakban méltatta. „Durkó Mátyás teljes elméleti, andragógiai rendszert, pontosabban olyan elméleti alaprendszert alkotott, amelyre rá lehet építeni az andragógiai diszciplína ma még csupán bontakozó neveléstudományi rendszerét.”

T. Kiss Tamás - Tibori Tímea a Kultúra és Közőség 9. évfolyam első számában a 61. oldalon így összegezték Durkó Mátyás életútját temetése után. „Az andragógusképzés debreceni papájától nagyszámú volt tanítványa és tisztelője, az andragógia kiváló hazai képviselői vettek igazi végső búcsút.”

Benedek László

F

Fehér Istvánné Amirás Ilona (1911. július 22. – 2002. május 15.): általános iskolai igazgató.

A berettyóújfalui Toldi Miklós Általános Iskola igazgatója volt 21 éven át, nehéz politikai, társadalmi és tanügyi változások közepette.

Mezőbikácson született, ahol édesapja jegyző volt. Trianon után a Békés megyei Zsányaiba kerültek, ahonnan öt gyermeküket taníttatták. Később mindegyikük diplomát szerzett.

Büszke volt nemes, örmény őseire, a családjára, sikereikre.

Ilona eleven észjárású, érdeklődő, a vidéki társadalmi problémákra érzékenyen reagáló fiatal volt. Előbb Budapesten a Csalogány utcai tanítónőképzőt végezte el, majd Szegeden a magyar-történelem-testnevelés szakos polgári iskolai tanári képesítést szerezte meg. Szívesen

emlékezett évfolyamtársaira, pl. Ortutay Gyula és Hortobágyi Tibor tudósokra.

Képességei alapján sokkal nagyobb ívű pályát is befuthatott volna, de ő igazi hivatásának a tanítást, a falusi gyermekek nevelését, felemelését vállalta.

Tanulmányait befejezve több vidéki iskolában tanított; pl. Gyoma, Komádi, majd házasságkötése után Nagyváradra került férjével együtt, Fehér Istvánnal, aki kiváló felkészültségű magyar-történelem szakos tanár volt. 1944-ben újra munkahely-változtatásra kényszerültek. Így kerültek Berettyóújfaluba két kisgyermekükkel. A református elemi iskolában Fehér István lett az igazgató, majd 1948-tól Fehér Istvánné vette át az iskola irányítását, sőt a Toldi Miklós névválasztást is ő javasolta. 1971-ben nyugdíjazni akarták. Más került az igazgatói székbe, és ő elvállalta, hogy a gyermekvárosban tanít. Nyugdíjazása után még mindig fáradhatatlanul vállalt órákat. A szakmunkásképzőben és a dolgozók iskolájában tanított 1995-ig.

1995 után sem hagyta abba a munkát, mert továbbra is naprakész volt az új tantervi koncepció átdolgozásában, véleményezésében. Előadásokat tartott, vitatkozott, hasznos tanácsot adott. IGAZGATÓ NÉNI! A városban, a járásban és szót hallva, biztos, mindenkinek, akik ismerték, Fehér Istvánné jut eszébe. Tekintély volt.

Ma is, nevét említve, megjelenik apró, törekeny alakja, aki már korán reggel kerékpárra pattanva merészen karikázott iskolájába, este pedig utolsónként csukva az iskola kapuját, haza.

Örökké szervezett, irányított, írt, olvasott, beszélt, tanácsot adott. Észjárása gyors és határo-

zott volt. Minden érdekelte: szépirodalom, módszertan, filozófia, közgazdaságtan, népünk őstörténete, tudósok munkássága, tevékenysége. Megszállottként habzsolta az ismereteket.

Hamar megismerte nevelőinek képességét, érdeklődését. A fővárosi és megyei könyvtárakból megszerezve a legújabb módszertani kiadványokat, munkatársainak, beosztottjainak kezébe adta a megfelelő szakirodalmat, enyhe ráhatással a permanens továbbképzésre szoktatta nevelőit.

Igen! Az iskola életét, a mi életünket is keményen megszervezte. Iskolánkban pezsgett az élet. Készültek a szemléltető ábrák, új módszerekkel próbálkoztunk, versenyre készültünk (tantárgyi, sport) alsó, felső tagozatban, korrepetáltunk, múzeumokba, kiállításra jártunk, családot látogattunk, gyűjtőmunkával, történelmi események kutatásával, társadalmi problémákkal foglalkoztunk. Bázisiskolaként vendégeket fogadtunk, bemutató órákat tartottunk, járási, megyei versenyeket nyertek tanítványaink. Az iskola olyan volt, mint egy zsongó méhkas, ahol mindenki tette a dolgát, tudta a feladatát.

Ennek köszönhetően kinevelt egy nívós, felelős nevelői gárdát, egy jó közösséget, és közülük lettek a város iskoláinak igazgatói és a járás szakfelügyelői. Büszke is volt rájuk!

Tisztelték munkatársai, elismerték tevékenységének, tájékozottságának gazdagságát, mélységét járási és megyei szinten, amiről kitüntetései, díjai tanúskodnak.

1949. Élmunkás kitüntetés

1955. Kiváló Tanár

1964. Nőmozgalmi kiváló munkáért

1957. Miniszteri Dicséret

1974. Maróthi-díj

1975. Szakszervezeti Munkáért emlékérem

1975. Pedagógus Szolgálati Emlékérem

1980. Aranydiploma

2001. Díszpolgár (Berettyóújfalu)

2001. Vasdiploma

2001. Zászlóanya

A vasdiplomás igazgatónőt Madách Imre gondolatával köszöntötték: „Mindig mások javára fáradtál, Mindig mások kedvéért éltél.”

A méltó szavak így folytatódtak: „a jó tanár nemcsak pedagógus, hanem kertész, filozófus, lélekbúvár, (...) példát ad és jellemet formál.”

Igaz! Óráin a tananyaggal is nevelt emberbaráti szeretetre, megértésre, erkölcsre, tisztességre, kulturált beszédre és magatartásra. Szerette a gyerekeket. Személy szerint ismerte őket és családjukat. Meleg szívvel emlegette hálás tanítványainak ragaszkodását. Egy-egy találkozó alkalmával fantasztikus emlékező tehetségével elszórakoztatta tanítványait iskolai csínytevéseikről, sikereikről.

1993. szeptember 9-én a Bihari Hírlapban megjelent cikkében a fő gondolata egyéniségére utal. A „Magyarnak luxus a műveletlenség” c. cikkében a pedagógus munka elhivatottságáról, fáradságos és felelősségteljes tevékenységéről ír. Szép gondolat magyar történelmi múltunkról, anyanyelvünk ápolásáról, a trágárságról, a kulturált viselkedésről szóló meditációja, amit Kodály Zoltán idézetével zár: „Olyan kevesen vagyunk magyarok, hogy nem engedhetjük meg magunknak a műveletlenség luxusát.” Aggódását Adyra hivatkozva tömören így folytatja: „Csak a közöny ne legyen úrrá egyikünkön sem, mert a közöny »mindent ellep, betakar, mint a sár«...”

Élete végéig mindig voltak magvas gondolatai. Ilyen volt, igényes! Amikor romlott a látása, nem látott olvasni, elfáradt, szűkült világa, 2002-ben örökre elment.

Nem feledjük nekünk szóló üzenetét.

„Szeretettel és tisztelettel, büszkén gondolok vissza nevelőtestületemre, mert mindig készen álltak a helyes dolgok befogadására, kritikával alkalmazták helyi és személyi adottságokhoz. (...) Éreztem, mellettem állnak és én velük tudtam tanulni, vezetni, eredményt elérni.”

Pércsi Imréné és Hamvas Lászlóné

G

Gál Gézané Kovács Magdolna (Debrecen, 1929. márc. 20. – Hajdúszoboszló, 2006. febr. 17.): magyar-történelem szakos középiskolai tanár.

Édesapja, Kovács Károly hivatásos katona (alhadnagy) volt. Édesanyja, Szilágyi Piroska a háztartást vezette és a három gyermeket nevelte. Magda elemi iskoláit Debrecenben és Hajdúszoboszlón végezte. (A család 1936-ban Szoboszlóra költözött.) 1947-ben érettségizett a Debreceni Dóczy Leánygimnáziumban. 1952-ben a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán magyar-történelem szakos középiskolai tanári oklevelet szerzett.

1950-ben férjhez ment Gál Géza történelem-földrajz szakos középiskolai tanárhoz, aki 1957-től a hajdúszoboszlói gimnázium igazgatója volt. Házasságukból két leány született: 1952-ben Magdolna, aki általános iskolai tanár, 1955-ben Gyöngyi, aki gyermekorvos lett.

A szülők féltő gonddal és igényesen nevelték lányaikat.

Tanári tevékenységét 1951-ben a debreceni Fazekas Mihály Gyakorló Gimnáziumban kezdte egyetemistaként szerződéssel, majd 1952-től 1957-ig kinevezett tanárként tanított.

Ekkor a hajdúszoboszlói I. sz. Általános Iskolába helyezték. Az 1958-as alapminősítésében Szilágyi László igazgató így értékeli tanári munkáját: „Igen jó felkészültségű nevelő (...) Óralátogatások arról győztek meg, hogy a kartársnő munkáját lelkiismeretesen és jó szaktudással, eredményesen végzi. Tanítási órái színvonalasak, módszeresen felépítettek, a megértést sokoldalú szemléltetéssel szolgálja (...) A VII. c. osztályfőnöke. Ez osztályból a kartársnő lelkiismeretes munkával jó osztályközösséget alakított ki. A szülői házzal való kapcsolata jó (...) Nevelőtestületbe való beilleszkedése mintaserű. Kartársai szeretik. A nevelőtestület minden megmozdulásából kiveszi részét.”

A Högyes Endre Gimnázium és Szakközépiskolában 1963-tól 1984-ig, nyugdíjba vonulásáig dolgozott. Ez alatt a 21 év alatt sokrétű és eredményes oktató-nevelő munkát fejtett ki. (Ezt kartársaként én is láttam.) Alapos szakmai ismeretei birtokában jól felkészítette tanítványait az érettségi és a felvételi vizsgákra. 1974-től

az iskola függetlenített könyvtárosaként nagy gondot fordított a könyvtárfejlesztésre. Lelkiismeretesen kiszolgált a tanárokat és a diákokat az igényelt könyvekkel. Széles körű olvasottsága alapján ajánlotta a könyveket. Precízen oktatta a könyvtárhasználati tudnivalókat. Nagy Balázs igazgatóhelyettes az 1971-es minősítésében a következőket írja róla: „Óravezetése a tanulók foglalkoztatására törekszik. A feleltetés előtt osztályfoglalkoztatással igyekszik bekapcsolni a tanulókat, az órán szimultán feleltetést végez, az új ismeretek közvetítésére változatos lehetőségeket biztosít. A logikus óravezetés erénye, a tanórákon rendszeresen összefoglal, (...) Két osztályt vezetett sikeresen az érettségire. Osztályai jó közösségek voltak, a kollektív érzés, a cselekvés és a tevékenykedtetés munkája eredményes volt. Első osztálya a kulturális sereg-szemléken két ízben is díjat nyert, néhány tanulója sikerrel szerepelt a szépkiejtési versenyen is.”

A nappali tagozaton összesen három osztályt érettségiztetett, a gimnázium levelező tagozatán pedig négyízben volt osztályfőnök.

Szakmai továbbképzésére nagy gondot fordított. Többek között elvégezte a hároméves filmesztétika és a kétéves könyvtárosi komplex tanfolyamot. A szervezett szakmai továbbképzéseken mindig részt vett.

Osztályfőnökként nagy türelemmel és szeretettel nevelte diákjait. Ők meg is hálálták ezt az odaadó tevékenységét nemcsak azzal, hogy megfogadták tanácsait, hanem azzal is, hogy érettségi találkozókön elismeréssel beszéltek róla. Így „Magdi néni” lelkiismeretes munkája meghozta gyümölcsét. Ő is elmondhatta volna Németh László, a kiváló író, orvos és tanár szavaival: „Azok az üvegharangban eltöltött órák is hagytak tanítványaim egy részében, - akik maguk is végzett emberek, szülők már – valami honvágyat. A szív őrzi a jó emlékeket.” (Németh László: „A pedagógus hite”)

Önzetlen társadalmi munkájával is példát mutatott a fiataloknak. Először a debreceni gimnáziumban, majd a hajdúszoboszlói általános iskolában szakszervezeti titkár volt. Itt az úttörőmozgalomba is bekapcsolódott. Az iskola által rendezett műsoros estéken tanítványai elismerésre méltóan szerepeltek. A városi Pedagógus Szakszervezet könyvtárosaként, tanácstagként és a városi tanácsi végrehajtó bizottság tagja-

ként több mint egy évtizedig felelősségteljes munkát végzett. Áldozatkész tanári és társadalmi tevékenységéért a kitüntetések nem maradtak el. 1963-ban Kiváló Úttörővezető, 1971-ben Miniszteri Dicséret, 1978-ban Kiváló Munkáért, 1984-ben Pedagógus Szolgálati Emlékérem, 1985-ben Kiváló Társadalmi Munkáért kitüntetést kapott. (Az utóbbit a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa alapította.)

Nyugdíjba vonulása után sem hagyta abba szakmai munkáját. A városi könyvtárban csaknem hét évig dolgozott félállásban. Férjének 2000-ben bekövetkezett váratlan halála nagyon megtörte, és nem tudott belenyugodni elvesztésébe. Egészsége megromlott. Nehezen mozgott ki otthonából, de szívesen fogadta unokáit, akiknek nevelésével hosszú ideig sokat törődött. Magányát szeretetükkel és gondoskodásukkal igyekeztek ellensúlyozni lányai, vejei és unokái. Hajdúszoboszlón 2006. febr. 17-én szívbetegségben szenvedés nélkül örök álmomba szenderült. Hirtelen halála megdöbbentett bennünket. Emléke sokáig élni fog még családtagjai, rokonai, kartársai, tanítványai és ismerősei szívében. „Csak az hal meg, akit elfelejtenek, örökké él, akit nagyon szerettek.” (Tóth Árpád)

Felhasznált források: önéletrajza, igazgatói minősítések, családi és kartársi visszaemlékezések

Halász Ferenc

Gyulai Károly (Gyula, 1894. augusztus 6. – Berettyószentmárton, 1982. január 12.): református kántor, tanító, igazgató.

Egy egyszerű gyulai család gyermeke. Édesapja órásmester volt, de a mestersége mellett földműveléssel is foglalkozott, Édesanyja, Némedi Julianna a háztartást vezette. Többen voltak testvérek: István (1891.), András (1893.); és ő, a család legfiatalabb gyermeke.

Elemi iskolai tanulmányait Gyulán kezdte, de szülei 1903. március 15.-én Gyuláról Aradra költöztek.

Tanítói és kántori oklevelét az Aradi Tanítóképző Intézetben szerezte 1914-ben.

Közben kitört az I. világháború, a fiatalembert besorozták katonának, és kikerült a frontra. 1915. április 1-jén orosz fogságba esett, ahonnan csak 1920-ban tért haza. Élete kockáztatásával is vállalta a szökést. Ezek után mint hadapród őrmestert leszereltették.

1921-ben pályázat útján a berettyószentmártoni református egyház presbitériuma megválasztotta a kis falu tanítójának.

1922-ben házasságot kötött Szilágyi Juliannával, egy jómódú gazdálkodó család lányát vette feleségül. Ebből a házasságból három gyermeke született, Jenő (1923), Attila (1924), Zoltán 1927-ben. Két gyermekük még csecsemőkorban meghalt, Attila felnőtt. A sors nagyon kegyetlenül elbánt a családdal. 1944 nyarán a 19 éves fiút mint leventét – a községből több fiatalal együtt – a németek elhurcolták magukkal nyugatra. Sorstársai, kik vele voltak, biztatták, hogy próbáljanak megszökni. Attila nem merte ezt megtenni, így 1944 őszén orosz fogságba esett. Foksányból (gyűjtőtábor Románia területén) még jött hír róla, de sajnos szüleinek legnagyobb bánatára fiuk soha nem tért vissza.

A fiatal tanító 27 évesen került a községbe, maga mögöttese hagyva sok év keserű tapasztalatát. A község lakosságának létszáma ekkor 1000-1100 fő körül volt. Nagyon hamar megkedvelték és befogadták az alkalmazkodó, szerény fiatalembert, illetve a tanító urat.

Nemzedékeket nevelt, tanított, apát, fiút, unokát. Mindenkit ismert a faluban, minden családnak tudta bűjébajját. Abban az időben még nem hiszem, hogy kötelező volt a családlátogatás, de minden tanítványa szüleit felkereste, mikor a gyermek iskolaköteles lett és iskolába ment. Emlékszem, nálunk is megjelent 1936-ban egy meleg nyári délután, mert iskolaköteles lettem. Szép, magas, derék ember volt. Én sírva fakadtam és nem akartam odamenni hozzá

édesanyám kérésére. Ő kedvesen elmagyarázta, hogy iskolás leszek, milyen lesz majd az iskola, mit fogunk ott tanulni, megtanulunk majd olvasni is. Nekem ez volt a legnagyobb vágyam. Megbarátkoztam azzal a gondolattal, hogy iskolás leszek. A mi falunkban akkor még nem volt óvoda. Ismerte a családok anyagi helyzetét. Hány gyerek van a családban? Hogyan élnek? Milyen segítséget várhat a szülőktől a gyermek nevelésében? Tudják-e segíteni a tanulásban? Ugyanis ekkor még analfabéta szülők is voltak. Igazi, vérbeli pedagógus volt, aki szívvel-lélekkel végezte a munkáját. Nemcsak tanított, hanem nevelt is kötelességre, munkára, tiszteletre, emberségre, becsületre. Követelt, határozott fellépésű, segítőkész, türelmes, jó szándékú, jószívű ember volt.

Mint fiatal tanító részt vállalt a község társadalmi, egyházi, és ifjúságnevelési munkájában. 1926-ban leventeoktató lett, a Testnevelési Bizottság elnöke, volt kántor, presbiter, könyvtáros, hosszú éveken át az iskolaszék tagja, 1936-ban tűzoltóparancsnok. Tanított az ismétlődő iskolában, melyet már 1888-ban létrehoztak. Ennek az iskolának volt feladata a 12-16 éves fiatalok erkölcsi és közeleti nevelése. Az oktatási idő október 15-től március 15-ig tartott. Télen különféle előadásokat, tanfolyamokat szerveztek a faluban élő, mezőgazdasággal és állattenyésztéssel foglalkozó emberek részére. A falu lakosságának 95%-a ebből élt.

1936-37-ben felvetődött egy új iskola építésének és egy új tanítói állásnak a szükségessége, mivel a községben csak két református iskola és két tanító volt. Ebben az időben az iskolába járó református gyerekek száma 205 fő volt. A római katolikus iskola külön volt. (1906-1910 között épült egy terem és az iskola egy tanítói állással rendelkezett). Gyulai Károly sokat próbált tenni az iskola építésének érdekében a községi képviselőtestületi gyűléseken. Szívéigye volt a 3. tanterem és a 3 tanerő megvalósítása. Ez 1938-40 között sikerült.

A tanító úr nevelt bennünket a rendre, fegyelemre, egymás szeretetére, segítségére. Figyelte a ruházatunkat. Fésülködtünk-e? Mosakodtunk-e? Tiszta-e a kezünk, körmünk? A sáros vagy havas kiscsizmánkat letakarítottuk-e mikor a terembe beléptünk? Rend és tisztaság jellemezte a tantermet is, pedig 60-70 gyerek járt ebbe az

egy terembe. Akkor még délelőtt és délután is jártunk iskolába.

A tanító úrtól csak szépet és jót láttunk. Mindig szépen öltözött, pontos volt, a tízperc neki is tízperc volt. Egy érdekes szokása volt: mindig kalapot hordott, bent a teremben nem. Ez nekünk, gyermekeknek is feltűnt. Erre a magyarázatot most találtam meg. Erdélyben, Aradon nőtt fel, ezen a területen ez volt a szokás. A férfiembernek kötelessége, hogy kalapot viseljen. Ha idős emberrel találkozott, kalapemeléssel üdvözölte, ez nála természetes volt.

Nagyon nagy gondot fordított az írás, az olvasás, az alapkészségek tanítására. A ceruza fogása, a betű formálása levegőben, padon, táblánál, végül a füzetbe fontos volt. Ha valamelyikünknek nem volt jó a betűformája, megfogta a kezünket, és a táblánál vezetve írtunk néhány betűt. Soha nem sietett, elve az volt, hogy itt az alapokat kell pontosan megtanulni, mert később ezen múlik az írásunk. Később, tanár koromban láttam be, hogy mennyire igaza volt, mert fontos a szép betűforma kialakítása és az arányok megtanítása.

Ugyanilyen lelkiismeretesen tanította meg az olvasás, az összeolvasás, a szép olvasás alapjait is. Igaz, akkor még szótagolva kezdtük az olvasást tanulni. Nem volt akkor még szóképes olvasás. 70 év távlatából írom, hogy Gyulai Károly tanító úr keze alól nem került ki olyan első osztályos tanuló, aki ne tudott volna olvasni. Gyakran ki kellett menni a katedrához, odaállni a tanító úr mellé, odatenni ujjunkat a szöveghez és úgy olvasni. Így ellenőrizte, hogy milyen szinten tudunk olvasni, aki gyengébben olvasott, azt többször kihívta. Azt nem tudom, hogyan tudott ennyire figyelni és időt szakítani egy-egy gyengébb tanulóra, mikor még két osztály (nem kis létszámú) ott volt a teremben. Megszerettette velünk az olvasást.

Felkeltette érdeklődésünket a múlt eseményei iránt. Azt hiszem, hogy akiket ő tanított, soha nem felejtették el azokat a kis történelmi olvasmányokat és eseményeket, amelyeket a tanító úr tanított nekünk. A katedrát félkörben körülálltuk, tanító úr a katedrán ült és mesélt nekünk. Néha verseket is felolvasott: Szondi két apródja, Mátyás anyja. Beszélt a mohácsi csatáról, az igazságos Mátyás királyról, Egervár védelméről, a tatárjárásról, Zrínyi kihozásáról, Nándorfehérvár védelméről. /volt néhány szép

szemléltető kép az iskolában./ A tanító úr olyan szívhez szóló szép szavakkal tudta ezeket a történeteket elmondani, hogy mikorra vége lett az órának, nem csak mi sírtunk, hanem a padban ülő alsóbb osztályos tanulók is. Versben szólva:

AZ ÉN ISKOLÁM (részlet)

*A kút mellett volt az én iskolám,
ide íratott be az édesapám.
Gyulai Károly tanított és nevelt engemet,
az alapismeretekkel Ő ismertetett meg.*

*Itt tanultam meg a betűket, számokat,
gondozni a tarka virágokat.
Itt ismertem meg a környező világot.
Szereztem, néhány fiú és leány barátot.
(...)*

*Itt ismertük meg a szülőföldet, a hazát,
a hazának a sors adta száz baját.
A történelem csatáinak színterét,
ismert és még névtelen hőseit.*

Sokszor elmondjuk mi, a régi tanítványok, régi osztálytársak, ha összetalálkozunk, hogy milyen jó volt akkor iskolába járni. Milyen sok hasznos dologra megtanított bennünket a tanító úr, aminek az életben hasznát is vettük. Szeretettel beszélünk róla. Jó emlékezni a régi iskoláskori történetekre, eseményekre. Beszélünk a tanító úr szokásairól, pedig már dédnagy-mama, vagy nagymamakorban lévő emberek vagyunk.

Az 1921-ben a faluba került fiatalember az egész „falu tanítója” lett, mindenki kapcsolatba került vele vagy ezért, vagy azért, mert néha néha ügyes-bajos dolgaikkal is hozzáfordultak a falu lakosai.

Itt élte le az egész életét, 61 évet. 1982. január 12-én kísérté el a falu népe utolsó útjára a berettyószentmártoni temetőbe. Itt nyugszik egy csendes hant alatt.

Forrásanyag:

1. Békés Megyei Levéltár Gyula IV. 426.2383.sz.keresztelési anyakönyv.
2. Hajdú-Bihar megyei II. sz. Levéltár: Berettyószentmártoni Képviselőtestületi Jegyzőkönyvek anyagából.
3. Emlékek a saját iskola koromból

Császíné Vitális Julianna

H

Horvay (Kronstein) Béla (Budapest, 1885 – Budapest, 1969) matematika-fizika szakos tanár, vezetőtanár.

Kiváló tanár volt, olyan ember, akinek a munkássága és elvei óriási hatást gyakoroltak tanítványaira. Dr. Gyarmathy László egyetemi docens, Dr. Kárteszi Ferenc egyetemi tanár, Dr. Borbély András egyetemi docens, Czapáry Endre tankönyvíró és lánya, Horvay Katalin, az ELTE szak módszertani oktatója mindnyájan példaképüknek tekintették.

Kétgyermekes tisztviselő családból származott. Édesanyja korán meghalt. Elemi és középiskoláit Budapesten végezte. Érdeklődése a matematika felé fordult, 1903-ban második helyezett az Eötvös (ma Kürschák) matematikai tanulmányversenyen. A budapesti Tudományegyetemen tanult matematika-fizika szakon. Tanári diplomá-

ját 1908-ban szerezte meg. Gyakorló évét a budapesti Mintagimnáziumban töltötte Szíjártó Miklós mellett, aki megállapította róla, hogy „nagy szorgalommal és lelkiismeretességgel vezette a tanulók fizikai gyakorlatait. Szorgalmasan hospitált a matematika órákon, és részt vett a theoretikumi munkálatokban is.”(1909. jún.1.)

Tanári pályafutását a debreceni Fazekas Reáliskolában kezdte, itt tanított 1909-től 1925-ig, utána Kispesten a Deák téri Reáliskolában, majd a Trefort utcai Gyakorló Gimnáziumban, ahol ő lett Szíjártó Miklós utódja. Mint vezetőtanár, mestere volt sok ismert matematika és fizika tudósnak, későbbi professzoroknak, kiváló tanároknak (Kalmár László akadémikus, Kunfalvi Rezső professzor, Vermes Miklós professzor, Lakner (Gyarmathi) László, Borbély András egyetemi docensek, Szalay Sándor akadémikus, Faragó László matematika szak módszertani könyv szerzője, Tarján Imre akadémikus, Hajós György akadémikus, Császár Ákos akadémikus, Kárteszi Ferenc professzor, Czapáry Endre tankönyvíró és a budapesti Fazekas Gimnázium legendás hírű tanára, Kövári Károly).

1946-ban ment nyugdíjba. 1968-ban kapta meg gyémánt diplomáját az ELTE-n. Nyugdíjasként lányának segített feladatok válogatásában és megoldásában. A geometriai feladatok gyűjteménye I. kötetének 1691-3323. feladatait ő állította össze. Ő fordította le Krygowska: „A geometria tanításának néhány kérdése” című cikkét az ELTE matematika szak módszertani szemelvény gyűjteménye számára. A debreceni Faze-

kas Reáliskolában tanítványai nagyon szerették és tisztelték. Tanításáról mindenki elismerőleg nyilatkozott. Nyugodt, értelmes előadásait tanítványai valósággal lesték.

„Módszeresen, igényesen és kiválóan tanított. Nagyon emberséges volt, tudott a tanulók nyelvén beszélni. Le tudta kötni a tanulók figyelmét, még a gyengékkel is megszerettette a matematikát. Rajongott a feladatokért. Tanítványai mesztük nyomdokaiban jártak, és sokan tartoztak a KöMal eredményes feladat megoldói közé.” (Dr. Gyarmathi László)

Szerette a fizikai kísérleteket, ő vezette a fizikai gyakorlatokat. Tartott gyorsírássórákat is.

Modora megnyerő volt, egyénisége szeretetre méltó. Kevés publikációja van, ezek elsősorban feladatkitűzések a KöMalban.

Debrecenben nősült meg, de felesége hamar meghalt. Kislányát, Líviát, sógora (Dr. Horvay Róbert, aki szintén tanára volt a debreceni Fazekas Reáliskolának) családja fogadta örökbe. Később Budapesten ismét megnősült. Második házasságából három gyermeke született, ezek egyike volt Horvay Katalin, az ELTE Beke-díjas matematika szakmódszertan oktatója. Kronstein Béla azért változtatta meg Horvayra a nevét, hogy gyerekeinek azonos legyen a vezetőneve.

Néhány vélemény:

- Kronstein Béla kitűnő tanár, kiváló pedagógus, kinek nyugodt és értelmes előadásait valósággal lesték tanítványai. Távozásával intézetünk megérezte a nagy veszteséget, de gratulálunk annak az iskolának, melynek tanári testületében foglal helyet. (Debreceni Fazekas Reáliskola)
- Jellegzetes tanáregyéniség, szaktudományai tanításának és nevelésének mestere. (Bp-i Gyakorló Gimnázium Értesítője)
- A gyakorló félév hónapjaiban volt alkalmam megfigyelni Béla bácsit, aki akkor kb. 60 éves volt. Mindenesre állíthatom, hogy nem mindennapi egyéniség volt. Feltűnt nagyfokú zárkózottságával, szűkszavúságával. Csendes halk szavú ember volt, hangulata nem hullámzott. Nevetni sohasem láttam, legfeljebb elmosolyodott. Sem a tanulókkal, sem a tanárjelöltekkel szemben nem emelte fel a hangját. Az ember sohasem tudta, hogy adott pillanatban jó vagy rosszkedvű-e? Mindig tisztán, de nem

hivalkodva öltözött. Pontosan érkezett és távozott. Matematika óráit élveztem. Általában kérdeve kifejtő módszerrel tanított az akkor 25 tanulót számláló VII. osztályban. Még az ún. feladatmegoldó órákon is közös, tanári irányítással haladó munka folyt. Az órákat nem követte nagy megbeszélés. Különösen megmaradt az emlékezetemben Béla bácsi hallatlan világos, elegáns és logikus óravezetése. Ma is itt áll előttem középtermetű alakja, őszülő feje, amint rendkívül ügyesen rávezette a tanulókat a parabola pontjainak a szerkesztésére, majd a parabola $y^2 = 2p \cdot x$ alakú egyenletére. Az egyetlen óra is meggyőzött arról, hogy Béla bácsi matematikai képességekkel rendelkező, világos, jófejű ember. Felnéztem rá, és ma is felnézek rá. Örööm egykori óravázlataimat. Óra után néhány perc alatt az osztályteremben, az óráközi szünetben szűkszavúan elmondta észrevételeit. Óráimon figyelt, de az arca csak akkor rándult meg, ha valamilyen kényes kérdést kifogásolható módon intéztem el. (Czapáry Endre)

- Béla bácsi hatására lettem középiskolai tanár. Gyakorló tanárjelöltként tőle tanultam meg, hogy a jó tanár nem közöl, hanem kérdez, de nem úgy, hogy a kérdésben benne legyen a válasz, hanem úgy, hogy gondolkodásra készítet. A tanár ne a maga gondolkodásmódját erőltesse a gyerekekre, hanem próbálja a gyerek esze járását követni és abból a jót kibontakoztatni. Ha meg tudod a diák érdeklődését ragadni, nem lesz a fegyelmezéssel gondod. Ne szidd, ne gúnyold a diákokat, mert finomabb és hatékonyabb módja is van a lelkiismeret-furdalás kiváltásának. A türelem nem zárja ki a keménységet. A gyermek nem alacsonyabb rendű nálad, csak fejletlenebb, ha megbecsülöd hálás lesz érte (Dr. Kárteszi Ferenc).

- Kronstein Béla korának didaktikai irodalmát alaposan ismerte. Nyelvtudása (francia, német) ebben nagy előnyt jelentett, mert a külföldi irodalmat is figyelemmel kísérte, ami életre való ötletet tartott, azt azonnal átvette. Persze nem szolgálai módon, hanem saját pedagógiai felfogásának megfelelően. Gyakorló évemben már a Műegyetemen voltam tanársegéd. Béla bácsi hatására hagytam ott a Műegyetemet és lettem középiskolai tanár Győrben. Van-e meggyőzőbb bizonyítéka annak, hogy ő képes volt a jelöltekben is hivatástudatot ébresztetni? Később

német nyelvű publikációim fordítását is ő végezte, illetve nyelvileg kicsiszolta. (Dr. Kárteszi Ferenc)

- Egykori vezetőtanárom, Horvay Béla hívta fel a figyelmemet egy olyan jelenségre, amit később magam is tapasztaltam. A legtöbb tanár munkájára rányomja a bélyegét azoknak a tanároknak a munkamódszere, akik valaha tanították. A jó és a rossz örökségképpen tovább él. Az a tanár, aki maga is folyton tanul, fogékonyabb a tanulók tanulási problémáinak megítélése iránt, mint az, aki napról – napra felejt, s

évről – évre a saját megcsontosodott eljárásait ismétli. (Dr. Kárteszi Ferenc)

Főbb munkái:

1. Dolgozat az 1903. évi Eötvös versenyen, Math. Phys. Lapok XII. 350-352.
2. Az elektronok szerepe a fényjelenségeknél, Debr. Fazekas Reáliskola Értesítője 1909/10
3. KöMal feladatok: 2160. (1910/11), 2247. (1912/13)
4. Szíjártó Miklós, Fiz. Kém. Didaktikai Lapok 1933. 86-89.

Kántor Sándorné

I

Istók Kálmán (Sarkad, 1931. május 2. – Gyomaendrőd, 1988.): középiskolai tanár.

Apja tanító volt, az anyja, sz. Szakács Mária háztartásbeli. Egyedüli gyermekként nevelkedett. Sarkadon kezdte az iskolai tanulmányait, ott folytatta a polgári iskolában, annak elvégzése után sikeresen felvételizett a debreceni református kollégium tanítóképző intézetébe, és ott felvették az internátusba is.

Kellemes tenor hangja volt, és kedvelte a zenét, az egyik legjobb orgonistája volt az osztálynak, tagja lett a Csenki Imre által szervezett kollégiumi kórusnak. Kitűnt a sportolásban is mint rövid távú futó. Tagja volt annak a kegyeleti stafétacsapatnak is, amely véglegesen elnyerte a debreceni középiskolások számára kiírt októberi hatodikai vándordíjat. Ezen kívül az átlagosnál alaposabban foglalkozott a szépirodalommal. Érettségi után az egri tanárképző főiskolára nyert felvételt magyar és ének-zene szakra, de

nem kapott kollégiumi elhelyezést, ezért az első évben albérletben lakott. A főiskola két évfolyamának elvégzése után beiratkozott a debreceni tudományegyetem bölcsészkarára, és annak elvégzése után, 1955-ben kapott középiskolai tanári oklevelet. Az egyetemi tanulmányai idején nevelőtanárként dolgozott több középiskolás kollégiumban, hogy tehermentesítse a szüleit, és magát eltarthassa.

Az egyetem elvégzése után Debrecenben szeretett volna maradni, de ott nem kapott állást, ezért Baján helyezkedett el az építőipari középiskolai technikumban. Ezt követően, 1956 nyarán házasságot kötött Pataki Gizella óvónővel, akivel albérleti lakásban kezdték a közös életüket. A felesége munka melletti tanulással szerezte meg az óvónői képesítést, előbb óvónő lett, majd óvodavezető. Két gyermeke született: Kálmán, akiből nyomdász lett és Zoltán, aki mezőgazdasági főiskolát végzett Gyöngyösön, majd kereskedelmi vállalkozóként dolgozott.

Istók Kálmán 1956-ban, a forradalom napjaiban a laktanya felé haladó tüntető diákok előtt beszédet mondott, amelyben arról igyekezett meggyőzni őket, hogy a forradalom jó irányban halad, nyugodjanak meg, menjenek haza, és türelmesen várják meg a fejleményeket. Ezért a beszédért később nem vonták felelősségre. Nem ezért költözött el Bajáról, hanem mert itt nagyon magas lakbért kellett fizetniük. Bátára költöztek, ahol a felesége szolgálati lakást kapott, ezért ő inkább vállalta, hogy átmenetileg általános iskolában tanít. Egy év után Bonyhádon kapott állást egy középiskolás kollégiumban, de a családja Bátán lakott, ő csak hétvégeken kapott lehetőséget hazautazásra. Ismét munkahelyet váltott, 1962-ben népgazdasági

érdekből Dombóvárra helyezték, ahol együtt lehetett a családjával. Itt, az Apáczai Csere János 12 évfolyamos iskolában az esti tagozaton felnőtteket is tanított, akik közül valaki feljelentette a rendszert bíráló szavai miatt. Fegyelmi eljárást indítottak ellene, három hónapig nem is taníthatott, de az ügyébe végül kedvező döntés született, ismét taníthatott. Mégis, 1970-ben, amikor visszahívták Bonyhádra, felajánlották a szolgálati lakást is, visszatért az ottani középiskolába, és itt tanított 15 éven át a Petőfi Sándor Gimnáziumban.

A megyei pedagógiai intézet abban az időben azt tervezte, hogy különböző tantárgyakból bázisiskolákat hoz létre. Úgy gondolták, hogy Bonyhád a magyar nyelv és irodalom és a fizika központja lesz. Istók Kálmán magas szintű szakmai tudása elismert volt, de politikailag nem tartották olyan megbízhatónak, hogy szakfelügyelőnek nevezték volna ki. De így, egy bázisiskolában továbbadhatta volna tudását szakmai továbbképzéseken a megye tanárainak, megyei szakkörökön a diákoknak. A bázisiskolából aztán nem lett semmi, (akkoriban gyakran változtak az elképzelések). Ennek ellenére Istók Kálmán minden idejét a felkészülésnek az önképzésnek szentelte. A hetvenes években vidéki tanároknál általános jövedelem-kiegészítési módok őt nem érdekelték. Gyakran vitte tanítványait színházba, elvárta tőlük a rendszeres olvasást, nemcsak a kötelező olvasmányokét, hanem a friss műveket, sőt az irodalmi folyóiratokét is. Ennek ellenére a szakmai elismerés helyett sorozatos politikai támadásoknak volt kitéve. Erről valamennyire maga is tehetett. Nem az az ember volt, aki alkalmazkodni tudott a hatalom napi igényeihez.

Egyébként mélyenérző ember volt. Már középiskolás korában csatlakozott egy elmélyültebben vallásos közösséghez, és a vallásosságát megtartotta főiskolás korában is, ami nem kis kockázattal járt, mert abban az időben tetőpontján volt a sztálinizmus. A főiskoláról nem egy hallgatót kizártak, mert kiderült vallásossága. Ezt követően egyetemista éveit idején ellenkező végletbe csapott, türelmetlen, szélsőbaloldali nézeteket vallott.

Érzelmi életére jellemző a következő jelenet, amit Katz Sándor kartársa jegyzett fel: „1985 tavaszán iskolamozin láttuk a *Magyarok* című filmet. Kálmán mellettem ült, és az egyik jele-

netnél kirohant. Utánamentem, hogy talán rosszul lett?

- Nem, csak nem tudtam sírás nélkül hallgatni, amikor a filmben református asszonyok énekeltek a *Te benned bíztunk eleitől fogva* éneket. – mondta még mindig könnyes szemmel Kálmán.”

Mélyen fájlalta a nagy múltú egyházi iskolák megszüntetését és a debreceni református kollégium visszafelfejlesztését, ahol olyan pedagógusoktól tanulhatott, mint Török Tibor, Somorjai László, Csenki Imre, Jakucs István és mások. Ott, ahol a szorgalom és a tehetség számított, de közömbös volt, hogy kinek milyen gazdagok a szülei, ahol az iskola segítette a rászorulókat, a szuplikálás során összegyűjtött adományokat a szegény sorsú, érdemes diákok kapták. Nyomasztotta, hogy tanári munkája során nem találta meg ezt a szellemiséget. Egészsége megrendülésében ezek a körülmények is közre játszhattak.

A hetvenes években *Móricz Rokonok* című regényét tanítva, amikor látogató volt óráján, akkor is azt mondta: „Sosem volt ez a mű olyan aktuális, mint ma”. Néhány évvel később *Ajmatov: A versenylo halála* című regényéről szintén óralátogatás alkalmával kifejtette, hogy a mű legfontosabb üzenete, hogy a szocializmus tönkreteszi a kisembert. Sok konfliktusa volt a történelemtanításban megfogalmazott nézetei miatt is.

Hiába mondták neki barátai, hogy legalább olyankor ne hangoztassa bíráló nézeteit, amikor látogató van az óráján. Ő azt mondta: „Sosem beszélhetek másról, mint amiről a művek szólnak, mint ami a történelmi igazság.”

Tanítványai közül sokan igen nagyra tartották, de nem mindenki. Maximalista volt, sokszor cinikusan, gúnyosan reagált a tudatlanságra, a lustaságra. Nem tudta elviselni az igénytelenséget. Véleményét kíméletlenül, nyersen kifejezésre juttatta még családtagjaival, barátaival és kortársaival szemben is. Azok a tanítványai, akikre átragadt valami az ő igényességéből, irodalomszeretetéből, történelem iránti érklődéséből, azok évek múlva is hálásan emlékeznek rá.

A tanítás mellett Bonyhádon irodalomtörténeti kutatásokat is végzett. A népi írók munkásságával foglalkozott. Tanulmányai jelentek meg a pécsi Jelenkor című folyóiratban. Készült a dok-

tori vizsga letételére. Személyes kapcsolatba került Szabó Pál íróval, aki segítette kutatómunkájában. Szabó Pál halála után intrikálni kezdtek ellene, ami szintén közrejátszott egészségi állapotának megromlásában.

Bonyhádról hívták meg a gyomaendrődi Kner Imre Gimnázium és Szakközépiskolába, és 1985-ben át is költözött oda. Döntésében fontos szerepet játszott az, hogy meghalt az apja, szeretett volna közelebb költözni a Sarkadon özvegyen maradt édesanyjához.

Itt a magyar mellett éneket is tanított, de a tanítványaival már nem tudta megtalálni a közös hangot, nem tudta például megszerettetni velük sem a népdalokat, sem a komoly zenét.

Gyomaendrődön szolgálati lakást is kapott, de azzal a szigorú kikötéssel, hogy ha megszünteti munkaviszonyát az iskolával, ki kell költöznie a szolgálati lakásból.

Hamarosan kiderült, hogy súlyos szívbetegsége van, amit műtéttel lehetne gyógyítani, de nem biztos, hogy utána munkaképes marad, lehetséges, hogy állapota miatt idő előtt nyugállományba kell vonulnia. Mindezek következtében kilátástalannak látta a helyzetét, ezért önkéntesül véget életének még a rendszerváltozás előtt, 1988-ban.

Forrás:

Felesége, továbbá Katz Sándor írásbeli közlései.

Németi Gábor

J

Jankó Istvánné Kóczi Erzsébet (Temesvár [Erdély], 1917. október 26. – Debrecen, 1998. június 4.): tanító.

Édesanyja, Varga Erzsébet háztartásbeli, édesapja, Kóczi János mozdonyvezető. Egy leány testvére volt.

1921-ben Orosházára menekültek, 2 és fél évig vagonlakók voltak. Szülei tehát nagy nehézségek árán taníttatták.

Iskoláit Orosházán, Kecskeméten, Kőszegen végezte. 1940-ben szerezte tanítói oklevelét Kőszegen. 1954-ben gyakorló iskolai tanítói képesítést is szerzett Budapesten.

Pályáját 1940. október 1-től a kondoroscsákómajori uradalmi iskolában kezdte. 1942. január 26-án férjhez ment Jankó István állami tanítóhoz, aki később mezőgazdasági mérnök-tanár lett. Férje evangélikus volt, és ő mint római katolikus reverzalist nem kért, ezért állásáról lemondani kényszerült a római katolikus felekezeti iskolában. 1942. szeptember 1-től 1943. december 1-ig a Szarvason az ezüstsztőlői állami népiskolában a katonai szolgálatot telje-

sítő férjét helyettesítette. 1948. szeptember 1-től kapott tanítói állást Szarvason a I. és III.sz. általános iskolák alsó és felső tagozatában. Számítant, fizikát, vegytant és szabadbeszélgetést tanított. 1944 és 1948 között magántanítványai voltak. 1952. szeptember 1-től a Szarvasi Tanítóképző Intézet Gyakorló Iskolájának vezető tanítója lett. Első osztályt, majd hosszú éveken keresztül harmadik osztályt tanított. 1959-ben a Szarvasi Tanítóképző megszűnése után a Debreceni Felsőfokú Tanítóképző Intézet vezető tanítója lett. Itt tanított nyugdíjba vonulásáig, 1973. október 1-ig. Két leánygyermekük született: Erzsébet (1943.07.15.), aki tüdőgyógyász orvos lett; Katalin (1945.06.10.) pedagógusként folytatta a szülők hivatását. Férje 1989. január 29-én rövid, súlyos betegségben elhunyt. Özvegyen nagyobbik leányával élt együtt Debrecenben. 1998. június 4-én hosszú, súlyos, türelemmel viselt betegségben halt meg. Férjével együtt a debreceni temetőben nyugszanak.

Jankó Istvánné, „Zsóka” néni egy igen eredményesen tanító, tanítványaiiban mély nyomot hagyó pedagógus volt. Már pályája kezdetén az uradalmi iskolában megnyilvánult nevelői rátermettsége, a gyermekekkel való bánni tudása, a szülőkkel való kapcsolatteremtés képessége. Szerette a rendet, tisztaságot. Az uradalmi iskolában a gyermekekkel játékosan csizmakaparóval felkapartatta az olajos sarat a padlóról, a béres asszonyok pedig felsúrolták. Az intézőtől kapott virágokkal feldíszítették a tantermet. A tisztiorvos látogatása során az ellenőrzés után azt mondta: „Én nem tudom, hogy maga milyen tanítónő, de az, hogy az osztályban nincs rühes ill. tetves gyermek, már ez is dicséretére válik.” A számítás és a helyesírás tanítása volt az erőssége. Aki nála megtanult helyesen írni, az egy életre tudta a helyesírást. Tanítványai ezért évek múlva is hálásak voltak. A számításórák fejszá-

molással kezdődtek. Itt a gyorsaság számított. Először mindenki állt, a kérdés sorban történt. Aki eltévesztette a számolást és rosszul felelt, leült. Akik utoljára maradtak állva, büszkéek voltak a dicséretre. A motivációnak ezt a változatát élvezték a gyermekek.

Figyelt az egyes tanítványra is. Egyik egyre jobban dadogó gyermeknél észrevette, hogy tulajdonképpen balkezes, de a szülők is a jobb kéz használatára kényszerítették. Zsóka néni engedte, hogy bal kézzel írjon, sőt ő maga is próbálta a balkezes írást, hogy segíteni tudjon. A gyermek dadogása fokozatosan megszűnt.

Nevelői céltudatossága, az egyéni bánásmód alkalmazása, ötletessége alapos tárgyi tudásra épült. Folyamatos önképzése tette ezt lehetővé. Vezető tanítói minősítésében kiemelték azt is, hogy elsősorban határozott követelésével nevelt. Az erkölcsi nevelésben a példaadást, jutalmazást, a megtiszteltetést jelentő megbízatásokat aknáztá ki. Osztályának fegyelmi állapota kiemelkedően jó volt. Tanítványai azért is szerették, mert sohasem kiabált. Színvonalas bemutató tanításaival, tudományos elemzéseivel, vita-vezető képességével tekintélyt szerzett kollégái előtt, tisztelték a tanítójelöltek.

Pedagógiai munkájának, közösségi tevékenységének elismerésére számos kitüntetésben részesült. Több alkalommal rendkívüli előléptetéssel, pénzjutalommal ismerte el az intézmény színvonalas munkáját.

Kitüntetései:

Dicsérő Elismerés oklevél Darvas József minisztertől (1952. 06. 07.)

Oktatásügy Kiváló Dolgozója (1967. június)

Kiváló Tanító (1973. június, az Országházban)

Arany Diplomás Pedagógus diszoklevél (1990-ben)

1948-tól volt tagja a Pedagógusok Szakszervezetének. 1985-ben Emléklappal ismerték el a mozgalomban végzett munkásságát.

1986-ban Emléklapot kapott a Magyar Úttörők Szövetsége 40. évfordulóján.

Több évtizedes munkásságára szeretettel emlékeznek tanítványai, tanítójelöltjei, kollégái, de a vele együtt közösen munkálkodó szülők is.

Források: minősítések, családi dokumentumok.

Molnár Lajosné Diénes Sarolta

Jónás Lajos (Cegléd, 1914. április 16. – Cegléd, 1987. április 3.): tanyai tanító.

Egyszerű szülők legkisebb gyermekeként született. Tehetséges, szorgalmas diák volt, talán ezért is vezetett útja a Nagykőrösi és Dunamelléki Tanítóképző Intézetbe, ahol 1935. június 17-én szerzett oklevelet.

Kezdő tanítóként csak ideiglenes megbízásokat kapott. 1939 nyarán helyettes tanítói állást hirdettek a Hajdúszoboszlói Református Iskolához tartozó Tilalmas-tanyai iskolában, melyet pályázott és meg is kapott. Így kezdődött 1939. szeptember 1-én nevelői munkája Hajdúszoboszlón. Néhány hét elteltével katonai szolgálatra hívták be, mely kétévi távollétet jelentett az iskolától. Ez idő alatt egy megüresedett, végleges tanyai tanítói állást nyert el egy másik hajdúszoboszlói tanyavidéken, Vajdazugon. 1941-ben folytatta munkáját a katonai szolgálat letelte után. A helyi lap így írt erről: „A vajdazugi református tanyai iskolában a kétéves ka-

tonai szolgálatát letöltő Jónás Lajos rendes tanító már november óta tanít.”

TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI BIZONYÍTVÁNY

1934. évi oktatási évről

7. tanítói osztály

aki Csepeli községben Pest vármegyében

1914. évi aprilis hó 7. án született Reborelli

vallású: a

Magaviselet: jeles Szorgalom: jeles

Hit- és erkölcstan	jeles	Természettudomány	jeles
Test- és élettan	jeles	Kémia	jeles
Lelektan és logika	jeles	Fizika	jeles
Nevelés-, tanítás- és módszertan	jeles	Élelmiszertudomány	jeles
Neveléstudomány	jeles	Gazdasági ismeretek	jeles
Neveléstudomány	jeles	Közgazdaságtan	jeles
Iskolaszervezés	jeles	Rajz	jeles
Nevelési és tanítási gyakorlat	jeles	Szépíró	jeles
Magyar nyelv és irodalom	jeles	Ének	jeles
Német nyelv	jeles	Zene	jeles
Történelem	jeles	Folklor	jeles
Alkotmánytan	jeles	Egyházi ének és zene	jeles
Földrajz	jeles	(Egyházi ének)	jeles
Mennyiségtan	jeles	Kézimunka	jeles
		Testgyakorlás	jeles

Az írásbeli dolgozatok közül alakja jeles

Egész éven át mulasztott jeles tanítási órát, szakmai igazolt jeles órái

A tanítói tevékenység értékelésének határozata: Tanítói tevékenység értékelése

1934. évi aprilis hó 14. n.

773. sz.

Gyakran cserélődtek a tanítók a két világháború között a hajdúszoboszlói határban lévő 6 tanyai iskolában. A városi iskolákban megüresedett tanítói helyekre a tanyai iskolákból választottak tanítókat, akiknek ez előnyt, megbecsülést jelentett. 1942-ben így lett városi tanító a Köteles-tanyai iskola tanítója. A helyi újság tudósítása: „A Köteles-tanyai állásra a presbitérium Jónás Lajos vajdazugi tanítót átválasztotta.”

A világháború miatt többször kellett katonai szolgálatot teljesítenie. 1945 tavaszán került vissza Hajdúszoboszlóra. A központi iskola évkönyvének 1945. március 30-ai bejegyzése: „Jónás Lajos hazaérkezett, szolgálatátételre jelentkezett.” Majd április 18-án: „Jónás Lajos leigazolva, működését megkezdte.” Ettől kezdve 30 éven át a Köteles-tanyai iskola tanítója maradt.

Nehéz volt a kezdet. A Köteles-tanyai iskolához a legközelebbi település is 16 kilométerre volt, amit akkoriban még gyalog kellett megtenni. Ezért tanult oly kitartóan, ezért nélkülöztek szülei és testvérei, hogy az ő konviktusi díját

fizetni tudják? Ifjúkori álmai szertefoszlónak tűntek az egy tantermes iskolaházban.

De az első keserű érzések hamar elmúltak. Kis tanítványainak tudásra szomjas serege és a tanyavilág népének embersége, barátsága feledtetete vele. A tanyavilág ösvényei egytől-egyig az iskola kapujában futottak össze. Az iskola kötötte össze a szétszórta tanyákban élő sok-sok családot egyetlen nagycsaláddá. Nemcsak a gyerekek nevelését tartotta fontosnak, hanem a felnőttek kulturális igényeinek kielégítését, akik kíváncsiak voltak a nagyvilág eseményeire. Így esténként, mikor a kis diákok hazamentek, felváltották helyüket a felnőttek, a katedrára pedig mozivászon vagy televízió került. A tanyai iskola és tanítója a „lámpás” szerepét töltötte be Köteles-tanyán, melynek fénye eljutott minden kis tanyába. A Köteles-tanyai iskola a messzi határ központjává vált.

Igazi ezermester volt Jónás Lajos. Megtanult cipőt talpálni, ajtót faragni, kerékpárt javítani. Amit csak tudott saját kezűleg készített. Elkészítette a Köteles-tanyavilág kicsinyített mását is. Ez a terepasztal is egy volt a sok szemléltető eszköz közül, amit a tanítás hatékonyabbá tétele érdekében készített és használt.

Háztartása lassacskán épült fel, majd a háború okozott benne károkat, melyeket önerőből javított ki. De akármilyen szerény is volt a tanítói lakás, mindig rend és tisztaság uralta, akárcsak a tantermet, az udvart és a kertet. Ennek bizonyítéka egy 1947 áprilisában készült jegyzőkönyv, melyet a körzeti iskola-felügyelő írt: „A tanító a szabadművelődési munkában nagy buzgalommal vesz részt. A tanyai lakosság ügyes-bajos dolgaiban készségesen segít. Gyümölcsö-

se és konyhakertje mintaszerű, ami által jó példát szolgáltat a környék lakói számára (...) A tanító úgy az iskolájában, mint környezetében értékes munkát végez. Nevelési eredménye általánosságban is kiváló.”

Majd 1948-ban tett látogatást az iskolában: „A háború okozta rongálásokat maga a tanító javította ki. A falakat a kötelesi önképzőkör meszelte ki. Az önképzőkörnek ő a vezetője. A tanterem szépen díszített. Négy nagy falitérképet maga a tanerő készített. A szemléltető képeket is a gyerekek segítségével készítette. Az iskolai padokat saját kezével javította ki (...) Jól képzett, törekvő ember aki – ritka kivétel – nem zúgolódik azért, hogy tanyán szolgálja a magyar művelődést. Szereti a tanyai életet, a népet, s látszik, hogy a nép is kedveli tanítóját, ragaszkodik hozzá, elismeri mint szellemi irányítóját.” A kötelesi iskola és a tanító példás családi élete is követendő például szolgált a környék tanyavilágában. Felesége, Váróczi Jolán gondos családlánya és férje elmaradhatatlan segítőtársa volt. Egy gyermekük született 1944 tavaszán, Jónás Katalin, aki édesapja kis tanítványa lett. Ez azonban semmiféle előnyt nem jelentett lányának, hiszen nem kivételezett vele, az iskolapadban ugyanolyan diák volt, mint a többiek. Rá is ugyanolyan feladatok vártak, mint a többi tanítványra.

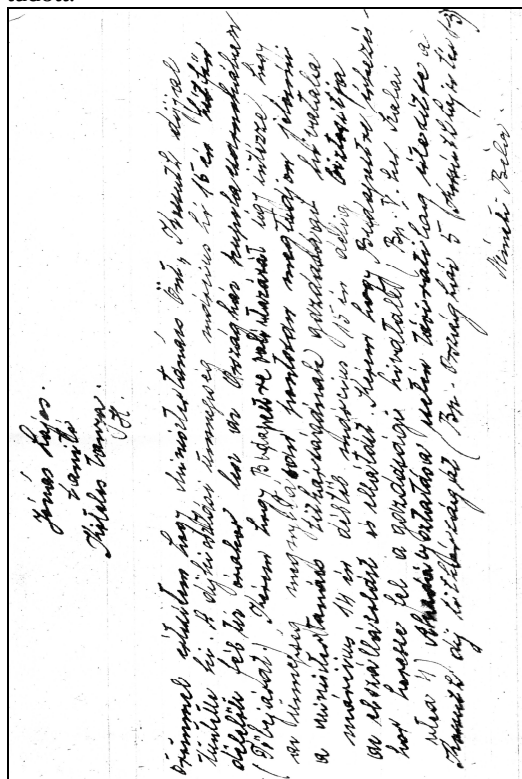
Mivel egyszerre négy osztállyal is foglalkozott, igyekezett minden másodpercet hasznossá tenni. Már kora reggel felírta a három táblára a vázlatot, melyet a tanulók lemásoltak. A táblákat azonban mindaddig háttal fordította, amíg szükség nem volt rájuk, hogy ne vonja el a tanulók figyelmét. Mielőtt megérkeztek tanítványai, még egyszer átnézte vázlatait, főpróbát tartott. Előkészítette a szemléltető eszközöket, melyeknek egy részét tanítványaival együtt készített, de akadt olyan is, melyet felesége konyhájából hozott át a tanterembe.

A tanterem hátsó része szertárként is szolgált, hiszen itt tárolta az évek során összegyűjtött eszközöket, melyek a tanítást segítették. A falon saját készítésű táblázatok, szabályok, számsorok, térképek. Egyszer festett egy Európa-térképet, melyen nem jelölte be Köteles-tanyát, hiszen kicsi pont az Európában. De a gyerekeknek hatalmas a szülőföldjük. Másnapra piros pontot festettek a diákok oda, ahol szülőföld-

jüknek lennie kellett. A tanító meghatódott, úgy érezte, derék embereket nevel.

Kitartása meghozta gyümölcsét. 1951-ben a Minisztertanácsí Érdemérem bronz fokozatát kapta. Kiváló munkáját 1954 márciusában, tanyai munkásságának 15. évében Kossuth-díjjal jutalmazták. Sokan gratuláltak neki, egykori tanítványai, egykori tanárai, ismerősök és ismeretlenek. Ez bizonyosság volt, hogy az egész nép megbecsülését fejezi ki ez a díj. Ettől kezdve a közéleti szereplés szinte kötelezővé vált számára.

1954 novemberében a Hajdú-Bihar Megyei Tanács tagjává választották. Majd két évtizeden keresztül képviselte Hajdúszoboszló városát, a pedagógusokat. Készséggel segített, ahol csak tudott.

Az elsők közt alakult hajdúszoboszlói közös gazdaságok egyik központjának létrehozásában segédkezett, kulturális életének egyik irányítója volt.

1960-ban Szocialista Munkáért Érdemérmet kapott.

Az 1960-as években országgyűlési képviselőnek jelölték, de nem jutott mandátumhoz.

Szívesen teljesítette közéleti kötelezettségeit, de tanítói hivatását tekintette elsődlegesnek. A Kossuth-díj elnyerése után mondta: „Itt maradok Köteles-tanyán és sokkal többet igyekszem elérni, mint amennyit idáig végeztem. Nagyszerű dolog tanyai tanítónak lenni.”

A tanyai lét körülményei azonban megváltoztak. Az 1950–60-as években 60–70 diák tanult, Az 1970-es évekre alig néhány maradt. A családok a városokba költöztek, az iskolákat felszámolták. A 700 családból alig 30 maradt vissza 1965-re. Közülük is legtovább maradt Jónás Lajos tanító, aki igyekezett becsületes, széles látókörű gyermekeket nevelni, felkészíteni őket a városi életre. A hajdúszoboszlói tanyai iskolák közül 1972-ben utolsónak zárta be kapuit a Köteles-Tanya Általános Iskola. Jónás Lajos nyugdíjba vonult.

Hazaköltözött szülőföldjére, Ceglédre, ahonnan életútja indult, és ahol családja, lánya, unokája, régi ismerősei körében folytatódott. A hosszú időt, melyet Hajdúszoboszlón töltött, nem tudta feledni. Ezért nyugdíjasként fiatalokat megszigyenítő erővel és kitartással szinte saját kezűleg épített egy kis hétvégi házat, ahova visszajöhetett.

1985-ben aranyoklevelet kapott a Zsámbéki Tanítóképző Főiskolától 50 éven át kifejtett értékes szakmai tevékenységének elismeréseként.

Cegléden, 73 évesen halt meg. Gyászjelentésén a számára legértékesebb jelzővel illették: „Köteles-tanyai tanító volt.”

Forrásmunkák:

Kossuth-díjasok és Állami Díjasok Almanachja 1948-1985, (Akadémiai Kiadó Budapest 1988); Ki kicsoda? (Kossuth Könyvkiadó 1981) (4. kiadás);

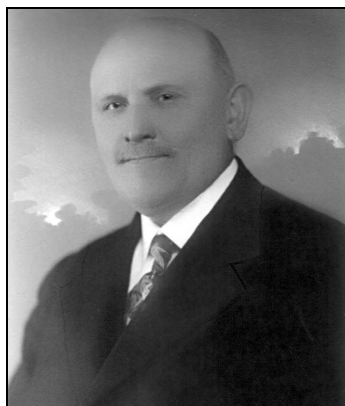
400 év Hajdúszoboszló neveléstörténetéből (1989);

Család és Iskola (V. évfolyam, 5. szám);

Képes Újság (VI. évfolyam, 13. szám)

Nyíri Sándorné sz. Jónás Katalin

Jósvay Gábor (Eger, 1876. aug. 6. – Poroszló, 1948. jan. 2.): kántortanító, igazgató.

Gyermekkorát Egerben töltötte, ahol szülei jó módú szőlősgazdák voltak. Édesapja közösségi érdeklődésű emberként hosszabb ideig „fertyálmester” volt. Iskoláit is Egerben végezte, ahol 1895-ben kántortanítói oklevelet szerzett. 1896-ban, a millennium évében került Poroszlóra, és egész további életét ott töltötte. Az új, római katolikus elemi népiskola indításában kifejtett „roppant nagy és sikeres” munkájáért az egeri római katolikus érseki hivatal dicsérő oklevéllel jutalmazta. Személyes jó kapcsolatot alakított ki a falu lakosságával, előljáróságával, sőt a vármegye tanügy-igazgatásának vezetőivel is. Ennek köszönhetően az egeri érseki iroda 5 tanévben ingyen tankönyveket, tanszereket juttatott az első osztályosok részére. Jellemző Jósvayra, hogy ebből a református kisiskolásoknak is juttatott. Tanítói és kántori tevékenysége eredményesen egészítette ki egymást. Egyházi énekekből, majd maga gyűjtötte helyi és Tisza menti népdalokból ő indított a járásban elsőként iskolai „szép éneklést”, ma úgy mondanánk, hogy énekversenyt.

A tanítási óráin szerzett tapasztalatairól 1904-től rendszeresen beszámolt a vármegye népiskolai tanügyi konferenciáin. Kiemelkedő oktatási és nevelési eredményeit módszertani kézikönyvben akarta közzétenni, de az I. világháború ebben megakadályozta. Az alapítással járó huzavona, valamint az indításhoz szükséges tőke hiánya több területen is megakadályozta céljai elérését: iskolabővítési programját és egy tanügyi havilap szerkesztését a Tiszán-inneni tan-

kerületben. Tankönyvírásban sikeresebb volt. Három évtized alatt több könyvéből is tanultak az elemi iskolások. Megírta Heves megye földrajzát, társszerzőként Magyar nyelvkönyvet 3-6. osztályig, a 3-4-5-6. osztályosok számára a Dalok és énekek könyvét, az 5-6. osztályosoknak a Polgári jogok és kötelességek című tankönyvet, módszertani könyvként pedig a Vezérkönyv az iskolai énektanításhoz címűt. A tankönyveken kívül írt vallásos színműveket, gyászmise énekeket, Karácsonyi pásztorjátékot, megírta Magyarország történetét népies versekben és verses világtörténelmet is. Egyéb művei: Kis muzsikus 1. füzet, 50 magyar népdal két gyermekszólamra hangjegyezve; Lelki gyöngyök. Ima-és énekeskönyv; Bibliai képek. Népies magyarító versekkel; Verses Szentírás; Tiszaparti nóták; Nótáskönyv, 2 kötet, 22-22 nótával. A megyei és országos tanügyi lapok, valamint az egeri Egyházmegyei Közlöny gyakran közölte nevelési témájú írásait, igazgatói tevékenységének egy-egy mozzanatát. Pedagógiai elvei között kiemelkedő, hogy megvetette a diákok testi fenytését, a tanulók osztályismétléséért a tanítót is felelőssé tette. 1921-25 között

Iskolai és társadalmi munkáját elismerték, kiüntették. Ezek között a legmagasabbat 1904. október 18-án vette át: Pro Ecclesia et Pontifice, melyet X. Pius pápa Őszentségétől kapott a vallás-erkölcsös tanítás és nevelés, valamint az ifjúsági irodalom terén szerzett érdemei és az apostoli szentszék iránt tanúsított hűséges ragaszkodása elismeréséül. Egyéb kitüntetései: Vöröskereszt Ezüst Díszérem (1917), Nemzeti Munka Érdemkereszt (1935), Falu Országos Földműves szövetkezet aranyérme (1935), Signum Laudis (1936), Hangya Nagy Ezüstérem (1938), Országos Katolikus Kántorszövetség Díszoklevele (1943).

A Falu c. lap „Magyar Nóta” rovat szerkesztője, 1924-32-ig Poroszlón a Magyar Nóta szerkesztője. 1932-ben szerzői estje volt a Magyar Rádióban.

A NEGYEDIK OSZTÁLY TANANYAGA.

KEMÉNY HANGNEM.

A „G” kulcs.

1.	Dó	re	mi	fá	szó	lá	szí	do
2.	C	d	e	f	g	á	b	c
3.	Lá	lá	lá	lá	lá	lá	lá	lá

Munkája mellett bekapcsolódott az akkor még közel hatezer lakosú nagyközség életébe, a képviselőtestület munkájába. Az évtizedek során kialakult kapcsolatait mindig igyekezett Poroszló javára kamatoztatni. Sikerült például az évenként ismétlődő és a szélső kerteig érő árvíz elleni védekezésül az egész falu hosszában, a Cserőre nyúló kertek alá egy betonfalat húztatni, amelynek egyes szakaszai ma is láthatók, bár a nagy gát miatt mára már elvesztették eredeti jelentőségüket. 1908-ban részt vett a Hangya szövetkezet tanácskozásán. A kisgazdák gondjait feljegyezte, majd továbbította a járúhoz, melynek következtében a szövetkezet az egyik

egri banktól hitelhez jutott. A helyi gazdák bizalmuk jeléül felkérték a szövetkezet tanácsadójának, majd 1916-ban a poroszlói Hangya ügyvezető igazgatójává választották. Szervező tevékenységére az országos központ is felfigyelt, és 1921-től az országos ügyek intézésébe is bevonta. 1930-tól – Jósavaynak is köszönhetően – a poroszlói Hangya a megye legeredményesebb szövetkezeti forgalmat elért üzletei közé emelkedett. Gyakran kilincselte felső hatóságoknál a poroszlói kisemberek ügyében. A kisgazdák a sok önzetlen segítséget 1934 karácsonyán egy szál ezüstkalásszal köszönték meg Jósavay igazgató úrnak.

Rendkívül zsúfolt elfoglaltsága mellett vállalta a Hangya újság vidéki tudósítását is. Cikkeiben gyakran ismertette a poroszlóiak eredményeit, és azokat országosan is népszerűsítette. Tanítói nyugdíjba vonulása után sem szakított a Hangyával. A magyarulakta Felvidék visszacsatolása után a központ megbízta ott is a Hangya megszervezésével. Szervező munkáját a front közeledtével be kellett fejeznie.

Unokája, Péntek Márta, így emlékszik nagyapjára:

„Nyíltszívű, jó kedélyű, barátkozásra hajlamos, társaságot kedvelő ember volt. Szeretett vadászni, horgászni, tarokkozni. Szerette a finom ételeket, melyekről felesége remekül gondoskodott. Bor csak akkor került az asztalra, ha vendég is volt az ebédnél. Társaságában egyaránt voltak katolikusok, reformátusok, értelmiségiek és gazdaemberek. „Jó húsban” lévő termete ellenére nagyon szeretett gyalogolni. A községben vadásztársaságot is szervezett. Amikor a vadászással már felhagyott, akkor is naponta sok kilométert gyalogolt. A kb. 6-7 km távolságban lévő Tisza-parti fürdőhelyre oda-vissza gyalog tette meg az utat, ami nekünk hintóval is tovább tartott egy óránál. Egyszer engem is rábeszél, hogy menjek vele. Hát egyszer elég is volt!

Leendő apósa – aki Detken volt kántortanító – elég fiatalon agyvérzést kapott, nem tudott tovább dolgozni. A hatgyermekes család beköltözött Egerbe, így ismerkedett meg későbbi feleségével Jósavay Gábor. Igen fiatalon házasodtak össze, és együtt kerültek Poroszlóra. A szülőket, sógorait, sógornőit rendszeresen segítette az írásaival, könyveivel szerzett pénzből. Amikor lánya, majd unokája megbetegedett, hosszú

hetekre az olasz tengerpartra vitte őket, ahol meg is gyógyultak. Felvidéki útjaira, saját költségén, gyakran elvitte felnőtt lányát, hogy ő is lássa azt a gyönyörű vidéket.

Az unokákkal sokat foglalkozott. Nem fordulhattunk úgy hozzá, hogy ő rá ne ért volna. A zenében kimagaslóan tehetséges fiút elsősorban zeneelméletre taníttatta. A kiskorától írogató kislány „műveit” megnézte, javította, sőt neki a saját írásait is megmutatta. Nyáron sokat kirándultunk nagyapával az Eger vizéhez, a Kis-Tiszához, és estig horgásztunk. A háború alatt a karácsonyi vakáció „szénszünet” címén 2 héttel hosszabb volt. Reggeli után fogtuk a sakktáblát és mentünk nagyapához. Egész délelőtt ostábláztunk, kártyáztunk, beszélgettünk. Gimnazista, egyetemista korunkban gyakran elmondta nekünk, mit végzett, mit tervez.

1944. januárjában meghalt nagymama. Az addig magabiztos, tevékeny, jókedélyű nagyapánkból napok alatt megtört öregember lett. Azután a háború és az utána következő változások, egész addigi életmódjának gyökeres megváltozása, a „rám már nincs semmi szükség” felismerése hatására már csak árnyéka lett testi-lelki önmagának. 1947 karácsony másnapján agyvérzést és féloldali bénulást kapott, de öntudata végig megmaradt 1948. január 2-i haláláig.

Jósavay Gábor munkáiból:

„**Lelki Gyöngyök**“. Ének- és imakönyv a magyar kath. nép és ifjuság számára. 432 oldalon tartalmazza a legszebb imádságokat és 500 szép éneket hangjegyzve. 8. kiadás. Egyházközségi engedéllyel és pápai áldással. Ára vászonkötésben 6 pengő, félvászonkötésben 5 pengő.

„**Vezérkönyv az el. iskolai énektanításhoz**“. 2. kiadás Ára füzve 5 pengő 60 fillér.

„**Összhangzatos zenekisercet**“. I. füzet. A Dalok és Énekek Könyvéhez. Ára füzve 4 pengő.

„**Összhangzatos zenekisercet**“. II. füzet. A Dalok és Énekek Könyvéhez. (Sajtó alatt.)

„**Dalok és Énekek Könyve**“. A rk. elemi iskolák III–IV. osztálya számára. 6. kiadás. Ára füzve 86 fillér.

„**Dalok és Énekek Könyve**“. A rk. elemi iskolák V–VI. osztálya számára. 6. kiadás. Ára füzve 1 pengő 08 fillér.

„**Dalok és Énekek Könyve**“. Az osztatlan rk. el. iskolák számára. 5. kiadás. Ára füzve 1 P. 60 fill.

„**Magyar Nyelvkönyv**“. A rk. elemi iskolák III. oszt. számára. 8. kiadás. Ára füzve 88 fill.

„**Magyar Nyelvkönyv**“. A rk. elemi iskolák IV. oszt. számára. 7. kiadás. Ára füzve 1 P. 06 f.

„**Magyar Nyelvkönyv**“. A rk. elemi iskolák V–VI. osztálya számára. 4. kiadás. Ára füzve 1 pengő 30 fillér.

„**Hevesmegye földrajza**“. A rk. elemi iskolák III. osztálya számára. (Kifogyott.)

Két kérdésre mai napig sem tudom a választ:

1. A műveiben olvasható zenei, történelmi, irodalmi anyagot hogy és mikor gyűjtötte

- össze? Otthonról nem hozhatta, és a bármilyen jó iskolát 19 évesen befejezte.
2. Mikor ért rá minde
Rendkívüli embernek kellett lennie.

Forrás:

Családi adatok, visszaemlékezések, dokumentumok.

Dr. Péntek Márta - Gaál Antalné

Józsa László dr. (Szarvas, 1938. március 23. – Debrecen, 1986. február 28.): agrármérnök, egyetemi docens, a mezőgazdasági tudományok kandidátusa.

Édesapja ügyészégi irodavezető, édesanyja háztartásbeli volt. Általános és középiskolai tanulmányait szülővárosában, Szarvason végezte el nagy szorgalommal, jeles eredménnyel. Felesége általános iskolában tanított, igazgatóként dolgozott nyugdíjba vonulása előtt. Házasságából két gyermeke született.

1956-ban kezdte el felsőfokú tanulmányait a Debreceni Agrártudományi Főiskolán. Tehetsége, szakmai elhivatottsága már az egyetemi tanulmányai alatt megmutatkozott. Agrármérnöki diplomáját kitűnő minősítéssel védte meg 1960-ban. A végzést követően egy évet gyakornokként a Debreceni Agrártudományi Főiskola Tangazdaságában dolgozott, majd 1961-től kezdte meg sikeres oktató-kutatói pályáját a Debreceni Agrártudományi Főiskolán, illetve a későbbiekben a jogutód intézményben, a Debreceni Agrártudományi Egyetemen a Növény-

termesztéstani Tanszéken. Oktató-kutatói pályáján rendkívüli szorgalommal, szívós és eltökélt munkabírással végigjárta az egyes beosztásokat. 1961-1964 között tudományos segédmunkatársként, 1964-1970 között tudományos munkatársként dolgozott a Növénytermesztéstani Tanszéken. A kutatás mellett egyre nagyobb érdeklődéssel fordult a színvonalas egyetemi oktatás felé. Ezt jól jelezte, hogy 1970-ben egyetemi adjunktussá, majd 1979-ben egyetemi docenssé nevezték ki, és e beosztásban dolgozott korai, 48 éves korában bekövetkezett haláláig. Oktató tevékenységét a kiváló szakmai felkészültség, érzékeny, a hallgatókra odafigyelő pedagógiai érzék, a sokoldalúság jellemezte. A növénytermesztéstani és a hozzá kapcsolódó társdiszciplínák széles körét művelte egyetemi oktatóként mind a graduális, mind a posztgraduális képzés keretében. Egyetemi előadásokat és gyakorlati foglalkozásokat vezetett. Valamennyi egyetemi oktatási feladatát gondosan, precízen felkészülve, kreatívan és emocionálisan is szuggesztív módon oldotta meg vibráló, magas hőfokon égő, önmaga erejét sem kímélő jellemével. Mindenkitől, de különösen önmagától várt el tökéletes teljesítményt. A hallgatókkal szemben ugyanakkor nyitott volt, különösen szakmai kérdésekben kezdeményezett beszélgetéseket. A növénytermesztési szakirányú hallgatók tanári csoportvezetői feladatát látta el hosszú éveken keresztül. Egyik különösen fontos szívügye volt az egyetemi oktatásban a tudományos diákköri munka (TDK) segítése, támogatása, szervezése. Nemcsak számos TDK és diplomadolgozatos hallgató témavezetését látta el, hanem az Agrártudományi Egyetem TDK elnökeként hosszú éveken át eredményesen szervezte a kari TDK mozgalmat. Személyes ügyének tekintette egy-egy kiváló képességű egyetemi hallgató TDK felkészülését, szereplését, eredményét, amelyért mindent megtett.

Oktató munkája mellett hazai és nemzetközi szinten is eredményes kutató munkát végzett a Növénytermesztéstani Tanszéken, kezdetben az akkori tanszékvezető Dr. Bócz Ernő egyetemi tanár irányításával, majd néhány évet követően önálló kutatási témavezetőként. Tudományos munkájának centrumát, legfontosabb területét a hazai takarmánynövények termesztéstechnológiájának megalapozása, hatékony továbbfejlesztése jelentette. Ezen növények közül számára az

„örök szerelmet” a cirokfélék jelentették, amely növények termesztésének elterjesztésében kétségkívül rendkívül sokat tett. Az akkori cirok-termesztési rendszerrel (Ócsai Hybar Termelési Rendszer) közösen kidolgozta a cirokfélék új termesztéstechnológiai modelljét, amelyet az évek során több tízezer hektáron alkalmaztak sikerrel a gyakorlatban. Foglalkozott a silóku-korica termesztésével és a kettőstermesztés témaköreivel. Kutatási eredményeit hazai és külföldi szaklapokban ismertette. Publikációinak száma megközelítette a százat. Tudományos elhivatottságát, elmélyült szakmai kreativitását legjobban az általa írt hat szakmai könyv jellemzi. Szakmai elhivatottsága különösen e könyvek írása közben nyilvánult meg, mely könyveit szinte saját gyerekeiként szeretett. Eredményes tudományos karriert mondhatott magáénak. Az egyetemi doktori fokozatát 1968-ban szerezte meg „summa cum laude” minősítéssel. A Magyar Tudományos Akadémián 1980-ban védte meg a mezőgazdasági tudományok kandidátusa fokozatot.

Rendkívül eredményes és sokrétű tudományos-szervezési tevékenységet végzett. Kiterjedt kapcsolatokat épített ki és ápolt hazai termelési rendszerekkel, felsőoktatási intézményekkel, gyakorlati gazdaságokkal és külföldi vállalatokkal, kutató intézetekkel, melyek szívesen és sikeresen alkalmazták az elért tudományos eredményeit. A Debreceni Akadémiai Bizottság Növénytermesztési Szakbizottság titkáráként éveken keresztül eredményes tudományszervezési tevékenységet végzett.

Munkáját több magas kitüntetéssel ismerték el. Felfelé ívelő oktatási és kutatási tevékenységét korai halála törte ketté.

Pépó Péter

Juhász László (Váradles, 1903. május 30. – Budapest, 1991. április 28.): tanító, általános iskolai tanár.

Életének közel felét a történelmi Bihar vármegyében töltötte. A Nagyváradhoz közeli kis faluban, Váradlesen született, ahol édesapja, Juhász Lajos tanító volt. Édesanyja Kisbaconi Róza, Benedek Eleeknek, a magyar gyermekirodalom egyik megteremtőjének, neves lapszerkesztőnek az unokahúga. Elemi iskolába szülő-

falujában járt. Édesapja tanította. Középiskolai tanulóéveit Kolozsvárott és Debrecenben töltötte. Tanítói oklevelét 1921-ben Nagyváradon szerezte. A trianoni békediktátum következtében Romániához csatolt települések református iskoláiban volt tanító és a református gyülekezet kántora.

Első állomáshelye a határ menti Kisszántó. Hat évig tanított itt. 1927-től 1930-ig Nagyszalontától délre fekvő Bélzerind községben volt kántortanító, majd tíz felejtethetetlen évet töltött a Szalonta melletti Mezőbaj faluban. Innen vitték 1940-ben a határ menti falvak magyar férfaiival együtt munkaszolgálatra. Három hónapig a román-szovjet határon tankcsapdákat ásott bajtársaival. 1940-ben, a második bécsi döntéskor szeretett faluja, melyet ő az ígért földjének tekintett, Románia része maradt. A szeptemberben bevezetett Antonescu fasiszta diktatúra szorongó érzést váltott ki benne, ezért családjával Észak-Erdélybe költözött. A visszacsatolt Mezőtelkiben lett kántortanító. 1944 januárjában behívták katonai szolgálatra. A magyar hadsereg hadapród őrmestereként került a frontra. 1945 márciusában Székesfehérvárnál hadifogságba esett. Szerencsés volt, mert augusztusban szabadult. Nem akart Romániába menni, ezért kérte, hogy Magyarországra vigyék. A magyar hatóságoknál jelentkezett munkára. Balmazújvárosba helyezték tanítónak. Örült ennek, hiszen közel lehetett családjához, Nagyszalontán élő idős apjához. 1947-ben felesége és két gyermeke átköltözhetett Magyarországra. Leánya, Magdolna Nagyváradon szerezte tanítói oklevelét, s a honosító képesítő vizsga után azonnal kinevezték a Balmazújvároshoz tartozó

Görögtanya iskolájába. Fia, László már Magyarországon érettségizett, s a Kossuth Lajos Tudományegyetemen szerzett történelem-földrajz szakos tanári diplomát, lett debreceni tanár és az egyik ipari szakmunkásképző iskola igazgatója.

Juhász László életében az egyik legnagyobb biztonságot nyújtó tényező a családja volt, hiszen náluk megértésre, együttérzésre, segítségre, áldozathozatalra számíthattak egymás részéről a Juhász család tagjai. A család biztosította számára a szellemi és a fizikai felfrissülést, az érzelmi kötődések gazdagodását, a napi örömet.

A családi élet meghittségét elsősorban a hitves, Nagy Magdolna biztosította, aki jól ismerte az elemi iskolában folyó tanítás rendjét, hiszen szülei mindketten tanítók voltak. Neki köszönhető, hogy a szerető férj és édesapa hatékony oktató-nevelő munkát végzett.

Az osztatlan iskolában nehéz volt az egy csoportba összevont különböző évfolyamú gyerekeket tanítani, a tanítás mellett a kántori feladatokat is ellátni. Sohasem vallott szégyent. Munkája során szert tett tanítványai személyiségének, egyéni sajátosságainak ismeretére. Ez lehetővé tette a velük való egyéni bánásmódot, a szülőkkel való helyes együttműködést. A legmagasabb színvonalon tanított. Alapozó általános képzéssel további ismeretszerzésre tette képessé a gyerekeket. Ezáltal a középiskolába került tanítványai hátrányos helyzetük ellenére is sikeresen tanultak, eredményeik kiválóak voltak.

Juhász László kis faluban született, kis faluban nőtt fel és kis faluban kezdte pályafutását. Ezek nagyban meghatározták egyéniségét. Nagyon szerette a falut, a falusi embereket, mert számára az ott élők egy nagycsaládot jelentettek. Működési helyein az összetartó erő ő volt.

Balmazújvárosban, majd Hajdúböszörményben is megtalálta az emberekkel a kapcsolatot. Balmazújvárosban az állami általános iskola tanítója lett. Az általános iskolához csatolták a megszűnőben levő polgári iskola még meglévő osztályait. Benke Gyula igazgató a felső tagozatosok és a polgári iskolások tanítására osztotta be. 1946 őszén szervezték a debreceni Fazekas Mihály Dolgozók Gimnáziuma partikulájaként Balmazújvárosban a paraszt dolgozók gimnáziumát. Benke Gyula ott is biztosított számára

tanítást. Az 1946 novemberében tartott szakszervezeti gyűlésen a szakszervezet tagsága javasolta a község hét külterületi iskolájának önálló igazgatósággá szervezését, igazgatójának Juhász Lászlót. Kérték a tanügyi hatóságtól a javaslat elfogadását. A Tankerületi Főigazgató döntött 1947. január 14-én: az állami iskola felső tagozatos fiúosztályait, a Daru-telepi iskola alsó tagozatos osztályait és a tanyai iskolákat Sükösd Ferenc vezeti, helyettesének Juhász Lászlót nevezte ki.

1948-ban az államosítást követően a községben két általános iskolát hoztak létre: a fiú- és a leányiskolát. Juhász László a leányiskola tanítója lett. Igazgatója Benke Gyula volt. Az 1949/50-es tanévben Lázár Mária lett az igazgató. A fiatal igazgató mellett a tapasztalt Juhász László látta el a vezetőhelyettesi feladatot. Mintaszerűen intézte az iskolai oktatással kapcsolatos ügyeket. Pedáns viselkedés, magatartás, pontosság jellemezte munkáját. Célja volt a tanulmányi színvonal emelése, a tanulmányi eredmények és a munkafegyelem fokozása, az iskolai fegyelem egészséges alapokon való megszilárdítása, a lemorzsolódás elleni küzdelem, szoros kapcsolat megteremtése a szülői munkaközösséggel, a törvények, rendeletek és utasítások betartása. A nagy elődök nyomában járt, szellemi hagyatékuk méltó folytatója volt.

Az 1950. január 3-án kelt adatszolgáltatás szerint a 33 tanerős iskolában 30 tanító, 1 polgári és 2 középiskolai tanár tanított. Az 5-8. osztályokban szakrendszerű oktatás folyt, de szaktanárok nélkül. Ezért több tanító önként jelentkezett az Egri Pedagógiai Főiskola levelező tagozatára, hogy általános iskolai szaktanári képesítést szerezzen. Juhász László is jelentkezett, és 1953-ban matematika-fizika szakon államvizgázott. Öröm volt számára, hogy akkor már az ő iskolájában tanító lánya is megszerezte a biológia-földrajz szakos tanári képesítést. Kiválóan tanította szaktárgyait. A tanítási óráiról sohasem hiányzott a szemléltetés. Mivel egyik kedvelt időtöltése a barkácsolás volt, az eszközöket az otthon berendezett kis műhelyében maga készítette. Elismert szereplője volt az újjáirosi közéletnek. Fantasztikusan sok mindenre futotta erejéből. Lelkes tagja volt a pedagógus énekkarnak. Munkájával szemben a legmagasabb igényeket támasztotta.

1955-ben vejét, a balmazújvárosi Daru-telepi Általános Iskola igazgatóját Hajdúböszörménybe helyezték és kinevezték a város oktatási osztálya vezetőjének. Ekkor Juhász László családjával a hajdúsági városba költözött. Ott tanított 1963-ig, nyugdíjazásáig ugyanolyan lelkesedéssel, lelkiismerettel, mint előző munkahelyein. Tanítványait ott is a társak, a szülők, az emberek iránti figyelmességre, megbecsülésre nevelte. Nyugdíjazása után még tanított a továbbképző iskolában. 1970-ben a fővárosba költözött. Ekkor már a lányáék Budapesten tanítottak. Ő is vállalt munkát. 80 éves koráig egy nagykereskedelmi vállalatnál könyvelt. Nem érezte jól magát a nagyvárosban. Nem szeretett az utcára menni, mert ott az emberek nem ismerték egymást, nem köszöntek egymásnak. A kertészkedés, a rózsaszemzés helyett Pesten az olvasás volt a hobbija. Rajongott a komoly zenéért. Sokat játszott hegedűjén. Az orgona, a „hangszerek királya” nagyon hiányzott neki.

Juhász Lászlót kiváló társadalmi munkájáért a Hajdú-Bihar Megyei Tanács tüntette ki. Az idős tanár megkapta az Arany-, a Gyémánt- és a Vasdiplomát. Regényes életútja volt. 1991-ben, 88 éves korában hunyt el. Kedves falujában, Mezöbajon, a volt tanítványai bizonyítván 51 év után is hozzá való ragaszkodásukat, szeretetüket, a halála hírére a református templomban imával, gyászbeszéddel emlékeztek rá, és hangzúgással búcsúztak tőle.

Forrás:

Családi dokumentumok;

Leánya, Karádi Jánosné visszaemlékezése;

Balmazújvárosi tanítványok visszaemlékezése;

A balmazújvárosi iskolák iratai a Hajdú-Bihar megyei Levéltárban (Fondszámok: VIII. 162/a. és XXVI. 105/b./

Király István

K

Kalas Ferenc (Belényessonkolyos, [Erdély] 1914. március 8. – Debrecen, 1984. január 9.): tanító, általános iskolai tanár.

Édesapja, Kalas Ferenc református lelkész, édesanyja, Alföldy Gizella tanítónő.

Elemi iskoláit Gyulán, a gimnázium négy osztályát római katolikus főgimnáziumban végezte. Ezt követően - a család Debrecenbe költözése után - a Református Kollégium Tanítóképző Intézetében folytatta. 1933 szeptemberében szerzett református kántortanítói oklevelet.

1934-től több helyen próbálkozott. 1936-ban választották meg a debreceni Csapókerti elemi népiskola tanítójának. Tanítói munkája mellett évekig tagja volt a világhírű Csenki-kórusnak.

Öt testvérével együtt igen szegény körülmények között éltek a családban. Édesapja, - akinek nagy szerepe volt a homokkerti református templom építésében - váratlanul meghalt és nagy szomorúságot hagyott családjára.

Ferenc 1939-ben megházasodott. Felesége, Tibay Erzsébet hűséges társaként segítette munkájában. Közben kitört a második világháború, az ifjú feleség itthon maradt két kicsiny gyermekkel. A háború után tartalékos hadnagyként került haza, és tanítói munkáját a csapókerti után a Nagy Sándor-telepi iskolában folytatta. 1946-ban született harmadik gyermekük: Ildikó.

Felesége 1948-ban elvégezte a tanítóképzőt, és ő is pedagógusként dolgozott.

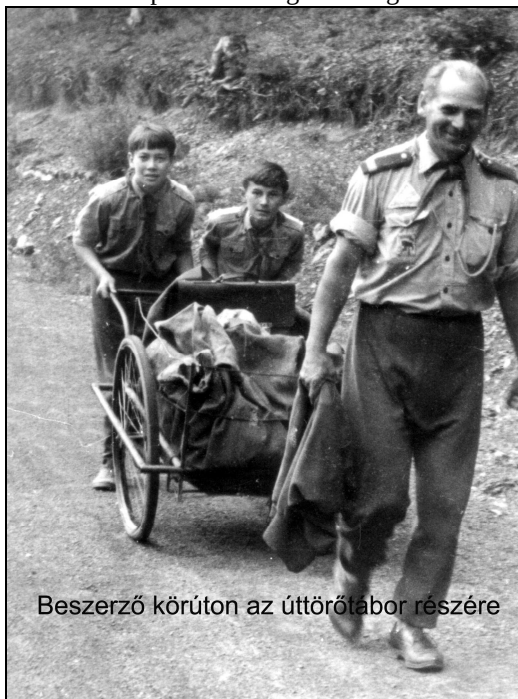
Az ötvenes években tovább képezte magát, és Egerben a Tanárképző Főiskolán földrajz-biológia szakos általános iskolai tanári diplomát szerzett. Tanárként került a Fűvészkert utcai iskolához. Szaktanári munkája mellett évekig kézilabda-játékvezetőként is tevékenykedett. Iskolájában szívesen elvállalta az úttörőcsapat vezetését. Érdekes módon a fiatalokat a háború előtti cserkészéssel igyekezett megismertetni. Minden évben sátoztábort szervezett hazánk szép hegyvidékeire. Fegyelmezett, gyakorlati életre nevelte őket. Humora mindig átsegítette a nehézségeken.

Kiválóan főzött. A táborokban tanítványai is főztek az ő irányítása nyomán. A természetbaráti versenyeken szakkörösei igen jól szerepeltek. Munkájáért több kitüntetést kapott a fiatalok nevelésében elért eredményeiért. Az 1960-as évek végén, amikor az úttörőmozgalom a politika irányába fordult, abbahagyta ezt a munkát.

Nagyon szerette a természetet, táborokat ezután is szervezett, túrázni vitte a fiatalokat. 1976-ban vonult nyugdíjba, mert ekkor nagyothallása miatt tanítani nem tudott.

Feleségének segített időnként a nagymacsi iskolában. A Természetbarát Szövetség által rendezett elméleti versenyeken feleségével együtt vett részt, ahol kiváló helyezést szereztek.

1978-ban a felesége váratlanul elhunyt, s a súlyos veszteség miatt nehezen viselte az egyedüllétet. Azonban túrákon, versenyeken még olykor részt vett. Ezekkel próbálta elfoglalni magát.

Beszerző körúton az úttörőtábor részére

1984. január 9-én agyembólia következtében fejezte be dolgozó életét. Talpig becsületes, őszinte, igazságszerető, kiváló tanár volt, s ezt környezetétől is elvárta.

Egész életében tisztelet és megbecsülés övezte hozzártatózóit, munkatársait, tanítványait és barátait körében.

*Tóth Mihály ny. tanár
visszaemlékezése*

Kalas Ferenc sokoldalú, színes egyéniség volt. Közvetlen modora miatt mindenki „Feri bácsi”-ja volt. Tanítási órái igen hangulatosak voltak. Az életből, személyes élményekből vette a példákat. Ezekkel tette érdekessé a tananyagot.

A szülőföld, a hazai táj megszerettetése sikerült neki az elméleten kívül a gyakorlatban is. Hosszú ideig irányította a Diószegi Sámuel nevét viselő úttörőcsapatot. Itt bontakoztatta ki tudását; s gyarapította tapasztalatait (cserkészlet, katonaság). Igyekezett átmenteni a régi cserkészlet nemes hagyományait, erkölcsi normáit. (Hazaszeretet, becsületesség, segítőkészség, munkavégzés, életöröm, a természet szeretete stb.) Erre készítette fel tanítványait.

Előkészítő szakkörei: természetjáró, térképismeret, tájékozódás, elsősegély, táborverés, szakácskodás.

Saját kezűleg épített tűzhelyet az iskola pincéjében. A „kis szakácsok” itt tanulták meg a nyári-tábori teendőket. Egyszerű ételeket főztek hetente, amelyeket mások (a tanárok is!) megkóstolhattak. Tavasszal megrendezte a nyilvános tábori bemutatót. A Nagyverdőben építették ki a táborát. A régi tanítványok, öreg úttörők, ifi-vezetők évekig visszajártak segíteni a szakköri munkát és a nyári táborozást. Emlékezetes nyári táborát vezetett a Dunakanyarban, a veszélyes Rám-szakadék ösvényén a legfélénekbebbeket is átkalauzolta.

Baráti körét megválogatta. Elvárta az egyenességet. Akikben megbízott, azok mindenben számíthattak rá. Szívélyes házigazda volt. Jóízű főztjeit ma is emlegetik, sajnos, egyre kevesebben. De akik megvannak, összefüveteleiken mindig megemlékeznek róla, s érdekes egyéniségéről, kedves nótájáról (Megkötöm lovamat...) Emlékét megörizzük.

Kalas Ildikó

Kállai Imréné Nikodémusz Margit (Felsőlövvő [ma Oberschützen], 1912. szeptember 27. – Debrecen, 1994. szeptember 27.): tanító.

Az eredetileg Árpád-kori gyepűőrző magyar íjászok által alapított Vas megyei településen, Felsőlövvön született. Édesapja, Nikodémusz János az ottani gimnáziumnak volt tanára. Édesanyja, Nagy Ilona a háztartást vezette. Az elemi iskolába szülőfalujában járt, de csak három évig. Az első világháborút követő Saint-Germain-i 1919-ben kötött békeszerződés ér-

telmében Felsőlvőit is Ausztriához csatolták. Az 1921-ben létrejött Burgenlandban édesapja nem akart osztrák uralom alatt dolgozni, német nyelven tanítani, ezért el kellett hagynia Ausztriát. Családjával a megcsonkított országba költözött. Hajdúnánáson telepedtek le. Nikodémusz Jánost megválasztották a gimnázium tanárának. Neves pedagógus személyisége lett a hajdúsági városnak. Leánya az elemi iskola negyedik osztályát és utána a gimnáziumot Hajdúnánáson végezte. Ott érettségizett 1930-ban. Az 1930/31-es tanévben beiratkozott a debreceni Református Tanítóképző Intézet V. évfolyamába, és tanítóképesítő vizsgát tett 1931. június 26-án. Az emberré nevelés nagy munkáját vállalta az ifjú tanítónő, de 1936-ig állás nélkül volt. Ez idő alatt magántanítványok tanításával, érettségire való előkészítésével foglalkozott. 1936-ban a hajdúnánási református egyház megválasztotta az egyház által fenntartott balázstelki tanyai népiskolájába. 1936. szeptember 14-én kezdte a tanítást. A balázstelki iskolában hat évet töltött. 1942. szeptember 1-jén az egyházközség a tedeji iskolába helyezte. 1936. október 14-én házasságot kötött Kállai Imre hajdúnánási tanyagondozói missziós lelkésszel. Nemcsak tanított, hanem férjével együtt nemes ügyet is szolgált: tanította, nevelte, szellemi kincsekkel gazdagította a tanyavilág népét, akikkel élniük rendeltetett. Önéletrajzában írta: „Mindent megtettünk, hogy a mindenkitől elhagyott, elmaradt tanyai népet előbbre vigyük a tudás, a kultúra felé. Az volt a legnagyobb örömük, ha egy-egy kis mezítlábas tanyai gyermeket – kiben nagyobb tehetség villant meg –, bejuttathattuk a gimnáziumba.” Ötvös László református kutató lelkész írta róla: „A hitvalló tanítónő – a bibliai lelkületű papné – Istenáldotta segítője volt férjének és kedves tanítóm a tedeji iskolában.”

1944 őszén a front miatt Tedejt és környékét kiürítették. Férjével és két kislányával, Évával és Mártával Budapesten lakó testvéréhez mentek. 1945 márciusában visszatértek Hajdúnánásra és azonnal jelentkezett munkára. Áprilisban az igazolóbizottság igazolta. Újra tanított.

1946-ban megszületett János fia. A szüléskor egészsége megromlott. Betegségéből soká épült fel. Újszülött gyermekének gondozása is nagyon igénybe vette, ezért 1947. április 1-jén állásáról önként lemondott. Közben 1946-ban

férjét a balmazújvárosi németfalusi egyházközség megválasztotta lelkipásztorának. A háromgyerekes édesanya is Balmazújvárosba költözött. Lányai már iskolába jártak, fia is szépen fejlődött. Újra egészségesnek érezte magát. 1950-ben kérte kinevezését Balmazújvárosba. Kérvényében írta: mint lelkész felesége is tudna tanítói munkájával a szocializmus felé haladó új Magyarországnak építő munkása lenni. Kérését elfogadta a tanügyi főhatóság, és 1950. szeptember 1-jei hatállyal kinevezte Balmazújvárosba. A Németfaluban a parókiával szemben lévő iskolaépületben tanított. Látszott rajta a boldog mosoly, mellyel kis tanítványait várta az iskolában. Tanítványainak többsége a 18. század második felében Balmazújvárosban letelepedett, de hamar asszimilálódott református vallású németek utódai voltak. Ugyanúgy, mint férje, ő is tanúságot tett arról, hogy szereti az itt lakó embereket; örömeikben, bánatukban osztozik velük. Az iskola elődjének, a német református elemi iskola neves iskolamestereinek szellemi örököse, a hagyományok tisztelője és követője volt. Érezte, hogy a német egyház példásan munkálkodó híres-nevezetes lelkipásztorának, Hoffman Dávidnak bibliai ihletettséggel leírt gondolatai neki is, férjének is szólnak. A befejező sorokból az idézet: „... a ti életek és munkásságtok is gazdagon gyümölcsozók az utánaatok jövő emberi nemzedékek számára.”

Kállai Imre Balmazújváros egyik legnépszerűbb, köztiszteltetben álló embere lett. A halk szavú, igen szerény tanítónőt is megkedvelték az úJVárosiak. Kollégái szerették. Hivatását szolgálatnak tekintette. Tanítványai és a felnőttek javára fáradozó pedagógus volt. Világosan mutatta az utat számukra. Tanítása nem volt sablonos. Igyekezett a fejlődéssel lépést tartani, a korszerű módszereket elsajátítani. Vele születt adottságai, valamint a szakmai képzés, majd az önképzés során szerzett elméleti és gyakorlati ismeretek birtokában nagy hatással volt a tanulóakra, a szülőkre és a velük együtt tanítókra. Fontosnak tartotta a kisiskolásoknál a személyiség egészének alakítását, különösen az értelmi képességek fejlesztését, az erkölcsi normák formálását, az erkölcsi magatartások gyakoroltatását, valamint az érzelmeik, azaz az érzéseik és kedélyviláguk alakítását. Fogékonnyá tette a gyerekeket az esztétikum iránt. Mindezek mellett a szeretetre nevelést a fontos feladatok közé

sorolta. Alsó tagozatos kis tanítványainak tanulmányi előmenetele, iskolai teljesítménye kifogástalan volt. A felső tagozatban is megállták helyüket, életre szólóan megszerették a tanulást. Sokan szereztek később érettségi bizonyítványt, majd főiskolai és egyetemi diplomát. Boldog volt, hogy az ő gyermekei is kiváló tanulók voltak, mindhárman pedagógusok lettek. 1968-ban ment nyugdíjba. Férje 1980-ban vount nyugállományba. Ekkor elköltöztek Debrecenbe, s ott éltek nyugdíjasként halálukig.

Ő sohasem vágyott kitüntetésre. Számára az igazi kitüntetést a tanítványai és a szüleik szeretete, hálája jelentette. A szeretetet árasztó tanítónőnek és nagyra becsült lelkipásztor férjének emlékét ma is őrzik a balmazújvárosi emberek.

Forrás:

A balmazújvárosi Központi Általános Iskolában /volt 4. számú iskola/ őrzött dokumentumok.

Ötvös László: A Hajdúvidéki Református Egyházmegye története.

Unokája, Labonczné Varga Éva által közölt adatok.

Tanítványai, kollégái visszaemlékezése.

Király István

Karai Sándor (Szentés, 1859 - Debrecen, 1936): középiskolai tanár, igazgató.

„Karai Sándor igazgatónak született. Teljes hivatatását akkor érte el, önmagára akkor talált rá, mikor az igazgatói székbe ült. Innen van az is, hogy bármilyen jeles tanár volt is, ezt az érdemét szinte homályba borította igazgatói nagysá-

ga”- így jellemezte egyik legkedvesebb barátját Kardos Albert a Debreceni Képes Kalendáriumban, 1937-ben.

Karai Sándor Szentésen született és ott végezte el az 1-6. osztályokat a polgári iskolában. Utána került a debreceni Református Kollégium Gimnáziumába, ahol a 7-8. osztályokat végezte el. Kitűnő tanuló volt. 1878-ban érettségizett. Matematika tanára Tóth József volt, a Kollégium legendás híru mathézis tanára. Ő keltette fel a matematika iránti érdeklődését, itt érte el első sikerét is, megnyerte a Kanyó alapítványra kiírt matematikai pályázatot. Első volt a görög műfordításban is.

A budapesti Tudományegyetemen és a József Nádor Műegyetemen szerzett matematika- fizika szakos tanári diplomát. Az 1883/84 tanévben a budapesti Gyakorló Gimnáziumban gyakorolt, utána Szatmárnémetiben helyettes tanár lett.

1884-ben helyezték a debreceni Református Gimnáziumba tanárnak. Székfoglaló értekezésének címe: „A valószínűségi számításról”.

50 évig, 1884-1934-ig volt a debreceni Református Kollégium alkalmazottja különböző beosztásokban: 20 évig tanár, 17 évig a Református Gimnázium igazgatója, 13 évig a Kollégium igazgatója. Saját maga így jellemezte 50 éves oktatásiügyi tevékenységét: „Az ötvenéves tanügyi működésemnek az a jellemzője, hogy nincs története. Válogatás nélkül minden feladatot elvállaltam és tehetségem szerint elvégeztem. Legnagyobb örömöm telt a tanításban, általában az ifjúsággal való foglalkozásban. Türelemmel és lelkiismeretesen végeztem el a tanügyi igazgatás terén rám háruló feladatokat is, bár ezek teljesen felaprózták az ember idejét és sokszor kellemetlen természetűek voltak.”

Karai Sándor elsőrendű szakmai felkészültséggel, jó pedagógiai érzékkel rendelkező középiskolai tanár, egyben jó irányító és szervező volt. Erős tanáregyéniségével, céltudatos munkájával a tanárok és a tanulók számára a legjobb tanítási körülményeket teremtette meg. Szerény, őszinte, becsületes, szókimondó ember volt, de mindenkinek - mindegy, hogy diák vagy tanár - segített, aki az ajtaján kérelessel kopogtatott.

„Igen derék igazgató volt, akinek igazságszerető voltát a diákok érezték és becsülték”- írta róla Bay Zoltán. Érdemei elévülhetetlenek, haladó szellemű volt.

„Kurai Sándor kitűnő matematika-fizika szakos tanár volt, de igazán nagygyá igazgatóként lett ez a kiváló szervező és kivételes munkabírási pedagógus. Talpig ember is volt, szigorú és egyben nagyon jószívű, ki nem állhatta a szenteskedőket és a politikai szélkakasokat, emellett híres a szellemes humoráról” írta Bay Zoltán osztálytársa, Béber László a Debreceni érdekeségek című könyvében (1977) A megfagyózott püspök és a kilóra kimért szubrett hírlapi cikkében. Béber László helyesen jellemezte az igazgató alakját, kiemelve rendkívüli munkabírást. Halála után három ember folytatta és tudta el látni az általa végzett munkát.

Jakucs István, Bay Zoltán egykori matematika-tanára, azt emelte ki, hogy „mikor kérdezték tőle, hogy miért dolgozik annyit, s miért szenteli minden idejét az iskolának, azt felelte, hogy így sem tudja háláját leróni azért, hogy felnevelte őt. Kurai Sándor két évig volt a debreceni Ref. Főgimnázium növendéke, és a két évért hálából 50 év munkájával fizetett.”

Ladányi Józsa sebész professzornő azt emelte ki, hogy Kurai Sándor nagy tanár és haladó szellemű iskolaigazgató volt, aki felkarolta a nőnevelés ügyét. A gimnáziumban tanulhattak az egyetemre készülő lányok. Ő személyesen nagy hasznát vette Kurai Sándor ajánló levelének, amikor felvételét kérte az orvoskarra.

Karainak az igazgatóságra való alkalmasságát két, egymástól merőben különböző ember is felismerte és felhasználta. Az egyik gróf Dégenfeld József volt, a Kollégium világi vezetője, aki meglátta, hogy Kurai Sándor az az alkalmas tanár, aki képes változásokat hozni a diákság életkörülményeiben, aki alkalmas az új iskolaépület munkálatainak a menedzselésére.

A másik Baltazár Dezső református püspök volt, a Kollégium egyházi vezetője, aki Kurai Sándort a középiskolai szolgálatának a letöltése után nevezte ki a Kollégium igazgatójának, az internátus és a konviktus vezetőjének.

Kurai Sándor életművének fő része a Református Főgimnázium Péterfia utcai épületének a felépíttetése volt. Ma ez az épület ad otthont a Péterfia utca 1-7. alatt a Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskolának.

Külföldi tanulmányútja során Kurai feltérképezte a hasonló gimnáziumokat. Tevékenyen részt vett a gimnázium épületének a tervezésében, kivitelezésében és a felszerelésében. Így az is-

kola a 20. század elején Magyarország legszebb és legmodernebb iskolája lett.

Két tornaterem, óriási, több helyiséggel rendelkező fizikaszertár (ez lett Jakucs István birodalma, a szertár fényképe a Kollégium iskolamúzeumában látható), emelkedő padsorokkal ellátott fizikai, kémiai és természetrajzi előadók, rajzterem, könyvtár, széles, tágas folyosók és olyan minőségű kivitelben, hogy több mint fél évszázadig sem kellett az épületet renoválni. Beszerelték a házi telefont, a rajzteremhez műterem is csatlakozott, volt a fizikai előadóban sötétítő berendezés, vetítőkészülék, üvegből készült táblák és mellette dolgozószoba a tanár számára.

Kurai Sándornak két fő tulajdonságát emeljük ki: a szigorúságot és a jóságot, amelyeket bölcsen és sikeresen alkalmazott. Általánosságban szigorú volt, ezt tükrözték a meghozott rendeletek és szabályok.

„Igazi örömet okozott nekem, ha szegény tanulókat jótéteményben részesítettem, és örömet okozott az új épület szerencsés megépítése” – mondta Kurai Sándor. Valóban jóságosan teljesítette a diákok jogos kéréseit.

Kedves fanyar humora, szellemessége közismert volt. Mondásait Jakucs István lejegyezte. Az ő hagyatékában találjuk a következő mondásokat:

- Kardos Albertnek azt mondta, hogy „könnyű neked, mert te csak szemita vagy, de nekem nehéz, mert én filozemita vagyok”
- Kurai Sándor egy versenyen a beadott dolgozatra ezt írta: Nem írt fogalmazványt”, ez azt jelentette, hogy ”jót és csak azt írt.”
- Egy ifjúnak Kurai segíteni akart. Megállapodott vele, hogy ebéd után bemegy

hozzá. Több nap múlva előkeríti az ifjút és megkérdi, hogy miért nem jött el. Az ifjú azt válaszolta, hogy nem tudta a szavát beváltani, mert nem szokott ebédelni.

- Telefonált neki vitéz Kőszeghy Frigyes, amire Karai azt válaszolta, hogy itt meggyáva Karai Sándor beszél.

Emberi tulajdonságaiban, igazgatói elveiben a magyar nyelv használatára vonatkozó elképzeléseiben, a társadalmi nyitottságban nagyon hasonlított egykori mathézistanárjára, Tóth József-re. „A helyes magyarság, sőt csak a helyes magyar kiejtés elleni legkisebb vétség úgy bántotta, mintha sással hasogatták volna a fülét. Mindannyiszor felszisszent, mikor bárki is öregnek nevezte az ősi Kollégiumot, mikor a napi eseményeket nem elbeszélte, hanem elmesélte, mikor a kapun a tolni helyett tólni felírást látott” – írta róla Kardos Albert.

A város kulturális életében is irányító szerepet játszott. Felekezettől függetlenül összehozta a város tanárait, a Debreceni Tanári Kör, a Kollégiumi Felolvasó Esték, illetve a Sörtársaság keretében.

1896-1902 között a Protestáns Lap tanügyi rovatát vezette. Ő maga is több cikket írt a Lapba. Az ORTE (Országos Református Tanáregyesület) igazgatósági tagja volt. Sok nagysikerű előadást tartott.

Karai Sándor fogalom volt és jelentős hatást gyakorolt Debrecen ifjú- és öregdiákjaira. Alakját, értékelését sok Debrecennel kapcsolatos írásban megtaláljuk. Kardos László azt emelte ki, hogy „Karait nagyon is tiszta fejű és jó szellemű embernek tudtam. Hiszen például egész legenda kerekedett ki politikai bátorsága körül, a húszas évek elején egymaga kiharcolta az „ébredő” egyetemi hallgatók fenyegető táborát a Kollégium udvarából. Hosszú élete során sokféle eszmeáramlattal találkozott, de sohasem volt hajlongó. Nem szerette az álszenteskedőket.” (Kardos László Hármaskönyv: „Karai Sándor, az orthodox mészárosok és az Ady Társaság)

Arcképét többen is megfestették, Dienes János (ez a festmény ma a kollégiumi titkárságon található), Félegyházi László Kossuth-díjas festőművész, a Református Gimnázium egykori rajztanára és Farkas György.

Tanítványai alapítványt létesítettek a nevére.

Legjobb barátja Kardos Albert, a Fazekas Reáliskola, majd a Zsidógimnázium igazgatója volt, akivel még a 20. századi zsidóüldözés kezdetén is sokat sétált együtt.

„Azonban arcképek, alapítványok csak alkalmi emlékeztetők. Karai Sándor neve és emléke méltó módon úgy öröközhető meg, ha az a feltétlen egyéni tisztesség, az a józan magyar felfogása, amely az ő egész valóját betöltötte, nemzedékről nemzedékre megmarad és uralkodni fog a Kollégiumon belül és kívül.” (Kardos Albert).

Valóban, az eltelt idő azt mutatta, hogy Karai Sándor szelleme nagy hatással volt a 20. század második felében is a Református Gimnáziumban tanító matematikatanárookra, elsősorban azokra, akik a különböző vezető beosztásokban tevékenykedtek, pl. iskolaigazgatók, igazgatóhelyettesek, az internátus vezetői voltak.

Sok közös vonás fedezhető fel Jakucs István, Vekerdi Béla, Mester István és Nagy Géza magatartásában és nézeteiben.

Karai Sándor egy nagyobb közösség, a Református Főgimnázium és a református iskolák diákjainak és tanárainak az érdekében tevékenykedett. Cikkei is elsősorban ezzel a vezetői, szervezői tevékenységgel kapcsolatosak.

Főbb munkái:

1. A valószínűségszámításról, Debreceni Ref. Kollégium Gimnáziumának Értesítője. 1884/85.
2. A tanulókat illető rendtartási és fegyelmi szabályok, Debrecen, 1911.
3. A főgimnázium építésének története. Debreceni Ref. Kollégium Gimnáziumának Értesítője, 1913/14.

Kántor Sándorné

Kertész Pál (Kisvárd, 1926. január 25. – Debrecen, 2006. február 17.): tanító, tanár, igazgató.

Elemista korában veszítette el a MÁV debreceni üzemében dolgozó édesapját. Az öt gyermek felnevelése, életútjukra indítása özvegy édesanyjára maradt. A 10. évét betöltött Kertész Pál – a tanszüneteket közművesek mellett vagy a jéggyárban végigdolgozva – polgári iskolába iratkozott, majd a debreceni Református Kollé-

gium Tanítóképzőjében folytatta tanulmányait, ahol 1946-ban jelesen képesítőzött.

Kollégiumi diáksága meghatározó volt jövője számára. Szellemi tarsolyát tanárai telerakták saját életútjuk példáival, védelmet és erőt adó szeretettel, a rájuk bízandó gyermekek iránti elkötelezett megbecsüléssel, melyet még teljesebbé tett a hajdani deák-ösök szellemi értékeinek ismerése. Ezek együttes szépsége, az ősi kollégium emberséges szelleme, pályahűséget adó hite Kertész Pálnak élete végéig tápláló ereje maradt. Tanítóképzős korában a kollégiumi kórusban énekelt. Nagyon szép bassz-bariton hangja mindig öröm-mosolyt varázsolt Csenki Imre tanár úr arcára.

1946-ban a mikeszécsi református iskolában segédtanítóként alkalmazták. 1947-ben pályázat útján elnyerte az eperjeskei református iskola kántortanítói állását. A három pályázó közül – ketten helybeliek – minden bizonnyal gyönyörű hangjával nyerte meg a választók tetszését. Tanított alsó tagozatban, majd a felső tagozatban politechnikát, éneket-zenét, tanári oklevelének megszerzése után matematikát.

Kezdő tanítóként hamar beépült a faluközösség életébe. A kultúrotthon igazgatójaként énekkart vezetett, színjátszó kört szervezett, műsoraikkal a szomszédos községek kultúrházaiban is szerepeltek. Fiatalos energiájából és jó felkészültségéből a környékbeli kollégák is sokat merítettek. 1952-től Kovács Géza igazgató helyettese lett, aki felkészültségével, nyugodtságával, emberi tartásával, segítőkészségével mindig jó

irányba terelte a fiatal, világmegváltó tervekkel Eperjeskére került Kertész Pált. Jó iskola volt ez az ifjú tanítónak ahhoz, hogy 1966-tól betöltse a nyugdíjazással megüresedett igazgatói feladatkört. Igazgatóként kollégáival szembeni igényessége, segítőkészsége, őszintesége kölcsönös tiszteleten alapuló munkatársi viszonyt alakított ki. Szakmai tanácskozásokon, továbbképzésen mind többen vettek részt.

A község gondjaival azonosulva közéleti tevékenysége egyre kiterjedtebb lett. Társadalmi ünnepségeket szervezett, majd a település üzeminek közreműködésével a kastélykertben új sportpályát alakítottak ki. Ezt követően a kisvárdai járás egyik legkisebb településének fiataljai futball, kézilabda és atlétika sportágakban sorozatban nyerték a körzeti versenyeket. Ezzel egyidőben nagy figyelmet fordított az iskola fejlesztésére, bővítésére. Az első épületet – közreműködésével – 1956-ban, a másodikat 1966-ban adták át. Az osztatlan osztályok megszüntetésével és fiatal szaktanárok fogadásával testülete pedagógiai munkássága teljesebb lett. Munkatársai egyre maradandóbb értékeket rögzítettek a rájuk bízott gyermekekben. Ennek hatására az iskolai életben is örömdetes változás történt, javult a gyermekek tanulmányi eredménye.

Eperjeskén a 3-6 éves gyermekek fogadására csak nyári óvoda működött. Kertész Pál szorgalmazására 1976-ban elkészült az önálló, 50 férőhelyes óvodai épület. Azt követően valamennyi kisgyermek gazdagabb tapasztalattal kerülhetett már az 1. osztályba.

1950-ben megnősült, házasságukból három gyermek született. Közép- és felsőfokú iskolában való taníttatásuk érdekében 1976-ban Debrecenbe költöztek, s nyugdíjazásáig a Gyengénlátók Általános Iskolája és Nevelőotthonában nevelőtanárként dolgozott.

Az Eperjeske község gyermekeinek szellemi-testi nevelését, a felnőtt lakosság kulturális életének irányítását is végző Kertész Pál új munkahelyén otthonra talált. Emberi értékeinek teljességét kicsiny csoportja gyermekeire fordította. Gazdag népdalkincsével és a mesék színes világának ismerésével hamar belopta magát a 8-10 éves gyengénlátó gyermekek közösségébe. Erre az időre az alábbiak szerint emlékezik Völgyi Anikó, volt tanítványa. „1977-79 között volt tanító bácsink, délutános nevelőtanárunk,

tiszteletbeli nagyapánk. Iskolai feladataink végzetével vártuk a délutáni közös nótázást, s együtt énekeltük népdalainkat, vele hallgattuk a régi szép magyar népzene. Ugyanakkor engedett bennünket fiataloknak lennünk, hiszen közösen hallgattuk John Lenon és az Abba együttes dalait is. Ma óvodapedagógusként is őrzöm, s továbbadom Benedek Elek, Móra Ferenc és mások meséit. A bentlakásos nevelőotthonban ismerethalmazával, vidámságával, szeretetével, türelmével segített s óvott bennünket. Az általa megrajzolt úton haladva sikeresen éljük életünket. Igazi lámpás volt Ő nekünk, harmadikos kisdiákoknak.”

Hamarosan a nevelőotthon alsó tagozati munkaközösségének vezetője lett. Előző iskolája tapasztalatát is felhasználva – a tanulók látásának terhelhetősége mellett – kiemelt figyelmet fordított az önálló tanulói tanulás módszerének alkalmazására, s az olvasás megszerettetésére. A mesék világába való bevezetés után tanítványai egyre gyakrabban lapozgatták a nagyobb betűs könyvtári könyveket. Szabadidős programok tervezésével, közvetlen légkör megteremtésével, s tematikus célséták végrehajtásával jól rögzítette a tanórán tanultakat, s oldotta az intézeti zártaságból adódó elkülönülést. Délutános tevékenységük szerves része volt még a kulturális vetélkedőkre való felkészülés és szereplés is. Ennek során is erősödött bennük a megfélemlőség tudata, el-elmaradoztak a látászavar miatti szorongások-gátlások, s növekedett a többiekhez tartozás érzése. Egyre jobban nyíltak elöttük a látható világ. Kertész Pál nemcsak tanította, de formálta is növendékeit.

Csoportját gyakran elvitte felesége osztályába, a tanyai gyermekek kollégiumába, ahol az erdőmezők tarka virágáról, madarainak és lepkéinek világáról sok érdekességet hallhattak a szemüveges apróságok. A kölcsönös látogatások spontán játéka, irányított programjai a másság elfogadásának forrásai is voltak.

Nevelőtanári működése alatt több szakmai tanfolyamon vett részt. A tanyai kollégiumban élő fiatalok továbbtanulási szándékáról és a gyengénlátó tanulók pályaválasztásáról írt záródolgozatában megjelölte azokat a belső motívumokat, amelyek a gyermekek hajlamaival, képességeivel kölcsönhatásban határozhatták meg továbbtanulásukat, illetve társadalmi beilleszkedésüket. 1982-ben a Karl Marx-Stadt-i

Rehabilitation Zentrumban tett látogatása során a gyengénlátó tanulók szakmunkásképzését, adott szakmában betanított munkásként való alkalmazásának lehetőségét tanulmányozta, s tapasztalatait hazai viszonylatban alkalmazta.

Életévei haladtával intézeti kérésre még egy évig ellátta nevelőtanári szolgálatát. Nyugdíjba vonulása után szívesen kertészkedett, szabad idejében horgászott. A mindig jó hangulatú Kertész Pál sorsa az idő múlásával megnehezedett. Felesége, majd fia elvesztése után testileg is megtört, sokat betegeskedett. Sorsát ekkor is türelemmel viselte. A körültekintő orvosi segítség ellenére 2006-ban elhunyt. Végtisztessége megadásán hozzátartozóin, ismerősein, kollégáin kívül Eperjeske községből volt tanítványok, munkatársak sokasága – harminc év után is – egy-egy szál virággal búcsúzott az el nem felejtett igazgatójától.

Források: Eperjeskei dokumentumok, személyi dosszié.

Halász Bertalanné, Kincses Gyula

Kettesy Aladár dr.(Szeged, 1893. október 10. – Debrecen, 1983. január 30.): egyetemi professor.

Apja, Kreiker Gusztáv mérnök, a MÁV tisztviselője, anyja Holmbacher Mária volt. Első felesége, Csizsinszky Edit 1945-ben meghalt. Ebből a házasságából két fia született: Tibor a Ludovika Akadémiára szeretett volna menni (de joghallgató lett), ahová akkor nem vettek fel

nem magyar nevű hallgatót. Mivel az akkori törvények szerint 21 év volt a nagykorúság korhatára, Tibor csak az apjával együtt magyarosíthatta meg a nevét. Tibor fia 1946-ban halt meg, Gusztáv pedig 2003-ban. Második felesége Exterde Alma volt. Ebből a házasságából egy fia született, László, aki agrármérnöki diplomát szerzett a debreceni Agrártudományi Egyetemen. Második felesége halála után harmadszor is házasságot kötött Németi Margittal, 1976-ban, 83 éves korában.

Elemi és középiskoláit Szegeden végezte, itt is érettségizett 1911-ben. Ekkor iratkozott be a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem Orvosi Karára. Indexében a magyar orvostudomány olyan nagyjainak aláírása található, mint báró Eötvös Lóránd, Entz Géza, Lenhossék Mihály, Udránszky László, Tellyesniczky Kálmán, Genersich Antal, Bókay Árpád, Korányi Sándor, Dollinger Gyula, Bókai János, Gerlóczy Zsigmond.

1914-ben katonai szolgálatra vonult be, s az első világháború alatt 4 évig katonai egészségügyi szolgálatot teljesített mint egészségügyi altiszt, majd tiszt.

1918. október 3-tól a Pozsonyi Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetemen folytatta tanulmányait. 1919. június 29-én gyakornokká nevezték ki az Imre József vezette szemklinikára, majd egy hónappal később, július 29-én megkapta diplomáját is.

A pozsonyi szemklinikán nem dolgozhatott sokáig. Az 1919. szeptember 14-én kelt és Imre József aláírásával ellátott működési bizonyítvány záradéka így szól: „Hivatalosan igazoljuk, hogy Kreiker Aladár klinikai gyakornok szolgálata azért szakadt meg, mert a csehszlovák kormány a pozsonyi Magyar Tudományegyetem működését megszüntette.”

1919. november 1-jén másodorvosi kinevezést kapott a budapesti Állami Szemkórházba, melynek vezetője Blaskovics László professzor volt. Első tudományos munkája 1921-ben jelent meg. Ezt édesanyjának dedikálta, kinek meghatározó szerepe volt élete alakulásában. 1921. november 1-én Blaskovics Lászlót nevezik ki a debreceni szemklinikára igazgatójának. Vele jön Kreiker Aladár tanársegéd is, és ettől az időtől gyakorlata-tilag ő veszi át a Klinika vezetését, megkezdődik 62 éves debreceni pályafutása és munkája. Már egy évvel Debrecenbe érkezése

után, 1922-ben megjelent „A szem fénytörése” c. könyve. Ez a 183 oldalas monográfia ma is bibliája minden szakvizsgára készülő szemorvosnak. Munkájának elismerése sem késik sokáig, mert már 1923-ban „Szemészet” tárgyközből magántanári képesítést szerzett. 1926. március 27-én m. kir. Vallás és Közoktatásügyi minisztertől az alábbi levelet kapja: „A Kormányzó Úr Ó Főméltósága Budapesten 1926. március hó 20. napján magas elhatározásával előterjesztésemre Tekintetességedet a debreceni magyar Királyi Tisza István Tudományegyetem szemészeti tanszékére egyetemi nyilvános rendkívüli tanárrá kinevezni méltóztatott.” Ezzel kezdetét veszi 33 éves korában professzori pályafutása, mely még 57 évig tart, ami párját ritkító, vagy talán páratlan is a magyar egyetemek történetében. Nyilvános rendes tanári kinevezését 1929-ben kapta meg. Tagja lett tehát a debreceni Tisza István Tudományegyetem első orvosi karának. Ebben az időszakban megragadja orvosi képzeletét a rák keletkezésének mechanizmusa is. Zseniálisan egyszerű kísérleteit nagy, 35 oldalas cikkben foglalja össze a Wirchow's Archiv 1929-ben megjelent 271. kötetében. A közlemény megjelenése után szinte azonnal nagy ösztöndíjat ajánl fel neki az amerikai Rockefeller-intézet, hogy kutatásait Amerikában folytassa tovább. A meghívást köszönve, udvarias levélben utasította vissza, és maradt továbbra is debreceni szemészprofesszor. A szépnem szeretete mellett minden érdekelte, s amivel foglalkozott, azt mindig igyekezett tudományos alapossággal művelni. Haláláig szeretett sakkozni, tehát szinte lelki kényszert érzett, hogy erről is írjon. Ezt bizonyítja a Vasárnapi Újságban 1936-ban megjelent írása „A sakkjátékos lelkialkatáról”. Másik kedves szórakozása a vadászat volt. Olyan időben és körülmények között művelte ezt, amikor még lehetett egy reggel két tűzok-kakast is löni. Természetes tehát, hogy ebből a témából is tudományos alapossággal megírt cikk jelenik meg a Nimród Vadászújságban, 1935-ben „A mozgó vad lövéséről” címmel. A trigonometria szabályai szerint számítja ki, hogy mennyit kell a mozgó, repülő vadnak elébe löni. Szinte szelermese volt a Hortobálynak, s minden ősszel, mikor megérkeztek a vadlibák akkor még százezres tömegei, kiköltözött a pusztára. Sokat mesélt e sorok írójának az őszi pusztá hangula-

táról, az egyszerű pásztorok csodálatos emberi bölcsességéről. Bármennyire is szerette a vadászatot, mindig csak annyi időt fordított rá, ami nem ment a szakmai munka rovására. Ezért főleg csak a környéken, apróvadra vadászott. Az utazásra sajnálta az időt. Mégis egyszer, mikor a Kárpátalja újra Magyarországhoz tartozott, elfogadott egy medvevadászatra szóló meghívást. Becsomagolta a szükséges felszerelést és nagy amerikai Nash autóján elutazott Rahóra, ami az akkori útviszonyok miatt majdnem egy napig tartott. Rahóról szekéren zötyögött tovább, majd mikor már a szekér számára sem volt tovább út, két öszvérré rakták fel a málhát, s így kapaszkodtak fel kísérőjével a Pietrosz 2000 méternél is magasabb csúcsa közelébe, ahol egy kis fából összetákolts vadászkunyhó várta őket. De alighogy elérték a délutáni órákban azt a kalibát, megfájdult a fog. Arca dagadni kezdett, a fájdalom egyre fokozódott és nem volt semmi segítség. Visszafordulni a közeledő éjszaka, meg a távolság miatt sem lehetett, s reggelre bevette a nála lévő néhány fájdalomcsillapítót. Nem volt más választás, mint visszafordulni. Egy napot öszvéren és egy napot szekéren töltött türethetetlen fájdalom közepette, míg a rahói kolléga meg nem szabadította fájdalmaitól. Visszamenni már sem ideje, sem kedve nem volt, ezért felült kocsjára és hazajött. A medvevadászból sem akkor, sem később nem lett semmi. A legtöbb ember ezzel elintézettnak veszi a dolgot, de nem Kreiker Aladár. Mert ő bizony, hogy többé ilyen elő ne forduljon, kihúzatta minden fogát és még nem egészen 50 éves korától fogva teljes alsó-felső protézist viselt.

A játékba is tudományt csempésző gondolatai még mélyebbek, ha szüntelen dolgozó agya a társadalom egyes problémáira akar választ kapni. Az Orvosok és Gyógyszerészek Lapjában 1935-ben „Az orvosi rend válságának némely mélyebb okairól” címen jelenik meg írása. Manapság különösen érdemes odafigyelni, mit írt 57 évvel ezelőtt: „Az orvostudomány, ez a mindent elnyelő, óriásira hízott Moloch, elnyelte a bizalmat is: ...Éppen ezért nem hinném, hogy bizalmi alapon a háziorvosi intézmény visszaállítható lenne, ha történt is nemrégiben erre vonatkozóan kísérlet. Költői kép igénybevételével azt mondhatnám, hogy a magánorvos delizsánszát, a múlt egyedül helyes és kívánatos

orvostípusát elgázolta a tudományos fejlődés gyorsvonata.” Az Orvosi Hetilapban, a szerkesztőségi közlemények című rovatban fejtette ki álláspontját, különösen az utóbbi évtizedekben felmerült tudományetikai problémáról, a társszerzőségről. E manapság egyre bonyolultabb kérdésről alkotott véleményét nem lehet itt egy mondatban összefoglalni. Sokkal jellemzőbb az, ahogy ő csinálta. 105 dolgozatát kivétel nélkül egyedül írta, társszerző nélkül. Lehet, hogy ő volt a szemészet utolsó polihisztora? Tanítványai sok száz dolgozatában, bármennyit segített és javított azokban, sehol nem találjuk a nevét mint társszerzőét. Ennyire szigorú természetesen csak magával szemben volt. Megengedhetőnek, sőt természetesnek tartotta, ha két különböző szakember tudását összeadva születik közlemény, de hogy 4-5 azonos szakmájú orvos neve szerepeljen egy közlemény után, azt nevetségesnek, s ha köztük, vagy a névsor végén az intézetvezető neve is ott található, azt mélységesen elítélendőnek tartotta. A második világháború előtt számos tanulmányutat tett külföldön, és részt vett több nemzetközi kongresszuson. Mesteréhez, Blaskovicshoz hasonlóan nem volt szenvedélyes utazó, de igyekezett ott lenni mindenütt, ahol valami újat lehetett tanulni. Így vett részt 1929-ben az amszterdami nemzetközi szeméssz kongresszuson is. Itt számolt be az akkor világhírű spanyol Arruga professzor arról, hogy a Gonin által 1921-ben felfedezett módszerrel az ablatio retinae-t, mely addig gyógyíthatatlan betegség volt, valóban meg lehet gyógyítani. Kreiker professzor, aki hallotta Arruga előadását, azonnal megtanulta a módszert. Hazatérve nem telt bele egy hét sem, mikor ablatio retinae-vel kereste fel az Idegklinikára egyik tanársegéde, akit Gonin módszere szerint sikerrel megoperált. Ez volt az országban az első ablatio-ellenes műtét. Egyéniségéből következik, hogy a műtét technikáját azonnal továbbfejlesztette, és a retina szakadásának pontos lokalizációjára szellemes új módszert dolgozott ki. A második világháború utolsó idejét, akkor már mint Kettesy Aladár, egy budai pincében vészelte át, ahol egy kis tábori kórház működött. Itt operálta a magyar, német és orosz sebesülteket. Köztudomású volt róla, hogy nem igen lehetett szovjet és kommunista barátsággal megvádolni. Ezért jól körülhatárolt körök közül szemet vetettek professzori állására. Gon-

doskodtak arról is, hogy Debrecenbe történő – számukra váratlan – visszatérése után azonnal letartóztassák. A kiszabadulását követően a kiharcolt és teljesen kifosztott klinikán csak lassan indult a kezdetben normálisnak alig nevezhető élet. S közben forrongott a világ, s az egész magyar társadalom. Valami új, valami egészen más volt keletkezében. S hogyan reagált erre Kettesy Aladár: pontosan úgy, olyan egyéni mechanizmus alapján, ahogy eddig is reagált mindenre. Elkezdett azonnal oroszul tanulni, és fáradhatatlanul olvasta azokat a könyveket, melyek az új társadalom lényegét akarták megmagyarázni. Ő, aki tudományos alapossággal írt a vadásatról, a sakkról s az orvosi rend válságának okairól, hogyne írt volna az egész társadalom előttünk zajló hihetetlen méretű és mélységű válságáról és változásairól! Így jelenik meg 1947-ben a Szociáldemokrata Párt megbízása alapján írt, a „Szocializmus dióhéjban” című füzet. Ez az írás azután kiváltotta a jobb és baloldal dühét, haragját, bosszúságát, megvetését vagy egyszerűen csak gúnyos mosolyát. Pedig semmi egyéb nem volt, mint egy mindenről gondolkodó ember rövid eszmefuttatása az akkor nagyon aktuális kérdésekről. Ahogy egyszer fontosnak látta – nem véletlenül –, hogy az orvosi deontológiáról vagy a társszerzőségről írjon, éppen úgy találta akkor aktuálisnak, hogy a szocializmusról írjon. Minden, ami ezen túl van, nem egyéb, mint a környezet tendenciózus, helyenként rosszindulatú belemagyarázása. Magam, aki 34 évet töltöttem el Kettesy professzor munkatársaként, és talán nemcsak szigorúan munkatársként, pontosan, *in extenso* ismertem főnököm véleményét a létező szocializmusról, és nem dióhéjban. Ebben a szomorú és kilátástalannak tűnő helyzetben nagy esemény is történt. Megjelent 1945-ben Stuttgartban életének legfőbb műve, az *Eingriffe am Auge* című nagy műtéttani tankönyve, amely még további két kiadást ért meg (1959 és 1970). Az *Eingriffe am Auge* valóban minden operáló szemorvos „Bibliájává” vált, és nemcsak a német nyelvterületen. Két évvel később, 1947-ben spanyol fordításban is megjelent, hasonló sikert aratva Spanyolországban és a dél-amerikai spanyol nyelvű államokban. Kettesy professzor 1938–39-ben volt az orvostudományi kar dékánja, 1948–49-ben pedig az egyetem rektora. Épp ebben az évben, 1949. április 1-én kerültem a Szemklinikára, így ettől

az időtől kezdve már nemcsak elbeszélések alapján tudok beszámolni Kettesy professzor életéről és munkájáról. A háború alatt megsemmisültek a különben is már jócskán elavult egyetemi tankönyvek. Nem véletlen, hogy az új egyetemi tankönyv megírására Kettesy professzor kapott megbízást, és ez 1953-ban már a második átdolgozott kiadásban is megjelent. Ez a munka volt a hivatalos egyetemi tankönyv 1962-ig, mikor is napvilágot látott egy lényegesen bővebb, a szemészet legújabb haladását is tartalmazó új egyetemi tankönyv Boros–Kettesy–Kukán tollaiból. Az *Eingriffe am Auge* első kiadása azonban rövid idő alatt elfogyott, s így a kiadó felkérte Kettesy professzort egy második, javított és bővített kiadás elkészítésére. A munka 1959-ben jelent meg, s ha lehet, még nagyobb sikert aratott, mint az első kiadás. A viszonyok gyökeres megváltozása okozta, hogy ebben az időben már egyre ritkábban hódolt kedves szórakozásának, a vadászatnak. Puskáit eladta, történetét és vadásztáskáját nekem ajándékozta. Nem telt bele sok idő, s lakása íróasztalán új könyvek sorakoztak. Tudományos alapossággal a szakirodalom "up to date" ismeretével készült fel a horgászatra. Ezen új hobbi mellett mindaddig kitartott, míg egészségi állapota engedte. Nyári szabadságát Balatonakarattyn, a család nyaralójában töltötte, és szenvedélyesen vitorlázott. Természetesen úgy, hogy előzőleg minden szakkönyvet elolvasott a vitorlázásról. Laci fia kedvéért nyaranta részt vett az úttörőtáborokban is. Sátorban aludt, mint a többiek, s a gyerekeket maga köré gyűjtve gyalogos kirándulásokat vezetett, vagy éppen gombaismeretre tanította őket, ellátva közben a tábororvosi teendőket is. A külsőségekre, megjelenésre közismerten nem sokat adott. Így fordult elő, hogy a jósvafői táborban, ahol éppen a Tengerszem Szállót építették, megkérdezte a munkásoktól, hogy mennyibe fog itt kerülni egy szoba. A munkások végignézték rajta, s a válaszuk rövid volt: Tata, ezt a szállót nem a maga zsebének építjük. Ahogy a háború után minden megváltozott körülöttünk, s újra kezdtünk hozzájutni a nyugati szakirodalomhoz, azonnal észlelte a tudományos élet terén bekövetkező változásokat is. Kezdetben csak magyarul és németül írta közleményeit, de 1945 után már sorozatban jelentek meg angol nyelvű publikációi, melyeket szintén egyedül fogalmazott és írt.

A lassan éledni és fejlődni kezdő Szemklinika 1949 augusztusában szinte lefejeződött. A klinika 1951-ben a professzoron kívül egy szakorvossal, 3 orvossal és 4 medikussal működött. 1953. augusztus elsején távozott a klinikáról Gát László és Piriti Károly. Így jómagam, akinek még néhány hónapja hiányzott a szakvizsga letételéhez, második ember lettem a klinikán. Mint a professzor helyettese természetes, hogy mindenben közelebb kerültem főnökömhöz, és sok mindent tanultam tőle nemcsak szakmailag, hanem emberileg is.

Magánrendelőjében, ahol helyettesítettem, akkor 100, később 200 Ft-ért rendelt. Megtanított rá, hogy ha 100 Ft-ot kérek és a betegnek csak 50 Ft-ja van, nem szabad tőle semmit elfogadni. Mert aki egy professzorhoz jön vizsgálatra és nincs rá 100 Ft-ja, az biztosan egy nagyon kétségbeesett, szegény ember, akin csak segíteni szabad. Gyógyíthatatlan vaktól nem szabad pénzt elfogadni, mert ezzel a tudatlanságot fizettetné meg, ami erkölcstelen. De ha tudsz segíteni, azt igenis fizessék meg, mert csak a tudásért jár jutalom. A csaknem 50 éve elhangzott tanítás számomra ma is élő valóság.

1956 nyarán azután majdnem hihetetlen dolog történt. Meghívást kaptunk Greifswaldba az első keratoplastica symposionra. Tíz éves teljes elzártság után a külföldre utazás reménye csillant fel. Az enyhülő politikai légkör lehetővé tette, hogy fejenként 25-25 keleti márkával a zsebünkben részt vegyünk első közös külföldi kongresszusunkon.

Hogy e kongresszus milyen emlékeket hagyott Kettesy professzorról, azt idézem G. Günther „Gewinne das Leben” c. 1989-ben megjelent önéletrajzi írásából. „Kettesy war ein Universalgenie im Bereich der Klinischen Ophthalmologie. Vertraut waren uns seine ausladenden Bewegungen, sein schnelles Auge und sein spitziger Humor. Kettesy – ein Beispiel für uns alle!”

Erre az időre a medikusok már végzett orvosok lettek, és több tehetséges fiatal kolléga került a klinikára. Megindulhatott tehát a tudományos munka is. Mindenki tehetsége és speciális érdeklődése szerint kaphatott feladatokat, mert Kettesy professzor a műtétant, az élettani optikát és a pathohistológiát egyformán magas szinten művelte. Ő azonban nemcsak feladatokat és témát adott, hanem hagyott mindenkit önállóan

dolgozni. Örült, ha valaki megoldotta az általa adott tudományos feladatot, de nem haragudott, ha valaki ezt nem csinálta, hanem önálló témát választott. Tisztában volt az iskolateremtés lényegével. Tudta, hogy egy autoriter vezető parancsuralmi rendszerében csak egyformán jól dolgozó, szürke tudományos munkások nőhetnek fel, ilyenre kell válniuk az igazi tehetségeknek is. Az általa teremtet szabad légkörben ezzel szemben mindenki alkothatott és érvényesíthetett tehetsége és szorgalma szerint, miközben mindenkit egyformán támogatott.

Ekkor, 1956-ban jelent meg méltán korszakalkotónak nevezhető közleménye a solaris coagulatióról. Nyáron, ragyogó napsütésben, délben a klinika előtti kertben egy széken ült a beteg, s a napba nézve a macula-lyuk miatt ideghártya-leválásos szemét, gyakorlatilag fájdalom és műtét nélkül pillanatok alatt meggyógyult. Nem Kettesy professzor, hanem az akkori hazai helyzet az oka annak, hogy nem hazánkban készült el az első photocoagulator. Mert ezen a műtéten és ezen a megfigyelésen alapszik az egész photocoagulatio, de a mai laser-sebészet is.

Ugyanebből az időből származik egy másik, zseniálisan egyszerű találmánya, az oculopressio. Megfigyelte, hogy ha egy egyszerű vattagombócot a szemre helyezünk és azt egy gumiszalaggal a szemre nyomjuk, a szem megpuhul, és minden szemmegnyitó műtét sokkal biztonságosabban végezhető el. Azóta gyári, precíz kivitelben kapható több, szerzőkről elnevezett oculopressor is, de az oculopressio gondolata Kettesy professzor halhatatlan találmánya.

És mindezeket hogy tudta előadni! Zseniális egyszerűséggel, lenyűgöző, csodálatos stílusban, szabadon és felejtethetetlen széles gesztusokkal.

És elérkezett 1956. október 23-a. Az egész ország és mi is lázban égtünk. Éreztük, tudtuk, hogy most valami nagy dolog történik. Szólt nekem, hogy a fiúk csak menjenek az utcára, mi pedig ketten helyettük is megoperáltunk minden beteget. Így is történt. Azután jött november 4-ének szomorú reggele. A debreceni rádióban angol, német és francia nyelven fordult a világhoz és kért segítséget a megszállók ellen.

Az eredmény mindössze annyi volt, hogy másnap letartóztatták és három napot töltött a rend-

őrségi fogdában. A negyedik napon egy szovjet ezredes elé került, aki igen udvariasan megkérte, hogy egy világhírű szakember ne lépjen be többé semmiféle pártba és ne foglalkozzon politikával, csak a szakmájával. Ezt természetesen ő boldogan megígérte – és meg is tartotta –, majd szabadon engedték.

A lassan kialakuló szabadabb légkörben többször mentünk együtt külföldi kongresszusokra, ekkor már autóval. Ezek közül is talán legemlékezetesebb az innsbrucki osztrák kongresszuson elmondott beszéde, melyet még ma is felemlgetnek – egyre kevesebben –, akik még hallhatták. A külsőségekkel a kongresszusokon sem törődött. Már tudtuk, hogy a nyakkendőt mindig otthon felejtette, ezért mindig vittünk neki és kénytelen volt felkötni. Már ritkábban sikerült lebeszélni ócska, de neki kényelmes szandáljáról. Az innsbrucki kongresszuson két olyan este is volt, hogy előírás szerint szmokingban kellett megjelennie. A második este azonban rendes utcai ruhában jött, mondván: tegnap este láthaták, hogy van szmokingom, minek vegyem azt fel ma is.

Itthon a szakadatlan munka mellett változatlanul hódolt régi szenvedélyének, a sakknak s új hobbijának, a horgászatnak. Volt hetenként egyszer rendszeres kaláberpartija Fornet és Kulin professzorokkal, mely alkalmanként csak két óra hosszúra tarthatott. Kitűnően bridzselt, és Fornet professzor haláláig Schnitzler professzorral és e sorok írójával minden csütörtök este tarokkozott. Soha nem hiányzott a klinika tagjai által rendezett reggelig tartó farsangi álarcos és jelmezes összejövetelekről, s bohócruhája egy alkalommal a jelmezverseny első díját nyerte.

Hetvenedik születésnapját 1963-ban ünnepeltük. Vettünk neki egy új kerékpárt, mert legendás ócska biciklijét, mellyel naponta többször is megtette az utat a klinika és a lakása között, állandóan a szétesés veszélye fenyegette. Úgy tett, hogy nagyon örül neki, de változatlanul az öreg járgánnyal közlekedett, amíg kerékpározni tudott. Ebben az időben kezdett beérni munkájának gyümölcse, és úgy látszott, hogy ez megfelelő hazai és nemzetközi elismerésben is fog részesülni. A német szemorvostársaság tiszteletbeli tagjává választotta, a világ legrégebbi tudományos akadémiaja, a Deutsche Akademie der Naturforscher Leopoldina pedig rendes tagjává. Ez a nemzetközi elismerés is készítette az

egyetem akkori vezetését arra, hogy felvételét javasolja a Magyar Tudományos Akadémia tagjainak sorába. S hogy nem lett belőle akadémikus, ennek elsősorban személyi okai voltak: Radnót Magda és társai a megdönthetetlennek látszó szakmai érvek ellenére is megakadályozták akadémiai tagságát. A döntéseket hozó legfelsőbb politikai vezetésnél elég volt Kettesy professzor 1956. november 4-én elmondott beszédére hivatkozni. Körülbelül ebben az időben vettük észre – akik jól ismertük –, hogy kicsit kevesebbet operált, egy-egy műtétet átadott nekünk, s ugyanakkor nagy lelkesedéssel kezdett foglalkozni Donders tanaival és a kancsalsággal. Tudatosan tette, vagy csak ösztönösen érezte, hogy meg kell találni egy olyan területet a gyógyításban és a tudományban, amelyet majd öreg korában is művelhet? Nehéz lenne erre válaszolni. Tény azonban, hogy egyre-másra jelentek meg a kérdésről magyar és német nyelvű közleményei, széles körű levelezést folytatott több nemzetközileg is elismert strabologussal, köztük is elsősorban nagy barátjával, Hollwich professzorral. 1969-ben, mikor 76 évesen nyugdíjba ment, a klinikán már 9 tapasztalt szakorvos és 5 orvos dolgozott. Mint nyugdíjas professzor 12 közleményt publikált, az utolsó 1980-ban, 87 éves korában jelent meg. Páratlan teljesítmény. Valamikor a 70-es évek közepén egy reggel azzal jött be hozzám, hogy ha jól emlékszik, most van valamikor 50 éve annak, hogy első hályogműtétét elvégezte, s ezért szeretne most egyet csinálni. A műtét kifogástalanul elkészült, és többé nem vett kést a kezébe. Titkárnője halála után a klinikán is egyre kevesebb időt töltött, és szakmai érdeklődése is a kancsalság problémájára koncentrált. Nem szerette az ünneplést, de mégis jól esett neki, hogy 85. születésnapja alkalmából tudományos ülést rendeztünk tiszteletére. Nem sokkal később emollitio thalami betegséget kapott és jobb oldalán teljes érzéskiesés keletkezett. Ha nehezen fogta is meg a szemtükröt, otthoni rendelőjében változatlanul dolgozott. Biciklire nem tudott többé ülni, s így már csak nagy ritkán jött át a klinikára. Mindennap elküldtük a postáját, és rendszeresen látogattuk, mindig olyan formában, hogy az nem tűnhetett beteglátogatásnak. Ajtajára ki volt írva, hogy az ajtó nyitva van, kopogtatni sürgősen. Kifejezetten szegényesnek ható, régi bútorokkal berendezett

otthonában egy báránypőr darabokból összeállított takaró fedte egyszerű vaságát. Két falat foglalt el a könyvek és iratok tömege, melyekről és melyekből mindig szívesen magyarázott. Ez a majdnem primitív egyszerűség legfeljebb egy idegent zavarhatott, mi ezt alig vettük észre, mert mindent megszépített szellemének ragyogása. Kilencvenedik születésnapjának megünneplésére készültünk, de ezt már nem érhetette meg, 1983. január 30-án este csendesen elhunyt. A Debrecen városa által adományozott díszsírhelyen 1983. február 7-én helyeztük örök nyugalomba. Sírelékén az ősi egyiptomi szent szem, az udzsat szem őrzi álmait.

Nevét 1989-ben a Debrecenben működő Gyengénlátók Általános Iskolája és Nevelőotthona viseli, jelezve ezzel is a gyógyítás, a látásnevelés, az egészségüggyel való együttműködés fontosságát. Az intézet vendégkönyvébe Kettesy professzor az alábbi sorokat jegyezte:

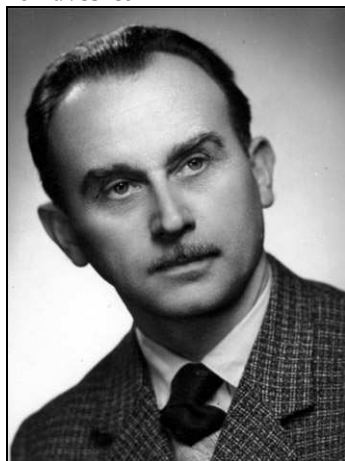
*Nagy elragadtatással írom
e pár sort ebben a gyönyörű
intézetben, ahol azok a szellemek,
ahol mi, orvosok, nem tudunk
már segíteni, mindent megkapnak
tanítómestereiktől, hogy az életben
mint boldog, dolgozó emberek meg-
délhassák a helyüket.
Debrecen, 1973. október 11.*

Kettesy Alajos

Albert Béla

Király Róbert (Hajdúböszörmény, 1913 – Hajdúböszörmény, 2005): középiskolai tanár. Hajdúböszörményben végezte elemi iskolai és gimnáziumi tanulmányait. Mindig szeretettel emlékezett gimnáziumi osztályfőnökére, egyik kedves tanárára, dr. Sarkadi Nagy Jánosra, aki később az első igazgatója is lett. Kedves tanárai között említette még dr. Csiha Antalt, Nikodemusz Antalt és Rácz Jenőt. A „rajzoló, ill. ábrázoló geometria”, a „szabadkézi rajz” és a

„szépirodás” tárgyakat édesapja, Király Jenő tanította. Két évig „művészeti rajzot” is tanult tőle. Édesapja örült, hogy fia kedvet érzett a rajzolásához és a festéshez, és érettségi után a Képzőművészeti

Főiskolán folytatta tanulmányait. Itt Réti Istvántól tanult alakrajzot, Lyka Károlytól művészettörténetet és esztétikát, Kisfaludi Strobl Zsigmodtól szobrászatot. Réti István szelíd, csendes, közvetlen személyisége emberileg is közel állt hozzá, szinte nem volt olyan visszaemlékezése, hogy őt ne az első helyen említette volna kedves főiskolai tanárai közül. 1936-ban szerzett tanári oklevelet, amely feljogosította a „művészeti és mértani rajzok és a képzőművészetek elméleti ismereteinek” középiskolai tanítására. A „mértani rajzi” ismereteit már munka mellett, 1949-ben ábrázoló geometria szakká fejlesztette a Pázmány Péter Tudományegyetem Természettudományi Karán.

2001-ben átvette a Képzőművészeti Főiskola vas oklevelét, sajnos, a rubin oklevél átvételére már nem kerülhetett sor.

Tanári pályáját – ötödéves gyakorló tanárként – a budapesti Szent László Gimnáziumban kezdte. Ezt egyéves katonai szolgálat követte Sopronban, majd ismét óraadó tanári munka következett különböző budapesti iskolákban. 1938-ban a hajdúböszörményi Református Bocskai Gimnáziumból édesapja nyugdíjba vonult, és ő a helyén folytatta munkáját. 1940-ben, Észak-Erdély visszacsatolásakor lehetősége nyílt volna, hogy Kolozsvárra, a Farkas utcai kollégiumba kerüljön, ahol korábban édesapja is tanított. Nem vállalta, hogy elhagyja szülővárosát, a szülői házat, végleg Hajdúböszörményben ma-

radt. Amikor 1951-ben megindult a városban a tanító- majd az óvónőképzés, a tanítóképzőbe, illetve az óvónőképzőbe került, ahol nagyobb óraszámokban tanultak a diákok rajzot és művészettörténetet. Az intézmények megszűnése után, 1959-ben ismét – és most már végleg – a gimnázium tanára lett, ahol a mindenkori igényeknek megfelelően rajzot, műszaki rajzot, ábrázoló geometriát és művészettörténetet tanított 1973-ban történt nyugdíjba vonulásáig. A tanító- és óvónőképzőben rendszeresen vezetett rajzszakkört, a gimnáziumban ő volt a rajz tagozatos osztályok rajztanára. Ebben a minőségében különösen nagy súlyt helyezett a rajz szakma megalapozására, a műalkotások szerkezeti felépítésének megglátatására. Egy vele készült riportban¹ így nyilatkozott a rajz tagozatos osztályban alkalmazott alapozó munkájáról: „Amikor először kezdtem el beszélni diákjaimnak az alul- és felülnézetről, láttam a csalódást az arcokon. Aprólékosan kellett elmagyaráznom, megértetnem a festmények logikai összefüggéseit. A gyerekeknek a tiszta élményből kellett áttérniük a konstruktivista megoldásra, a térben látásra. A csendéletek, tájképek helyett: kockák, mindig csak kockák rajzolása volt a célom. Gyakran mondtam a gyerekeknek, hogy a mesterségbeli tudásért meg kell küzdeniük.”

A nyugdíjba vonulása előtti néhány évtől eltekintve minden évben osztályfőnök volt. Szigorú, de igazságos és jó humorú tanárnak ismerték. Nem szerette a kivételezést. Nagyra értékelte a nyílt őszinteséget, a szorgalmat és a kitartást. Ezeket az értékes tulajdonságokat gyakran éppen a nehéz körülmények között nevelkedő, vidéki, tanyasi gyerekeknél fedezte fel, akik mindig is közel álltak hozzá. Önmaga és tanítványai elé egyaránt magas mércét állított. Munkája során mindig igyekezett beláttatni tanítványaival, hogy kellő szorgalommal és kitartó, fegyelmezett munkával szép eredményeket lehet elérni a rajz és a festés területén is, nem szükséges ehhez különleges készség. A rajzos pályára került tanítványai rajz és művészettörténet óráin, a mérnöki pályára került tanítványai elsősorban ábrázoló geometria óráin kaptak hasznos útravalót. Mérnökké vált tanítványai közül sokan emlékeznek rá úgy, mint aki olyan biztos alapokat adott a mérnöki tanulmányokhoz és az ábrázoló geometriához, hogy könnyedén vették azokat az egyetemi, főiskolai anyag-

részeket, amelyek másoknak esetleg komoly nehézséget okoztak. A művészi pályán dolgozó volt tanítványok közül is többen tekintik őt pályájukat meghatározó személyiségnek. Molnár Gábor festőművész pl. így vélekedett róla: „A pálya alakulását befolyásolta Király Róbert pontossága és szakmai alázata.”

A rajz, a művészettörténet és az ábrázoló geometria olyan tárgyak voltak, melyek igénye, helye és fő célkitűzése elég gyakran változtak a középiskolás oktatás rendszerében. A változásokat megelőző előkészítő munkának több alkalommal volt ő is tevékeny részvevője, olykor a minisztériumi megbeszélések meghívottja.

Az iskola és az osztályterem dekorálását hosszú évekig rendszeresen irányította diákjai aktív közreműködésével.

Tanári tevékenysége mellett festőművész is volt, de a festést mindig csak kedvtelésnek tekintette. Főiskolás éveiben is szívesen dolgozott a kötelező munkák mellett. Ebből az időből szén- és krétarajzai és néhány olajfestménye maradt fenn. Hamarosan az édesapja nyomdokait követte, ő is akvarellfestő lett és a természet szerelmese. Képeit mindig a helyszínen festette. Kedvenc témája volt a Böszörmény környéki táj, de nagyon szerette a Balatont is. Hajdúböszörményben és Debrecenben voltak kiállításai, édesapjával közösen is. A hatvanas években sok akvarellje készült, de azt követően egyre kevesebbet festett. A hetvenes években néhány érdekes fafaragványt készített.

1968-ban „Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója” kitüntetést kapott. 1994-ben „Az esztétikai és vizuális nevelésben végzett eredményes tevékenységéért” megkapta Hajdúböszörmény Város Önkormányzatától a „Dr. Molnár István Díjat”.

Források:

Napló, 1970. március; Szabad Hajdú, 1988. szeptember 19.; A család birtokában levő okiratok, emlékezések.

Király Róbert

Kiss Albertné dr. Kaszab Magda (Jászárokszállás, 1935. május 1. – Debrecen, 2005. november 14.): középiskolai tanár, pedagógiai intézeti igazgatóhelyettes, minisztériumi tudományos főmunkatárs.

Kézműves elődök elsőként értelmiségi pályát választó utódjának vallotta magát. Apja, Kaszab Sándor híres kovácmester volt, anyja, Ördög Erzsébet a háztartást vezette. A Jászsághoz, a családjához és az iskolához egyaránt kötődött élete. Gyermekkora színhelyére sohasem látogatóba, hanem haza ment.

A jászok földjéhez nemcsak az érzelmek kötődtek, hanem a kettős indíttatás ereje is. A családjáé, amely a munka, az emberi tisztesség és az egymásra utaltság íratlan törvényei szerint nevelte. A másik a vidéki gimnázium és annak kivételes egyéniségű tudós tanára, Bán Imre, aki felkeltette benne a tudás iránti vágyat, az önbecsülést és a benne rejlő emberi értékek fejlesztésének kötelezettségét. Pályaválasztásában a követésre ösztönző példát is magyartanára, Bán Imre adta, aki élete alkonyán, nyugdíjas korában is legtehetségesebb tanítványaként Kaszab Magdát emlegette.

Az általános iskola elvégzése után tanulmányait a gyöngyösi Vak Bottyán Gimnáziumban folytatta, ahol kitűnő érettségi bizonyítványt szerzett. Ebben az iskolában Bán Imre, az irodalom magas szintű művelője úgy tanított, hogy az nem a lecketanulás kényszerét, hanem a felfedezés örömét jelentette tanítványai számára. Az ő példája nyomán választotta élethivatásul a tanári pályát. 1953-57 között vörös diplomát érdemelve szerzett középiskolai tanári végzettséget a Kossuth Lajos Tudományegyetem magyar-történelem szakán.

Az egyetemi évek életének tartósan boldog időszakát jelentik. A szellemi gyarapodást jelentő könyvtár, a világirodalmi intézet szentélye, a nagyra becsült professzorok, a csoporttársak hatása, az irodalmi viták szellemi izgalma for-

málta pedagógusi és emberi személyiségét. De varázslatos hatása volt a történelmi és irodalmi múltban bővelkedő Debrecennek is, az itteni színházi és zenei életnek.

Magyar-történelem szakos tanári pályáját Debrecenben, a Zákány utcai Hunyadi Általános Iskolában kezdi. Kiemelkedő tanári munkásságának első szakasza ehhez az iskolához kötődik. A Zákány utcai évek felkészülést, gazdag tapasztalatszerzést jelentettek számára az egyre kiteljesedő tanári-pedagógusi pályához. Az itt töltött tíz esztendő alatt formálódott ki pedagógusi egyénisége. Folytonos önképzéssel hasznosítani tudta az egyetemen szerzett tudást. Az olykori nehézségeit is hasznára tudta fordítani: okult belőlük. Állandó résztvevője a szakmai továbbképzések és tapasztalatcserék alkalmainak. Kelemen László professzor biztatására már az első évektől módszertani kísérleteket végez. A tudományos kutatás igényével keresi a választ arra a kérdésre, hogy az irodalomtanításban alkalmazhatók-e a programozás elemei. Tapasztalatait szakmai folyóiratokban teszi közzé.

1967-től a Csokonai V. Mihály Gimnáziumban tanít. Ekkor ismeri fel a szaktárgyaihoz kapcsolódó tudományágak új kutatási eredményeinek jelentőségét, és önképzésében ezek megismerésére, a lépéstartásra helyezi a hangsúlyt. Tanítási órái varázslatos erejűek. Az értelem és érzelmek harmonikus egyensúlyát teremti meg óráin, s így kedvelteti meg tanítványaival az irodalmat. Tantestületében szívesen vállalkozik előadások tartására, s ezeken készséggel adja közre pedagógusi tapasztalatait. Módszerében és tanári magatartásában számos esetben tetten érhető Bán Imre hatása. Megértéssel veszi tudomásul mások, munkatársai és tanítványai – övétől eltérő - véleményét. A magyar irodalmat az európai jelenségekkel összefüggésben tanítja, s egyben feltárja tanítványai előtt a magyar irodalomtörténet európai vonatkozásait. A biztos szakmai tudása, a tanítási anyag sokoldalú (és nem csupán irodalomtörténeti) megközelítése, a feladatok kifogástalanságra törekvő megoldása a pályatársakban, tanítványokban tiszteletet és elismerést vált ki, és sokakban követendő értéket hordoz. Kollégái előtt szakmai és emberi tekintélyt szerez, elismerik és becsülik pedagógiai képességeit és műveltségének sokoldalúságát

tanári tevékenységében, valamint egyre gyarapodó publikációi révén is.

1973-ban a Hajdú-Bihar megyei pedagógus-továbbképzési intézet igazgatójaként felkértem őt, hogy gazdag pedagógiai tapasztalatait munkatársként hasznosítsa. Az intézetben előbb tudományos munkaköri feladatokat lát el, később igazgató-helyettesi posztot tölt be.

Gazdag pedagógiai tapasztalatainak széles körű hasznosítását kínálja az új munkaköre, s ő teljes mértékben élt ezzel a lehetőséggel. Így korábbi tanársága nem vált terméketlen múlttá. Hiszen átélte, mit jelent az iskolapadban ülni és megfelelni a növekvő követelményeknek, mit jelent pályakezdőnek és beosztott nevelőnek lenni. Felkészültségét nem csupán egyetlen közösségben, hanem a megye minden közoktatási intézményéhez kapcsolódóan hasznosítja.

Országosan figyelmet kelt a vezetőképzésben elért eredményeivel. Itt nem az előadásos formát, hanem a csoportmódszert alkalmazza elsősorban. Felismeri, hogy ebben a formában a résztvevők egymástól is tanulhatnak, fejlődhet önismeretük, ösztönzést kaphatnak személyiségük fejlesztéséhez.

1982-ben, az intézet 10 éves jubileumi évfordulójára tudományos igényű dolgozatában mutatja be a megye továbbképzési rendszerét, s egyben új perspektívát tár fel a további kibontakozásra. A továbbképzés rendszerépítő elveit egyrészt a gyakorlatból, másrészt a fejlesztési igényekből származtatja. Az általa kimunkált rendszer organikus egységet alkot. A pályakezdő fiatal pedagógus éppúgy megtalálhatja a neki megfelelő továbbképzési formát és tartalmat, mint a már hosszú gyakorlattal rendelkező kolléga. A korábban átideologizált tartalmak és ismeretek helyett a szakmaiság kap hangsúlyt, és a pedagógusok önfejlesztő képességeinek kibontakoztatása. Ezzel minőségileg új értelmezést ad a továbbképzésnek.

A '80-as évek elején-közepén induló oktatási reformfolyamat elkötelezett híve. Jelentős szerepe van abban, hogy megyei szinten ez a progresszív folyamat gyorsan és hatékonyan kibontakozott. A nevelői, iskolai, tantestületi önállóságra építkező pedagógiai innováció elterjedéséhez továbbképzés útján, publikációival, segédanyagok kiadásával ad segítséget.

Meghatározó szerepe van abban, hogy a megyei továbbképzési intézet igazi pedagógiai műhely-

lyé vált. Erőteljesen és meggyőző érvekkel tiltakozik az ellen, hogy az intézet az iskolák adminisztrációs terheit növelő, csupán szervező munkát végző, hivatali szervezet legyen.

Pedagógia hitvallását tükrözi az a felfogása, hogy az iskola szerepe nem merülhet ki az eddigi értékrendszerünk, normáink mindenkor kanonizált közvetítésében, hanem tanítványainkat - tekintélyelven nevelkedők helyett - értelmes, saját meggyőződésre képes és az általuk felismert igazságért harcolni tudó egyéniségekké szükséges nevelnünk.

Teljesítményre serkentő egészséges ambícióval, lelkesen és átlagon felüli energiával dolgozott. Tudott örülni a munka sikerének, különösen ha azt munkatársaival közös erőfeszítéssel érték el. Folyton munkálkodó keze alól országos elismerést kiváltó publikációk sora került ki. Tevékenységéhez erőt, kitartást egykori tanítványai ragaszkodásából, boldogulásából és a pályatársak sikereiből merített. Kiemelkedő széles körű tudását és műveltségét, a pedagógusok munkájának segítése érdekében kifejtett tevékenységét a pályatársak megyeszerte elismerték, becsülték, és emberi kvalitásai miatt sokan szerették.

1988-ban váratlan, sorsdöntő fordulat következett be életében. Ekkor az intézet élén személyi változás történt, és az ennek okán előállt kényszerhelyzetben, saját elhatározásából, megváltik az intézettől. Az egész további életére kiható döntésének motívuma magas fokú erkölcsisége és önbecsülése. Kérésére a művelődési minisztérium országos szervezetében azonnal alkalmazták, s ettől kezdve tudományos főtanácsadóként dolgozik. Távozása megyénk közoktatásának sajnálatos vesztesége, de hatalmas nyeresége az oktatás országos szintű szakmai irányításának.

Az 1988-ban létrehozott, kezdetben jelentős pénzüsszeggel rendelkező Közoktatás-fejlesztési Alap keretében Báthory Zoltán egyetemi professzor munkatársként dolgozik. Tevékenysége országosan az oktatási reformfolyamatok intézményi szintű támogatásának szervezésére irányult. Itt kifejtett munkássága jelentősen hozzájárult a pedagógiai gondolkodás és gyakorlat fejlesztéséhez, az iskola helyi szükségletekhez igazított modernizáláshoz. 1991-ben, érdemeinek legmagasabb szintű elismerésével vonult nyugdíjba.

Kaszab Magda 1957-ben kötött házasságot Kiss Albert főiskolai tanárral. Házasságukból két gyermek született, Erika, 1962-ben és Judit, 1968-ban.

Magánéletében a sors nem mindig volt kegyes hozzá. 14 éves korában perforált vakbélgyulladás okozott maradandó károsodást szívében. 1991-ben, a fiatalon elhunyt Erika leánya tragikus halála lelkiileg-tesztileg nagyon megviselte. 1996-ban életmentő súlyos szívműtéten esett át. Fájdalmát és bánatát enyhítette Judit leánya családi boldogsága és négy szép unokájának fejlődése. Nyugdíjasként a velük való foglalkozásban lelte igazán örömet. Az élet küzdelmeiben és csapásaiban meggyengült szíve 70 éves korában megszűnt dobogni. Tehetséges, új pedagógiai szemléletet formáló és terjesztő tanár, tanítványaiiban nemes emberi értékeket csiszoló, publikációiban maga után gazdag szellemi termést hagyó alkotó pedagógus ment el közülünk. Kiss Albertné pedagógiai műhelyteremtő volt. Vezetői beosztásában arra törekedett, hogy olyan munkatársakkal dolgozzon, akikkel alkotó légkört, tudományos igényű atmoszférát teremthet. Pedagógiai optimizmusa, igényessége, a haladásba vetett hite sok-sok pályatársában és a köréje csoportosuló munkatársai tevékenységében hatóerőként él tovább.

Főgel Lászlóné (Gál Ilona) óvodavezető-helyettes, volt tanítványa visszaemlékezése:

„Magdi nénire, aki négy évig gimnáziumi magyartanárom volt, szívesen és szeretettel emlékezem. Kiemelkedő tudású, átlagon felüli pedagógiai képességekkel rendelkező tanáregyenységnek ismertük őt. Szinte mindannyian életre szólóan megszerettük az általa tanított tantárgyat. Az iskola egyik legjobb magyartanárának tartottuk. Több évtized távlatából is elevenen él bennem óráinak légköre. Úgy segített megismerni és megszeretni az irodalmat, hogy az a felfedezés öröme, nem pedig a tanulás kényszerűségét jelentette számunkra. Emellett jól tanulható jegyzetet készítettünk az óráin. Kíváncsi volt magánolvasmányainkra, alkalmat teremtett ezekről beszélgetni is. Avatott módon alakította ki bennünk az olvasás iránti igényt, hogy eljussunk a szépség, a jószág, a nemes emberi tulajdonságok forrásaihoz.

Pedagógiai módszerével tanulásra készítetett mindenkit, még azokat is, akiknek érdeklődése más irányú volt. Kialakította bennünk az egyéni

állásfoglalás bátorságát, a gondolkodó, olykor kételkedő, de véleményét hittel és érvekkel megvédő embert. Jól ismerte a mi gondolat- és érzélemvilágunkat, és ennek figyelembe vételével formálta a világról alkotott képünket. Tisztelte önálló véleményünket, ösztönzést adott kezdeményezéseinkhez. Számos esetben – Magdi néni tetszésére – önként vállalkoztunk egy-egy irodalmi mű szerepjátékok formájában történő, élményszerű bemutatására. Nem a jelesért, jó pontért tettük ezt, hanem éreztük, hogy az irodalmi műnek nem csupán passzív befogadói, nem is epizódszereplői, de alkotói vagyunk. Magdi néni nemcsak tanított, de nevelt is bennünket. Kialakította bennünk a saját sorsunk alakításában a felelősségvállalás kockázatát. Nem tiltott, nem emlékszem bármilyen véleményünk kategorikus elutasítására sem. Felfigyelt fogékonyabb tanítványaira, segítette fejlődésünket, pályaválasztásunkat. Rendszeresen tartott iskolai szintű szülői értekezleteket, s ezt követően mindig tapasztalhattuk otthon, hogy okos tanácsait szüleink elfogadták. Mindenekelőtt példájával nevelt minket, tiszteletben tartva ízlésvilágunkat, törekvéseinket.

Büszkék voltunk rá, hogy a tanítványai vagyunk. Tiszteltük tudását, csodáltuk sokoldalúságát, szerettük humorát, anekdotázó kedvét.

Kiválóan felkészített bennünket életünk első nagy erőpróbájára, az érettségire. Biztató, segítő figyelmet árasztó, és a feszültséget szeretettel, derűvel oldó nem is vizsgáztató, hanem beszélgető tanár volt a szóbeli vizsgán.

Mindig éreztük a belőle áradó szeretetet, bizalmat, amely nélkül szenved a lélek, sorvad a szellem. Sok-sok év után most érezzük igazán, amikor már nincs közöttünk, hogy milyen kincs volt számunkra a vele átélt négy iskolai év. Ezekből is táplálkozik szívünkben az élet küzdelmeihez szükséges kitartás és erő”.

Kitüntetései:

Az oktatásügy kiváló dolgozója (1977); Kiváló Munkáért (1983); Kiss Árpád emlékérem (1984); A közoktatásban végzett kiemelkedő munkásságáért (1985); Bessenyei György emlékérem; Apáczai Csere János díj (1988).

Válogatott publikációi:

A kötelező olvasmány hatása egy tanulócsoportra. = Módszertani Közlemények, 1969. 3. sz.

Az irodalomtanítás és a házi olvasmányok jobb kapcsolatáért. = Módszertani Közlemények, 1970. 4. sz.

Kísérlet a programozás elemeinek felhasználásáról... = Magyaritanítás, 1971. 6. sz.

Gondolatok a kortárs irodalom népszerűsítéséről. = Módszertani Közlemények, 1971. 3. sz.

Stílusunk romlása. = Köznevelés, 1976. 33. sz.

A tanár szabadsága. = Köznevelés, 1976. 28. sz.

Leírt tapasztalatok. = Köznevelés, 1978. 1.

Szülői értekezletek. = Köznevelés, 1978. 5.

Iskolai továbbképzések. = Köznevelés, 1979. 25.

Az irodalom és a történelem együttműködése az iskolában. = Történelemtanítás, 1980. 4.sz.

Szakmai munkaközösségek. = Köznevelés, 1980. 31. sz.

A továbbképzés tekintélye. = Köznevelés, 1982. 1. sz.

A pedagógiai vezetők megyei továbbképzésének kérdései. A köznevelés és a pedagógia időszerű kérdései. Debrecen, 1982. 6. sz.

Merre tart a pedagógus továbbképzés? = Pedagógiai Szemle, 1982. 9. sz. 1037-1043. p.

A szakmai munkaközösségek szerepe a képességfejlesztésben. Képességfejlesztés '82. Debrecen, 1982. 181-187.p.

Együttműködés a családi életre nevelésben. = Módszertani Közlemények, 1983. 5. sz.

A gyengénlátók nevelése Debrecenben. = Köznevelés, 1984. 32. sz.

Útkeresés a pedagógus-továbbképzésben. Módszertani Közlemények, 1985. 1. sz.

Új vonások a pedagógiai intézetek munkájában. = Köznevelés, 1987. 17. sz.

Vállalnom kell? = Köznevelés, 1987. 9. sz.

A közoktatás differenciált fejlesztését szolgáló pályázat. = Köznevelés 1989. 12. sz.

Mérlegen a közoktatás-fejlesztési alap pályázatai. = Köznevelés 1989. 34. sz.

Örjárat a szavak világában. Egy tanfolyamvezető naplójegyzete. = Köznevelés 1989. 11. sz. 14-15.

Beszéljünk a munkaközösségekről! [szerk. Kiss Albertné]. Bp. OPI, 1989 [Bp.] 89 p.

Kiss Albertné-Báthory Zoltán: A közoktatás-fejlesztési alap három éve. Művelődési Minisztérium. Budapest, 1989 [1990] 51 p.

A szaktanácsadás műhelyéből [szerk. Kiss Albertné]. Bp., OPI, 1989 [1990] [Bp.] 117 p.

A szaktanácsadás megyei fejlődésrajza. Pedagógia Szemle, 1989. 12. sz.

Ungvári János

Kiss János (Vértes, 1932. január 13. - Hajdúszoboszló, 2006. július 15.): középiskolai tanár, kollégiumigazgató.

Hatgyermekes parasztcsalád negyedik gyermekeként a mai Létavértes vértesi településrészen nevelkedett. Már kisdíák korában kitűnt éles eszével, fogékonyságával. Tehetségére felfigyelve tanítója személyesen ment el a családhoz, hogy beszéljen velük: „Janinak tovább kell tanulnia!” A földek művelésével foglalkozó édesapa bizony ezt nem akarta, hiszen akkoriban mielőbb be kellett kapcsolódni az otthoni munkába a fiúknak. A szigorú szülői tiltás ellenére tanult a nagyobb testvérek támogatásával. Így került Derecskére, ahol polgári iskolába járt. Szegeden érettségizett, majd ugyanitt kezdte el egyetemi tanulmányait a bölcsészettudományi kar történelem szakán. A családtól távol, szülői támogatás nélkül nagyon nehéz körülmények között tanult. A ruházatkodásra, az étkezésre való vagonrakodásból, a tanulás melletti munkából kellett magának előteremtenie. Az egyetemi tanulmányait Debrecenben fejezte be 1956 júniusában.

Pályáját a tyukodi Általános Iskolában kezdte. Szigorú, következetes, de mindig gyermekközpontú nevelési stílusát az első tanítványai is emlegetik. Itt ismerkedett meg Szabó Klára

tanítónővel, akivel 1959-ben házasságot kötött. Ugyanebben az évben, igen fiatalon felkérték, hogy vállalja el Pátyodon az iskolaigazgatói állást. 1963-ig irányította a kis falusi iskolát. Eközben óraadó tanárként a csengeri Ady Endre Gimnáziumban történelmet tanított.

Ez idő alatt születtek fiai: 1960-ban János, 1963-ban Zsolt. Saját fiai és a tanítványai nevelése során a történelem, az olvasás megszeretése mellett a becsületességre, a másik emberre való odafigyelésre, az igazi értékek felismerésére, tisztelőben tartására való ösztönzés volt a legfőbb szempont. Pedagógiai hitvallását Tüz Tamás sorai illusztrálhatják leginkább:

„Áldott szigor, rendet hozó szelídség!
Arany szív, mely eltékozolja kincsét,
Hogy új szívekben ragyogjon tovább.”

1963-ban lett Csengerben a középiskolai kollégium igazgatója. Az újonnan alapított intézmény indításának szakmai- és technikai megszervezése, majd irányítása újabb kihívást jelentett számára. Több mint 100 tanuló lakott itt a környező kis falvakból.

Szarvas Sarolta ny. igazgató elmondása szerint kiegyensúlyozott légkör uralkodott a kollégiumban, ami a nyugodt, körültekintő, emberséges vezetői stílus eredménye volt.

Akkori diákjai ma is emlegetik közvetlenségét, emberszeretetét. Petruska Pálné Csohán Magda egykori diákja ma így emlékezik: ”Nagyon nagy szeretettel fogadott bennünket a kollégiumban. Apánk helyett apánk volt. Egyengette az életemet még a főiskolai évek alatt is. Igazi ember volt mindig. Tiszteltük, felnéztünk rá. Közvetlenségét mutatta például, hogy az érettségi előtt a vándorcirkuszban küldött a kollégistáknak egy dalt: „Nem lehet még itt a búcsúzás.”

E korszak jellemzője volt, hogy minden szeptemberben szilva vagy almaszedésre jártak a diákok. Volt olyan év, amikor a környező gimnáziumok tanulói is Csengerben segítettek az őszi betakarításban. A házigazdák a munka után változatos programokat szerveztek a kollégiumban. A diákok és kísérőik sportprogramokban vettek részt, a tanárok részére szakmai tanácskozást is szerveztek.

1965-70 között munka és család mellett Budapesten tanult földrajz kiegészítő szakon.

Nyíregyházára kerülve 1970-1974 között a Szabolcs-Szatmár Megyei Továbbképzési Kabinet

vezető helyetteseként a megyei pedagógus továbbképzések szervezése, azok lebonyolítása volt a feladata. Ebben az időszakban is tanított történelmet óraadóként a gimnáziumokban és a szakközépiskolákban Nyíregyházán.

1974-től 1992-ig a Bessenyei György Középiskolai Kollégium igazgatója volt. A megye legnagyobb ilyen jellegű intézményének történetében meghatározó az ő személyisége, szakmailag és emberileg is magas szintű munkája. A négy épületben működő kollégiumban mintegy 500 tanuló mindennapjait kellett otthonossá tennie.

1992-ben nyugdíjba vonult.

Magas színvonalú munkájáért többször kapott elismerést: Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója, Kiváló Munkáért kitüntetés, Pedagógus Szolgálati Emlékérem, az 1970-es árvíz idején végzett tevékenységéért Árvízi Helytállásért Emlékplakett.

Nyugdíjas éveiben a gyökereihez, testvéreihez és idősebb fia családjához közelebb, Hajdúszoboszlóra költözött. Továbbra is aktív életet élt: kertészkedett, olvasott és gyakran vigyázott a közben egymás után születő unokáira (Boglárka, János, Dénes, Ábris). Mindig türelemmel és szeretettel taníttatta őket, mesélt nekik, az életkoruknak megfelelően.

Nyugdíjas éveiben is részt vett az 1987-ben újjáalakult Bessenyei György Irodalmi és Művelődési Társaság munkájában, amiért 2005-ben díszoklevelet kapott.

Hosszantartó súlyos betegségét mindvégig méltósággal viselte. Családja, barátai, kollégái, tanítványai Kosztolányit idézve emlékeznek rá:

„Volt emberek.
Ha nincsenek is, vannak még.
CSODÁK.
Nem téve semmit,
nem akarva semmit,
Hatnak tovább.”

Forrás: Önéletírás, családi visszaemlékezések, kollégák, tanítványok vallomásai

Kálmán Antalné

Kiss János – „A Tanár úr”

2006 forró, szomorú nyara. Hajdúszoboszló. Kis asztalon urna, előtte 50-60 négyzetméteren virágszőnyeg. Letesszük a koszorúnkat, megálunk, fejet hajtunk. Tisztelgünk. Látszólag csak búcsúzunk, de valójában köszönünk, és köszö-

nünk mindent. A pedagógus mégiscsak halhatatlan, úgy megy el, hogy tovább él.

A hatvanas évek vége, a hetvenes évek fordulója. Cseppet sem kis falu, valahol Szatmárban, a vad és nagyon szőke Szamos partján. Gimnázium, látszólag iskola a határon. Máshol „dühöngött az ifjúsági probléma”. Akkor mi nem is tudtunk róla. Egy mikrovilág, ahol nagyon jól éreztük magunkat, ahová sokszor visszavágyunk. Földrajz óra. Tanár úr öltönyben, más-kor zakó helyett kardigánt viselt. Lassú, méltóságteljes megérkezés. Kérdések, válaszok. Franciaországról faggatott. Hogy gondolod?... Elmondtuk. Figyelj csak ide, ha ezt állítod, akkor nem mondhatod azt, hogy Na látod, igazad van Nem jól gondolod te ezt.... Fantasztikus egyensúly, tanáros kimértség, kíváncsi érdeklődés, kérdések, válaszok, előre halad a beszélgetés, egymásra is elkezdünk figyelni, s közben úgy éreztük, kíváncsi ránk, talán még szeret is bennünket... Kicsengettek, de vártuk a folytatást.

Hétvége. A lánykollégium alagsorában rendszeresen rendeztek klubesteket. A fiúk a kapuk előtt. A lányok odabenn, mindenki egy jó kis bulit vár. Illés, Omega, Metró, Deep Purple, Tremeloes, Beatles dalok a fekete bakelit lemezekben. Sokáig az egyetlen kulturált szórakozási hely a gimnazistáknak az egész környéken. Persze a vér, nő a türelmetlenség, de pontosan nyílnak az ajtók. Tanár úr nyugalma uralkodik az épületben. Ő a diri! Ez nem is kérdés, ezt bizonyítania egy pillanatig sem kell. Megértő és következetes, ismer minket, és pontosan jelöli ki a határt, amely nekünk is megfelel. Ez az este is nagyon jól sikerült. Persze másnap, harmadnap, s azóta mindig, már három méterről előre köszöntünk. Tanár úr mindig észrevette, mindig fogadta, s ez mindig jól esett.

Hetvenes évek vége, nyolcvanas évek eleje. Már tanárként, kollégiumi nevelőként a „jejenyék földjén”, Szabolcsban. Tanári továbbképzés Nyíregyházán, vagyunk közel kétszázan. Fényes orcájú előadó, búg a hangja: a sokadik oktatási reform szükségességéről, ezért, meg azért ... így, meg úgy.... Bennünk szorongás, egyet nem értés, kis félelem, de mégis el kellene mondani. A negyedik-ötödik sorban, szélen egy kis alacsony, kopaszodó, öltönyös ember kap szót. Az ősz hajszála már keverednek a barnával. Tanár úr hangja most is lassú és nyugodt,

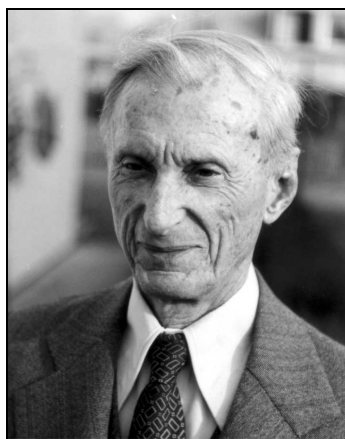
folyamatos beszéde gördülékeny és nagyon logikus. Érvelése megdönthetetlen, hatása meggyőző – uralkodik a teremben. Vele értünk egyet. Tapasztalata, több évtizedes bölcsessége tiszteletet ébreszt. Elkötelezett, de igaz igazgató maradt.

Újabb költözés, az utolsó, nyugdíjas paradicsom: Hajdúszoboszló. Az érdeklődés még mindig élénk, az iskola még mindig nagy szerelem. Telnek- múlnak az évek. Üzenet. Szeretném látni, hogyan tanítasz? Öröm és izgalom. Hamarosan találkozás. A harmadik évezred eleje, Gyula jó hírű gimnáziuma, történelem óra. Hatalmas lendület, mint máskor, most is beleizzadok. Állandó kérdések, beszélgetés: Hogy gondolod?...Figyelj csak ide, ha ezt állítod, akkor nem mondhatod azt, hogy ... Na látod, igazad van... Nem jól gondolod te ezt

„A Tanár úr” a hátsó padban ül és figyel ... Azóta is ezt teszi.

*dr. Kereskényi Miklós tanár,
egykori csengeri diák*

Kiss Tihamér dr. (Diósgyőr, 1905. december, 28. - Debrecen, 2005. július 19.): pszichológus, főiskolai tanár, egyetemi magántanár.

Édesapja, Kiss Sámuel Partiumból származó géplakatos és vasesztergályos mester, a diósgyőri ipari iskola, a "Székely Tanoda" szakoktatója., édesanyja Kárpátaljáról való iparos család leányra., Svaszts Matild. A családban két leány és két fiúgyermeket neveltek.

Kiss Tihamér az elemi iskola négy osztályát

szülőhelyén végezte, majd a miskolci nyolcosztályos református fő gimnáziumban folytatta tanulmányait, ahol kezdetben a természettudományok, majd egyre inkább a logika, filozófia és a vallási kérdések kerültek érdeklődése középpontjába. Az első világháború éveiben és az azt követő években megélt szenvedések, nélkülözések, szomorú tapasztalatok és emberi tragédiák hatására a lelki gondozás lehetőségei kezdtek foglalkoztatni. Pályaválasztásában ez és a családban kapott vallásos nevelés irányították a lelkészi hivatás felé. Sikeres érettségi után 1924-ben a Debreceni Tisza István Tudományegyetem Hittudományi Karára iratkozott be. Teológiai tanulmányai közben a Bölcsészettudományi Karon választott szakjai mellett különös érdeklődéssel hallgatta Tankó Béla általános lélektani és Mitrovics Gyula gyermeklélektani előadásait, Két éven át az orvosi fakultáson neurológiát, pszichopatológiát is tanult.

Egyetemi hallgatóként Párizsban és Strasburgban volt ösztöndíjas, ahol a teológiai stúdiumok mellett jeles filozófusok előadásaira járt, s a szemeszterek közötti szünidőkben a Trianon után Észak-Franciaországba menekült felvidéki és erdélyi magyar bányász- és munkáscsaládok lelki gondozását végezte. Egyetemi tanulmányait az 1928/29-es tanévben fejezte be: 1928-ban lelkészi képesítést, 1929-ben magyar-történelem szakos tanári oklevelet kapott.

1928-ban Debrecenben Baltazár Dezső püspök segédlelkésze lett és a Református Kollégiumban Csikesz Sándor irányításával iskola- és oktatástörténeti kutatásokkal foglalkozott.

Középiskolai vallás tanári képesítést Sárospatakon szerzett 1931-ben, ezt követően Szegeden segédlelkészi és vallás tanári beosztást kapott. A szegedi Apponyi Kollégiumban filozófia, pszichológia és pedagógia szakos tanítóképző intézeti tanári oklevelet szerzett.

Ígéretes tanári pályája kezdetén több alkalommal nyert állami ösztöndíjat külföldi pszichológiai tanulmányútra. 1933-ban a bécsi Collégium Hungaricum fogadta, majd a berlini Humboldt Egyetem, ahol a Lélektani Intézet professzorának irányításával. A gyermeklélektan, tanuláslélektan, karakter-és típuslélektan legújabb eredményeit tanulmányozhatta és megismerkedett azokkal a kutatásokkal, amelyek a környezet és öröklés szerepét vizsgálták az

emberi fejlődés szempontjából.

Szegedi éve alatt az Egyetem Pszichológiai Intézetében életre szóló szakmai és baráti kapcsolatba került Várkonyi Hildebrand pszichológiai professzorral, akinek a könyvtárában a nagyhírű genfi pszichológusok: Claparède, Piaget gyermeklélektani művei bővítették korábban szerzett ismereteit. A szegedi egyetemen ismerkedett meg a kolozsvári egyetemről áttelepült, szakmai körökben jól ismert és nagyra becsült Gelei József genetikus professzora és családjával. A sudár természetű, kifogástalan modorú, széles körű műveltséggel és nyelvtudással rendelkező, sportot kedvelő fiatal lelkész-tanár csakhamar megkérte a Gelei-család egyik leányának kezét, akivel 1932-ben házasságot kötött, Gelei Klára biológia-földrajz szakos tanárnő több mint hét évtizeden át hűséges felesége, gyermekeinek édesanyja, munkatársa volt. Házasságukból négy gyermek született; felnőtt korukra valamennyien diplomás emberek, folytatói családi hagyományoknak: Tóthné Kiss Enikő gyakorló iskolai tanár, Makárné dr. Kiss Réka biológus, Dr. Kiss Keve hidrobiológus és Dr. Kiss László pszichológus. Kiss Tihamér tudományos munkássága meggyőzően tükrözi külföldi tanulmányútjai hatását. A Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Karához 1936-ban benyújtott és kiváló eredménnyel védett doktori értekezésének címe: „A humanizmus és protestantizmus hatása a franciaországi nevelésre és oktatásra a XVI. Században.”

Történeti érdeklődését és felkészültségét bizonyítja hittudományi értekezésének tárgya, a kátétanítás módszerének története. A teológiai doktori címet 1939-ben szerezte meg, s még ugyanabban az esztendőben újabb külföldi tanulmányútra pályázott, amelyet Teleki Pál támogatásával el is nyert, így az 1940/41-es tanévet Jean Piaget professzor tanítványa és asszisztenseként Svájcban tölthette. Az ottani gyermeklélektani vizsgálatairól szóló tanulmányát később professzora francia nyelven közzölte. Ezzel a témával, a gyermekek tárgy- és térszemléletének vizsgálatával foglalkozott magántanári értekezése is. (A kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemen 1943-ban habilitált, 1947-ben a VKM javaslatára a Debreceni Tudományegyetem elismerte magántanári képesítését.)

Svájci. tanulmányútját követő életútjáról így írt visszaemlékezésében: „A bécsi döntés után Erdély visszacsatolásával lehetéssé vált, hogy a Sepsiszentgyörgyön 1941 szeptemberétől meginduló református tanítóképzés munkájába mint pszichológia-pedagógia szakos tanár részt vegyek. Itt már hasznosítani tudtam genfi tanulmányaimat is, az ott megismert kitűnő "écule active" módszert, mely a növendékeket mind a megismerésben, mind a feladatmegoldásban önálló munkára serkenti. (...) Soha ilyen nagy buzgósággal nem tanultak a képzőben a tanulók, mint itt, (...) Boldogok voltak, hogy magyarul tanulhattak, és magyar iskolákban taníthatnak diplomaszerezés után. (...) Az újabb történelmi forduló 1945-ben következett be, amikor újra a román állam vette birtokba Erdélyt. Ez év nyarán még megtartottuk Sepsiszentgyörgyön az utolsó magyar képesítőt és én elhagytam a várost, mert a megszálló román hadsereg egy százada elfoglalta iskolánkat és négyszobás lakásomat egy román tiszt teljesen kifosztotta”. Eben a helyzetben kapta a nagy Kolozsvári Egyetem rektorától a felkérést a lélektani tanszék és intézet felélesztésére, vezetésére. Groza miniszterelnök jóváhagyta volna professzori kinevezését, ha lemond magyar állampolgárságáról, de ezt Kiss Tihamér nem vállalta. A Tiszántúli Református Egyházkerület már korábban, 1945 nyár elején meghívta a Kolégium Tanítóképző Intézetébe pszichológia és pedagógia-tanárnak, így családjával együtt Debrecenbe költözött, s 1945 novemberében megkezdte tanári munkáját. 1946-ban megbízást kapott az intézet igazgatói teendőinek ellátására. 1946-tól 1949 nyaráig a tankerület valamennyi felekezeti és állami tanítóképzőjének pedagógia és pszichológia szakos szakfelügyeletét is reá bízták. Közben 1948 júniusában Ortutay Gyula VKM miniszter személyesen őt bízta meg a Debrecenben létesítendő Pedagógiai Főiskola megszervezésével és vezetésével, de az oktatás megindulásakor – a bekövetkezett politika hatására – eltávolították az intézet éléről. Tóth Béla tanár-társával ott hozták létre az első vidéki pszichológiai laboratóriumot, amelyet később, mint Állami Gyermeleléktani Állomást igazgatóként vezetett.

A Debreceni Tudományegyetemen 1947-től miniszteri felkérésre magántanárként aktív részt vállalt a pszichológia egyetem oktatásában. Mint

külső előadó évtizedeken át folytatta egyetemi előadásait. Egykori hallgatói nagy tisztelettel és nagyra becsüléssel emlegetik az általa tartott órák rendkívüli szellemi légkörét, a tanár úr személyiségéből sugárzó humánusmot és európai kultúrát. Pedig az 1950-es években neki és családjának is számtalan probléma nehezítette életét, kisebb-nagyobb jelekből észre kellett vennie, hogy nem kívánatos a hatalom számára, az államosított Tanítóképző Intézetben csak beosztott tanári állást kapott. Tudományos munkájához semmiféle támogatást nem élvezett. A „fordulat” éve után alig-alig jelentek meg publikációi. Lélektani ismereteit tanítványai és saját gyermekei oktatásában, nevelésében érvényesítette. Gyermekei testi, lelki, értelmi fejlődését nem csak a szülő, hanem a tudós érdeklődésével is követte, megfigyeléseit naplószerű feljegyzésekben rögzítette.

1956 után a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Hajdú-Bihar megyei szervezetének titkára volt, több éven át a pszichológiai és módszertani szakosztály elnöke, maga is állandó előadója a TIT rendezvényeknek.

1959-ben a Tanítóképző Intézet felsőfokú tanintézménnyé való átszervezése után elvállalta a pedagógia-pszichológia tanszékcsoporthoz vezető, e tárgyak elméleti és gyakorlati oktatásának megszervezését és irányítását.

Rövidesen az Oktatásügyi Minisztérium égisze alatt működő Pszichológiai Bizottság elnökévé választották, s ezt követően részt vállalt a tanítóképzés metódikájának, oktatási programjának kidolgozásában, majd folyamatosan kapta a megbízásokat tankönyvek megírására.

1961-től 1970-ig a Debreceni Városi Ideggondozó Intézetben klinikai pszichológusi tevékenységet folytatott, elsősorban a kiskorú páciensek vizsgálatával, kezelésével foglalkozott.

A Debreceni Felsőfokú Tanítóképző Intézetben megindított népművelő-könyvtáros képzés tanszékcsoporthoz vezető tanára lett. Nem kis mértékben neki köszönhető, hogy az itt végzetek a kötelező szakmai tananyag mellett olyan nélkülözhetetlen ismeretek birtokába is jutottak, amelyek a népművelők munkájának hatékonyságát döntő mértékben befolyásolják. Egyéb tankönyvei mellett ezt bizonyítja a több kiadást megért „A közművelődés lélektani alapjai” című főiskolai jegyzete.

Aktív tanári pályáját az 1960-as évek végén

fejezte be, amikor felesége is nyugdíjas lett és gyermekeik is saját lábukra álltak. Debrecenhez közel kertet vásároltak a szabadidő eltöltésének cselekvő módját választva.

A nyugdíjas évek azonban nem a szokásos módon töltötte Kiss Tihamér, szinte élete fogytáig folytatta a tudományos munkát és a tanítást is. Kutatási témái mindig szükségszerűek és időszerűek voltak: foglalkozott a felnőttek át- és továbbképzésével, az egyes életkorok lélektani sajátosságaival, az ember érzelmi és értelmi fejlődésével, az erkölcsi és művészi nevelés fontosságával, lehetőségeivel. A munkásságáról készített bibliográfiák több mint 200 publikáció címadatait sorolják fel: önálló műveket, tanulmányokat, tudománynpszerűsítő cikkeket, könyvismertetéseket, fordításokat és még kiadásra váró kéziratokat.

Életművét többféle elismerés kísérte: 1968-ban a Munka Érdemrend bronz fokozatát kapta, a Magyar Tudományos Akadémia minősítő bizottsága 1987-ben a pszichológiai tudomány kandidátusává nyilvánította. 85. születésnapján Hajdú-Bihar Megye Önkormányzata Kölcseydíjat adományozott neki, 1997-ben Szent-Györgyi Albert díjjal tüntették ki, a következő évben a Debreceni Református Hittudományi Egyetem gyémánt diplomáját kapta, majd 2000-ben díszdoktorrá avatták.

Munkájához a nyugodt, harmonikus otthont felesége biztosította, aki képzett szakemberként kutatásaiban is segítségére volt. Kettőjük szellemi igényeikről, művészi ízlésükről vall a család gazdag könyvtára, a lakást díszítő festmények és népi textiliák sora.

Kiss Tihamér olyan életformát tudott megvalósítani, amely összhangban volt tudományos elveivel, kiegyensúlyozott, egészséges életmódot folytatott. Családjával nagy kerékpár-túrákat és gyalog túrákat tett, időskorában sem riad vissza nagyobb kirándulásoktól, hosszabb utazástól, 80 éves korán túl is gyakran motorozott. Késő öregségéig télen-nyáron minden este futott egy kört lakása elcsendesült környékén vagy tettek egy páros sétát feleségével a Kollégium és Nagytemplom körül.

Megérte unokái felnőtté válását, tizenegyedik dedunokája érkezését, örömet lelte a nagy családi együttléteken. Szerettei, tanítványai, tisztelői századik születésnapjának megünneplésére készültek, amit már nélküle, reá emlékezve lehetett

megtartani.

Felhasznált források:

Kiss Tihamér visszaemlékezései kéziratban és felesége szóbeli közlései. Deák Gábor: A 95 éves Kiss Tihamér László köszöntése, Új Pedagógiai Szemle, 2001. március. Bibliográfia, Debrecen, 1986, 1991, 2001.

Korompai Gáborné

Kopasz Károly (Kölcse, 1926. július 28. – Túrístvándi, 1973. április 6.): tanár, festőművész.

Apja, Kopasz Károly asztalos, anyja sz. Baku Ilona háztartásbeli, akiknek házasságából közezső fiúként született. A kölcsei elemi iskolában kezdte tanulmányait, majd Tiszaújlakon folytatta a polgári iskolában.

1945-ben beiratkozott a debreceni Református Kollégium Tanítóképző Intézetébe. Ott akkor az volt az oktatás rendje, hogy a harmadik év befejezése után dönteni kellett a tanulónak: vagy a líceumi képzésben tanul tovább és a negyedik év befejezése után líceumi érettségi vizsgát tesz, vagy a negyedik és az ötödik évben tanítónak készül, aztán képesítő vizsgát tesz, amelynek birtokában megkezdheti a tanítói pályát. A tanítóképzősöket felkészítették a kántori vizsgára is, és a tanítói képesítéssel egyszerre megszerezhették a kántori oklevelet.

1947-ben azonban az oktatáspolitikai irányítói azt a határozatot hozták, hogy megszüntetik a középfokú tanítóképzést. Aki pedagógus akar lenni, tegyen érettségi vizsgát a középiskola negyedik évének végén, és tanuljon tovább egyetemen vagy pedagógiai főiskolán, ott szerezzen tanári képesítést.

Ő ekkor még nem akart tanár lenni, vagy a szülei nem tudták vállalni a továbbtanulással járó költségeket. Ezért miután leérettségizett, a kollégiumi igazgató javaslatára és támogatásával magánúton kántori képesítést szerzett, amely feljogosította a kántori tevékenységre és hitoktatásra. Így helyezkedett el kántorként, mellette hittant is oktatott először Nagyrábén, majd Bocs községben. 1953-ban Sárospatakon szerzett tanítói képesítést, és azt követően Erdőhorvátiban állami tanítóként kezdett működni. Munkájával a felettesei annyira meg voltak elégedve, hogy kinevezték előbb Jánkmajtisba, majd Milótába iskolaigazgatónak, sőt ezek után megválasztották megyei úttörő titkárnak.

1956-ban bekapcsolódott a forradalmi mozgalmába, aminek következtében a megtorlás idején alacsonyabb beosztásba helyezték, többet nem tölthetett be vezető szerepet. 1957-től Túrístvándiban tanított haláláig.

1967-ben beiratkozott az Egri Tanárképző Főiskola levelező tagozatára a mezőgazdasági ismeretek és gyakorlatok szakra, és ott szerzett szaktanári képesítést. Ugyanott elkezdte, de már Nyíregyházán fejezte be a rajz szakot 1970-ben. Túrístvándiban nemcsak tanított, hanem népművelőként is működött. Ennek keretében színjátszó együttest szervezett, több színdarabot rendezett. Az általa szervezett együttesek népszínműveket, de Farkas Ferenc: *Zeng az erdő* című daljátékát is nagy sikerrel adták elő. Írástudatlan cigányokból is szervezett művészeti együttest, amellyel sokszor léptek fel. Gyűjtötte a helytörténeti, néprajzi emléktárgyakat, amelyekből helytörténeti kiállítóhelyet, múzeumot hozott létre. Sajnos ez, a halála után megsemmisült.

Nagyon szívesen rajzolt, festett, beszélgetett az egyszerű emberekkel, ezeket meg is örököltette festményein. Utolsó éveiben sokat festett, zsűrizett festményeivel kiállításokon vett részt, néha Werbőczy K. Endre álnéven is. 1969-ben például egyéni kiállítása volt Fehérgyarmaton a művelődési ház termeiben, 1972-ben pedig részt

vett Nyíregyházán a csoportos XVII. Megyei Képzőművészeti Kiállításon, amelyen a Nemzeti Galéria főmunkatársa méltatta a kiállított munkákat.

1949. december 16-án kötött házasságot Ruszka Kornélia tanítónővel, aki Debrecenben a Dóczy tanítóképző intézetben szerzett képesítést, majd 1965-ben tanári oklevelet.

Két gyermekük született: Dénes 1952-ben, aki műszaki munkakörben dolgozik Sárkeresztúron a Videoton vállalatnál, a második gyermek Csaba (1959), aki tanár lett, majd vállalkozóként dolgozik.

Először 1972 januárjában kapott infarktust egy nyíregyházi tartózkodása alkalmából. Azt követően a balatonfüredi szív-kórházban meggyógyították, de rá egy évre újabb infarktust kapott, és akkor 1973. április 6-án Túrístvándiban meghalt 47 éves korában.

Németi Gábor

Kordás Ferenc (Balmazújváros, 1911. december 13. – Hajdúböszörmény, 1993.?): tanár.

A balmazújvárosi föld, a „Hortobágy mellyéke” adta a kultúrának őt is, mint Veres Pétert, a szellem csúcsára emelkedett író és politikust, Lengyel Menyhértet, a világhírű drámaíró és Soós Imrét, a tüneményes tehetségű színészt.

Szegényparaszt szülők gyermeke volt. Apja pásztor, aki korán meghalt. A félárva hat gyermeket az édesanya egyedül nevelte. Ferenc a magyar református elemi népiskolában tanult. A

tehetséges gyermeket tanítói biztatásra anyja beíratta a helyi polgári iskolába.

Kiváló tanárok – Csapó István, Ferenczy Kálmánné, dr. Fölföldy Sándor, Komáromy Sándor – tanították. A kitűnő tanuló a református egyházközség anyagi támogatásával a sárospataki Református Kollégiumban kezdte meg középiskolai tanulmányait 1926-ban, de hamarosan átiratkozott a debreceni Református Kollégium Tanítóképző Intézetébe. Tanítói oklevélének megszerzése után nem tudott elhelyezkedni, állás nélkül tengődött szülőfalujában. Bebejárta volt iskolájába, az akkor már községi elemi népiskolába, ahol barátja, Varga Antal is tanított. Néha lehetőséget kapott helyettesítésre és óraadóként taníthatott a gazdasági iskolában. Az 1930-as évek elején a községben a nagy nyomor enyhítésére felállították a népkonyhát, ahol mintegy 1000-1500 éhező, fázó családanya és gyermek kapott naponta egy-egy tányér levest, egy-egy karéj kenyeret. A népkonyha vezetésével a község vezetői Kordás Ferencet bízta meg.

A fiatal, forrongó lelkű tanító ekkor már verseket írt, sőt diákkorában is próbálkozott versírással. Kardos László későbbi egyetemi tanár, neves irodalomtörténész buzdította erre. Első költeményei a Debreceni Újságban jelentek meg. Balmazújvárosban a Kadarcs utcán lakott édesanyjával. Ebben az utcában lakott és alkotott Veres Péter is. Gyakran felkereste az író. 1934-ben vele ment kerékpáros országjárásra. Meglátogatták Vésztőn Sinka Istvánt, Biharugrán Szabó Pált, Szegeden az Ortutay Gyula köré csoportosuló „Szegedi Fiatalokat”. Segítette a Keresztyén Ifjúsági Egyesület balmazújvárosi szervezetében folyó munkát. Az egyesületben a konfirmált fiataloknak előadásokat tartott. Becsületre, tisztességre, egyenes beszédre nevelte őket. A református egyház másik ifjúsági szervezete, a diákokat tömörítő Soli Deo Gloria Szövetség tagjainak is tartott előadást az evangéliumi munkáról és a magyar sorskérdésekről. 1936-ban döntő változás történt életében. A Református Konvent ajánlatára a Vallás-és Közoktatásügyi Minisztérium az őshazát kereső Julianus barátról elnevezett Julian Iskola Egyesület a Brazília sok magyar által lakott városában, San Paolóban fenntartott magyar iskolájába küldte tanítani. Az iskolai munka mellett gazdag népművelési tevékenységet is végzett.

Megszervezte és vezette a San Paolói Magyar Munkás Dalkört. A magyar fiatalok részére önképzőkört vezetett. Megrendezte a San Paolótól 60 km-re lévő Jundiai városban a magyar napot, melyen több mint 5000 magyar vett részt. Bekapcsolódott a San Paolóban megjelenő Délamerikai Magyar Újság és a Délamerikai Magyar Hírlap munkájába. Ezekben a lapokban jelentek meg versei, cikkei, tanulmányai. Hazaküldött írásait a Magyar Út, a Magyar Szemle, a Válasz közölte. 1939-ben jelent meg San Paolóban első verseskötete Első kéve címen. Második verseskötetét, a Gyalogösvényt 1941-ben szintén a brazil nagyvárosban adták ki. Hat évet töltött Brazíliában. A II. világháború idején, amikor hazánk és Brazília között megszűnt a diplomáciai kapcsolat, a külügyi képvislettel hazajött. Először a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium népművelésügyi osztályára osztották be szolgálatra, majd az Országos Iskolán kívüli Népművelési Intézetbe. 1945 augusztusában a pedagógusokat igazoló bizottság dicsérettel igazolta, és a Szabadművelődési Tudományos Intézetbe nevezték ki. Miután ezt feloszlatták, az Országos Könyvtári Központba, innen VKM tanácsadó szervébe, az Országos Köznevelési Tanácsba helyezték. Ennek megszünte után tanítani ment. Saját kérésére a Csepelhez tartozó Királyerdő általános iskolájában biztosították számára tanári állást. Ifjú kora óta tanulta az idegen nyelveket. Anyanyelvi szinten beszélt portugálul, spanyolul, és jól ismerte a francia, angol és német nyelveket. A tanítás mellett oroszul tanult és orosz nyelvtanári képesítést szerzett. Óraadó tanárként néhány fővárosi gimnáziumban spanyol nyelvet, az Eötvös Lóránd Tudományegyetemen spanyol és portugál nyelvet tanított.

Brazíliában részletes és beható szociográfiai gyűjtőmunkát végzett a brazíliai magyarság kivándorlására, letelepedésére, asszimilációjára, szociális és kulturális viszonyára vonatkozólag. Erről itthon A brazíliai magyarok között címen terjedelmes dokumentumkötetet állított össze. Számos portugál nyelvű irodalmi alkotást, főleg brazíliai írók műveit fordította magyarra.

Kordás Ferenc Brazíliából hazatérése után házasságot kötött Fülöp Júlia balmazújvárosi polgári iskolai tanárnővel. A háború magyarországi harcainak vérzivataros időszakában házasságuk felbomlott. Ódaadó, hűséges, igazi házastársat

keresett. Élettársi kapcsolatai voltak, de mindig csalódnia kellett. 1979-ben a fővárosból Balmazújvárosba élő nővéréhez költözött. A bánlaki iskolában gyakran meglátogatta barátját, Kalmár Zoltán igazgatót. Hosszantartó beszélgetésük során leginkább a józan, bölcs életfelfogásról, a lelki jelenségekről és nem utolsósorban a költészet érzelmi és képzeleti gazdaságáról fejtették ki gondolataikat. Nagyon megrendítette Kalmár Zoltán halálhíre. A temetése napján verssel búcsúzott a kiváló pedagógustól.

„Még az iskolád is utánad kiált,
földig roskadva a nagy gyász miatt,
hogy nem is vártad a kegyetlen halált,
s már nem láthatod az új falakat.
Munkatársaid itt állnak zokogva.
Téged keres sok ezer tekintet,
összeborulva, egymás kezét fogva:
Zoli bácsi, miért hagytál el minket?”

Az 1980-as évek végén Hajdúböszörményben telepedett le. A hajdúvárosban halt meg 1993-ban. Életútja, életműve tiszteletet parancsoló, ragaszkodása a szülőföldhöz példamutató.

Forrás:

Dr. Varga Antal: Balmazújvárosi neves emberek /kézirat a balmazújvárosi Semsey Andor Múzeumban./

Balmazújváros városi lap 1994. januári számában megjelent nekrológ.

Balmazújvárosi ki kicsoda /Balmazújváros, 2005/

Egy emberibb életért /Balmazújváros, 1988./ 248-249. oldal

Király István

Kovács Mátyás (Endrőd, 1902. márc. 23. – Budapest, 1990. március 12.): elemi isk. igazgató, földrajz-biológia szakos tanár.

Apja: Kovács János, aki lovaira is büszke vagyonos gazdálkodó; kilenc gyermeke volt. Mátyás a legkisebb; aki korán elvesztette édesanyját, Iványi Máriát.

Kovács Mátyás felesége: Uhrin Anna hasonló tehetős paraszti családból való. Szintén a legkisebb, nyolcadik gyermeke Sóczó Ilonának. Második felesége 1970-től - két év özvegység után - Farkas Szidónia. Őt is eltemette.

Hamar elkerült hazulról: kvártélyon lakó kisközművezető Békéscsabán. Tanítóképzős bentlakásos évek következtek a többnemzetiségű, de nyugalmas Temesváron. Az I. világháború végén a szerbek vonultak be először a városba. Az utolsó, negyedik tanévet így már Kiskunfélegyházán végezte, az Állami Tanítóképzőben. (Barátai itt Aczél László, Csoma Gyula.)

„Innen javítóintézetbe kerültem” szokta tréfásan mondani, Gyulára, a Szeretetházba ún. családfőnek: rossz szülők javítható gyerekei közé az 1921/22. tanévben.

Hazavágyott, így 1922 szept.-től már Endrődön tanított, nyugdíjazásáig. (Kivéve katonai és hadifogoly idejét.)

Kezdetben külterületi iskolákban, majd a faluban tevékenykedett. Munkájában pontos, megbízható, iskolaszéki jegyző, jól érvel szóban és írásban. A községi képviselő-testület tagja volt. Saját könyvtárát rendszeresen gyarapítja, olvas-tanul, tanfolyamokat végez.

1937-ben igazgatónak nevezik ki az endrődi belterületi és Öregszőlői iskolákhoz.

A község népessége 1930-ban már 14 ezer lélek, 95%-a katolikus. Az elemi iskolák egy-egy kivétellel mind egyháziak, itt több külterületi épült Klebelsberg minisztersége alatt.

Az iskolaszék elnöke a mindenkori plébános: 1923-tól '44-ig Csernus Mihály.

Később kitágult az igazgató hatásköre, mert egy 1944-es levélben kéri, hogy a tanítás ill. osz-

tályvezetés alól mentsék fel. Indoklás: a népis-kola 30 tanerős, belterületen 5 iskolai épület 13 tanerővel, külterületen 12 épület 17 tanerővel, az utóbbiak rendkívül szétszórta. Éppen ezért iskolát látogatni községi lovas kocsival vagy kerékpárral ment.

1948-ban, az iskolák államosításakor leköszön tisztségéről, mivel így tartja illőnek. A tanfelügyelőség lemondását tudomásul vette.

Községünkben 1926-tól polgári iskola is működött, így könnyű volt átállni a 8 osztályos általánosra. Kovács Mátyás szaktanítói tanfolyam után levelezve elvégezte Szegeden a Pedagógiai Főiskola 4 éves földrajz-biológia szakát.

1967 nyárelőn a megyei Népujság fényképes rövid cikkben tudatta, hogy Matyi bácsi - 46 tanév után - megkezdte nagy szabadságát: nyugállományba vonult. Amit zavartalanul csak egyetlen évig élvezhetett, mert a felesége hirtelen meghalt.

1970 óta Budapesten élt, '83-tól gyerekeinél felváltva. Még megérte iskolavárosa, Temesvár forradalmi napjait. Életének 88. évében hunyt el. A budapesti belvárosi templomban Kiss László búcsúztatta, aki a debreceni Svetits Leánygimnázium egykori igazgatója volt. Hamvait szülőfalujában temették el. Kollégái nevében Márton Gábor emlékezett.

Kezdőként tanyasi iskolákban betűtetést is tanított, később inkább 3-4. osztályt vagy nagyobbakat. Élvezte az ének tanítását. Ez érthető, hiszen zeneszerető nagy rokonsága volt. Lakodalmakban zongorázott és hegedült, passzióban övé volt az evangélista szőlő.

Kedvence a számtan volt. A sőtlan tankönyvi példák helyett füzetnyi, gyakorlati *életből* vett feladatot állított össze mértékegységekre. (Tanárrá lett fia szakdolgozati témaként adta halgatói kezébe ezt a régi füzetet a főiskolán. Apja szemlélete visszaköszön előadásaiban, tankönyveiben.) Ötletesen tanította a becslést, a mértant.

Később a felső tagozatban és a dolgozók iskolájában is tanított, szerették logikus magyarázatát. Elismerte ezt a híres ENCI (cipőgyár) vezetője: Sárhegyi Bandi bá' is.

Környezetében sok az értelmes, tanult, politizáló ember; egyetemet végzett három sógora. Ő is képezte magát. Könyvtárában lexikonok, klasszikusok, Szépmíves Céh kötetek mellett Prohászka O., Cholnoky J. stb. könyvei sora-

koztak. Végig olvasta az idegen szavak szótárát: pöttyöt tett, ha tudta, vonalat ha fontosak tartotta.

Rajzkurzust végzett Debrecenben 1925-ben, tanonciskolai oktatásra szólót. Majd kinevezik megyei tanulmányi felügyelőnek, „szabad beszélgetés”-ből. Ez tantárgy volt a kicsiknek. A levél kelte: 480/'48. Püspöki Főhatóság, Db.

Nagyon neki való volt a szegedi főiskola, alaposan felkészült a vizsgákra; legtöbbet Aldobolyi Nagy Miklós prof. konzultációit mesélte.

Szakként a biológiában kiemelten tárgyalta a haszonállatokat és növényeket a falusi gyerekeknek, akikből sokan agrárszakemberek lettek. Hozzáértését otthonról hozta. Egyik bátyja pl. községgazda, aki rétművelésért kapott országos díjat. Apám meg többszörösen körbeültette nyárfával a futballpályát diákjaival. A Körösön túl veteményes- és gyümölcsöskertje volt. Értett az állattenyésztéshez, tehenei, hízői a gazdák körében elismerést váltottak ki, csakúgy mint a min-tagazdasága.

Legtöbb tanítványa a földrajzórát emlegeti. Sokat rajzolt a táblára; gondos füzetet várt el sablonnal készült szép térképekkel. Vallotta, hogy hegy-vízrajzi térképről természetföldrajzi okoskodással egy ország éghajlatát szinte el lehet mondani. Jobbaknak meg úgy kellett hirtelen rábökni a kérdéselt városra stb., hogy háttal álltak a falitérképnek. A földrajzórákra ma is szívesen emlékezik dr. Tímár Eszter, aki az MTA Földrajztudományi Kutatóintézetébe került, földrajzi füzeit ma is őrzi.

Emlékezetem szerint először 1951/52-ben rendeztek tanulmányi versenyeket a járásokban számtan, magyar, történelem tantárgyakból, ezeknek én is résztvevője voltam. E versenyekről sok jófejű endrődi növendékei a legtöbb díjat hozták el.

Az '50-es/'60-as évek fordulóján az orosházi mezőgazdasági szakközépiskola kihelyezett osztályt nyitott községünkben. Sok, már vezető embernek jól jött ez, mert érettségít adott. A közismereti tárgyakat tanítsák a helybeli kollégák, a többihez (pl. gazdasági földrajz, talajtan) odautazunk – mondták az orosháziak. Sokszor azonban nem tudott jönni a szakember, ekkor Matyi bácsi ugrott be. És ő bújt a könyveket, hogy helytálljon. Bízatták a szakiskolából, hogy iratkozzon be az egyetemre, és átveszik státusba.

A szakmai részt lezárandó, álljon itt Borbély Sándor igazgató jellemzése, aki 1950-75-ig volt Endrődön. Kivonatossan néhány mondat: „Családi körének gondos ellátására törekszik. A tanterületben a legjobb óravázlatokat készíti. A szemléltető oktatásban élen jár. Bármilyen munkával bízzuk meg, azt határidőre pontosan elkészíti. A tankönyvellátást bonyolítja, soha zavar nem volt. Osztályfőnök, mindenről pontos feljegyzést készít. Rendezvényeknél elszámolása gondos. Körültekintő, figyelmes. Népművelő előadásokat tart, többször úgy, hogy néhány órával előtte kérték fel. Munkáját ossza meg, mert ilyen ütemmel tönkre teszi szervezetét. Endrőd, 1953. jún. B. S. igazgató”

Ehhez képest szerény pénzbeli jutalmazást kapott, amit szomszédos országokba történt körutazás egészített ki.

Az arany, gyémánt, vas díszoklevelet, amelyeket a Budai Tanítóképző Intézet állított ki, már budapesti lakosként vehetett át, az V. kerületben.

Kovács Mátyás erősen kötődött a községhez, a rokonsághoz. Hívták volna pl. Zilahra igazgatónak, de ő maradt Endrődön.

Rokonságában sok híres ember volt, pl. Kovács Pál bíró, neki köszönhető a híd építése 1914-

ben. Öccse (apám apja) csak albíróságot vállalt, de megyegyűléseken hivatalos volt.

Kovács Mátyás is magas, erős hangú, jó fellépésű ember, aki az emberek ügyes-bajos dolgait segít intézni, még a fővárosban is. Az emlékezők mindig az egyenes derekát emlegetik, talán átvittén is értve. Nem bratyizott, tekintélye volt. Így 1948. márc. 15-re egyértelműen őt javasolták a pártok szónoknak a piactérre. Mindenben alapos: tanulásban, tanításban, a gyakorlati életben is. Ha valamelyik fiát elküldte messzi határ részbe, akkor részletes térkép-vázlatot nyomott a kezébe.

Régi vágású tanító volt, a hanyag fiúk fejére néha odakoppantott egy barackot. Ezt soha fel nem róják azóta sem. Tatay Sándor, az író mondja: ez nem verés, hanem figyelmeztetés és egyben a vétség megbocsátása. Amíg egy jó tanuló folyékonyan felelt, ő a hátsó padban bekapott néhány falat szalonnát, kenyeret. Nem tudhatták, hogy hadifogság miatt gyomorszűkülete volt.

Szerette a szorgalmas szántóvetőt, de igen jó kapcsolatban volt az iparossággal is. Megemelte kalapját a tehetséges cigány-muzsikuskok előtt. Ostorozta (ez szava járása volt) a tohonyákat, ostobákat, az úri huncutokat. Bár nagyapja Damjanich-huszár volt, jómaga fiatalon nem volt katoná, a levele-oktatásban részt vett. Rövid katonai kiképzést kapott 1941-ben, szolgálatra csak 1944. okt. 1-én hívták be. Főleg csak hátráltak, mentették a kincstári raktárt. Graz mellett kerítették be őket. Az orosz fogságból 1946. szept. 9-én szerencsésen hazatért, bár csupán fele testsúllyal.

Példásan vezette 30-40 holdas gazdaságát, de az ötvenes évek elején a birtokáért sok zaklatás érte.

1956 októberében mégis a megfontoltak közé tartozott: Ne legyen önbíráskodás. Barátai, akik katonai rangjuk vagy jogi végzettségük okán tisztséget kaptak, szintén így vélekedtek. Fájlat, hogy minden gyerekének így vagy úgy kerestbe tettek a továbbtanulásban.

Fiatal korában vadászott. Legszívesebben otthon valamelyik paraszt unokatestvérével, de hívták őket Merán grófkéhoz is körvadászatra a ladányi határba. Jól sakkozott.

Tanította Szabolcska Mihály, Móczár Miklós. Pedagógiáról beszélgetett Apor Vilmosmal Gyulán. Tárgyalt Kner Izidorral a nyomdájában.

Sokat tudott az endrődi '35-ös sortűzről. A nagyformátumú Csernus jobb keze volt. Néhány másféle ember viszont keserítette sorsát, mert „osztályidegen”. Szűk esztendőben nyári pihe-nőre sem igen futotta neki. Nevelőként itt-ott a megyében 5 hét hagymaszedés, 6 hét rizsgyom-lálás volt a kikapcsolódása. Mottóul mondta a családjában: Fiam, amit a kenyérért meg kell tenni..., *de a kalácsért nem muszáj!*

Mi maradt utána? Spirális füzetekben kézírása: olvasónapló, családtörténet stb. Tanítói-tanári munkája pedig diákjainak tudásában, emberségében.

Megházasodott 25 évesen. Három gyermeke meghalt kiskorában, négy ma is él. Mindegyik közel a pedagógiához: *Anna* óvónő, *Béla Attila* vasesztergályos, majd főmérnök, *Zoltán* főiskolai docens, *László* etnofotográfus.

Köszönet a Békés Megyei Levéltárnak, a gyoma-endrődi Rózsahegyi Kálmán Ált. Iskolának, a Plébániahivatalnak, az Endrődiek Baráti Körének, emlékezőknek

Források, hivatkozások, ajánlások:

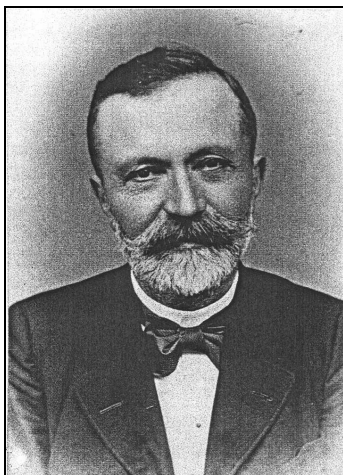
- 1.) Hunya Sándor: Endrőd története, doktori értekezés, Szeged, 1934.
- 2.) Kovács Béla: Endrőd gazd. és társ. élete 1848-ig, doktori értekezés, Szeged, 1981.
- 3.) Városunk Gyomaendrőd, havi folyóirat, főszerk.: Császárné Gyuricza Éva
- 4.) Gyomaendrőd Ki-kicsoda? 2004.
- 5.) Endrődi füzetek 1-7. kötet, Honismereti Egy., szerk.: dr. Szilágyi F.-né Németh Eszter
- 6.) Féja Géza: Viharsarok
- 7.) Tímár Máté idevágó könyvei
- 8.) Kissné Kovács Adrienne: Mi marad?, 2006.
- 9.) Családi hírlevél, szerk: Ugrin András
- 10.) Szabó Éva: Alma és fája, rádióriport, adásban '90. jan. 4-én
- 11.) Levéltári és iskolai iratok másolata
- 12.) Családban őrzött oklevelek, írások, fotók, levelek stb.; K. M. kéziratai

Kovács Zoltán

Kozma Sándor (Hajdúszoboszló, 1840. november 3. – Hajdúböszörmény, 1922. március 2.): tanító, gimnáziumi igazgató.

Középiskoláit Debrecenben végezte, nagyon jól tanult, a családi irattárban megmaradt bizonyítványok tanúsítják, hogy mindig kitűnő volt, ha a későbbi szakkifejezést használjuk tanulmányi előmenetelére.

Rövid hajdúszoboszlói tanítóskodás után 1865-től 1900-as nyugdíjazásáig a hajdúböszörményi gimnázium igazgatója. Felesége Győrössy Róza. Gyerekei, unokái jelentős szerepet játszottak a város kulturális életében. Ady Endre böszörményi látogatása is a Kozma-család meghívására történt.

Első látásra szokatlannak tűnik, hogy egy 25 éves fiatalembert azonnal gimnáziumi igazgatóvá választ a presbitérium. A magyarázatot a város iskolatörténete adja. Böszörményben a jelenleg ismert adatok szerint 1621 óta létezett középiskola mint a Debreceni Református Kollégium partikulája. Azonban a partikuláris rendszer a szabadságharc után túlhaladottá vált, s az osztrák tanügyi kormányzat megkövetelte, hogy új rendszerű gimnáziumok, illetve polgári iskolák jöjjenek létre.

Hajdúböszörmény városi vezetősége – elsősorban Sillye Gábor, a Hajdúkerület utolsó főkapitánya kezdeményezésére – létrehozta a gimnáziumi szervezetet és megépíttette a főtéren az iskola mai napig is ott álló épületét, amelyet az évtizedek folyamán természetesen bővítettek.

Kozma tehát iskolaalapító volt, s hősies munkát folytatott a hatosztályos gimnázium kialakításáért. (Csak 1902-től indult a VII. osztály, 1904-ben volt az első érettségi.)

Kozma Sándor és tanártársa, Magi János 18 éven át két-két osztályt tanított minden tárgyból, később nyílt lehetősége arra, hogy latint, görögöt s az önként vállalkozóknak franciát oktasson.

Eleinte három tanári állást szerveztek az illetékesek, s csak 1883-ban alakult meg a hat tan-

erős testület, a nevelői létszám persze az idők folyamán nőtt.

Az igazgató nemcsak az oktatásban vállalt egy mai pedagógus számára elviselhetetlennek tűnő terheket, emellett munkássága állandó harcban telt el.

A város közönségével nehéz volt elfogadtatni a gimnázium létét, sokan nem látták be a korszerű oktatás szükségességét. Szívszorító olvasni 1893/94-es beszámolójának sorait.

„Városunk lakossága túlnyomó részben földművesekből áll. Ezért azt mondják azok, a kik más képen gondolkoznak mint én: elég a mi népünknek a népiskola is..(pedig).. nem csak értelmes földművesekre van szükségünk. Szükségünk van tanult emberekre is, a kik városunk ügyét vezessék... Hiszen a magunk fiai közül alig tudjuk kiállítani rendezett tanácsu városunk hivatalnoki karát. Innen-onnan faluvá lesz városunk...”/A Hajdu-Böszörményi hat osztályu Ev. Reform. Gymnasium Értesítője az 1893-94-iki tanévről 12-13. oldal/

A városi közönség egy részének érdektelensége megmutatkozott abban is, hogy az akkori országos átlaghoz viszonyítva alacsonyak voltak a tanári fizetések. Ebből is adódott az, hogy 1883 és 1900 között 32 olyan tanár működött az iskolában, akik közül csak néhányan maradtak hosszabb ideig az intézményben.

Sok gondot okozott, hogy a szülők és a tantestület között nem volt jó kapcsolat.

„Mit tesznek a szülék?... Vagy agyon hallgatják jóakarató figyelmeztetésünket, vagy a mikor a várakozásuknak meg nem felelő időszaki értesítőt vagy bizonyítványt látják, olvassák, dühös haragra lobbannak ellenünk és a kárhoztatás köveit szórják reánk.” /A Hajdu-Böszörményi hat osztályu Ev. Reform. Gymnasium Értesítője az 1896-97-iki tanévről – 8. oldal/

A jelentés további részéből kitűnik, hogy nem a tanulók magatartásával, hanem a munkafegyelmével volt a baj. Az édesapák, édesanyák nem ösztökölték a növendékeket több tanulásra, mert nem voltak tisztában azokkal az életmódbeli, életviteli követelményekkel, amelyeknek az értelmiségi létre való felkészülés közben meg kell felelni egy diáknak. Kozma és tanártársai tudatformálást is végeztek, hangsúlyozva a műveltség, a tudás értékét.

Szívós munkájuknak eredménye volt, hogy a böszörményi 1896-os millenniumi ünnepségen a gimnázium énekkara, tanulói, tanárai kimagaslóan szerepeltek, és egy jól szervezett, jól működő közösség benyomását keltették.

Ennek a szívós munkának volt eredménye, hogy 1900-ban, nyugdíjazásakor megfelelően szervezett, szilárd tantestület búcsúztatta az igazgatót. Megszűnt az elvándorlás, az akkori tanárok többsége az intézményből ment később nyugdíjba. Több alapítvány működött a szegény tanulók megsegítésére, jelentősen gyarapodott a tanári és az ifjúsági könyvtár állománya, s megindult az iskola főgimnáziummá szervezése.

Arcképvázlat-sorozatunk szerzői általában olyanokról írnak, akiket személyesen ismertek, s ezért könnyebben tudják megmutatni a szócikk szereplőjének személyiségét.

Nehezebb a dolguk azoknak, akik már régen meghalt pedagógusokról emlékeznek meg, csak a tényekre támaszkodhatnak, bár ennek is megvan az a haszna, hogy írásuk mentesül az érthető elfogultságtól.

Kozma Sándorról is inkább a tényeket ismerjük, azt azonban az idői távlatból is tudjuk, hogy kartársai szerették és tisztelték. Ez látszik abból a kis füzeteszerű összeállításból is, amelyet kollegái igazgatóságának 25. évfordulójára készítettek. Minden kartársa átadta fényképét és néhány szavas köszöntését az ünnepeltnek. Ezek közül későbbi vejének, Ady egyik zilahi tanárának, Székely Tőhötömnek szavait idézzük.

„Ön, ki a 25 évi tanárkodás nehézségeit férfias erővel leküzdötte, sőt előttem gyöngé kezdő előtt példányul szolgál: legyen boldog a multban szerzett érdemeiért; nemesen érző szíve a képen nem a porladozót, hanem a minden szépet, jót hiven érző kartársat tekintse.”

Forrás: családi emlékezések, megőrzött iratok; a hajdúböszörményi gimnázium évkönyvei; Kozma Sándor XXV. éves tanárságának emlékére.

Csiha László és Dr. Daróczi András

Kun Sándor dr. (Szekszárd, 1900. március 5. – Debrecen, 1947. december 24.): magyar-latin-görög szakos tanár, gimnáziumi igazgató. Hatvan év után minden értéket csokorba szedni nehéz, csak az emlékek alapján, és természet-

sen az édesapára való visszaemlékezés csak szubjektív lehet, de ugyanakkor valóságos és igaz.

Édesapám nagyon fiatalon, már nyolcéves korában elvesztette apját, de édesanyja második házasságából olyan mostohaapát adott neki a sors, aki Sándort édes gyermekeként nevelte. Felismerte szorgalmát, jótanulót voltát, Mindenkől édesapaként gondoskodott. Például hegedűt vett neki, és taníttatta hegedülni, amit aztán később hasznosítani lehetett. „Fiatal tanárként ugyanis a Debreceni MÁV Filharmonikus Zenekarban elsőhegedűsként játszott, és így hazai és külföldi koncerteken szerepelt.

Érettségi után a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészettani Karára jelentkezett matematika-fizika szakra, de itt már betelt a létszám. Jeles érettségije révén felajánlották neki a magyar-latin-görög szakot, és ő ezt elfogadta. Felvételt nyert az Eötvös Kollégiumba, amely akkor a szellemi színvonal egyik csúcslétesítménye volt. Egyetemi tanulmányait is végig jeles eredménnyel végezte, ezért esélyes lett a *Király-gyűrűs* doktori cím elnyerésére. Mivel ebben az időben Magyarországnak királya már nem volt, viszont kormányzója még nem, így aztán elmaradt a nagyszerű kitüntetés számára.

Az Eötvös Kollégium a tanárképzés fellegvára volt. A szakmai oktatást olyan tanároktól, professzoroktól, nevelőktől kapták a bentlakó hallgatók, akik szemináriumokat, különórákat biztosítottak az egyetemi előadásokon túlmenően. Az oktató tanárok közvetlensége, magas szakmai tudása, műveltsége igazi tanár-diák közösségeket hozott létre. A szabad, egyéni gondol-

kodásra neveltek, de ez nem okozott soha tiszteletlen magatartást.

A diákság között életre szóló barátságok alakultak ki, amelyek később, már tanárkorukban is éltek, kitartottak. Az Eötvös Kollégiumban nevelődött tanárok, tanárjelöltek sok iskolában lettek példaképei a korabeli diákságnak.

Az egyetem elvégzése után Kun Sándor a Pápai Református Gimnázium tanára lett, magyar-latin szakos tanári állásban. 1925-ben lett a Debreceni Református Kollégiuma Gimnáziuma magyar-latin-görög szakos rendes tanára. A latin nyelvhez fűződő rendkívüli érdeklődését mutatja, hogy latin olvasókönyvet szerkesztett a gimnáziumok 1-8. osztályai részére Törös Lászlóval, a Nagykőrösi Református Gimnázium tanárával közösen. Önállóan állította össze az akkori középiskolák és az egyetemek latin szakos hallgatói részére a Latin nyelvtan tankönyvet. Az Országos Református Tanár egyesület főjegyzője, az Országos Középiskolai Tanár egyesület válsztmányi tagja, a Református kollégium Tanárképzőintézetének előadó tanára latin irodalomból. Sok éven át szerkesztette a Protestáns Tanügyi Szemle c. szakfolyóiratot. Latin-görög klasszika-filológiai ismeretei, oktatási és nevelői erényei miatt igen hamar nagy elismerést szerzett, elsősorban idősebb tanártársai körében. Ennek elismerése lett, hogy amikor a gimnázium korábbi igazgatója, vitéz dr. Bessenyei Lajos 1935-ben tankerületi főigazgató lett, utódként az igazgatói székbe a református egyház vezetősége dr. Kun Sándort nevezte ki. A Református Gimnázium élére tehát nagyon fiatalon, mindössze harmincöt éves korában került. Ez a nyolcszáz fős diáksággal, harminckét tanárral működő gimnázium élén nem lehetett könnyű feladat az akkori társadalmi helyzetben. (A vezetés súlyos gondjait saját életemben tapasztaltam, amikor harminc éven keresztül osztályvezető főorvos voltam, s ebből tizenhét évet kórházigazgató-helyettesként éltem át. Szervező készségben, emberi kapcsolatok alakításában sokat tanultam édesapámtól)

Szigorú tanár és igazgató volt, egyben megértő apa és jó emberismerő. Hívó református volt, de sohasem bigott vallásos, magatartását a református egyház hitéletétől kapott értékek határozták meg.

A II. világháború végén, 1944-ben Debre-

cenben tankerületi főigazgató lett, ebben a szerepben érte a háború sodrása. A háborúval járó izgalmak, megpróbáltatások felörölték erejét és ennek következtében nagyon fiatalon, negyvenhét éves korában, 1947. karácsonyán szívinfarktus vetett véget nagyszerű életpályájának. Pályájának méltatásaként szükséges ismertetni azt a közeget, amelyben sikeres életét leélte. Ez a Debreceni Református Gimnázium volt. Az ősi kollégium vastag falai, a tágas udvarok, az oratórium meghittsége, a diákszállások, a coetusok sok kellemes emléket idéznek. Mi azonban hatodikos korunkig a Református Gimnázium Péterfia utcai nagyszerű épületében éltünk, nevelődtünk. Így hát ennek a csodálatos épületnek tantermeire, szertáira, tornatermeire, udvarára emlékszünk elsősorban meleg szeretettel, bár utolsó éveinket a háború kényszere miatt az öreg Kollégiumban töltöttük. És a nagyszerű környezetben az oktatás az igazgató vezetésével a Kollégium ősi jelmondata szerint történt: *Orando et laborando*, azaz Imádkozással és dolgozással!

Vallásos nevelést kaptunk természetesen, órák előtti imával, biblia-órákkal, krisztusi példák felidézésével. Ez adta meg a tevékenységek értelmét. A vallásos neveléshez tartozott a vasárnapi istentiszteleteken való közös részvétel. A Kollégium oratóriumától kezdve Debrecen szinte valamennyi református templomát megismertük. Elsős, azaz "fika" korunkban még megilletődve, talán sokszor még keveset is értve a prédikációkból, voltunk részesei az egyházi közösségnek. Leginkább a zsoltárok és dicsérek éneklését szerettük, mert akkor éreztük igazán a közös szereplés szépségét. Ahogy növekedtünk, egyre felszabadultabban énekeltük Szigethy tanár úr énekóráin tanult református énekeinket. A negyedik korunkban bekövetkezett konfirmáció már mélyebb érzéseket váltott ki, hiszen ettől kezdve részesülhettünk az Úrvacsora misztériumában. Hogy hányan lettek a diákok közül igazán hívők, mindenkinek magánügye.

Kun Sándor igazgató, egy-egy tanártárs kíséretében minden tanév kezdete előtt felkereste az egyházkerülethez tartozó elemi iskolákat, és az azokban tanító tanítókkal, lelkészekkel közösen választották ki az arra érdemes jótanuló, szegénysorsú diákokat, hogy aztán felvegyék őket a gimnázium első osztályába. Ezt a

kiválasztást elsősorban a Hajdú-Bihar-Szabolcs-Szatmár megyei vidéki iskolákban végezték, fontos volt a Tiszántúl népének felkarolása, nevelése. A vidéki gyerekek aztán kollégisták lettek, ahol felsős diákok irányítása mellett, felügyelő tanárok ellenőrzésével éltek a kollégista kisdíák nem könnyű életét, de lettek közösséget tisztelő, kötelességtudó, becsületes felnőttek.

Felidézzük, hogyan folyt a tanítás, a gimnázium élete dr. Kun Sándor igazgatása alatt. A harminckét tagú tanári testületből akkoriban tízen az egyetemen is tanítottak, szemináriumokat vezettek, ez is biztosítéka volt a gimnáziumi oktatás szellemi színvonalának.

Diákjaink a harmincas években az országos tanulmányi versenyeken sorozatosan hozták az első és második helyeket. Iskolánkban elsősorban tanáraink lelkes szervező- és gyűjtőmunkája következtében több olyan, az oktatás céljait szolgáló szemléltető szertárat hoztak létre, ami akkor más intézményeknél még ismeretlen volt. Többek között volt természetrajzi gyűjtemény, ásványtani gyűjtemény, fizikai szertár, ahol még csillagvizsgáló távcső is volt. A szertárakat felügyelő tanárok vigyázták és sokszor gyűjtötték a szertárak anyagát, hogy az minél teljesebb tájékoztatást adjon a diákok szemléltető oktatásához.

Az osztálykirándulások főként a környékbeli erdők területére: Nagyerdő, Csere-erdő, Gutierdő, Hortobágy mind tágították az ismereteket. Volt minden évben Madarak és Fák Napja ünnep is. A testnevelés említése külön fejezetet érdemel. A kezdetben is pompás, nagy tornacsarnok mellé Kun Sándor igazgatása alatt egy második tornacsarnok is épült. Sok volt a tehetséges és országosan is sikeres tornász, vívó, futó, de a tehetségteleneknek is hozni kellett az átlagot, mert Váry tanár úr nem ismert puhaságot, lazaságot. Az iskola négyoszloptos udvarán évente megrendezett tornavizsgák a város prominens eseményei voltak, nemcsak a diákok és szüleik örömét szolgálták. Az országos KISOK bajnokságokon minden évben kitett magáért a „Refi”, de nemes vetélkedés volt a városon belül a többi középiskola diákjaival is, mindig a sportszerűség tiszteletével.

A korszak talán legjótékonyabb vívmánya volt a Református Gimnáziumban, és tudomásunk szerint csak ott a Szegény Tanulók Könyvtára.

Ez nemcsak a szegény tanulók könyvtára volt, hanem az egész iskola összes tankönyve volt a könyvkészlet, amit minden diák a szeptemberi évkezdet előtt megkapott a központi könyvtárból. A könyvek egyforma kemény kötésben, tisztán, rendezetten álltak mindenki rendelkezésére, amiket aztán az év végeztével hiánytalanul és rendben vissza kellett szolgáltatni a következő nemzedék részére. A tankönyvek a nyár folyamán felújításra kerültek, ha új tankönyv jelent meg, azt a könyvtár beszerezte. Ebben az iskolában soha senkinek tankönyvhiánya nem volt. Atlaszok, szótárak, táblázatok is rendelkezésre álltak.

Milyen másképp volt ez, mint a mai tankönyvmizéria, az újabbnál újabb kiadványok és a szülők számára a horribilis kiadások. A diákoknak tehát tanulmányi segédeszközök szempontjából egyenlő esélyei voltak, csak az egymás közötti nemes versengés döntötte el az eredményességet. Természetesen tanáraink különböző pedagógiai erényekkel rendelkeztek nálunk is, ki szigorúbb, ki meg engedékenyebb volt, de tiszteltük valamennyit. Tiszteltük az iskola rendjét, fegyelmét, szellemi tisztaságát. Iskolánkban a nyolc év alatt sem csúnya beszéd, sem káromkodás, sem obszcén kifejezés soha nem hangzott el.

És itt kell megemlékezni a cserkészmozgalomról. A Református Gimnáziumnak országosan is híres cserkészcsapata volt, a 172. számú Erő cserkészcsapat. A cserkész, a mozgalom szellemiségének megfelelően, önként, saját akaratából vállalta az egyéni- és csapatfeladatokat az "emberebb ember, magyarabb magyar" célkitűzés teljesítésére.

A cserkészfeladatok sokszor próbára tették fizikumunkat is, de minden megmozdulásban benne volt a közösség szelleme, egymás segítése.

A táborozások, a járőr-, az akadály-versenyek emlékei mellett nagyon sok hasznos tudnivalót, ismeretet szereztünk. Kiképzőtábo-rokban vettünk részt, ahol forgószínpadszerű oktatásban sajátítottuk el az elméleti és gyakorlati ismereteket: megtanultunk térképet olvasni, morézni, elsősegélyt nyújtani, főzni. A cserkészkörnyezet is iskolánk hírnevét erősítette. A mozgalom keretén belül talán a városi Piarista Gimnázium cserkészcsapata volt a legnemesebb versenytárs. Velük nagyon jó személyes barátságok alakultak ki. Szerettük és tiszteltük egymást, soha vallási vita nem volt közöttünk. Vallási nevelésünk olyan volt, hogy a vallás-különbség a cserkészeten belül soha szóba sem került.

Így élt, dolgozott és tanult a Református Gimnázium diáksága dr. Kun Sándor igazgatása alatt. Nyugodtan mondhatjuk, hogy a Református Gimnázium országos hírnevét köszönheti a Kollégium ősi nevelési hagyományainak és annak a tanári karnak, amely az Orando et laborando jelmondathoz híven, magas fokon helytállt ifjúságunk nevelésében, hitéletében. Ezért igazgatónkra és tanárainkra mélységes tisztelettel és szeretettel emlékezünk.

Kun Ákos

L

Lővei Károly (Debrecen, 1938. július 14. – Berettyóújfalu, 2006. július 29.): középiskolai tanár.

„Az emberek a hegyek magasát, az óriási tengerárat, az óceán partjait és a csillagok vonulását csodálják, de önmagukról megfeledkeznek. Inkább az emberi lelket kell csodálni, mert az olyan nagy, hogy semmilyen más nagyság nem állja ki vele az összehasonlítást.” (Petrarca)

Lővei Károly Debrecenben született. Édesapja a MÁV Járműjavító debreceni üzemében asztalosként, édesanyja kezdetben varrónőként, majd a kereskedelemben pénztárosként dolgozott és „mellesleg” a család háztartását vezette, a gyermekeket gondozta. Egy lánytestvére, Lővei

Mária szintén a pedagógus pályát választotta. Hosszú évekig Debrecenben a család az ún. MÁV-kolónián kapott lakásban élt. Itt töltötte gyermekéveit Lővei Károly is. A gyermekéveket a család szűkös anyagi helyzete határozta be. A szerény jövedelmű vasutas családnak nagy áldozatot jelentett a gyerekek taníttatása. Az általános iskola elvégzése után, abban az időben Debrecen városában (a Kossuth gimnázium mellett) a gyakorló gimnázium szerepét is betöltő Állami Fazekas M. Gimnáziumba iratkozott be, majd tanulmányait a debreceni Kossuth L. Tudományegyetem történelem-földrajz szakán folytatta. Az egyetemi éveket lezáró államvizsga után 1962-ben kapott középiskolai tanári oklevelet.

1961-ben a berettyóújfalui Arany János Gimnázium és Szakközépiskola vezetőjének hívására az ötödik tanulmányi, vagyis a gyakorlati évét teljes óraszámmal az újfalui középiskolában töltötte. A tanításával olyannyira meg voltak elégedve a berettyóújfalui középiskola vezetői, tanári testülete, hogy felajánlották számára a végleges állást is, melyet Lővei Károly boldogan elfogadott, és tulajdonképpen nyugdíjba vonulásáig ebben a középiskolában tanított.

Már tanári pályája kezdetén osztályfőnöki megbízatást is kapott. Osztályának tanulóival rendkívül gondosan, körültekintően és felelősségteljesen foglalkozott. Az 1960-as években még kötelező családlátogatások alkalmával ismerte meg tanítványainak életkörülményeit, gondjait, és ezekkel a tapasztalatokkal végezte nevelő munkáját. Munkájában különös erősséggel je-

lent meg a nevelés. Sohasem elégedett meg csak azzal, hogy szakmailag volt teljes a tevékenysége. Mindig szerét ejtette, hogy tanítványait megtanítsa viselkedni, köszönni, beszélgetni, intelligensen közeledni másokhoz. Személyes feladatának tekintette, hogy amelyik diákjának gondja, baja volt, segítsen neki a megoldásban. Különösen a legnehezebb sorsú gyermekeket karolta fel. Megható ma is visszaemlékezni arra, hogy milyen apai szeretettel és szigorral (ha kellett) istápolta, segítette magasabb tanulmányok elvégzéséhez is ezeket a fiatalokat. Igazi emberi kapcsolatokat volt képes kialakítani! Ezek a valamikori diákjai ma is a legmeghittebb tisztelői, barátai.

Szakmai munkájában ma már alig hihetően értelmezhetően következetes és igényes volt. Sokat töprengett egy-egy tanítási óráján, hogy hogyan is szervezze meg. Hosszú éveken keresztül készítette példamutató óravázlatait, melyekből tanított. Ezek a vázlatok nemcsak szakszerűek, tartalmasak, de rendkívül esztétikusak is voltak. Tele voltak rajzokkal, ábrákkal, melyek majd a tanítási órán kerültek fel a táblára. Tanmenet nélkül sohasem tanított, ezeket a terveket minden évben átdolgozta és igyekezett a mindenkori osztályokhoz igazítani. Láthatóan boldog volt a jól sikerült tervek láttán. Nagyon jól érezte magát az osztályban, a tanítványok között, úgy is lehetne mondani, hogy tanítványai között volt igazán elemében. A szilárd szakmai tudás talaján minden tanítványával, akinél megvolt ez az igény, szívesen és eredményesen vitázott, meggyőző érveit, logikáját tanítványai elfogadták. Sokan szigorú tanárként ismerték meg, mert volt benne következetesség a követelményeket illetően. Viszont elismerte a tudást, és a szorgalmukat is honorálta.

Ő volt osztályának az osztályfőnök úr, mert az osztályába járó tanítványoktól megkövetelte, hogy őt így szólítsák. Ez a csekélynek látszó cím lett aztán, ami az osztályait mindig szinte egységbe kovácsolta, mert az iskolában más osztályoknál ez nem volt szokás. Harmonikus emberi kapcsolatok kiépítésére minden általa tanított osztályban képes volt, elmondhatjuk, hogy minden tanítványa tisztelte tudásáért, következetességéért, és nagyon sokan szerették is. Kiemelkedő szakmai tevékenységet a szakkörökben, főleg földrajzból fejtett ki, de a történe-

lem tantárgyból is sok tanítványának segített a minél eredményesebb felvételi szerepléshez.

Rendkívül vonzóak voltak tanítványai számára a földrajzi jellegű tanulmányi kirándulások, melyek már-már az egyetemi terepgyakorlatok szintjét „súrolták”. Sok, egyébként teljesen más irányú pályát választó tanítványa is szívesen emlékezik ezekre a túrákra.

A kezdeti tájékozódó évek után egyre jobban bekapcsolódott a tantestületi munkába is. A földrajz munkaközösségnek lett a vezetője, majd az iskolában működő levelező tagozatot vezette egészen 1975-ig.

Munkatársaival való kapcsolatát a közvetlenség, a mindenkori helyzethez illő jó humor, vidámság jellemezte. Az életkorban hozzá közelebb álló és hasonló életfelfogású kollegák egy szűkebb csoportjával szoros baráti szálak fűzték össze. E barátság összetartó érzelmi, intellektuális szálai élete végéig megmaradtak, gazdagítva mindenki életét.

Kiváló szakmai munkáját az iskola vezetése elismerte. Lővei kolléga véleményében határozott, következetes volt, és álláspontját – amiről meg volt győződve – következetesen megvédte, és ilyenkor persze nem kerülte a vitákat sem. Mindkét tantárgyát magas szinten volt képes tanítani (bár mindig jobban vonzódott a földrajzhoz), ennek eredményeként 1968-tól 1975-ig megyei történelem szakfelügyelőként is dolgozott. Magas szintű szakmai-pedagógiai munkájáért 1986-ban vezető pedagógusi besorolásban részesült, és 1987-ben megkapta a Kiváló Munkáért kitüntetést. Hasznos, értékes társadalmi tevékenységet végzett évtizedeken keresztül a Pedagógus Szakszervezetben is, ezért a munkájáért nyugdíjba menetele után, 1997-ben megkapta az egyik legjelentősebb szakszervezeti elismerést, az Eötvös József Emlékérem arany fokozatát.

Lővei tanár úr igényes volt az élet más területein is. Nagy gondot fordított az öltözködésére. Igényesen, elegánsan és szépen öltözködött. A hivatalos és magán jellegű vagy éppen családi eseményeken, ahogy mondani szokták, választékos volt az öltözkéke. Ezzel a szokásával óhatatlanul is példát adott környezetének, kollegáinak, tanítványainak, akik közül többen is követték őt.

1976-ban házasodott meg, feleségül vette dr. Fábri Éva orvosnőt. A házasságukból egy lány-

gyermek, Mónika született, aki a jogász pályát választotta.

Emberi nagyságát jellemzi Lövei Károlynak, hogy a középiskolában megismert, állami gondozásban lévő, tehetséges tanítványát, Pálóczi Istvánt mintegy fiává fogadva taníttatásával, szellemi és anyagi segítséggel járult hozzá, hogy elvégezze az orvosi egyetemet és István ma már gyakorló orvosként dolgozik.

1996-ban, 35 tanítási év után, megromlott egészségi állapota miatt kényszerült nyugdíjba, de ezután is még sokáig foglalkozott tanulóknak a felvételre való felkészítésével. Szívesen vett részt nyugdíjas tanárként is a régi osztályainak érettségi találkozóján. Minden ilyen összejövetelnek elengedhetetlen résztvevője, szereplője volt, közvetlensége, népszerűsége a volt diákjai körében is töretlenül érvényesült. 2006 júliusának végén a munkában fáradt szíve nem bírta tovább a megterhelést, és az örökké nyugtalan agynak már nem tudott tovább éltető anyagot és energiát szállítani.

Megállt a szív, megállt egy élet, és Lövei Károly nem volt többé.

Így élt, szeretett, segített, örült, néha bánkódott egy tanár, egy jó, egy igaz ember és kiváló barát. Életútja gazdag és szép volt, bár rövidebb lett a kíváncsnál, mégis teljes volt. Teljes volt és szép volt, mert minden energiáját, idejét, szívét másoknak is tudta adni. Munkájának eredményét ne keresse senki gazdagságban, anyagiakban, mert az a lelkekben van. Tanítványainak, szeretett kollégáinak, barátainak a lelkében maradt ő meg. Ott kell tehát keresni Lövei Károlyt, a tanár urat, emlékéit, munkájának gyümölcsét, ahol az ő szeretetei vannak, ahol dolgoznak és továbbviszik az ő szellemét, igényt egyéniségének vonásait.

Ungvári Imre

M

Máté József (Kölcse, 1931. február 23. – Kölcse, 1986. június 26.): tanár, igazgató, szakfelügyelő.

Apja, Máté Miklós gazdálkodó, anyja sz. Harbula Amália háztartásbeli volt, akik három gyermeket neveltek fel: Györgyöt, Józsefet és Miklóst.

Kölcsen kezdte az iskolai tanulmányait, aztán Tiszaújlakon járt polgári iskolába. Mivel gyermekkorától szeretett volna tanító lenni, 1945-ben beiratkozott a debreceni református kollégium tanítóképzőjébe. Ott azonban megszüntették a tanítóképzést, ezért 1949-ben kénytelen volt líceumi érettségi vizsgát tenni. Régi vágya volt a pedagóguspálya. 1949 őszén családi okok miatt nem tudott azonnal tanárképző főiskolán továbbtanulni, ám a nyíregyházi tanítóképzőben

három hónapon át tanult éjjel-nappal, hogy utána tanítói képesítő vizsgát tehesse.

Ennek köszönhetően 1950 őszén megkezdhette a tanítói munkát Körmöröben, egy Szabolcs-Szatmár megyei falucska osztatlan iskolájában. A községnek még ezer lakosa sem volt, de elkezdte a vasút vonal is.

1951. március 26-án kötött házasságot Gáti Anna Éva könyvelővel, de nem sokáig taníthatott, mert 1951 őszén behívták tényleges katonai szolgálatra. Abban az időben jellemző volt, hogy bizalmatlanságból a katonákat rendszerint minél távolabb vitték a szülőföldjüktől. Így került ő is a Tiszántúlról Dunántúlra, Veszprémbe, egy nehézüzér alakulathoz, ahonnan két évi szolgálat után tizedesi rendfokozattal szerelt le.

A leszerelése után Kölcsen kezdett ismét tanítani végre osztott iskolában. Innen hívták meg Mándra iskolaigazgatónak. Mánd szintén a fehérgyarmati járásban volt, szintén osztatlan iskolával, itt sem volt vasútállomás, de a lakosság feleannyi volt, mint Körmöröben. Valószínűleg ezek játszhattak közre abban, hogy négy év múlva Mándról visszatért Körmöröbe immár igazgatónak. Néhány évig Fülesden volt az osztatlan iskola igazgatója. Pedagógus pályájának utolsó állomása Kölcse, ahol kezdetben igazgatóhelyettes volt, 1974-től pedig magyar-történelem szakfelügyelő a fehérgyarmati járásban. Tanári munkájának ösztönzője a gyermekszerepet volt, jellemzője pedig a lelkiismeretesség. Minden feladatát gondosan igyekezett elvégezni. Felkészülten ment a tanórákra, lelkiismerete-

sen készítette el az óraterveit, sok időt fordított a javításokra, az olvasásra, szakfelügyelőként pedig a jegyzőkönyvírásra. A tanórákon részletes vázlatot írt a táblára, a történelem órákon gyakran rajzolt térképet, vázlatrajzot. Maga is sokat olvasott az újonnan megjelent irodalmi alkotásokból, és a tanítványait igyekezett rászoktatni az olvasásra még könyvek ajándékozásával is. Minden percét a gyerekek töltötték ki: a tanítványai, a saját gyermekei, a szomszédoké, a rokonoké, majd az unokái.

Hozzáértően használta fel a tanórákon kívüli foglalkozásokat. Éveken át vezetett honismereti szakkört, szívesen és gyakran vitte tanítványait kirándulásra, amelyeket jellemzett a derű, a humor. Élményt jelentett például a cserépfalvi úttörő táborozás.

Gondosan javította a dolgozatokat, figyelmesen írta a szakmai bírálatokat, a jegyzőkönyveket.

Egyik tanítványa írta a halála után: „Nagyon jó ember és tanár volt. Mi, tanítványai áhítattal hallgattuk tőle a tananyagot, figyeltük mozdulatait, lestük humorát. Ha kétségbeesetten kerestünk valami iskolaszert, biztatott bennünket: Keressed nyugodtan, nem vesztet az el, csak helyet változtatott! A ballagáskor mindannyian sírtunk a meghatottságtól.”

Jó tanár, jó szakfelügyelő, igazgató volt, de megalkuvásra, emberségének, elveinek feladására sohasem volt hajlandó. Haragudni is tudott. Haragudott arra a tanulóra, munkatársra, aki felületesen végezte a dolgát.

Szabad idejében vadászni járt a barátaival. A közéletben is szerepet vállalt, megválasztották a Hazafias Népfront helyi titkárának. Sokkal büszkébb volt azonban arra, hogy sikerült létrehoznia a kölcsei tájházat.

Munkáját megbecsülték, kitüntették a Kiváló Munkáért és az Úttörővezetői Érdeméremmel.

Munkásságát méltató cikk jelent meg a Kelet-Magyarországban és a Kis Újságban.

Magatartásával, munkájával elnyerte a tanítványai szeretetét, munkatársainak baráti megbecsülését és a felettesei elismerését. Gyakran kapott a feletteseitől dicséretet, oklevelet, jutalmat, kitüntetést, de ennél is jobban örült, hogy rengeteg barátot szerzett, akik a halála után sem felejtették el.

Feleségének 1998-ban írta az egyik barátja: „A közeledő József-napon nagy szeretettel gondolok Jóskára. Gondolatban megállok a sírjánál, és fejet hajtok emléke előtt.”

Három gyermeke született: Éva (1954), aki óvodapedagógus lett Fehérgyarmaton, György (1956), aki Nyírtelken működik gépkocsiszerelőként és Tibor (1957), aki Nagykállóban lett telepvezető. A három gyermek hét unokával örvendeztette meg.

Meghalt 1986. június 26-án súlyos betegség következtében.

Németi Gábor

Molnár Elek (Hajdúszoboszló, 1908. – Hajdúszoboszló, 1975.): középiskolai tanár, igazgatóhelyettes.

Ötgyermekes gazdálkodó családban nevelkedett négy lánytestvérével együtt. Ida nővére és ő a pedagógus pályát választotta. Iskoláit szülővárosában és Hajdúböszörményben végezte, majd a debreceni tudományegyetemen történelem-földrajz szakos tanári diplomát szerzett. Az 1930-as évek elején nagyon nehéz volt elhelyezkedni. Végül szülővárosában a polgári iskolában kapott állást, majd 1945-1950-ig az ipariskolában igazgatóhelyettes volt.

A gimnázium Hajdúszoboszlón 1947-es alapítású, melynek különféle szervezési erőfeszítéseiben jelentős szerepet vállalt. 1950-től a gimnáziumban igazgatóhelyettes volt. Pedagógiai

munkáját a megfontoltság, a határozottság, a nyugodtság jellemezte. Kartársai körében ezeken kívül derűs életszemléletével és kedves humorával szerzett népszerűséget. Mi, fiatalabbak ezekért a pozitív tulajdonságaiért tiszteltük. Tantárgyai közül főleg a földrajzot tanította. Szaktárgyi szeretetéből fakadóan sokszor szervezett hangulatos kirándulásokat hazánk leg szebb tájaira, amelyekre diákjai szívesen emlékeztek vissza még az érettségi találkozókra is.

1957-ben feleségül vette Kovács Anna magyar-latin-orosz szakos középiskolai tanárnőt. Gyermeük nem született, idejüket, energiájukat az ifjúság tanítására, nevelésére fordították.

Gyakran tettek turistautakat a környező országokban. Az itt nyert tapasztalatokat, ismereteket a tanítási órákon jól tudták hasznosítani.

Az iskola 1958-ban felvette Högyes Endre nevét. A névadó ünnepségen nagyhatású beszédet mondott városunk szülötte, a világhírű orvostudós életéről és munkásságáról. A földrajz tantárgy megszerettetése érdekében ekkor tett alapítványt a tantárgy tanulásában kiemelkedő eredményt elért diákok tanév végi megjutalmazására.

Nyugdíjas éveiben is tartotta a kapcsolatot az iskolával. Részt vett az ünnepségeken, a tanteszületi vacsorákon, az iskolai kirándulásokon. Utolsó éveiben sokat betegeskedett, 1975-ben hunyt el.

Források: Családi dokumentumok, visszaemlékezések, hivatalos iratok, kartársak visszaemlékezései.

Halász Ferenc

Molnár Elekné Kovács Anna (Debrecen, 1923. jan. 31. - Hajdúszoboszló, 1989. febr. 5.): magyar-latin-francia-orosz szakos középiskolai tanár.

Értelmiségi családban született. Édesapja dr. Kovács Gábor ügyvéd volt. Anna önéletrajzában írja: „Elemi és középiskolai tanulmányaimat szülővárosomban végeztem. Édesapám korai halála miatt édesanyámnak igen sok áldozatot kellett hozni három gyermeke taníttatásáért. Egyik húgom általános iskolai tanár, a másik tanítónő.”

A Debreceni Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán magyar-latin szakos középisko-

lai tanári diplomát szerzett 1946-ban. Ugyan ebben az évben olasz nyelvből alapvizsgázott. 1946 novemberétől a Nyíregyházi Tanítóképzőben helyettes tanárként a magyar nyelvet oktat-ta. Az 1947-48-as tanévben a nyíregyházi Rozgonyi Piroska Népi Kollégiumban dolgozott megbízott igazgatóként. 1948-ban a szolnoki Koltói Anna úti Általános Iskolába helyezték, ahol három évig tanított, és a népi kollégiumban nevelőtanárként is dolgozott. Közben a Szegedi Tanárképző Főiskola levelező tagozatán elvégezte az orosz szakot. 1951-től 1954-ig a szolnoki Varga Katalin Leánygimnáziumban orosz nyelvet oktatott.

1954-től az 1979-es nyugdíjazásáig a hajdúszoboszlói Irinyi János Gimnáziumban (amely később Högyes Endre nevét vette fel) tanított magyar, latin és orosz nyelvet, majd a franciát is, mert a Kossuth Lajos Tudományegyetem levelező tagozatán a francia szakot is megszerezte 1960-ban. Szakmai továbbképzését később is folytatta megyei szervezésben. „1966-ban és 1972-ben Olaszországba a perugiai és a firenzei egyetem nyári tanfolyamaira kaptam ösztöndíjat” - írja önéletrajzában.

Mátyás Antal, a gimnázium igazgatója így értékeli munkáját az 1955-ös minősítésében: „Óráira felkészül. Igen részletes óravázlatokat készít. Óráit pontosan kezdi (...) Az iskolai év folyamán szervezett szavalóversenyek előkészítésében részt vett, s segítséget nyújtott az »irodalmi totó« munkájában is. A takarékosági mozgalom felelőseként lelkiismeretes munkát végzett.”

1957-ben házasságot kötött kartársával, Molnár Elek tanárral. Az 1964-es minősítésében Gál

Géza igazgató is elismeréssel ír munkájáról: „Szakmai tudása és felkészültsége átlagon felüli. Óráira való felkészülésében ezeket fel is használja (...) Tantárgyi szeretetére jellemző, hogy néhány tanulónak ingyen és bérmentve tanítja az olasz és a francia nyelvet. Ez az ambíciója dicsérendő (...) Nevelő munkája a tanórán sokoldalú, s most már rendszeres is. Osztályfőnöki munkáját ambícióval végzi. Ez a munka jó hatást gyakorol tanári felfogására is. Visszahatásként észrevehető a fejlődésében, a tanár-diák kapcsolatában is. Osztályát igyekszik jó közösséggé összekovácsolni, s ebben jó úton halad.”

23 évig tanítottam vele együtt a gimnázium tantestületében. Széles körű műveltségével és sokrétű olvasottságával nem egyszer bámulatba ejtett bennünket. Ezen a téren ma is példaképe lehet minden fiatal kartársunknak és tanítványunknak. Oktató munkájában nagy gondot fordított a szemléltetésre, az irodalomnak és az idegen nyelveknek a képzőművészetekkel való kapcsolatára. (Az 1947-ben alapított iskola könyvtára igen szegényes volt, ezért Ő saját könyveit vitte fel a szemléltetésre. Az is gyakran megtörtént, hogy érdeklődő diákjának kölcsön adta.)

Sokszor részt vett az iskolai kultúrműsorok rendezésében. Ilyen volt például a nagysikerű finnest, amely testvérnépünk folklórját népszerűsítette. Osztályával előadatta Heltai Jenő „Szépek szépe” c. mesejátékát. Máskor segített megrendezni Jankovich Ferenc „Az aranypróbás legény” c. négy felvonásos drámai mesejátékát. Sokoldalú kulturális tevékenységére jellemző volt, hogy részt vett a városi könyvtár munkájában, és a könyvterjesztésbe is bekapcsolódott. Nyugdíjba vonulása után sem szakadt el a gimnázium közösségétől. Eleinte többször vállalt helyettesítő órákat, nagy idegen nyelvi tájékozottsága alapján még angol és német órán is.

Rendszeresen eljött az iskola rendezvényeire. Gyakran megjelent az érettségi találkozókön, amelyeken derűs nyugalmat tükröző nyilatkozataival még mindig volt nevelő hatása egykori növendékeire. A nyugdíjas éveit nehezebbé tette, hogy 1975-ben elvesztette férjét, Elek bácsit. Ennek ellenére megőrizte töretlen munkabírást és önzetlen segíteni akarását iskolájával, rokonaival, ismerőseivel kapcsolatban. Az élet őt nem ajándékozta meg gyermekkel, és talán ezért vállalt mindig áldozatokat testvérei

gyermekének, majd unokáinak nevelésében, anyagi támogatásában.

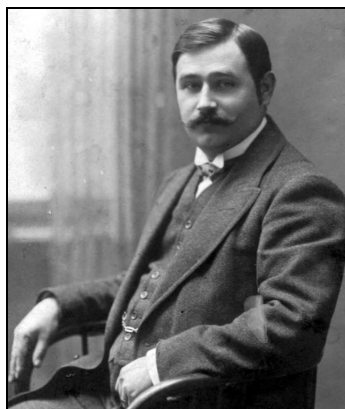
A család, az iskola, a közösség céljait mindig fontosabbnak tartotta, mint a saját érdekeit. Inkább másokkal törődött, a maga egészségével a legkevesebbet. Talán ez volt az oka, hogy utolsó éveiben nem vette komolyan rosszulléteit, és 1989. február 5-én váratlanul elhunyt. Temetésén a tantestület nevében én mondtam a búcsúbeszédet. E szavakkal köszöntem el tőle:

„Sit tibi terra levis!” („Legyen neked könnyű a föld!”)

Források: Önéletrajza, családi visszaemlékezések, iskolai dokumentumok.

Halász Ferenc

Molnár Ferenc (Debrecen, 1887. – Debrecen, 1962): kántortanító.

Tősgyökeres debreceni munkáscsalád egyik fiúgyermekéként tanult boltos mesterséget. A Vígkedvű Mihály utcai szatócsboltban ismerte meg Harsányi Máriát, későbbi feleségét. Házasságukat azonban a leány szülei ellenezték, hiszen – mint mondták – se földje, se műhelye, se boltja nincs neki, legalább „fixfizetéses” állást töltené be. A fiatalok szeretete azonban minden ellenkezést legyőzött. Molnár Ferenc túlkorosan iratkozott be a híres debreceni kollégiumba, ahol kántortanítói oklevelet szerzett. Ezt követően minden úgy történt, ahogyan a mesében: elnyerte Mária kezét, és annak családja is befogadta.

Szülvárosában azonban nem kapott tanítói állást, így az érmelléki Szentimrén helyezkedett

el. A falu nagy szeretettel fogadta, és elismeréssel adózott a kántortanító ottani tevékenységének.

Az 1-4. osztályokat összevontan tanította. Irányítása alatt fonomimikás betűtanulás vezetett el a folyékony és értő olvasásig, azután a hurokvonalas ábécé betűk írásáig. Előbb levegőben, porban, palatáblán, majd utána a szépírásfüzetbe toll és tinta segítségével írtak a tanulók. E módszer a gyermekek látó-halló-mozgó szerveire hatott. Tantermét tudatosan gazdagította a különböző tárgyak, rajzok, begyűjtésével vagy éppen elkészítésével. Lenyűgözően tudott előadni, szónokolni és mesélni.

A felesége édesapja halála után juss érkezett a tanítóékhöz. Belőle hegyi földet vásároltak, és nyomban be is telepítették mindenféle szőlőfajtaival, rája pedig tanyát is építettek.

Idő multával eredeti anekdoták terjedtek el tanító úr „viselt dolgairól”. Közülük való az is, hogy kádár mester barátjával pont annyi egyhektós hordót készíttetett, ahány hónap van az évben. Pincei ászokra rakáskor mindegyikre rávéste a hónapokban mért elfogyasztási kvantumot. Persze nagy lett az ő ivó baráti köre, így a kelleténél hamarabb fogyott a bor. Februárban döbbsen rá, hogy a májusi hordót veri csapra. Feleségének, Mariskájának megígérte, hogy ezután *rendivel* (Mármint Rendi Pistával) fog iszogatni.

Molnár tanító úr igen jártas volt a politikában. Híve volt a történelmi Magyarország egybemaradásának. Hazafiúi buzgalma, szenvedélyes igazságérzete, és szókimondó egyenes jelleme 1920 után azonban nem illett bele a megváltozott állapotokba. Nehezen viselte, hogy szeretett faluját a trianoni döntés elszakította az anyaországtól. Szülőket serkentett a tehetséges fiaik, leányaik továbbtaníttatására, magyar gimnáziumban. A sorsot hívta ki maga ellen, amikor román nemzeti történelem helyett magyar történelmet hintett szét meseképpen.

Molnár tanító úr morálját a falu lakossága elismerően értékelte: dolgozó tanító, mindenki barátja, tevékeny népművelő, talpig magyar. A hatóság persze nem nézte tétlenül tevékenységét, ezért román nyelvvizsgára kötelezték, majd kilátásba helyezték egy távoli településre való áthelyezését.

Molnár tanító úrban megérett a nagy elhatározás: elhagyja Szentimre népét, és visszaköltözik

Magyarországra. Költözésük faluszerte megdöbbenést keltett. A falu lakosai előbb maradásra próbálták bírni, majd minden lehetséges módon segítették áttelepülésüket.

Debrecen egyik fejlődésnek indult városperemére költöztek. Ezt a városrészt azért nevezték Nyilas-telepnek, mert az ottani elődök nem négyszögölben, hanem nyílban mérték a beépíthető telkeket. A feleségági rokonok és a Molnár testvérek összefogásával nem fényes, de lakható otthont teremtettek a Molnár házaspár számára. S a következő tanévkor már állást is kapott Molnár tanító úr. Az új munkahelyén be is mutatta jártasságát, szorgalmát és módszerét. Népes létszámú évfolyamokban tanította a vagongyári munkások gyermekeit. Számos kollégával baráti kapcsolatot építettek ki, és hétvégeken a vendégek számára kikapcsolódást jelentett a csendes külvárosi tanítói lakás, és a benne meghonosodott vendégszeretet. Felesége édesanyja eltemetése után újabb vagyont örökölték. Ebből 18 holdnyi földet vásároltak Kismacson, s a tulajdont árendába adták ki.

Néhány év múltán nyugdíjba vonult Molnár tanító úr. Megsokszorozódott szabadidejét önművelésre, könyvek olvasására, és barkácsolásra használta.

Az első csapást az egyre közeledő második világháborús harcvonal okozta. Nyilas-telepi lakóházukat bombatalálat érte, ezért a szomszéd kislánnyal kiköltöztek a kismacsi tanyájukra. Második csapás akkor érte, amikor temetőbe kísérték drága feleségét, Mariskáját. Többévi özvegység után másodikban is talált magához való házastársat. Vele kevés időt éltek együtt, mivel második felesége is elhalálozott. Amíg azonban vele élt, eladták a városszéli házukat, és a Bajcsy utcai szerény szuterén lakásba költöztek. Rideg otthon volt ez, párás és penészes szagú, a szoba faláról a vakolat omladozott. Itt

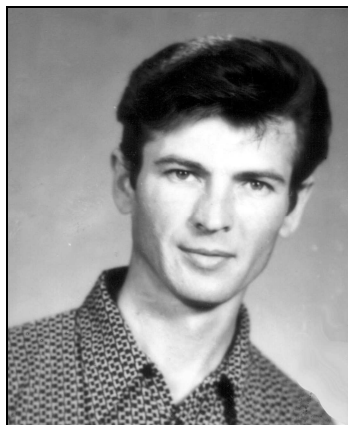
élt egyedül és nagy szegénységben, bár amíg erejéből futotta valamelyest, gyéren fizetett segédmunkákat vállalt, olykor pedig vállalati éjeliőrként igyekezett megkapaszkodni. Földi életének legutolsó állomása következett, amikor kimozdították szuterén lakásából, és egy kicsi, félszeres tetejű építménybe költöztették. Ezt a vékony falazatú, gyengén szigetelt, kátránypapírral fedett építményt azonban képtelenség volt télen felfűteni. Valósággal kifagyott belőle, megfázott, tüdőgyulladást kapott, majd a debreceni klinikán néhány nap múltán csendes elalvással elhunyt. Élete alkonyán ez volt a kívánsága.

Tanítványai, kollégái, tisztelői sok éven át látogatták sírját a debreceni temetőben. Mentek emlékezni, hálát leróni és sírt gondozni. Valaki jázminbokrot ültetett a fejfa tövébe, ami szépen megeredt, és virágot is nevelt. Aztán, ahogy az évek rakódtak egymásra, Molnár tanító úr sírja elgyomosodott, végül pedig gazdát cserélt.

Forrás: személyes visszaemlékezés.

Sípos Endre

Molnár Gyula (Alattyán, 1940. január 2. – Poroszló 1993. 07. 26.): általános iskolai tanár.

Édesapja Budapesten dolgozott lakatosként, édesanyja varrónő volt. Jászberényben, a Lehel Vezér Gimnáziumban érettségizett 1958-ban. Édesanyja betegsége miatt az érettségi után dolgozni kezdett, könyvelőként. 1959-ben a Jászberényi Tanítóképző Főiskola hallgatója lett, ahol 1962-ben szerzett tanítói oklevelet. Szülőfalujában kezdett tanítani. 1964-ben feleségül

vette Vékony Irén tanítónőt, akivel a tanítóképzőben ismerkedett meg. A község társadalmi életébe azonnal bekapcsolódott. Tanácstag, majd elnökhelyettes lett. A kézilabda csapat aktív tagja volt. Az iskolában egyévig igazgató helyettesként is dolgozott. 1968-ban költöztek Poroszlóra. Mindketten az általános iskolában kaptak álláshelyet. Családi házat építettek, két fiúgyermeket neveltek fel.

A felső tagozatban tanított ének és testnevelés tantárgyakat. A napközi otthon munkáját élelmezésvezetőként segítette. 1973-tól a Petőfi Sándor Úttörőcsapat vezetője lett. 1980-ban elvégezte a Honvédelmi Nevelés Speciális tanfolyamot, mely lehetővé tette, hogy az iskolában lövész szakkört vezessen. 1981-ben az Országos Kerékpáros Közlekedési versenyen tanítványa előkelő helyezést ért el. 1982-től a művelődési ház igazgatója lett. Ezt a tisztséget csak félállásban vállalta, mert nem akart elszakadni a tanítástól, tanítványaitól. Igazgatói működése alatt szervezte meg és tette hagyományyá a Tiszai Napokat, melyre kulturális programokat szervezett. Azon fáradozott, hogy olyan műsorok kerüljenek bemutatásra, melyek kapcsolódást, szórakozást jelentenek a poroszlói emberek számára. Átvette a Népdalkör vezetését is, mely hírével bejárta az ország keleti felét, és még ma is eredményesen működik. 1991-ben alapító tagja, majd szerkesztőségi tagja volt a Poroszlói Újságnak. 1990-ben a település lakói képviselőjükké választották. Sokat fáradozott a község életének jobbá tétele érdekében. Mindig a legjobb, a leghumánusabb megoldásra törekedett. Sikeres pályázatokat készített a Poroszlói Újság működéséhez, Poroszló község történetének könyv formájában történő megjelentetésének érdekében. 1993 januárjában megbetegedett. Nagyon vágyott vissza az iskolába, bízott a gyógyulásban. Sajnos nem tért oda vissza többé. Kitüntetései:

1971. KISZ Dicsérő Oklevél az ifjúsági mozgalomban végzett eredményes munkájáért; 1973. Kiváló Úttörővezető; 1976. Úttörővezetői Érdemérem kimagasló úttörővezetői tevékenységéért, 1984. Szocialista Kultúraért kitüntetés a közművelődésben végzett kiváló munkájáért. 1979-től 1987-ig kisdobos vezetőként helyettese voltam az úttörő munkában. Tapasztaltam, hogy nemcsak az oktatást és a nevelést tartotta fon-

tosnak, hanem azt is, hogy tanulóink a szabadidejüket is hasznosan töltsék el.

Minden cselekedetét áthatotta a gyermekszeretet. Életvidám ember volt, szívesen játszott, mókázott együtt a gyerekekkel.

Vezetésével színvonalas iskolai versenyeket, vetélkedőket rendeztünk. Emlékeztetéseket a kisdobos- és úttörőavatások is. Lelkesen szervezte minden évben a nyári táborozásokat. Felejthetetlen marad a gyerekek számára az éjszakai túra, a daltanulás, a közös éneklés. A tábori hangszórón megszólaló, megnyugtató szavaival tértünk esténként nyugovóra:

„Este van, este van, a tűz sem világol,
Nyugovóra tér a szilvási tábor.

Vessünk véget dalnak, kacagásnak,
Jó éjszakát a tábor minden lakójának!”

Az általa szervezett programok sok száz diák számára a boldog diákévek emlékét idézik.

Molnár Gyuláné

N

Nagy Tiborné Nagy Margit (Hajdúszoboszló, 1923. augusztus 14. – Hajdúszoboszló, 1997. március 6.): tanító.

Édesapja, Nagy János rendőrségi hivatali altiszt volt, édesanyja Herczegh Margit háztartásbeli. Ketten voltak testvérek, de húga kisgyermek korában elhunyt, így a szülők minden szeretete egyetlen gyermeküké volt.

A népiskola négy osztályának elvégzése után a helybeli polgári iskolában tanult, majd Debrecenben a Dóczy Református Tanítóképzőben folytatta tanulmányait öt éven keresztül bejáró diákként. Tanítói oklevelét 1944. május 6-i keltezésrel vette át. Másfél évig nem jutott álláshoz, bár néha-néha a helyi református népiskolában helyettesítésre lehetőséget kapott. Ezért a munkáért ugyan fizetésben nem részesült, mégis becsülettel, szeretettel és nagy szakmai tudással végezte.

1946. február 8-án kezdődő határidővel a debreceni tantestület főigazgatója kinevezte a Hajdúszoboszlói Református Napiskola rendes tanítójává. Ebben az iskolában dolgozott – mely 1975-től Gönczy Pál Általános Iskola néven vált ismertté megyeszerte – nyugdíjazásáig, 1981. szeptember 30-ig.

1947-ben házasságot kötött Nagy Tiborral, aki ugyancsak a nevezett iskola tanítója volt.

1956. április 27-én született egyetlen gyermekük, Anikó Éva, akit nagy szeretetben, egyetértésben neveltek.

Iskolai munkáját az igényesség és pontosság jellemezte, és áthatotta a gyermekek iránti mélyszéges szeretet. Egész pályafutása alatt első osztályosokat tanított. Gyermekekkel és szülőkkel egyaránt jó kapcsolatot tudott kialakítani. Rendszeres családlátogatással a tanulók otthoni körülményeit is pontosan megismerte, így egységes ráhatással igen jól, eredményesen dolgozó osztályközösséget tudott kialakítani.

Igazgatója, Szilágyi László így jellemezte munkáját 1959-ben; „Kiváló felkészültségű nevelő. Tanítási óráin az osztály szilárd tudása érdekében sokat és jól szemléltet. Gyenge tanulókkal egyénileg is foglalkozik. Tanulóinak füzetei rendesek, szépek.” 1970-ben Császi Gyula igazgató így vélekedik munkájáról: „Tanítványainak eredményei — a többi első osztályokhoz viszonyítva — jobbak, nevelőmunkája eredményes. Osztálya neveltségi szintje a nevelési terv követelményeinek megfelelő.”

„Gazdag pedagógiai tapasztalataival szívesen segíti az első osztályban tanító nevelőtársait.”

Hosszú évekig volt az iskola ifjúságvédelmi megbízottja, és éveken át tevékenykedett a Debreceni Járásbíróság mellett mint népi ülnök. A pedagógus szakszervezetben, az iskolai alapszervezet vezetőségi tagjaként éveken át értékes munkát végzett. Egyik volt tanítványa ma, felnőtt fejjel így emlékszik tanító néniére: „Szigorú, de következetes ember volt. Olyan, aki mindig megtalálta az utat még a legfélénkebb, legvisszahúzódnóbb gyermekhez is, olyan, aki a tanulásban a pontosságot, az igényességet, a feladatok maximális teljesítését elvárta, sőt megkövetelte. A jó munka jutalmául a dicsérettel, szeretetnek többféle módon történő kimutatásával sem fukarkodott.”

Nyugdíjba vonulása után csak a családjáról való gondoskodásra fordította minden figyelmét annak ellenére, hogy betegsége egyre jobban elhatalmasodott rajta. Komoly ízületi bántalmakkal küzdött egész életében. De még így, betegen is segített egyetlen unokája nevelésében, akinek a léte bearanyozta napjait és enyhítette egyre erősödő fájdalmát.

1994-ben családja segítségével még megjelent a Kölcsey Ferenc Tanítóképző Főiskolán, ahol 50 éves tanító munkássága elismeréseként átvette az aranydiplomát. Amilyen csendben, szerényen élte életét, olyan csendesen is távozott, és családjában, baráti körében nagy ürt hagyott maga után.

Kitüntetései:

Kiváló munkáért, 1973.

Gönczy Emléklakett, 1978.

Pedagógus Szolgálati Emlékérem, 1981.

Forrásmunkák: Iskolai dokumentumok, családi visszaemlékezések.

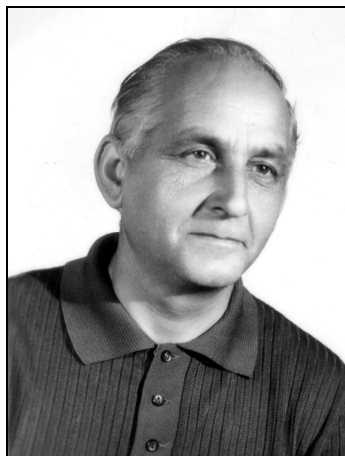
Vatai Istvánné

Nagy Tibor Ferenc (Debrecen, 1922. december 25. – Hajdúszoboszló, 1999. július 20.): tanító.

Édesapja, Nagy Imre országos jóléti felügyelő, édesanyja, Agárdi Emma háztartásbeli. Ketten voltak testvérek.

Az elemi iskola öt osztályát, majd a Fazekas Mihály Gimnázium négy osztályát szülővárosában végezte. 1938 szeptemberében iratkozott be a Debreceni Református Kollégium Tanítóképző Intézetébe, ahol öt évig tanult. A

33200/1942. VKM számú rendelet értelmében lehetővé vált, hogy a végzősök félévi tanítási gyakorlatra mehessenek. Ennek eredményeként 1943. február 1-i hatállyal a Zala megyei Zalaistvándi községbe került mint „helyettesítéssel ideiglenesen megbízott helyettes tanító”. Ott működött református orgonista-kántortanítóként az evangélikus iskolánál. Megbízása a tanév végével lejárt. Ezt követően visszakerült a debreceni kollégiumhoz, és ott háromhetes tanfolyamon vett részt az ország különböző részéből visszatért évfolyamtársaival együtt.

A nyarat a képesítővizsgára való felkészülés töltötte ki. A képesítővizsgára 1943. szeptemberében került sor, s az arról szóló oklevelet 20/1943. szám alatt szeptember 22. napján vette kézhez mint kántor-tanító.

1943. november 11-ik. napján letette a hivatali esküt, és e naptól kezdve megkezdte tevékenységét a Hajdúszoboszló - Vajdazug Református Népiskola rendes tanítójaként, ahol 1-6. osztályt tanított. Az itt töltött több mint három év alatt megismerhette a magyar néptanító küzdelmes életét.

1946 végén megvált a tanyavilágtól, mivel elhalálozás miatt megüresedett a XXIV. belterületi iskolánál egy állás, ahová átosztásra került.

1947. március 25-én házasságot kötött Nagy Margittal, aki szintén fent nevezett iskola nevelője volt.

Évek során kifelémenő rendszerben 3–4. osztályt tanított. Munkájáról az iskola igazgatója, Szilágyi László így ír 1959-ben: „Óráinak fel-

építése tervszerű és színvonalas. Szemléltetési lehetőségeket igyekszik kihasználni. A tanulók írásbeli munkáját – iskolai és házi füzetait – ellenőrzi, javítja és javíttatja.” (...)„A tanulók fegyelme úgy a tanítási órákon, mint iskolán kívül is kifogástalan.”

Tanítványai szerették. Ma is emlegetik szigorú követelményeit, következetes, fegyelmezett nevelői munkáját.

Rendszeresen részt vett továbbképzéseken, 1978-ban elvégezte a komplex szemináriumot is.

Az iskola alsó tagozatában a technikai szertár felelőse volt.

Több mint 20 évig volt tanácsstag. Ez alatt az idő alatt jó kapcsolatot alakított ki választókerülete lakosságával, a társadalmi munkákat minden évben sikeresen és eredményesen szervezte.

1983. augusztus 31-én négy évtizedes munka után vonult nyugalomba. Ettől kezdve már csak családjának élt. Felesége egyre romló egészségi állapota miatt több és több feladat hárult rá családon belül, hiszen megszületett első unokája, akinek a nevelésében sokat segítettek a már nagyon nehezen mozgó feleségével együtt.

1997-ben, felesége halála után összeroppant. Magába zárkózott ember lett, aki legszívesebben az unokájával tudott feloldódni és elbeszélgetni.

Családtagjai, barátai és sok-sok volt tanítványa kísérték utolsó útjára és emlékeztek a szigorú, de mindig segítőkész tanító bácsira.

Kitüntetései:

Gönczy Emléklakett, 1978.

Pedagógus Szolgálati Emlékérem, 1983.

Forrásmunkák: Iskolai dokumentumok, családi visszaemlékezések.

Vatai Istvánné

Németi Gáborné Stankovics Mária (Sajónémeti, 1930. június 23. – 1981.): tanárnő.

A Borsod megyében lévő kis faluban született. Apja, Stankovics Kálmán körjegyző, anyja, sz.Nyitrai Anna háztartásbeli.

Testvérei: László és Sándor. Elemi iskolába Sajónémetiben járt, középiskolai tanulmányait Miskolcon kezdte a Tóth Pál Leánygimnáziumban, majd Kassán folytatta a Szent Orsolyarendiek Leánygimnáziumában, onnan Egerbe iratkozott át az Angol Kisasszonyok Leány-

gimnáziumába. A három utolsó osztályt a jászapáti gimnáziumban végezte és ott érettségizett. Nehéz körülmények között végezte iskolai tanulmányait. A falusi osztatlan iskolában keveset tanult, sokat kellett pótolnia a rangos gimnáziumokban. A háború idején az apja engedelmeskedett feletteseinek, és a front közeledésekor a Dunántúlra menekült a családjával együtt. Visszatérésük után a menekülés miatt demokráciaellenes váddal elbocsátották a jegyzői állásból. Ezután fuvarosként igyekezett a család megélhetését biztosítani néhány évig, amikor a helyi háziipari szövetkezetben könyvelői állást kapott. Stankovics Mária kerékpárral és busszal járt iskolába egy ideig Hevesről Jászapátiba. Az egri főiskolára felvették ugyan, de az első évben kollégiumba nem, ezért néhány társával télen fűtetlen albérleti szobában lakott.

Az egri tanárképző főiskolán szerzett magyartörténelem-testnevelés szakos általános iskolai tanári képesítést 1952-ben. Tanára volt többek között dr. Papp István nyelvész, dr. Némedi Lajos, dr. Csabai Tibor.

A tanári pályáját a Heves megyei Feldebrőn kezdte gyakorló tanárként. Onnan helyezték Egerbe, a Középiskolai Leánykollégiumba nevelőtanárnak és egy éven át az egri Tanítóképző Intézetben is tanított óraadóként.

1954 szeptemberében kezdett tanítani a hatvani 1. sz. Általános Iskolában Rozmaring István igazgatósága idején. Nagy élménye volt 1957-ben az, hogy egy hatvani tanulócsoporthal

két hónapig Lengyelországban üdülhetett, mint a kísérő tanárok egyike. Az üdültetés úgy jöhetett létre, hogy az 1965-os forradalom és az azt követő megtorlás idején a világ sok országának népe rokonszenvezett a magyarokkal. Valamennyi közül azonban talán legjobban a lengyelek. Ennek a rokonszenvnek volt megnyilvánulása és eredménye, hogy magyar gyermekcsoportokat hívtak meg lengyelországi üdülésre, köztük volt a hatvani csoport is.

Az I. sz. iskolából az újonnan induló III. sz. Általános Iskolába helyezték át 1962-ben. Egy idő után a Városi Tanács Művelődési Osztályára nevezték ki általános tanulmányi felügyelőnek, majd az V. sz. Általános Iskolába igazgatóhelyettesnek.

1952-ben férjhez ment Németi Gábor tanárhoz. Két gyermekük született: Zsuzsanna 1953-ban és Gábor 1959-ben.

Kartársai megbecsülték, tanítványai szerették. Osztályfőnöke volt Balázs Ilonának, aki egyike volt azoknak a gyermekeknek, akiknek apját 1950-ben Recskre internálták, családját pedig kitelepítették három évre a Hortobágyra megtorlásul azért, mert a hatvani katolikus hívek meg akarták akadályozni a ferences szerzetesek elűződését a kolostorukból.

Hogy Balázs Ilona miért szerette meg rajongásig osztályfőnökét, arról így emlékezik meg:

„Amikor Sztálin halála után, Nagy Imre rendeletére hazatérhettünk három év után a Hortobágyról, nagy nyomorúságban éltünk. Feléltünk minden tartalékunkat, mert a kényszer-munkatáborban nem kaptak a szüleink olyan munkabért, amelyből meg tudtunk volna élni. Nem tudtak nekem még egy iskolatáskát sem venni, egy műanyagból szatyorban vittem a füzetimet, könyveimet az iskolába. Beteg is voltam, a hortobágyi kemény téli hidegben megfagyott a lábam. Nem tudtam cipőt húzni. Az édesapám nagy csizmájában jártam, mert abba fért bele a bekötözött lábam. Meg is csodáltak az osztálytársaim, és az érzéketlenebbek ki is csúfoltak. A Hortobágyi évek alatt egy internált gimnazista társunk töltötte be a tanító szerepét. Úgy tanított, ahogy tudott. Nem csoda, ha nehezen tudtam megfelelni. Hatvanban a rendes iskolai követelményeknek. Írásban még csak-csak tudtam válaszolni a kérdésekre, de amikor kiszóítottak felelni, meg sem tudtam szólalni a félelemtől. Gyakran sírdogáltam a

szünetben. Ilyenkor Marika néni megölelt, úgy kérdezgette, mi bánt, de nem tudtam elmondani. Ezek után édesanyámmal beszélgetett el egy alkalommal. Ő aztán elmondta, milyen körülmények között éltünk három éven keresztül.

A következő osztályfőnöki órán a tanárnő részletesen elmondott mindent az osztálytársaknak, aki megdöbbenve hallgatták a történetemet. Ezt követően senki nem csúfolt, sőt többen hoztak ajándékot, megkínáltak a tízóráiból. Sikertült is a többiekkel együtt befejeznem az általános iskolát.”

Egykori tanítványa, Szelei László így emlékezett meg róla a Kossuth Lajos Általános Iskola Centenáriumi Évkönyvében:

„A visszaemlékezés megírására azért szántam rá magamat, hogy megemlékezzek arról a PEDAGÓGUSRÓL, ki velem a magyar irodalomtörténetet megszerettette: Németi Gábor-néről. Ha van mennyország, ő bizonyára ott van, s ő is olvassa a felhők által rajzolt betűkből a 100 éves iskola történetét. Ő volt az, aki az osztály minden tagját felnőttként kezelte. Ő volt az, aki nem a katedrán trónolt! Ő lehajolt hozzánk kis tudatlanokhoz, s magához emelni igyekezett valamennyiünket. Tanítónő ennél többet nem tehet.”

Megválasztották a Pedagógus Szakszervezet Heves Megyei Bizottságába, jó munkájáért sokszor részesítették elismerésben, kitüntetésben.

Hosszas szenvedés után, ötvenegy éves korában halt meg súlyos betegség következtében.

Németi Gábor

Nótin Lajos dr. (Hajdúböszörmény, 1935. március 7. – Debrecen, 1988.): főiskolai tanár.

Édesapja otthondolgozó cipész kisiparos volt. Édesanyja a háztartást vezette, nagy szeretettel fogta össze a családot, nevelte a négy gyermeket. A család óriási erőfeszítések árán, olykor nélkülözések közepette taníttatta ki őket, pedagógussá váltak, a nemzet „napszámosává.” Nótin Lajos a család második szülöttként a hajdúböszörményi görög katolikus iskolában kitűnő eredménnyel tanult. Ezt követően a

helybeli Bocskai István Gimnáziumban érettségizett jelesen 1953-ban.

Tanulási kedve mindvégig töretlen. A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Természettudományi Karán matematika-fizika szakon folytatta tanulmányait.

Nem volt vándormadár típus: összesen két munkahelye volt. Pályakezdőként szülővárosa visszahívta, és a Bocskai Gimnázium tanára lett. Nevét márványtábla őrzi az iskola falán.

Óriási munkabírását igazolta, hogy mellette még tanított a dolgozók gimnáziumában, mezőgazdasági, tejipari technikumban és ipari iskolában. Nagyon sok emberrel került igen jó kapcsolatba, az utcán mindenki nagy tisztelettel, megbecsüléssel köszöntötte.

Tudását állandó önképzéssel gyarapította, olyannyira, hogy „kinötte” a középiskola kereteit, és 1969-től élete végét a Debreceni Kölcsey Ferenc Tanítóképző Főiskola Természettudományi tanszékén oktatta, nevelte az új tanító nemzedéket.

Nótin tanár úr alapvető jellembeli tulajdonsága a jóság, becsületesség, szorgalom, melyeket a családi házból hozott magával, és a tanári munkában felerősödtek, állandósultak. Emberi és tanári személyiségjegyei ezt tükrözik: következetes, precíz, pontos. tanítványközpontú volt, jókedvű, életvidám. Erre csak kivételes emberek képesek, ő pedig kivételes ember volt. Szerette tanítványait és kollégáit. Ez a kisugárzás tette őt szeretetreméltóvá. Tanítványai már a napi tanár-diák együttlétek, a tanítási órák és a kötetlen beszélgetések tapasztalatai alapján példaképeik közé sorolták. Emlékeikben meglevenedik kimagasló egyé-

nisége. Embersége miatt becsülik, értékelik. Egyik tanítványa mondta: „ő a pontosság, a dolgoz, munkás, becsületes, segítőkész ember mintaképe”.

Kiemelkedő pedagógus egyéniségét mutatja kísérletező, a matematika példatárát összeállító tevékenysége. Elkötelezte magát a magas színvonalú tanítás mellett. Szuggesztív erővel magyarázott. Képes volt még a matematika iránti gyengébb affinitású hallgatókat is megtanítani. Nevelői törekvéseinek lényege volt a tanulók öntevékenysége és a pedagógiai ráhatás. Ezt igazolják a szakdolgozatokat író tanítványai és az Országos Tanulmányi Diákkonferenciákra készülő díjnyertes pályamunkák.

A hallgatók TDK-munkáit éveken át irányította, igen nívós díjakkal gazdagítva az alma mater hírnevét. Vallotta, hogy csak közösségi emberként érdemes élni, és „hogy a másik ügyéhez is van közöm”.

1958-ban kötött házasságot. Felesége és hű munkatársa a főiskolai gyakorlóiskola nevelője, aki a tanítói képesítése mellé a KLTE bölcsész karán pedagógiai diplomát szerzett. Nagyszerűen egészítették ki egymást a munkában is.

Jurcsák Lászlóné főiskolai főigazgató-helyettes szerint: „Nótin Lajost matematikusként első sorban a szakmódszertan korszerűsítése érdekelte. Egy ilyen kutatócsoportot vezetett a gyakorlóiskolai tanítók és hallgatók bevonásával az Országos Pedagógiai Intézet (OPI) felkérésére.

Éveken át a Tanítók Nyári Akadémiáján továbbképzéseket tartott a matematika tanításának korszerű módszerei és a tanulók logikus gondolkodását fejlesztő eljárások széleskörű elterjesztéséért működő pedagógusok részére az OPI és a Hajdú-Bihar Megyei Művelődési Osztály megbízásából.”

Elmélete gyakorlati megvalósítója a felesége, aki bemutató tanításokat tartott, szemináriumokat vezetett.

A matematikaoktatás korszerűsítési problémáit vizsgálta siketnéma gyermekek körében is. Újításszámba menő eredményeket ért el a magnóvezérlésű oktatási kísérletével. E témát jelzi jegyzete is.

Doktori disszertációja is ebben a témában fogant. Címe: „Az alsó fokú matematikaoktatás korszerűsítése és a magnóvezérléses oktatás kísérletek összefüggései” A KLTE-n 1983-ban egyetemi

doktorrá avatták.

Publikációi a Tanító, a Módszertani Közlemények és a Köznevelés c. szakmai folyóiratokban jelentek meg. Szöveggyűjteményt állított össze az 1-4. osztályos tanulók részére, feladatgyűjteményt lektorált, pedagógiai pályázatokon rangos eredményeket ért el.

Jó munkája elismeréseként tanszékvezetőnek is kinevezték a Kölcsey F. Tanítóképző Főiskolán. Kitüntetései:

Miniszteri Dicséret, Kiváló Munkáért, Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója és A Szocialista Tanítóképzésért Emlékérem.

Büszke volt fiaira, akik közül a nagyobbik az ő nyomdokait követve matematikus-közgazdász-ként egy osztrák vállalat gazdasági igazgatója.

A kisebbik a kor igényeit felismerve vállalkozó lett. A négy fiúunokája közül csak az egyiket vehette körül igazi nagyapai szeretettel, büszkeséggel.

Nótin Lajos méltatásában olyan tanárnak állítunk emléket, akire érdemes felnézni, akinek emlékét nem homályosíthatja el az idő. Példás tanári, emberi tartásával jelet hagyott maga után. Életével próbált megfelelni a nagy ókori bölcs, Seneca útmutatásának:

„Úgy járd az utat, hogy életed példa lehessen!

Úgy élj, hogy alakítsd ezt a rossz világot!

Ráfér az, mert akárhogy is jobbul,

Jobb lesz azáltal, hogy önmagadat is hozzáadod!”

Kiegyensúlyozott, határozott egyéniség volt. Kitűzött céljait következetesen és célratörően tudta megvalósítani. A munka közben fellépő akadályok nem térítették el céljai elérésétől. A nagy szomorúság akkor következett be, amikor 1988. április 26-án pályája és dolgos élete hosszú szenvedés után derékba tört. Nagyon korán, 53 évesen hagyta el örökre szeretteit. Temetése nagy részvét mellett folyt. Az ország felsőfokú intézményei, kollégák, tanítványok, barátok rótták le tiszteletüket, fejezték ki megdöbbenésüket, együttérzésüket.

„Úgy fogok emlékezni Rá, mint kiváló, tiszta emberre. Osztálytársak a legkevésbé szoktak tévedni, és Lajost úgy ismertük, mint kiemelkedő szellemi teljesítményt nyújtó barátot, aki egész életében sokra becsülte a tudást. Minden körülmények között megőrizte integritását. (Dr. Józán Péter volt osztálytárs.)

„Személyében a közoktatásban kiemelkedően dolgozó pedagógust veszítettünk el. Mint a Tanítóképző Főiskola tanára pedig szívügyének tekintette az általános iskolában folyó matematikaoktatás gondozását, s nemcsak a képzésben kifejtett színvonalas munkájával, hanem a pedagógiai kísérletek kezdeményezésével is...”

(Ungvári János művelődési osztályvezető)

Ez a munkaszerető, erős ember túlságosan korán fejezte be dolgos életét. Távozása nagy űrt hagyott hátra. Nem tudta kívánni, hogy gyertyái csonkig égjenek

Balogh József, Jurcsák Lászlóné

Nyáry Béla (Nagybecskerek, 1882 - Budapest, 1961) matematika - fizika szakos tanár, a „nagy osztály” tanára.

Jakucs István mellett az ő nevét is gyakran emlegették a debreceni Református Kollégium Gimnáziumának diákjai a 20. század első felében, a két világháború közti időszakban. Kiválóan képzett, széles érdeklődésű tanár volt, akiről az idők távlatában sokan nyilatkoztak.

Félegyházi László, Kossuth-díjas festőművész, a debreceni Ref. Gimnázium és a debreceni Zsidó Gimnázium egykori rajztanára így jellemezte számomra: „De ha arra kíváncsi, hogy ki volt még tudós tanár Debrecenben, akkor mondhatok még egyet. A Református Kollégiumban tanított és Nyáry Bélának hívták. Olyan tudású tanár kevés volt!”

Hasonlóan nyilatkozott Bay Zoltán is: „Mennyiségtanra és fizikára két kiváló ember tanított: Jakucs István és Nyáry Béla. Lelkiismeretesek voltak és fel tudták ébreszteni diákjaikban az érdeklődést, a tantárgyuk iránti szeretetet.

„A debreceni Református Gimnáziumban, ahol én érettségiztem, ott is volt két Eötvös-kollégista tanár: Jakucs István és Nyáry Béla, akik szinte kihálázták azokat a diákokat, akikből úgy gondolták, hogy lesz valaki.

Nyáryt Gusztinak nevezték a tanulók, hogy miért azt csak a diákok fejében élő logika tudná megindokolni. Zárkózott természetű ember volt, a tanításában nem volt humor. A diákokkal nem tudott, vagy nem is akart közelebbi kapcsolatba kerülni. A diák azt érezte, hogy ő valahol nagyon magasan él a matematika berkeiben. A feleleteinkben egyetlen szó hibát is észrevett. A magyarázatai nagyon precízek voltak.

Ez a diákoktól távol álló, diák felett álló kép csak akkor enyhült meg bennem, amikor kikerültem a gimnáziumból, s haza-hazajárva Debrecenbe találkoztam vele és beszélgettünk. Kérdezett tanulmányaimról és örült, ha valami olyat hallott, amit ő nem tudott. Később, amikor nyugdíjba ment és Pestre költözött, felkeresett a Műegyetemen, ahol atomfizikát tanítottam. Bejött előadásaimra, s előtte, s utána a tanári szobában beszélgettünk. Egyszer jót nevetett, mikor elmondtam, hogy neki az a félelmetes híre volt a diákok között, hogy 1000 képletet tud. A tudásszomj mindaddig élt benne, míg ismertem és nyilván ez, a tudomány felsőbbsege iránti tisztelet volt az, amit diákjaiba is sikerült átültetnie”. (Bay Zoltán levele a megemlékezőhöz)

Talán ez a szellem volt az, amit Bay Zoltán osztálytársa, a nagy osztály másik tanulója, Béber László újságíró így jellemzett a Debreceni érdekességek c. könyvében, mint a Kollégium nevelési elvét: „Csiszold gyémánttá a tehetséget és hagyd futni a közepeseket. – ennek a módszernek a helyességéről lehetne beszélni, az azonban bizonyos, hogy nekünk nagyon megfelelt, ösztökélt bennünket.”

Nyáry Béla Nyáry Pálnak, a magyar 1848-49-es szabadságharc kiemelkedő alakjának a rokona volt, amire mindig nagyon büszkén hivatkozott. Politika nézetei, tudásvágya, kötelelességteljesítése is ebből a talajból fakadt. Alsó- és középfokú iskoláit Selmechányán végezte, ott tette le az érettségit az evangélikus Líceumban. Tanulmá-

nyait a budapesti Tudományegyetemen folytatta matematika - fizika szakon. Eötvös-kollégista volt. Tanári diplomáját 1904-ben kapta meg. Szaktárgyaiban nagyon olvasott és tájékozott volt. Németül gyerekkorától kezdve tudott, franciául később tanult meg. Szaktárgyain kívül a filozófia, a vallás és a világnézeti kérdések is érdekelték. Olvasmányait feldolgozta, az anyagot rendszerezte, ismereteit cikkeiben foglalta össze. Szakmai jellegű cikkei a Matematikai és Fizikai Lapban, a Természettudományi Közlönyben, a Politechnikai Szemlében, az Urániában és az iskolai Értesítőben jelentek meg. A filozófiai, pszichológiai, teológiai tárgyú írásait egyházi folyóiratok közzélték. Szívesen tartott előadásokat, pl. a debreceni Tanári Körben. Tanártársai szerint gondolkodásmódja eredeti volt, előadásai ötletesek, de nem mindenben értettek vele egyet. 1910-ben azt javasolta, hogy a radioaktivitás tárgyalása, az atomra vonatkozó legújabb ismeretek kerüljenek bele a középiskolai fizika tananyagba.

Tanári pályájának mind a 35 évét ugyanabban az iskolában töltötte. Tanított matematikát, fizikát és francia társalgást. Ő tartotta a fizika gyakorlatokat. A fizikasztár őre volt. Sokáig ő vezette az iskolában a Takarékpótlási Egyesületet. Az önképzőkör természettudományi szakosztályának is ő volt az első elnöke. Nagyra értékelték általános műveltségét, aktív nyelvtudását.

Emberként érdeklődőnek, segítőkésznek, előzékenynek tartották. Szeretett utazni. A nyári szüneteket mindig külföldi tanulmányúton töltötte. Tapasztalatait a munkájában hasznosította.

25 éves tanári jubileumán külön ünnepség keretében köszöntette fel az iskola tantestülete, az ifjúság és a szülők.

Karai Sándor iskolaigazgató kiemelte, hogy „Egy hatalmas tanítómester, aki nemzedékekre, egész korokra rányomta a maga szellemét és jellemét. A tanítás tehát a legnagyobb, a legfelségesebb élethivatás. Egyének, nemzetek, társadalmak és korok önmagukat becsülik meg és magasztalják föl, amikor a tanításra való elhivatást, s a hivatásnak megtestesítőit tiszteccsel övezik körül és piedesztálra helyezik.

Ma már, a szakokra osztott, differenciált tanítás korában egyetlen tanár sem gyakorolhat egy-egy iskola szellemére és a tanítványok seregére olyan egyetemes hatást, mint gyakorolt a múlt-

ban, amikor pár polihisztor tanár vezette az intézeteket, de bármely szakaszban működjek is képzett, buzgó, jeles tanár, az számot tarthat a kultúrtényezők és az emberek egyetemes tiszteltére és elismerésére.

Egy egyszerű, szürke professzor is állhat a glóriás hősök között.”

Nyáry Béla idős korában is megőrizte az új iránti érdeklődését és fogékonyságát. Nyugdíjba vonulás után felségével Budapestre költözött, majd a második világháború után visszatért egy időre Debrecenbe.

Fekete kemény kalapjában sokszor jelent meg a Bolyai János Matematikai Társulat debreceni ülésein.

Főbb munkái:

1. A légkör elektromossága, Debreceni Református Gimnázium Ért. 1904/5, 3-12.
2. Újabb természettudományi elméletek, Debreceni Ref. Gimnázium Ért. 1908/9, 3-23.
3. Az anyag szerkezete, Math. Phys. Lapok 1902, 349-355.
4. A tömegvonzás és a sugárnyomás, Term. Tud Közlöny 1914, 46. pótfüzet
5. Az újabb természettudományi világnézet, Kilián, 1926.

Kántor Sándorné

O

Oláh Tibor (Nagykálló, 1911. – Nyíregyháza, 1983.): általános iskolai tanár.

Magas állami kitüntetések nem jelzik, hogy kiváló pedagógus volt, hogy valami olyasmit tudott, amit kevesen a pedagógus pályán: emberként kezelni, a maga korának megfelelően a tanítványát. Negyvennégy évig tanított, s ebből harminchetet Nyírbátorban. Kezdetben „Tanító Úr”, majd „Tanár Úr”, s végül mindenkinek „Tibor Bácsi”! Ezzel fejezték ki a szülők, a tanítványok az elismerésüket, bizalmukat, szeretetüket. Érezték emberségét, segítőkészségét, figyelmét. Kollégáknak, szülőknek, gyerekeknek mindig, mindenkor készségesen segített, adott elfogadható jó tanácsot tanítási vagy magánéleti gondok megoldásához. Első nyírbátori tanítványainak a gyerekeit, sőt unokáit is tanította.

Pályáját kántortanítóként kezdte, összevont elemi iskolai osztályokban tanított. A felszabadulás után elsők között végezte el a Pedagógiai

Főiskola földrajz-biológia szakját, s állami iskolához kerülve, felső tagozatban tanította ezeket a tantárgyakat nagy-nagy hozzáértéssel. Földrajzórái élményszámba mentek, de biológiaóráin se unatkoztunk. Úgy képzeltük, hogy ott járunk az általa ismertetett vidéken. Hallani véltük a magas bércek visszaverte hangokat, a sebes patakok csobogását. Láttatta velünk a vadon állatait, a Hortobágy szürke marháját, betörésre váró lovait, madarait, fészekrakásukat, élelemért folytatott harcukat. Tibor bácsi úgy mutatta meg a körte, az alma magházának felépítését, úgy beszélt a gyümölcsök tápértékéről, jelentőségéről, hogy a szánkban éreztük azok íztét. S óra végén mindannyian ehettük is azokat a gyümölcsöket. Megszerettette a természetjárt, minden apró részlet megfigyelését, mi miért van, a természeti kincsek jelentőségére, a természet védelmére, annak megbecsülésére hívta fel figyelmünket. A mezőgazdaságban végzett munka megbecsülésére nevelt, sőt megszerettette azt. A mezőgazdasági ismeretek tanításának bevezetésekor „minta” gyakorlati kertet hozott létre. Sokan nála tanulták meg tisztelni a munkát. Mindent hitelesen tanított, nevelt jóra, tiszteletre. Általános iskolás korom után 30 évvel jutottam el a Pó völgyébe, az Appenninekhez - ahol sosem járt -, s minduntalan azt fedeztem fel, hogy olyannak írta le a vidéket, mint amilyennek látom. A Kárpátokban is csak harcolt, mégis feledhetetlenné tette a tanítása során. „Kislányom”, „kisfiam” volt a gyerekek megszólítása, s ezért a megszólításért legtöbbször mindent megtettek.

A szaktanári oklevele mellé minősítő oklevelet szerzett, melynek alapján szakmai ismeretet és

szakrajzot taníthatott asztalos szakmunkástanulónak. Intarziás berakásos varró és leveles dobozkák, tányértartók, könyves tékák kerültek ki tanítványai keze alól. Többen a „Szakma kiválója” - ként szabadultak.

Oláh Tibor ott volt a nyírbátori Pedagógusok Szakszervezete bizottságának megalapításánál. Gazdasági felelősként csaknem tíz évig végezte pontosan, precízen a feladatokat, majd üdülési felelősként igyekezett idősebb kollégáinak, illetve családjaiknak üdülőjegyet biztosítani. Soha sem maguknak, magának, más volt az előbbre való! Tanítványaival együtt járta a portákat, s múzeumi tárgyakat gyűjtött, segítve Szalontai Barnabás múzeumlapító munkáját. Többedmagával megszervezte a dolgozók iskoláját, a mezőgazdasági továbbképzőt, s nagy része volt abban, hogy a beiskolázottak közül kevesen morzsolódtak le, s hogy a cigány lakosság is általános iskolai végzettséget szerzett. Aktív tevékenységét igazgatóhelyettesként fejezte be. Egykori tanítványai közül többet kartársként köszönthetett. Órarendkészítése, adminisztrációs munkája, pontossága követendő példa volt, s csak „leg”-ekkel emlegették.

Nyugdíjazása után nem sokkal a napközis munkába kapcsolódott be, tette vonzóvá a délutáni elfoglaltságot a gyerekeknek. Nem volt kimaradás, játszva tanultatott. Lelkesen kapcsolódott be a Nyírbátor kulturális életét fémjelző „Zenei Napok” szervezésébe is.

Hatvankilenc éves korában nehezen vált meg a várostól, ahol mindenkit ismert, mindenki ismerte. Nyíregyházán se tétlenkedett, bekapcsolódott a Pedagógusok Szakszervezete Megyei Bizottsága munkájába. Fáradhatatlanul szervezte a nyugdíjas tagozatot, programokat készített a minél jobb eredmény eléréseért.

Életét, munkáját, példaadását megszakította a könyörtelen betegség, s 1983-ban csendesesen elment.

Több mint 35 éve elkerültem Nyírbátorból, de ha odamegyek, még mindig csak az elragadtatott emlékezést hallom róla: tanítómról, példaképemről, az édesapámról.

1911. szeptember 9-én született Nagykállóban. Édesapja bútorasztalos, Édesanyja háztartásbeli, s három testvére volt.

Az elemi iskolát és a négy polgárit Nagykállóban jó eredménnyel végezte, s így került a sárospataki Református Tanítóképzőbe. Szemé-

lyiségének fejlődésére nagy hatással volt Dr. Újszászi Kálmán tanár úr, példaképének tekintette.

1931-ben kapta meg kántortanítói oklevelét, melyből kitűnik, hogy a természetismereti tárgyakból, szépírásból és énekből kiemelkedő eredményt ért el. Tanítani Lórántházán kezdett, majd Kislétára került, végül 1939-ben Nyírbátorba, a Református Elemi Iskolához. Az államosításkor az u.n. 2. sz. Állami Általános Iskola (jogutódja Báthory István Általános Iskola) lett a munkahelye, nyugdíjazásáig. Ezen belül tanított a Dolgozók Iskolájában és a Mezőgazdasági Továbbképzőben. Tanított a nyírbátori Ipari Iskolában, a későbbi Bethlen Gábor Szakmunkásképzőben. Munkája során többször felkérték szakfelügyelői tevékenységre, de mindig inkább a diákok tanítása, nevelése mellett döntött. Átadni és megszerettetni a szaktárgy ismereteit, felfedeztetni az országot, a világot, a természetet, diákokkal foglalkozni – ez volt az ő világa. Szakmai munkaközösség-vezetői, osztályfőnöki tevékenysége példamutató volt. Városi, járási továbbképzések állandó vezetője, előadója, bemutató órák tartója volt.

1937-ben feleségül vette a nyírbátori Református Elemi iskola volt kántortanító-igazgatójának a leányát: Tatos Ida tanítónőt. Házasságukból egy fiú- és egy leánygyermek született. Utóbbi követte szüleit a pedagógus pályán, s kinek Oláh Tibor igen sokat segített, főleg az igazgatóhelyettesi munkájában, s kinek eredményeire nagyon büszke volt.

1942-től frontkatonai szolgálatot teljesített, 1945 szeptemberében került haza.

A politikai életbe nem igen kapcsolódott be, a felszabadulás és 1956 utáni helyzetet nehezen fogadta el, de nem ágált ellene. Tette a dolgát a legjobb tudása szerint, legtöbb ember örömeire. Elismerték a városban, a megyében, de legtöbbször a gyerekek, a szülők bizalmát tartotta.

Méltósággal viselte betegségét, mely egy félév alatt gyűrte le élni akarását. 1983. szeptember 28-án hunyt el Nyíregyházán.

Szász Zsuzsanna visszaemlékezése

„Oláh Tibor nehéz időkben, 1955 és 58 között volt az osztályfőnököm. Mint magánemberről csak keveset tudtunk róla, hisz akkoriban még nagyobb távolságra voltak a tanárok és a tanulók. De ma is látom lelki szemeimmel a kis ócska «bicájával» megérkezni a már csak a mi em-

lékünkben élő lányiskola udvarára, hallom a hangját, kedves nevetését, s ész nélkül sorolom a királyi bányavárosokat... melyek még 40 év múlva is előjöttek a Felvidéken jártamkor! Emlékszem az 1958 elején megtanított Kossuth-nótára, mellyel saját márc. 15-i megemlékezést tartottunk az osztályban. A dologhoz hozzátartozott az is, hogy abból a féltve őrzött könyvből mi bogarászhattuk ki a nóta dallamát is! Már akkor 'történeti' földrajzot tanított, s ez olyan mélyen belém vésődött, hogy sokáig kacérkodtam a földrajz szakkal is, de végül a magyar-történelem párosítással a családi sort folytattam. De azt is ő értette meg velem, hogy az embernek két lábbal kell a földön járnia. Talán ezért is tanított meg bennünket, tizenéves lányokat metszeni és oltani az iskola gyakorló kertjében.

Amikor befejeztük a nyolcadikat, magánemberként megajándékozott egy könyvvel - A nagyvilág magyar vándoraival -, az abba írt ajánlását sokszor megnéztem, s tanári pályámon én is gyakoroltam ezt a gesztust, emlékezve arra a hatásra, amit belőlem is kiváltott ajándékával. Hogy ki mindenki hat az ember fejlődésére, nem tartjuk mindig számon, de hogy Oláh Tibor meghatározó alakja volt életemnek, azt pontosan tudom. Remélem, a róla szóló írások meg fogják erősíteni kivételes pedagógiai talentumát, gyermekszeretetét. Úgy tudott ő adni jó szót, bátorítást, tudást, hogy egy életen át éltem belőle"

Forrás:

Hivatalos dokumentumok, személyes emlékezősek.

Raffayné Oláh Katalin

Olajos Ferenc (Tetétlen, 1930. – Balkány, 2001.): tanító.

Édesapja molnár volt. Édesanyja is a malomban segédkezett. Ketten voltak testvérek, egy leánytestvérével, Katalinnal nevelkedtek szeretetben. Édesapja nagy szigorral nevelte őket. Édesanyja engedékenyebb volt.

1952-1955-ig katonaságban a tűzérőgyvernemnél szolgált. Fél év kiképzés után őrmester lett, majd egy év után főtörzssé léptették elő. Szerette a katonaságot. Civil életében is végzett honvédségi felkészítést, amiért kétszer

kitüntették.

Nagyon jól tanult, jó képességű volt, nagy teherbírási, jó emberismerő, tudott bánni az emberekkel. Nagyon sok mindenre nyitott volt. Tanítói pályafutását Hetében kezdte. Első házasságából született Ferenc fia. Nem volt hosszú házasság, hamarosan elvált, majd második házasságából 3 fia született: Károly, Tamás és József.

Csarodán tanított, de házassága nem sikerült, ismét elvált, majd Nyírmihálydiban kapott tanítói állást.

Itt ismerkedett meg Buksa Magdolnával, akivel újra családot alapított. Két gyermeke született, Katalin és Tibor. Két nevelt gyermekét, akik felesége első házasságából születtek, Józsefet és Adriennét saját gyermekeként nevelte és taníttatta.

1973-tól Balkányban, a Béketelepi Általános Iskolában tanított előkészítő és alsó osztályos gyerekeket. Ott kapott szolgálati lakást. Egy csendes kis tanya volt, szeretett itt élni családjával. Feleségével jól megértették egymást, igyekezett mindig a kedvében járni. Házas volt, besegített a háztartásban, mosott, mosogatott. Tibor fia később született, 1982-ben, már nem készült apaszerepre, de nagy örömmel fogadta. Újra volt türelme a kicsi gyermek neveléséhez.

Az 1980-as években az iskolai takarékbélyeg is hozzá tartozott. Szorgalmazta a gyerekeket a takarékoskodásra. Szakszervezeti tag is volt. Nagyon szerette a munkáját. Nagyon jól tudott bánni a gyerekekkel, értett a nyelvükön. A régi

tanítványok a mai napig felelgetik mint Olajos tanár bácsit. Minden gyermekhez volt egy kedves szava. Szinte sajátjaként szerette őket. Kollégáival jól kijött. Szívesen emlegetik őket is, ha összeháldkozunk, visszaemlékeznek rá, mint kiváló pedagógusra, aki nagyon szerette hivatását. 40 évig volt a pedagógusi pályán, kitüntetését kapott a 40 év munkája után. 1992-ben tragikus hirtelenséggel, infarktusban elvesztette feleségét. Nagyon megviselte, egyedül maradt a legkisebb gyermekével, ekkor nagyobb gyermekei már elkerültek a szülői háztól. Az akkor 10 éves Tibor nyújtott neki vigaszt. Szeretettel és tisztelettel felnevelte egyedül. Taníttatta, és arra vágyott, hogy legyen ideje felnevelni és elindítani legkisebb gyermekét.

Nyugdíjas éveit csendesen töltötte, tv-zett, olvasgatott, legtöbbet krimi, ami a kedvenc olvasmányai közé tartozott. 71 éves korára nagyon elfáradt, többet betegeskedett szívével, magas vérnyomással. Már nem volt ereje harcolni a betegsége ellen. De úgy érezte, amire vágyott, elérte.

Pénzes Barna

Olasz Árpádné Cseh Julianna (Derecske, 1936. július 13. - Derecske, 2005. december 2.): tanító, gyógypedagógus.

*„Létem ha végleg lemerült
ki imád tücsök-hegedűt?”*

Földműves család legkisebb gyermekeként született. Négyen voltak testvérek, valamennyien

lányok. Még kisgyermek volt, amikor elvesztette édesanyját, majd hamarosan édesapját. A hiányuk okozta fájdalom, szomorúság mindvégig elkísérte. Nővérei nagy szeretettel vették körül. Ők nevelték, taníttatták. Büszkeséggel töltötte el őket, hogy a legkisebb lányból tanítónő lett. Jucika igyekezett is ezt meghálálni.

A család elismerése mindig nagyon fontos volt számára.

Küzdelmes, tartalmas életútját mindvégig áthatotta barátságos, emberséges, szeretetre méltó egyénisége. Ő ugyanúgy vágyott a szeretetre, ahogy képes volt azt annyi embernek adni.

Tanítói pályafutása 1953-ban kezdődött Nádudvaron, két év múlva pedig Mihályhalmán, a tanyasi iskolában. Itt kötött házasságot a szintén pedagógus Olasz Árpáddal.

Hamarosan Sáptra kerültek az Általános Iskolába. Az itt töltött tíz év alatt számos elismerésben részesült. Úttörővezető volt, és Kiváló Pedagógus kitüntető címet is kapott.

1967-ben költöztek Derecskére. Egy év múlva az I. számú Általános Iskolába, az értelmükben enyhén sérült tanulókat oktató, akkori nevén Kisegítő Iskolába került.

Egészen nyugdíjba vonulásáig itt dolgozott. A sok év alatt végzett áldozatos, lelkiismeretes munkájával kivívta nemcsak a szakma, kollégái, de az egész város tiszteletét, szeretetét is.

Neve fogalommá vált, ismerték és becsülték szűkebb hazáján kívül is.

Munkahelyén ellátta a tagozatvezetői teendőket, tanított és logopédus volt az óvodákban is. Munka mellett elvégezte a Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskolát Budapesten, kiváló eredménnyel. Jó memóriájának köszönhetően még évek múlva is könnyedén felidézte a tanultakat.

Szakmai tudását, ismereteit a mindennapi munkán túl is gyakorolta, továbbította. Szakmai továbbképzéseket szervezett, tartott, megyei komplex vetélkedőt szervezett (1979-ben), tankönyvet írt. A ma is forgalomban lévő 2. osztályos környezetismeret könyv társszerzője volt.

Munkatársait tanulásra buzdította, sokan az ő biztatására indultak el a pedagógus, gyógypedagógus pályán. A 10 – 12 tanerős tagozat úgy dolgozott, mint egy nagycsalád. Egymás életében is részt vettek, családi eseményeken, ünnepeken, esküvőkön.

Szaktudományában ugyanúgy példát mutatott, mint emberségben. Kollégáit magával ragadta szellemisége, követendő példának tartják mai napig. Nagy szeretettel és felelősséggel foglalkozott a gyerekekkel.

Nyugdíjazása előtt az utolsó tanévben az általános iskola megbízott igazgatójaként dolgozott. Még évekkel nyugdíjba vonulása után is gyakran keresték volt tanítványai.

Hiányzott kedves, okos, megbízható lénye az iskolából.

Ezután is igen aktívan élt. Mindennap ugyan nem járt be munkahelyére, de folytatta munkáját otthon. Segített mindenkinek, aki hozzá fordult, gyermekeknek, ha tanulási problémájuk, beszédhibájuk volt, pedagógusnak készülő fiataloknak a tanulásban, felkészülésben. Felelősséget érzett irántuk, és számtalan praktikus tanácsot látta el őket.

Magánéletében is szép család vette körül.

Két lánya született. Mindketten pedagógusok lettek. Erzsike biológia–rajz szakos tanár, Kati pedig gyógypedagógus.

Hat szép unokája nagy boldogsággal töltötte el. Sokat törődött velük, taníttatta, okosíttatta őket.

Váratlanul tört rá a súlyos betegség. Sokáig küzdött, és bízott a gyógyulásban, csakúgy, mint szerettei, ismerősei. Tudtuk, hogy sokan szerették, mégis meglepő volt az a tengernyi ember a végbúcsúztatóján. Életének 70., házasságának 49. évében távozott közülünk.

Még annyit adhatott volna, még annyi erő és szeretet volt benne!

Emlékét megőrizzük *térben* – amerre csak járnak a világon tanítványai, szerettei, és *időben* – ameddig csak élünk.

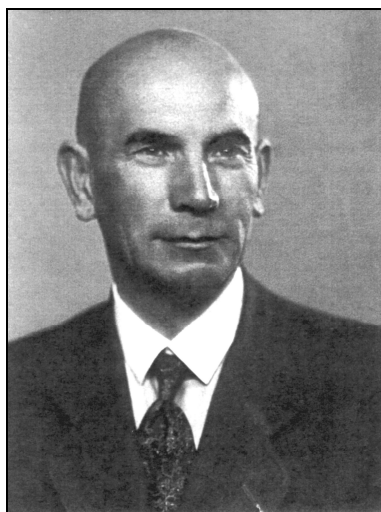
Juhász Istvánné

Ormós Lajos (Debrecen, 1883. – Debrecen, 1975.): ref. tanító, igazgató-tanító, ref. egyházi tisztségviselő, lapszerkesztő, tanfelügyelő, tanterületi főigazgató.

Szülvárosban nevelkedett és tanult három leány és két fiú testvérével. Édesapja molnár volt. Édesanyja Szabó Julianna. A család minden tagja hosszú életkort ért meg.

Református tanítói oklevelét a Debreceni Református Kollégiumban jeles eredménnyel 1904-

ben kapta meg.

Munkáját a Debreceni Ref. Egyház Fűvészkert utcai elemi iskolájában helyettes tanítóként kezdte, majd végleges tanítói beosztásban folytatta.

Az első világháborúban közkatonaként teljesített szolgálatot. Visszatérése után tovább dolgozott.

Munkássága során tanított a Teleki, Pacsirta, Vígkedvű, Kossuth, Leány utcai ref. elemi iskolákban. A Kossuth u. 52. sz. alatt működőben már a 20-as években igazgató-tanítóként. 1944-ig tanított, majd tanfelügyelőként dolgozott 1947. július 1-i nyugdíjazásáig.

1907-ben házasságot kötött Szilágyi Julianna ref. tanítónővel. Négy gyermekük született. Ikrei fiatalon meghaltak.

Lánya, Erzsébet biológia-földrajz-kémia szakos tanári diplomát és doktorátust szerzett. Sokáig a Dóczy Gimnázium tanára volt. Dr. Pap Zoltán ideggyógyász és pszichiáter férjével három gyermeket neveltek fel. (Pap Enikő-Ujfalussy Józsefné zenetanár, karvezető, Bp. Dr. Pap Zoltán szemész főorvos, Db. Dr. Pap Uzonka fül-orr-gége és fonieter szakorvos, Db.)

Fia, Pál tanítóképzőt és jogi egyetemet végzett. Tanított a Csapókerti ref. elemi iskolában, a Nyilas-telepiben igazgató lett. Később a Vallás és Közoktatásügyi Minisztériumban fogalmazó, majd főelőadó. Az 1950-es évek elejétől sok hányattatás után a Közlekedési Múzeumban villanyszerelőként dolgozott. Neki is három

gyermekét születt. (Zsolt közgazdász, Bp. Ajtony és Szabolcs építészek, Svájcban élnek.) Jelenleg 6 unoka és 11 dédunoka folytatja Debrecenben, Svájcban az elődök eredményes munkáját.

Második házassága Ökrös Erzsébet ref. tanítónővel rövid ideig tartott.

Ormós Lajos élete egy részében szolgálati lakásban lakott, majd élete végéig a Bethlen u.14. sz. alatti épületben, s ott leghosszabb ideig az udvar végében lévő egyszerű kis lakásban. Az épületet az Uray Gyula adományozta pénzből vette meg az Országos Református Tanító Egyesület, s az 1937-től az ORTE székháza lett.

Az 1931 előtti ORTE elnök Dobó Sándor mellett igen komoly szerepe volt mindebben Ormós Lajosnak, aki segítőtársaival megvalósította, hogy a ház igazi kultúrotthona legyen a ref. tanítóknak.

Könyvtár, olvasó, kártyaszoba, tekepálya létesült ott. A tulajdonjogot 1963-ban átruházta a Pedagógusok Szakszervezetére, amely azután az épületet bővítette, és a Pedagógusok Megyei Művelődési Otthonaként sokrétű, színvonalas feladatot valósított meg. Reméljük, hogy ez a jog az örökösök szándéka szerint megmarad. Közreműködésével már egy szoboszlói gyógyház (1926), valamint a balatonalmádi ORTE üdülő is segítette a tanítók pihenését, erögyűjtését. (1927)

A közéletben Ormós Lajos már 1910-ben a Ref. Tanítók Általános Gönczy Segélyegyesületének alelnöke, 1912-től elnöke 1927-ig. Az egyesület munkáját az anyagi segítségnyújtás és kulturális szervezőmunka jellemezte.

1921-ben tagja lett a Tanítóegyesületek Országos Szövetsége Tanácsának. 1923-ban a VIII. Egyetemes Gyűlésen a Gönczy Segélyegyesület által már elfogadott javaslatot terjesztett elő. A népoktatás és a néptanítók ügyeinek minden megoldása témakörben.

1924-ben megválasztották alelnöknek. 1932-ben tiszteletbeli elnöknek javasolták. (Felkérésre 1943-ban az újjászervezés tervezetén is dolgozott.) 1932 decemberében egy nagygyűlésen a nyugdíjtörvényről tartott előadást. A IX. Egyetemes Gyűlésen 1935-ben a tanítók sorsának megjavításáról és az illetményekről szólt. Munkássága összeforrt az Országos Református Tanítóegyesület (ORTE) tevékenységével. 1923-ban alelnöknek, 1928-ban ügyvezető elnöknek választják. 1927-től a debreceni egyesület elnökeként is munkálkodott. Érdekvédelmi munkássága

elismeréséül több egyházmegyei tanítóegyesület tiszteletbeli tagjává, illetve elnökének választotta. 1931-től az ORTE elnöke lett. Az ORTE közgyűlésén elnöki megnyitójában, 1932-ben a tanítói javadalmak ügyeiről beszélt. (E témában pályázatot is nyert.) 1939-ben megbízásra a Felvidék népoktatásáról gyűjtött adatokat. Tapasztalatairól a Hajdú vármegyei tanítóknak rendezett szemináriumon számolt be.

Az ORTE 1939-es választmányi gyűlésén a nyolcosztályos népiskola bevezetésének megvalósításáról értekezett. (Ennek bevezetését az 1940. évi XX. tc. rendelte el.)

Az ORTE 1941-es elnökségi ülésén Nagy József elnökségi titkárral előterjesztést tett a ref. népiskolai felügyelet kérdéskörében. Ezt az Országos Ref. Zsinathoz továbbította. Az Egyetemes Konvent 1941. május 7-i ülésén megalkotta e témakörben az egységes szabályzatot. Ennek tervezetét Ormós Lajos készítette el.

Az ORTE-székházban 1944-ben az 50. éves jubileumi közgyűlésre készült. Erről számolt be a Tanítók Lapja 14. utolsó számában. A háború ezt megakadályozta. 1947-ben összehívta az ORTE rendkívüli közgyűlését, mely kimondta, hogy teljes taglétszámaival és vagyonával beolvad a pedagógus szakszervezetbe. Az ORTE formálisan 1950-ben szűnt meg.

Református tanítóként sokat dolgozott az egyházi életben is. 1910-től iskolaszéki tag, húsz éven át a Debreceni Egyházmegyei közgyűlés és a Tiszántúli Ref. Egyházkerület választott tagja, egyházkerületi tanács-bíró, a Ref. Egyetemes Konvent küldötte, választott tagja a ref. törvényhozó zsinatnak, póttagja a húsztagú zsinati tanácsnak, egy évtizedig népiskolai előadó.

A kitűzött pedagógiai célok érdekében már 1922-ben az országos Tanítók Lapját szerkesztette. 1931-től a lap főszerkesztője. Az ORTE tulajdonában lévő lap szerkesztői és kiadói feladatát minden időszakban nagy felelősséggel végezte. Pedagógiai és társadalmi témájú írásai gyakran voltak olvashatók. E lapon kívül a ref. folyóiratokban, fővárosi újságokban, a debreceni Néplapban, az ORTE szaklapjaiban, a Köznevelésben. Mindezen témákban sok előadást is tartott, kibővíve pszichológiai vonatkozásokkal is, a ref. tanítóegyesület gyűlésein, valamint 1926-tól a munkások Szabadegyetemén. 1945-ben az Ideiglenes Kormány Hajdú megyei tanfelügyelővé nevezte ki. A II. világháború utáni nehéz idő-

nép-o

szakban igen sokrétű, az alapfeltételeket biztosító, objektív és tartalmi tanügyi feladatot kellett megoldania. Lelkesedéssel, eredményesen végezte feladatát 1947. július 1-ig, nyugdíjazásáig.

Negyvenhárom évi szolgálata alatt végzett tevékenységéről, életének eseményeiről még sokat lehetne írni. Nyugdíjba vonulása után is dolgozott. Sok nehézséget, hátrányos helyzeteket is el kellett viselnie. Tovább foglalkoztatták az oktatásügy kérdései is. Továbbra is együtt élt a pedagógusok nagy családjával. Szellemi, értelmi képességének megőrzését bizonyítja, hogy 1972-ben a Pedagógusok Szakszervezete Városi Bizottsága Bethlen u.14. sz. alatti irodájában az OPI munkatársainak magnóra mondta napokon át elveit, életének eseményeit, állomásait. Dr. Bartha Tibor ref. püspök kérésére pedig 1973-ban a ref. tanítómozgalmakról írt. Utolsó leheletéig a közös tanügyi munka eredményessége éltette, foglalkoztatta. Egész pályafutása alatt elhivatottan küzdött a jó nevelőmunka eléréséért, a tanítás, nevelés feltételeinek javításáért, a tanítók helyzetének jobbításáért, a főiskolai továbbképzésért, a közoktatás demokratizálásáért. Az állammal és az egyházzal együtt és néha ellenükben is bátor, szókimondó következetességgel képviselte a kitűzött célokat. Irányította, alapítványok és társak segítségével támogatta a kiemelkedő munkát végző tanítók jutalmazását, elismerését. Országszerte látogatta az iskolákat. Munkáját sok elismerés, dicséret kísérte. Debrecen városa is tisztelete jeléül már a 80-as évek elején utcát nevezett el róla.

Felfogásának, küzdelmeinek megfelelően nagy örömmel fogadta a tanítóságot közös szervezetbe tömörítő Magyar Pedagógusok Szabad Szakszervezetének 1945. február 2-án történő megalakulását, amelyhez akkor rövid időn belül a pedagógusok 75 %-a csatlakozott. Ormós Lajos erős akarattal, élet- és hivatásszeretettel rendelkezett. Sokoldalú, munkabíró, jó megjelenésű, családszerető ember volt.

Szabadidejében szívesen tarokkozott, tornázott, atletizált. Szerette a zenét. Volt kollégái, tanítványai, ismerősei, családjának tagjai szeretettel, elismeréssel emlékeznek rá, a nagy felkészültségű, országosan is ismert vezető egyéniségre. Aki tréfás volt és kemény, szükség szerint.

Szabó Lőrinc „TücsökHzene” c. művében írt szavaival:

„...Szűrő szemei / Ormós Lajos rektornak még ma is / rám-rám villannak; (...)

Ő tanított harmadfél éven át, /s végül már tetszett tüskés humora. (...)

Ez az én szikár Orbiliuszom / -Isten áldja!- szeretett. Nagy haszon / lett, később, (...)

...A Vígkedvű Mihály / utcai rektor nem is lett soha / rossz emlékem...”

Emlékezzünk rá, kövessük példáját.

Források:

Dr. Háló Magdolna: Ormós Lajos tanfelügyelő életútja 1883-1975. Theológiai Szemle 1993. 3. sz.

Dr. Nyakas László: Akiről utcát neveztek el Debrecenben. Hajdú-Bihari Napló

Feljegyzés Ormós Lajos felajánlásáról a Pedagógusok Szakszervezete Debrecen Városi Bizottsága részére, 1972. (Birtok és Tulajdonlapok. 1937-től.)

Családtagok, ismerősök emlékezései.

Szabó Lőrinc: TücsökHzene (A ciklus 84. 85.)

Juhász László: Pedagógus-szakszervezeti Jubileum, Pedagógusok Lapja 2005. 1. sz.

Területi Levéltárak fond-jegyzékei. 3. rész 231. old.

Megyei Levéltár: Db. Tankerületi Főigazgatóság-Törzslapok. Személyzeti ügyek. 19. cs. 1938-1947.

Tóth Pál: Debreceni utcanévek.(2004) Debrecen, 2006. febr. 28.

Harangi Jánosné Széchy Mária Katalin

P

Pákozdy László Márton (Hódmezővásárhely, 1910. november 12. – Budapest, 1993. április 5.): teológiatanár, bibliafordító.

Értelmiségi családban született. Édesapja református állatorvos, mostohaanyja római katolikus vallású asszony volt, hárman voltak testvérek. Ferenc bátyja a 20. század egyik polihisztora, önálló verseskönyveivel, Shakespeare Vihar c. művének fordításával és más írásaival jelentős irodalmi munkát végzett. Jelen volt tehát a Pákozdy családban a magas intelligencia, a felekezeti különbözőség tolerálása és az irodalom művelése. Ha elgondoljuk a gyermek és ifjú alapfokú és gimnáziumi tanulmányait, megállapíthatjuk, hogy a családban nyert és megélt kegyelmi ajándékok gyarapodtak, növekedtek és bontakoztak ki az életében említett időszakban. A mi szemeink előtt a családi kör jelenségei igazi jelentőségüket nyerik el, hiszen olyan élet az övé,

amelyben mindvégig jelen volt a fegyelmezett intellektus, az ökumenikus gondolkodás és a Könyvek Könyvének, valamint a könyv írásának a szeretete.

Pákozdy László Márton kiváló érettségi vizsga után 1928 őszén kezdte meg a teológiai tanulmányait a debreceni Tudományegyetem Teológiai Karán. Világhírű professzorai közül emeljük ki a következőket: Varga Zsigmond, Kállay Kálmán, Erdős Károly, Révész Imre – a későbbi püspök, akadémikus és Csikesz Sándor. Az említettek és az universitas más tudósai által kapott indíttatást a tudományos munkára, így értette meg, hogy Isten őt eleve elrendelte a Biblia szeretetére, a szent tudományok művelésére és a Krisztus-test építésére. Ezt ismerte ő fel hitben, és ennek a hitbeli felismerésnek megfelelően folytatta tanulmányait. Professzor korában mondta el nekünk, tanítványainak az egyik meghitt szeminárium foglalkozás keretében, hogy bizony lelkiismereti válságba jutott a debreceni teológus évei során, amikor látta egyes teológustársai szabados életvitelét. Erősen foglalkozott azzal a gondolattal, hogy otthagyja a teológiát, de a megszólaló lelkiismeret szava és a katolikus vallású nevelőanya előtt várható szégyenérzet visszatartotta.

A teológia elvégzése után rövid ideig gyakorlónak volt a Tudományegyetem Teológiai Karán, majd külföldi tanulmányútra mehetett. Mi most a részletes vizsgálat helyett az eredményre tekintünk, amit maga ír le főműve Epilógusában: „Hollandiában nem szoktak volt Drs. után egy év alatt disszertációval elkészülni. Nekem minden erővel arra kellett törekednem, hogy a té-

mám régi szövegeinek összegyűjtését, amennyire lehet, elvégezzem. Tárgya átfogta az ókori sémi irodalomból mindazt, ami Mezopotámiától Ugariton át Egyiptomig erre a motívumra begyűjthető volt; kicsengése példákkal történt a görög irodalomból.”³

Íme, látjuk, hogy ötéves külföldi tanulmány után – Németország, Halle 1932-1934, Hollandia, Utrecht 1934-1937 – Drs. címmel és „Az Úr Szenvedő Szolgája” című disszertáció lehetséges teljes, összegyűjtött anyagával tért haza a tiszántúli egyházkerületi lelkészi munkanélküliségbe 1937 júniusában.

Az említett év szeptemberének végén Ravasz László, az akkori Duna melléki püspök meghívta segédlelkészi szolgálatra a kerületbe, így nyert beosztást Bereczky Albert mellé a Tutaj utcai gyülekezetbe. A gyülekezeti szolgálat mellett vallásanári teendőket is ellátott, és megbízott tanárként tevékenykedett a Budapesti Görög-keleti Hittudományi Főiskolán 1942 és 1944 között. Szép és értékes tudományos teológiai eredményeket hozott ez az időszak; megjelent „Péter avagy Krisztus az Egyház fundamentuma”, valamint az „Egy cerámi mythos és a bibliai bűnbeesés” című tanulmánya, itt készítette el a Héber nyelvtanát, és közreműködött Arany-szájú Szent János Liturgiájának magyar nyelvre fordításában.

Pákozdy László Márton a második világháború borzalmait, a zsidóüldözést Isten haragjának és kegyelmének, ígéretének és megtartásának, próbájának és hűségének az időszakát hitvalló teológusként élte át a Pozsonyi úti gyülekezetben. Ez volt életének legjelentősebb és lelkiekben legmélyebb időszaka, amint ezt maga vallotta meg.

A tudományos munkáját eközben is tovább folytatta, elkészült a doktori disszertációjával, többször próbálkozott azzal, hogy kimegy Hollandiába, és benyújtva megvédi. Erre azonban nem volt lehetősége. Így Kállay Kálmán professzor tanácsának megfelelően az értekezését 1940-ben elküldte Hollandiába, majd pedig 1942-ben a régebbi halléi anyagból itthon tett doktori vizsgát.

Pákozdy László Márton életében az 1945. év különös eseményeket hozott, amit az év elején átélt, azt ő a következőkben írja le: „1945. január 1-jén reggeli szürkület idején mint szoktam volt – körülszaladtam a templomot, mi maradt...

A dunai főbejáratnál szörnyű kép állt előttem. Két fiatal leány csupa sebbel és zúzódással. Nyilvánvalóan ki tudtak szökni a sorból, amikor a nyilasok a Duna-parton végezték gyilkos munkájukat. Megfagytak. Egészen világos lett számomra, évekre, nemzedékekre visszafelé és előre, hogy az Egyház egésze nem volt igazán a Vész idején menedék. „A templom zárva volt. Úgy éreztem, nincs jogom szolgának érezni magamat. Dániel 9,7; és úgy éreztem, befejezett az életem itt. Január 16-án reggel, amikor az első orosz katona hangját meghallottam, siettem fölfelé, hogy mondhassam: nincs német katona. A fiatal kárpátaljai katona, akivel mégis tudtunk valamit németül-oroszul beszélni, előreparancsolt. Letépte az oroszul fölírt svéd védettséget, elszakította svéd papíromat. 100 méterrel odébb folyt a harc, én meg ott álltam és vártam. Egyszer csak azt mondta: a tábornok azt parancsolja, hogy vasárnaptól kezdve itt istentiszteletet kell tartani... A két hét véget ért, egyszerre kivilágosodott: szabad lesz prédikálni, lesz egyház.”⁵

A másik esemény az év végéhez kapcsolódik. Isten minden emberi értelmet felülhaladó kegyelmének megtapasztalása volt ez. Csendesen munkálkodott a fővárosban vallásanárként, ilyen körülmények között kapta meg 1945 karácsonyára az egyetemi tanári kinevezését Debrecenbe.

Pákozdy László Márton professzori tevékenysége három szakaszra tagolódott; 1946 és 1950 között a Debreceni Kollégium Teológiai Akadémiáján, 1965-től nyugdíjazásáig, valójában haláláig a Budapesti Református Teológiai Akadémián működött.

Négy évtizedes működése, nevelői és tudományos tevékenysége szép doktori disszertáció-téma lehet – bizonyosra vehetjük, hogy rövidesen az is lesz –, itt most meg kell elégednünk azzal, hogy néhány jellegzetességét kiemeljük e jelentős tevékenységnek. Az egyetemi teológiai előadásai mellett folyamatosan részt vett az egyházépítésben, a bibliafordítás munkájában és a tudományos teológiai irodalmunk gyarapításában. Az utóbb említett három tevékenységről egy-egy kis fejezetben alább szólnunk.

Teológiai tanári előadásainak fő tárgyköre a Biblia vallástörténete, szövetségének rendje és teológiája, valamint az általános vallástörténet. A bibliai kijelentés történeti jellegét hangsú-

lyozta, így tekintett ki az egyháztörténetre és a világtörténetre, valamint az általános kijelentésre, annak természeti, lelkiismereti és történelmi területeire. A teológia hallgatóinak, a studenteknek fel kellett használniuk a következő műveket: Károli Gáspár bibliafordítását, a nyelvismeretben előrehaladva, azzal párhuzamosan a héber, görög, latin, német – vagy más nyelvre fordított – szent szöveget, Varga Zsigmond vallástörténeti műveit és Stauffer bibliai teológiáját, amely az ő megjegyzéseivel jelent meg Kocsis Elemér fordításában. Jó pedagógiai érzékkel, bibliai hittel és egyetemes ismereteket felhasználva tanított. Az egész országban szolgálnak lelkésztanítványai, akik között vagyunk olyanok, akik hallgattuk az ő előadásait és vannak olyanok, akik a stúdiumai által lettek tanítványokká.

Emlékezzünk meg Pákozdy professzor családi életéről. A temetési igehirdetésben ez hangzott el: „...a hatalmas, testet-lelket végsőikig igénybevevő munkához, az örökké nyugtalan tudós egy nagyon bölcs és nyugodt hitvest kapott, aki német létére vállalta a magyar lelkipásztor és teológus életsorsát. A sokszor távollévő apa helyett is nevelte gyermekeiket – Jánost és Katalint –, aki a nemzetközi konferenciákat járó és itthon éjjel-nappal dolgozó férjnek olyan otthont biztosított, ahova mindig bizton térhetett haza, ahol nyugtató szót és békességet talált lázas szívére. Az özvegyet ma a gyász órájában sokak szeretete és igaz részvéte veszi körül. Binémek, Emma Dora Sabine Drucklauffnak olyan része van Pákozdy László Márton életművében, amelyet soha nem szabad elfelejtenünk.” Majd így folytatja Kocsis Elemér püspök a temetési igehirdetését: „Megadatott elhunyt testvérünknek, hogy élete alkonyán gyermekei hűséges szeretete vegye körül. Súlyos betegségei ellenére ápolásban nem szenvedett hiányt, végig otthonában lehetett, és orvosfia elkísérte utolsó percéig. Egyetlen unokája idős napjait bearanyozó nap sugar volt.”⁶

Pákozdy professzor életének utolsó szakaszáról egyik tanártársa a következőket írja: „Amikor később mint nagynevű professzor nyugalomba vonul, akkor is fáradhatatlanul tovább dolgozott... És miután hallatlan lelki erejével leküzdötte agyvérzése következményeit, továbbra is rendszeresen részt vett különböző értekezleteken, ahol bár akadozó nyelvvvel, nehezen for-

málva szavait mégis mindig képes volt okosan, bölcsen kifejezni véleményét a tárgyalt kérdésekről. A lélek, a szellem felsőbbrendűségét igazolta a test esendősége, erőtlensége fölött.”⁷ Budapesten halt meg 1993. április 5-én, Debrecenben temették április 15-én, az alapige a pásztorfiúból lett zsoltáros királynak, Dávidnak egyik csodálatos vallomása volt: „Gyönyörköd-jél az Úrban és megadja néked szíved kérését. Hagyjad az Úrra a te utadat, bízzál benne, majd ő teljesíti (Zsolt 37,4-5).

Az egyházépítő

Pákozdy László Márton 9 évig tanult teológiát – Debrecenben 4, Halléban 2, Utrechtben 3 esztendeig – így a teológiai tudományok teljes fegyverzetével felvértezve kezdte meg Budapesten az egyházi szolgálatát. A 27 éves atléta Kriszti, mint akadémikus lelkész elődei, és nem tartotta rangon alulinak, hogy segédlelkészként gyermekekkel foglalkozzon, őket tanítsa. Kiváltságnak tartotta, hogy alkalomról alkalomra a főváros egyik gyülekezetében ígét hirdethet. Ha folyik az igehirdetés, ott lesz egyház, fogalmazta meg a bibliai igazságot a Verbi Divini minister. Kilencévig volt segédlelkész, amire mi úgy tekinthetünk vissza, hogy ezáltal ő az egyház építését végezte. E szolgálatának az isteni pecsétjét láthatjuk abban, hogy megnyílt előtte a szolgálat több lehetősége, és elvitte a vigasztalás üzenetét az üldözöttekhez, a gettóba zárt zsidó atyafiakhoz. Védte a keresztyénséget a zsidókért! Szakállt növesztett, prédikált a „foglyoknak” szóval és léttel. Abban is az Isten ujját kell látnunk, hogy a magyar nyelvű orthodox egyház katedrát ajánlott fel számára, hogy bibliai hitével és nyelvismeretével segítsen az egyetemes egyház építésében.

Révész Imre professzor 1935-ben az Országos Református Lelkészegyesületben előadást tartott Sárospatakon a következő címmel: Presbiteri rendszerű-e a magyar református egyház? A lelkészi kar fiatalabb tagjait szíven találta az előterjesztés, és útmutatást nyertek arra, hogy lehetséges a református egyház megújítása. A Tiszántúli Egyházkerület 1938-ban Révész Imrét választotta püspökévé, aki a „lelki kálvinizmus” útján munkálta az egyház megújítását. Pákozdy László Márton is nagy érdeklődéssel és hittel figyelte az egyházi eseményeket, és lélek szerint egyetértett az egyház megújításával. Ebből következett, hogy a második világ-

háború után részt vett az Országos Református Szabadtanács munkájában 1946 és 1947 között, majd pedig a Makkai Sándor által vezetett egyházi evangélizációban. Itt kiemelhetjük azt a munkáját, hogy a Református Gyülekezet című egyházépítő folyóiratot bibliai tárgyú írásokkal gazdagította. E szolgálatnak – az említetteken túl – több jeles képviselője is volt. Két nevet hadd emeljek ki: Makkai Lászlóét és Koncz Sándorét. A fordulat éve után az evangélizációs szolgálat hivatalosan megszűnt, az egyházépítés lehetőségei leszűkültek, és szerényen az „elfogadott védelem” alatt történhetett a kánoni látogatások, a diakóniai napok, biblia-kiállítások keretében.

Pákozdy professzor számára megadatott, hogy évtizedeken át az országos és a berekfürdői lelkésztovábbképző tanfolyamok előadója lehetett. Isten a tudója, hogy hány megkeseredett, lelkiismereti válságba jutott lelkész nyert kérdéseire megoldást éppen az ő bibliai veretű előadásai és a vele folytatott meghitt beszélgetések által.

Pákozdy professzor az egyházépítés alkalmainak tekintette a nemzetközi egyházi konferenciákat is. Ezek közül hadd emeljem ki azt, hogy az Egyházak Világtanácsának alapító tagja volt 1948-ban Amsterdamban, majd a New Haven-i központi bizottsági ülésen egyetemes egyházunkat képviselte 1957-ben. Amint láthatjuk, Pákozdy professzor munkásságának szerves része volt az egyházépítés.

A bibliafordító

Pákozdy László Márton az egyház építését és megújítását, sőt a maga egész munkáját a Biblia korszerű és jobb megértése alapján tartotta lehetségesnek. Ezért számára a Biblia revíziója, majd pedig az új bibliafordítás elkészítése Istentől rendelt – boldogan vállalt – feladat volt. Ezt fontosnak tartotta élete során mindvégig. Ennek bizonyossága, hogy a teljes Biblia megszólaltatására törekedett az egyes tanulmányaival. Ennek a szerteágazó – nyelvészeti, kortörténeti, kijelentés-történeti – munkának részletezése helyett idézzük az ő szavait, amelyek a bibliafordítás munkájában való részvételét tárják fel: „A másik egyházi munkám a bibliafordítás volt, amely 1947-ben kezdődött. Ebből a munkából 1964-ben kiszorultam. Nem tudtam elfogadni az 1967-ben kettős egyházi ünnep érdekében parancsolt rohammunkát, az erre adott zsinati ígéreteket. Az 1964-es zsinaton az elém adott iratot

nem voltam hajlandó felolvasni, sem a magam hitele, sem a zsinat későbbi megszegyenülése miatt, mert nem lehet kiadni az 1967-es jubileumra az új bibliafordítást. Nem is lett. 1964-65-ben nyilvánosan meg akartam mondani, a Theol. Szemle útján közzétenni „Egy bibliafordító válaszüton” c. terjedelmes tanulmányban (hisz...[nekem] már 1938-ban, id. Czeglédy Sándor, a nagy bibliafordító, akkor adott munkát fordítása átnézésére, az 1940-es Biblia több könyvére; 1947-től a Bibliafordítás titkára, 1957-től a Magyar Bibliatársulat főtítkára voltam, nem pusztán szerkesztő-akarnok). Ezt az ún. belső cenzúra nem engedte. Még huszonöt év után is eltanácsolódott – 1965-ben azt írtam a cikkem vége felé – egy olyan gondolatot, hogy az úgy nekiindult munka, jó ha az 1990-es Károli-jubileumra készül el.” Majd így folytatja a bibliafordítással kapcsolatos megállapításait: „Mindebből ezt csak azért említem, hogy ama két évtizeden át nem lustálkodtam, hanem csupán mérhetetlen munkám semmivé vált. Egy bizonyos monopol sajtócéh, régóta nem kér több cikket tőlem. A Vigiliától a Világosságig elfogadott vagyok (német és angol írásaim is voltak). A református kiváltságos írástudók mintegy évtizede nem adtak munkát. A Theol. Szemlében szerkesztőnek írnak a címlapra. Szerztem másoknak az elmúlt 1985-88. évben vagy tucatnyi kiváló cikket, világszintűt, ezzel sincs szerencsém. Csak azt nem értem, miért nem vették hát le a nevemet róla már régen, mert nem 'szcrkeszthetem?'” Íme, a bibliafordító vallomása. Úgy ítéltük meg, hogy ehhez nem kell hozzátenni semmit és elvenni sem illik belőle semmit. Amit mégis meg kell említenünk, az az, hogy Pákozdy professzor kiszorult a bibliafordítás munkájából, de Isten tervét nem lehetett megváltoztatni, Ő úgy rendelte, hogy a professzor legkiválóbb tanítványai ott legyenek a bibliafordítás befejező munkálataiban.

A professzor művei

Aki a Magyar Irodalmi Lexikon 1965-ben megjelent kötetét lapozza, láthatja, hogy Pákozdy László Márton munkásságával foglalkozik a mű. Úgy ítéltük meg, hogy ez a tény Pákozdy irodalmi rangját mutatja, természetesen az irodalom fogalmát reneszánsz értelemben kell vennünk, ami szerint, aki könyvet ír — teológiai, tudományos vagy művészeti tárgyú

művet —, az irodalmi munkát végez. Való igaz, hogy Pákozdy professzor a rangos teológiai művek szerzője tagja volt a Magyar Tudományos Akadémia Ókortudományi Társaságának, a Körösi Csoma Sándor Társaságának és a Magyar Néprajzi Társaságának. Nemcsak kutatott az említett tudományokban, hanem publikált is kutatása eredményeiből, itt az Élet és Tudomány c. folyóiratban megjelent tanulmányait emelem ki, és hozzátehetjük még, hogy szerette nemcsak a bibliai, hanem a magyar költészetet is.

Pákozdy László Márton *Az Ebed Jahweh Deuterocesaja Theológiájában* című 1989-ben újra kiadott műve Epilógusában egykönyves embernek nevezte magát: „Tudom, hogy egykönyves ember maradtam. Pályám bére a leg szebb ajándékom, hogy a Dunamelléki Egyházkerület az 1942-ben írt értekezésemet a Ráday Kollégium Kiadványaként és kiadásában jelen-teti meg. Szívből köszönöm! Tudom, hogy így is egykönyves maradok: de ha valakinek többje sikerül, talán azt is mondhatná az én egykönyves írásmról, mint Aisopos mese-mondása egyik-másik szapora szerzőről: Hena alla leonta.”⁹

Elfogadhatjuk ezt a megállapítást, annál is inkább, mivel ennek a munkának van egy első kötete, amelyben a téma teljes irodalmát ismer-teti a szerző. Igen, ez Pákozdy professzornak a legjelentősebb munkája. Ezzel egyszerre azon-ban azt is meg kell jegyeznünk, hogy 1978-ban megjelent *Beszélgetések a Bibliáról* című kötet-ben a következő fontosabb munkái szerepelnek: „Izrael vallásos képzetei a Sámuel-könyvekben, 1932; Az újabb deuterocesajási kritika ismerte-tése, 1941; Az Ebed Jahweh Deuterocesaja theológiájában. 1942; Bibliai héber nyelvtan, 1944 (szedése a háborúban megsemmisült); Péter, avagy Krisztus az egyház fundamentu-ma?, 1945; Egy cerámi mythos és a bibliai bün-beesés, 1945; Az Ótestamentum magyarázatá-nak alapkérdései, 1942; A pásztor-igék János ev. 10. fejezetében, 1947; Hogyan találjuk meg a Biblia szociális-ethikai üzenetét, 1945; Der siebenbürgische Sabbatismus, 1973; sajtó alá rendezte és magyarázatokkal ellátta az új Bib-liafordítás következő köteteit: Mózes első könyve, 1951; Mózes második könyve, 1953; Sámuel első és második könyve, 1955; Szer-kesztette a Theologiai Szemlét, 1947-1948; fő-

szerkesztője 1958 és 1972 között, Munkatársa a Göttinger Predigt-Meditationen és az Evangelische Predigt-Meditationen c. folyóirat-nak.”¹⁰

Ezek után jelent meg Pákozdy professzornak az a két kötete, amelyben a fontosabb tanulmánya-inak egy részét gyűjtötte össze az általános és bibliai vallástörténet köréből. Az első kötet cí-me: *Ehje aser ehje*. Ez a kötet 1984-ben jelent meg, és 13 tanulmányt tartalmaz. A második kötet címe: *Multi lampades una lux*, amely a következő évben került ki a nyomdából, és hat nagy tanulmányt foglal magába.

Az említetteken túl elmondhatjuk, hogy több hazai és külföldi folyóiratnak volt munkatársa. Ezek részletezése helyett — a teljesség igénye nélkül — említhetjük meg, hogy a Theol. Szem-lében több mint másfélszáz tanulmánya, írása jelent meg. Mindezeket — a munkatársak és tanítványok gyűjtésével együtt — felhasználhat-ja a későbbi monografikus feldolgozás»

IRODALMI UTALÁSOK

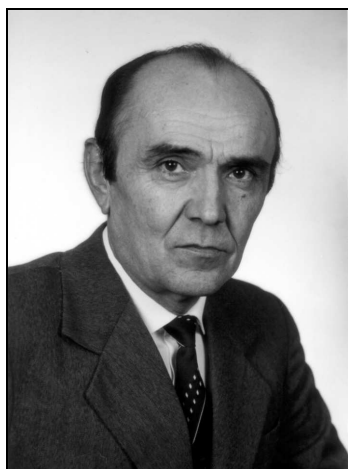
1. Pákozdy László Márton: *Az Ebed Jahweh Deuterocesaja Theológiájában*. Az Úr Szenvedő Szolgája Ésaías könyve 40-55. fejezetében. 2. kiadás egy epilógussal. Ráday Kollégium. Bu-dapest, 1959. 257 — 2. Fekete Károly: Pákozdy László Márton, a professzor, az igehirdető és az ember. Református Egyház, 1993. /XLV. évf./ 213. — Nagy Péter: A kijelentés-történet teoló-gusa. Reformátusok Lapja. 1993. április 25. — Ötvös László: Kitekintő /Pákozdy L.M./ — U.ö.:

Pákozdy László Márton /1910-1993/. Reformá-tus Nagyknység, 1993. /II/ 1.5. — U.ö.: Pákozdy László Márton /1910-1993/. Reformá-tus Tiszántúl, 1993.május 1. — 3. Pákozdy László Márton 1989. 257. — 4. Berki Feriz: Csöndes megemlékezés Pákozdy professzorról. Theologiai Szemle, 1993. /XXXVI./ 4. 193. — 5. Pákozdy László Márton 1989. 261. — G. Kocsis Elemér: Igehirdetés Pákozdy László Márton koporsója felett. Református Egyház, 1993. /XLV. évf./ 7-8. 158-159. — 7. Berki Feriz 1993. 193. — 8. Pákozdy László Márton 1989. 262. — 9. Pákozdy László Márton 1989. 263. — 10. Rapcsányi László /Szerk./: *Beszél-getések a Bibliáról*. Bp. 1978. — 11. L. Kozma Borbála: Theologiai Szemle Repertórium, 1925-1944; 1947-1948; 1958-1990. Ladányi Sándor tanulmányával. I-II. Bp. 1992. — Ld.

még Ötvös László és Major Zoltán: Református Egyház Textuáriumát 1949-1967, valamint Ötvös László: Harminc év textuáriumát /1943-1973/. Református Egyház, 1973. III-IV. – Pákozdy László Márton özvegyénél, a budapesti Ráday Gyűjteményben, a Debreceni Kollégiumban, a Theológiai Kar jegyzőkönyvében, a Levéltárban fontos dokumentumok vannak. A Levéltár anyagából a Segédlelkészek törzskönyvét /1936-tól/, a Bibliafordítói Tanács iratait /1965-1968/ hadd emeljem ki /I.4. L/.

Ötvös László

Pénzes Lajos (Körösszegapáti, 1939. október 15. – Püspökladány, 2006. június 2.): középiskolai tanár, igazgatóhelyettes.

Pénzes Lajos pályafutása egyetlen munkahelyhez, a püspökladányi Karacs Ferenc Gimnázium és Szakközépiskolához kötődik. Ide pályázott 1963-ban (feleségével és évfolyamtársával, Papp Borbálával együtt), és innen kérte nyugalomba helyezését 60 éves korában, 1999-ben. Életútja Körösszegapátiból indult. Édesapja néhány hold földön gazdálkodott példás szorgalommal és tisztes eredménnyel, édesanyja a háztartást vezette és a ház körüli munkákat végezte. Féltő szeretettel nevelték két fiúgyermeküket. Lajos itt végezte általános iskolai tanulmányait. Ígéretesen tanult, s 1954-ben a berettyóújfalui Arany János Gimnáziumba került. Én itt ismertem meg 1957-ben: ő utolsó éves diák volt, én pedig pályakezdő tanár. Bár nem taní-

tottam, jól ismertem, mert azon kevesek közé tartozott, akik tehetségükkel, szorgalmukkal, érettségükkel a tanárok és a diákok elismerését és bizalmát egyaránt élvezhették. A sikeres érettségi után a Kossuth Lajos Tudományegyetemen szerzett matematika-ábrázoló geometria szakos tanári diplomát jeles eredménnyel.

1967-ben találkoztam vele újra, amikor Püspökladányba helyeztek igazgatónak a Karacs Ferenc Gimnáziumba. Akkor már éppen túl volt egy 4 éves oktatási cikluson. Ez a négy év az iskola gyors fejlődésének jegyében telt el.

Pénzes Lajost, mihelyt kikerült az egyetemről, azonnal „mélyvízbe dobták”: osztályfőnökséget, magasabb évfolyamokat is kapott – és kiderült, hogy született, „jó úszó”. Miután munkáját megismertem, bizonyossá vált számomra, hogy a tantestület egyik meghatározó tagja lehet – és lett is. Szakmai kiválósága mellett ugyanis oly otthonosan mozgott az oktatás és nevelés gyakorlatában, mintha erre született volna. Az, ahogy ő az órákat vezette, mesteri fokon példázta a didaktikai és módszertani alapigazságok érvényességét, mégis jellegzetesen egyéni volt. Minden órája egyszerre volt tudatosan tervezett és rögtönzött. Igen, mert pontosan tudta, hogy annak, amit meg akar tanítani, hol van a helye egy nagyobb rendszerben (a matematikában, egy nagyobb tanítási fejezetben vagy akár egy több évre elkészített tantervben), azt azonban nem, hogy az órai munkában mely mozzanatok kerülnek előtérbe, ki hogyan dolgozik, mit kérdez, mire kíváncsi. Volt ezeken az órákon valami természetesség, oldottság, fesztelenség, „zsennyeség” (ahogy ő a munkával összefüggő hangokat nevezte), és sok-sok humor – ezeket nem lehetett előre programozni.

Milyen didaktikai elvek köré szerveződik itt a tanítási óra? Tanulói aktivitás? Hát persze. Az érdeklődés felkeltése és fenntartása (motiváció)? Természetesen. Differenciálás? Evidens. Türelmes és megértő tanári magatartás? Igen.

Nem folytatom. Pénzes Lajos számára a sokat hangoztatott nevelés- és gyermekközpontúság belülről jövő, magától értetődő törekvés volt. Tévedés volna azonban azt gondolni, hogy ezt a követelmények felpuhításával akarta volna elérni. Nála az elégtelen elégtelen volt, a jeles jeles, nagyon tárgyilagosan és következetesen értékelté diákjait.

Tegyük hozzá: a többi matematikatanár is. Bizony sok volt a bukás, de néhány más tárgyan is nyugtalanító volt az alapok hiánya (pl. történelemből), legfeljebb kevesebben véreztek el a minimum-követelményeken. Mi hát a teendő? Vannak-e tartalékok a tanítási óra hatékonyabbá tételében?

Úgy gondoltuk, hogy lenni kell. A 60-as évek végén találtunk rá az MTA Pszichológiai Intézetének Arany János Kísérleti Iskolájára, ahol a képességek fejlesztésének lehetséges útjait keresték. Felvettük velük a kapcsolatot, látogatásokat szerveztünk, s 1970-ben mi is beléptünk az újabb utakat keresők sorába.

Itt most nincs helyünk részletezni a kísérlet koncepcióját, elvi és gyakorlati problémáit (aki többet akar tudni, megtalálja a forrásokat Lénárd Ferenc: A problémamegoldó gondolkodás c. könyvében. Akadémiai kiadó, Bp. 1978., negyedik átdolgozott kiadás. Lásd még e kötet szócikkét Szabó Zoltánról).

Elkezdődött tehát egy négyéves tanítási ciklus, egy ún. longitudinális (hosszanti, folyamatkövető) kísérleti munka, amelyben Pénzes Lajos mint matematikatanár és munkaközösség-vezető igen fontos szerepet játszott.

Próbálkozásaink híre más iskolákba is eljutott, s bemutató órák megtekintésével kötöttük össze az érdeklődő kollégák tájékoztatását és a problémák szakmai megvitatását. A megbeszéléseken a látogatók elismeréssel szóltak az óravezetésről, némiképpen különböztek a vélemények a didaktikai koncepcióról, a legtöbb vitát pedig maga a módszer váltotta ki. Nem is volt más célunk.

Már az előzőekből is kitűnhetett, hogy Pénzes Lajost emberi tulajdonságai és tanári habitusa különösen alkalmassá tették egy új alapokra épülő, innovatív munkára. Kedvelte a tanulókkal folytatott párbeszédet, nagyra értékelte a vitát. Tudott hallgatni is — ez ritka tanári erény —, nem háborgott a tévedéseken, sőt csalafinta módon igyekezett is felszínre hozni. Egy jó kis hiba néha többet ér a legszabályosabb válaszoknál — vallotta, s igaza is volt.

Birtokában volt annak a képességnek, hogy a bonyolultabb matematikai tételeket, levezetéseket, feladatokat, fejtegetéseket akár a végsőkiig leegyszerűsítse, mert képes volt tanítványai fejével gondolkodni. Sarkalatos volt számára a tanulókkal való együttműködés, hiányzott belő-

le minden előítélet vagy elfogultság. Többek között ezért volt igazi, szerzett tekintélye és hitele.

1977-től 1993-ig volt vezetőtársam, ún. első igazgatóhelyettes az iskolában. Mindent tudott, amit egy jó szervezőnek és vezetőnek tudnia kell — vagy amit nem tudott, azt igen hamar megtanulta. Gondosan őrizte az iskola nagy értékű szellemi, erkölcsi hagyományait — gyakran emlegette, hogy idősebb kollégáitól mit lehetett ellesni, meg tanulni -, de nyitott, sőt kezdeményező volt az előre mutató változtatásokban. Az öncélú figurációkat nem kedvelte — s ezt alkalmasint ki is mondta. Szinte teljes szabadságot élvezett a munkaszervezésben, az irányítás rá eső részében, a konfliktusok rendezésében — már amennyire ez egy munkahelyen lehetséges. Közvetlensége, rátermettsége, tájékozottsága s nem utolsósorban lefegyverző humora (amelybe az önirónia is beletartozott) szinte éltető eleme volt a jó testületi légkörnek. Ismertük és többnyire el is fogadtuk impulzív természetét, gyors és szellemes reakcióit, mert elismertük és — hogy is mondjam — megszoktuk és megértettük. Rendszeretete, kivételes munkamorálja közismert volt.

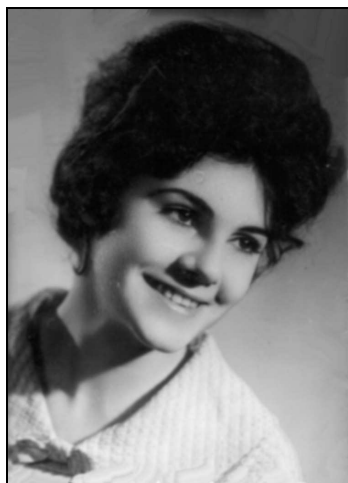
Mindezek mögött egy nagyon mélyről fakadó humánus elkötelezettség rejtett. Ahogyan diákjait becsülte és segítette, ahogyan egy életen át gondoskodott családjáról, szüleiről és környezetéről, amennyire honorálni tudta mások jóakarátát és segítő szándékát, amennyire erős volt benne a szociális érzék és az esélyegyenlőség előmozdításának szándéka, az mindenkor példa lehet mindazok számára, akik ismerték, megértették és szerették.

Életében elnyerte a legnagyobb elismerést: tanítványai tiszteletét és szeretetét, hivatalos kitüntetései pedig: Miniszteri Dicséret, Kiváló Munkáért, Maróthi-díj és Pro Urbe-díj.

Felhasznált források: Iskolai dokumentumok, az iskola jubileumi évkönyve 1991., Lénárd Ferenc: A problémamegoldó gondolkodás, Akadémiai Kiadó 1978. negyedik kiadás 313-317. o., személyi anyag.

Nyirkos Tibor

Péter Imréné Kiss Katalin (Hajdúszoboszló, 1945. június 19. - Hajdúszoboszló, 1989. augusztus 24.): biológia-földrajz szakos tanár.

Köztisztviselői családban született. Édesapja, Kiss Sándor pénzügyi előadóként, édesanyja, Sebestyén Mária pedig könyvelőként dolgozott. Testvérével, Ildikóval nagyon szerették egymást.

Az általános iskola elvégzése után Hajdúszoboszlón, a Högyes Endre Gimnáziumban tanult, ahol 1963-ban érettségizett. Majd Nyíregyházán, a Tanárképző Főiskolán szerzett földrajz-biológia szakos tanári diplomát 1969-ben.

Tanári pályafutását 1967-ben Elepen, a tanyasi iskolában kezdte.

A hátrányos helyzetű gyerekek nevelés-oktatását nagy szorgalommal és szeretettel végezte. Minden tantárgyat tanítania kellett. Mindig alaposan, lelkiismeretesen felkészült.

Igyekezett színessé tenni tanulói életét. Tanársaival segítette az egyszerű emberek minden napjait.

4 évig járt naponta autóbusszal munkába Elepre, ami fárasztó volt számára. Szeretett volna Hajdúszoboszlón tanítani.

1971-ben állást kapott a helyi Kisegítő Iskola és Nevelőotthonban. Enyhe értelmi fogyatékos tanulók tanítását végezte 18 éven át, haláláig.

Nagy empátiával, megértéssel, érzékenységgel közeledett tanítványai felé. Igyekezett a legfontosabb ismereteket átadni, hogy segítse az életben való boldogulásukat. Osztályfőnökként

tanítványai bizalommal fordultak hozzá problémáikkal.

A hátrányos helyzetű tanulók szabadidejének hasznos eltöltésére mint kisdobosvezető különös gondot fordított. Fontosnak tartotta környezetük szépítését, otthonosabbá tételét. Mindent megtett azért, hogy az állami gondozott tanulók családi légkörben, jól érezzék magukat. Programokat, szakköröket, versenyeket, úttörőtáborokat szervezett életük színesítésére.

Tanítványaival aktív részesei voltak a Művelődési Központ, valamint az Úttörőház programjainak.

Próbálta azokat az emberi értékeket a gyerekeknek átadni, amire őt is megtanították tanítói, szülei. Emberségre, tisztességre tanított.

Tevékeny életformája mellett jutott idő a családjára, barátokra, kirándulásokra is.

Édesapja 1967-ben bekövetkezett halála nagyon megviselte. Ettől kezdve ő volt édesanyja támasza.

1980-ban férjhez ment Péter Imre vállalkozóhoz. Otthonukat különös gonddal, jó ízléssel rendezte be.

Két év múlva, 1982-ben megszületett kislánya, Zsolt. Rajongva szerették, mindent megtettek érte. Boldog és büszke anya volt. Gondoskodása, féltése, sajnos, csak 7 évig tarthatott. Ekkor elragadta a halál.

Kollégáival az intézet dolgozóival közvetlen, jó kapcsolata volt. Részt vett a helyi szakszervezet munkájában is.

1989 augusztusában váratlan betegségével szemben alul maradt. Iskolája saját halottjának tekintette.

Emlékét máig megőriztük.

Kitüntetései: Kiváló Kisdobosvezető (1979.)

Elismerő Oklevél (Pedagógus Szakszervezet 1981.)

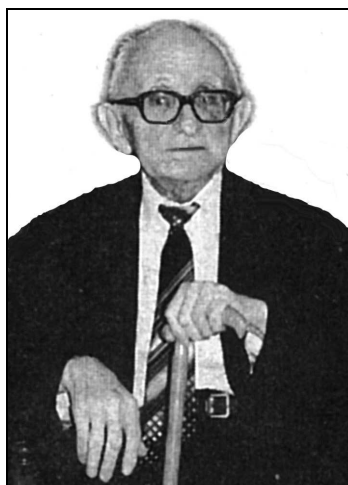
Források:

Iskolai és családi dokumentumok, személyes emlékezések.

Licz Jánosné-Vadnai Lászlóné

R

Rábold Gábor (Hajdúböszörmény, 1911. április 30. – Debrecen, 1998. december 2.): gimnáziumi tanár.

Ez egy rendhagyó életleírás lesz, hiszen Gabi bácsi életéről nem sok lexikális adatunk van, s ma már ezek érdekében nemigen lehet kihez fordulni, de felejtethetlen osztályfőnökünk volt hét éven keresztül, élete nem maradhat ki közös történetünkéből. Az életmű összeállításához segítséget ad az életéről szóló riport anyaga, ami a Kollégiumi Hírmondó 1994. évi évfolyamában jelent meg, és ehhez hozzátesszük közös sorsunk személyes emlékeit. És hogy miért csak hét év a közös gimnáziumi emlék? Mert a mi osztályunk, - a „Gabi bácsi osztálya” - a nyolcadik gimnáziumi évet már 1944 őszén kezdte el. Ekkor a háború már átviharzott Debrecen felett, és mi az oroszok hatalma alá kerültünk. Meg a magyar kom-

munisták befolyása alá. Az új hatalom az elsők között tartóztatta le Rábold Gábor tanár urat, s aztán évekre internáló táborban tartotta. Bűne az volt, hogy évtizeden keresztül vezette a magyar ifjúság elitjét képező cserkészmozgalmat, amelynek tiszántúli parancsnoka volt. Ez pedig a kommunisták szemében megbocsájthatatlan bűn.

Rábold Gábor tanár úr Hajdúböszörményben született, édesapja Rábold Gusztáv hajdúböszörményi gimnáziumi tanár, latin-magyar szakos. Így hát Gabi bácsi családi hagyományként kapta a latin-magyar szakos tanárságot. Hát persze, előbb még a Debreceni Református Gimnázium diákja lett 1921-ben, ahol aztán az 1929. évben érettségizett. A gimnáziumi évek után magától értetődött a tanári pálya iránti megindulás, ami a Debreceni Tisza István Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán következett számára. Mára már érdekesség, hogy kezdeti egyetemi éveiben a bölcsészet, összekötve a Református Tanárképző Intézettel, az öreg Kollégium falai között működött, csak későbbi évek során költözött ki ez a kar is a nagyerdei gyönyörű egyetemi épületbe. A Református Tanárképző Főiskola feladata az volt, hogy az egyházi gimnáziumok részére biztosítsa a tanári utánpótlást.

A latin nyelv fontos motívum a család életében: az édesapa, Gusztai bácsi, igencsak neves tudósa a latin nyelvnek. Református egyházi körökben köztudott, hogy neves Kálvin-fordító, s valóban tökéletes tudósa-tudója ennek a klasszikus nyelvnek. (Lett is ebből később még nekünk is bajunk.) A Református Gimnáziumnak 1935-ben lett tanára, először fiatal segédtanárként,

majd 1937-től véglegesítetten. Így tehát érthető, hogy a mi 1937 szeptemberében indult első osztályunk Gabi bácsi első osztályfőnöki osztálya lett.

Itt meg kell állnom egy pillanatra - személyes érintettség címén. Arról nincs ugyan életrajzi adatom, hogy Gabi bácsi hogyan és mikor lett cserkész, bár valahol szerepel egy megjegyzésben, hogy 1922-től a gimnáziumi 172. számú Erő cserkészcsapat tagja, de a harmincas évek elején már a tiszántúli cserkészélet egyik vezető egyénisége. Még kevésbé tudom, hogy a mi családjunkban édesapám hogyan lett szintén neves cserkészvezető, hiszen mi csak 1928-ban jöttünk át Magyarországra és 1929-től lettünk debreceni lakosok, de tény, hogy az 1932. évben már nyáritáborozott a Pacsirta utcai elemi iskola 984. számú Petőfi kiscserkész csapata Tiszacsegén. Én ekkor még csak hatéves voltam, éppen iskolakezdési korban.

Nos, ez a Petőfi cserkészcsapat ezentúl minden évben táborozott valahol, az 1935. évben éppen Kismarja községben, a Berettyó partján. A tábor egy napon "felsőbb" ellenőrzést kapott a magasabb cserkészvezetés részéről. Mosolygó szemű, vidám cserkésztsiszt érkezett hozzánk a reggeli vicinális vonattal, cserkészruhában, rövid nadrágban: Rábold Gábor cserkésztsiszt. És szemmel láthatóan remekül érezte magát a falusi iskolában berendezett kiscserkész táborban és jóízűen ebédelt közöttünk a cserkészszakmák által készített és feltálatalt tábori ebédből. Néhány év telt el, pontosabban éppen kettő, s én megilletődve álltam a Debreceni Református Gimnázium kapujában, besorolva az I/A osztály kisdíákjai közé: az osztályfőnök Rábold Gábor tanár úr volt. Boldogan dobbant meg a szívem, amikor ezt a csodát felismertem, pedig csak a későbbi évek során derült ki, hogy Gabi bácsi sokak szerint a világ legnagyobb tanára, osztályfőnöke. Mint élettörténetében később maga mesélte: egész tanári pályafutása alatt mindig osztályfőnök volt, mert szerinte a tanár feladata nemcsak a tudás átadása, hanem a nevelés is. A közismert bibliai idézet volt tanári-nevelői hitvallásának vezérfonala: „Egymást szeressétek. Ahogy én szeretlek titeket, úgy szeressétek egymást. És erről ismer majd meg mindenki, hogy az én tanítványaim vagytok, ha egymást szeretni fogjátok.” (János: 13-34,35.) Gabi bácsi hite szerint ez a krisztusi parancs a legfontosabb

a pedagógus életében.

És hogy milyen osztályfőnök volt? Nekünk ő volt a „minden”! Tanárunk, nevelőnk, vezetőnk, barátunk, testvérünk, apánk. Az első pillanattól magához emelt bennünket, elosztatta szorongásainkat, félelmeinket. Feloldotta az iskolával kapcsolatos feszültségeket bennünk: soha boldogabban nem járhattak diákok iskolába, mint mi: a Gabi bácsi első osztálya. Egy korábbi méltatásából idézem: „...Mi csak azt éreztük, hogy szinte valamennyien édes gyerekei vagyunk, akikről ő mindent tud. Máig sem értem, honnan tudta kiről-kiről, hogy azon a napon éppen mit kell kérdezni a felelőtől, amire ő jó választ tud adni. Mert arra törekedett, hogy mindenkinek sikerélménye legyen. Minden örömlenket, bánatunkat ismerte, meghallgatta, és soha nem bántott meg senkit sem szóval, sem tettel, még az esetleg gyengén felelőt sem: „majd holnapra megtanulod” - mondta kedvesen a sikertelenség láttán. Sohasem kiabált velünk, a hét éven keresztül hangos szó nem hangzott el az osztályban. Ha netalán nagyon elragadott bennünket a zsigongás, csak megállt az első pad előtt és csendesesen megjegyezte: „na de gyerekek!” és ott azonnal csend lett.

Tudtunk róla, hogy nem egy zseniális, tudós koponya. Gondolom, nyomába sem léphetett latintudás szempontjából édesapja hatalmas tudásának. Ezt mi tudtuk róla, de ez a tekintélyét, tiszteletét pillanatra sem csorbította. Amit nekünk tudnunk kellett, pontosan tudta, pontosan adta át szinte észrevétlen oktatással. Felsőskorunkban nem szégyellte egy-egy nehéz latin szöveg fordításánál megkérni Vekerdy Jósikát, aki a latin nyelv zseniális tudója volt már diákkorunkban is: "fordítsd le már szabatosan pontosan nekünk ezt a mondatsort." Tőlünk azt kérte számon, amit ő tanított nekünk. De azt pontosan kérte számon és soha nem alázott meg senkit, a sikertelen felelőt sem, vigyázott gyermeki önértékünkre. Tűzbe-vízbe mentünk volna egyetlen szavára, de ő soha nem kért tőlünk semmi rendkívülit, csak amit ő tanított. Sőt talán még arra sem figyelmeztetett soha, hogy tanuljunk jobban. Csakhát mi valamennyien úgy éreztük, hogy el kellene sülyednünk a szégyentől, ha Gabi bácsi rajtakapna valami hanyagságon.

Csak egyetlen esetben fizettünk rá átmenetileg a vele való csodálatos együttélésre. Másodikosok

voltunk, amikor behívták katonának. Semmi baj, itt van a nyugdíjas Rábold Guszti bácsi, majd ő helyettesít. A baj azonban az volt, hogy Guszti bácsi saját tudós latin tudománya birtokában azt hitte, hogy mi tudunk latinul, és így kezdett examinálni bennünket. No de mi csak azt tudtuk, amit Gabi bácsi tanított, legfeljebb Vekerdy Jóska volt "szinten" Guszti bácsi szerint. És mivel Guszti bácsi régi vágású, szigorú tanár volt, a latinórákon minden sikertelen felelés után rajzolta be a négyeseket az osztálynaplóba, mert akkor ez a jegy volt a szekunda. Két hét után az osztálynapló úgy nézett ki, mint egy székgyár. Még szerencse, hogy a félévi osztályozás előtt aztán Gabi bácsi hazakerült, mert Isten tudja, milyen botrány lett volna, ha Guszti bácsi osztályoz bennünket latinból.

Így éltünk nagy boldogságban Gabi bácsival hét esztendőn keresztül, de a kegyetlen sors, a háború vihara elragadta őt körünkből éppen a mi utolsó évünkben. Ő ekkor internáló táborban volt, mi pedig egy megcsappant létszámú, töredék osztályban jutottunk el a ballagásig; az öreg Kollégiumban 1946. június 9-én. És az ősi diákruhákba beöltözött maturandusok előtt nem Gabi bácsi ballagott velünk, hanem az ő kényszerű távollétében Kónya József tanár úr, de mi mind tudtuk, hogy lélekben ott van velünk, s neki köszönhetjük igazán felejthetetlen gimnáziumi éveinket. És Gabi bácsi egyszer csak valóban előkerült, s újra beállt szeretett iskolájába tanítani az újabb és újabb generációkat, és osztályfőnökösködni. És szolgált egészen 1987-ig, ami bizony ötvenkét esztendő aktív pedagógiai szolgálat. De amíg az egészsége engedte, nyugdíjasan is bejárt és segítette tanácsaival az iskola munkáját.

A háború utáni időkben sokáig ő volt az Arany János Önképző Kör vezető tanára. Ennek keretében működött egy nagyszerű színjátszó csoport és egy népi tánccsoport is. Ilyen, mint az utóbbi, még soha nem működött a gimnázium keretében. De tanári és osztályfőnöki feladatai mellett más fontos pozíciói is voltak. 1942-től egészen 1982-ig például Gabi bácsi volt a gimnázium gazdasági felelőse. Néha ez is kemény feladat volt, például amikor 1943 januárban három nap alatt kellett átköltöztetni a gimnáziumot az öreg Kollégiumba, mert a Péterfia utcai épületet hadikórháznak kellett átadni. Háború után a gimnázium 1972-ig a mai Kölcsey taní-

tóképző intézet épületében működött.

A korábbi fiúgimnázium 1952-ben jutott oda, hogy koedukált lett. A kommunista vezetés sorban megszüntette az országban az egyházi iskolákat, így a Dóczy Leánygimnáziumot is. A Református Egyház egyetlen egyházi iskolája a Debreceni Református Gimnázium maradt, így hát helyet kellett adni az iskolában a református leányoknak is. Gabi bácsi feladata ekkor a leánykollégium létrehozása volt. Egyházi tisztségei is voltak: a Nagytemplom presbitere és egyházmegyei jegyző volt sok évig, még a Református Zsinat póttagja is.

Mint írtam, élete jelentős motívuma lett a cserkészélet. Vezette a Tiszántúl cserkészéletét, részt vett a korszak nagy cserkészvilág-találkozóin, a Jamboreekon. Ott volt Gödöllőn és Hollandiában is, de járt Finnországban, Lettországon, Olaszországban is cserkész-utakon. Büszke volt a gödöllői jamboreen teljesített sikereiért viselt "Fehér Szarvas" kitüntetésre, amely dicsőség keveseknek jutott kis országunkban.

Mindig ő vezette a húsvéti iskolai szünetekben megrendezett Cserkész Őrsvezetői Táborokat a Debreceni Cserkészparkban, és minden évben parancsnokhelyettese volt a Budapesti Hárshegyi Cserkészparkban megtartott parancsnoki szintű vezetőképző tábornak is. Testben, lélekben, ízig-vérig cserkész, cserkészvezető volt. Remek nevelő és vezető munkájának keserű befejezése volt, amikor a kommunisták a nagyszerű nevelő tevékenységét üldözendőnek, elítélendőnek tartották, és igazi ok nélkül évekig internáló táborban volt emiatt.

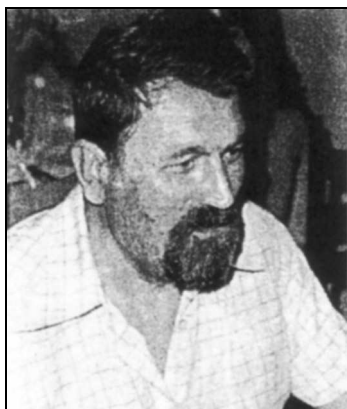
De visszatért szeretett iskolájába, s mi is visszatértünk tízévenként ünnepelni, és találkozóinkon mindig jelen volt Gabi bácsi is. Felült a régi katedrára, s mi a padokból felállva, sorban beszámoltunk életünkről, eredményeinkről, családjainkról.

És ő derűsen hallgatta végig az ő kedves diákjainak beszámolóit, örült, hogy mindenki sikeres életet élt, és „egy sem hozott szégyent az iskola hírnevére”.

Az ötvenéves találkozóon még elnőkölt, az ötvenöt évesen, 2000-ben már nem volt közöttünk. 1998. december 2-án örökre eltávozott a Református Gimnázium katedrájáról.

Zsigó László

Román Gyula (Hernádnémeti, 1926. április 11. - Budapest, 2002. április 1.): középiskolai tanár

Élete kezdete és vége is a bolondos április hónapban történt, de azt az emlékezők sem tudják, hogy a Felső-Tisza mellett élő Román család Gyula nevű fiúgyermeké hogyan született éppen a Miskolc melletti Hernádnémetiben. Így az ifjú Román Gyula élete kezdeti éveit bizonyára Técsőn élte meg, hiszen változásra csak 1939 után volt lehetőség, amikor is a Magyar Honvédség bevonult Kárpátaljára, és az ott élő magyarok újra Magyarországon élhettek. A Román család ezután költözhetett át Debrecenbe, s így Román Gyula további élete Debrecenben folytatódott.

1940. szeptember elején a Debreceni Református Gimnázium felsős diákja lett, ötödikesként itt folytatta tanulmányait és végezte a gimnáziumot 1944-ig, amikor a rövidített tanulmányi idő ellenére érettségit tett. Egyike volt a mintegy nyolcszáz diáknak, akik akkor a gimnáziumunk falai között éltünk. Nem volt ő az iskolában különlegesen hangadó egyéniség, de jó diák, jó sportoló, jó tanuló volt. Részt vett a cserkészmozgalomban a Református Gimnázium 172. számú Erő cserkészcsapatában mint lelkes cserkészfiú.

Boldog diákévek, boldog cserkészévek, nyári táborozások, őrsvetők kiképzőtáborok: ez volt akkor az életünk. De aztán kitört a II. világháború, s bizony nem sejtette egyikünk sem, hogy végül is ez milyen nyomorúságot hoz az országra, s ránk is. Egyelőre még történtek szép és emlékezetes élmények életünkben. Ilyen

volt, hogy cserkészcsapatunkon belül alakítottunk egy olyan cserkészőrsöt, amelyben mindenkinek volt biciklije, s mi lettünk a "gyorsőrs" akik mindenhová, így természetesen az iskolába is biciklivel jártunk. Ennek a különleges cserkészőrsnek volt a tagja Román Gyszi is. Részt vett minden cserkésztevékenységben, mint a többi gimnazista cserkész. Igazi csapatember volt, minden feladatra kész. Ilyen emlékezetes feladat volt egy versenyút, amit gyorsőrs Tiszadob községben teljesített, természetesen kerékpáron. A versenyzés témája: néprajzi adatok gyűjtése és műsoros tábortűz tartása a falu részére. És hogy a gyorsőrs megnyerte a Tiszántúl cserkészeinek versenyét, annak Román Gyszi is részese volt nagyszerű ötleteivel, szereplésével. A sikert egy régi fénykép őrzi, ahol a versenyőrs a tiszadobi kastély kertjében sorakozott fel. Középen áll Román Gyszi, mert ő volt mindig a legmagasabb a fiúk között.

Az 1943 már igencsak háborús év volt Magyarországra számára is. A II. világháborúban a németek már túl voltak hadisikereiken, megtörtént a sztálingrádi súlyos vereség, és sajnos, a 2. Magyar Hadsereg pusztulása is a Donnán. De itthon még nyár volt, bár nem tudtuk, hogy ez az utolsó, viszonylagos békében megélt nyár.

(A debreceni cserkészek nyáron táborba indultak, éspedig kivételesen az összes debreceni cserkészcsapat egy táborhelyre, Erdélyben, a Sebes-Körös partján egy Barátka nevű község közelébe. A csodálatos hegyek között, a rohanó folyó partján bizony senki nem gondolta, hogy életünk utolsó nyári cserkész-táborozásán veszünk részt, hiszen egy évvel később, a németek által megszállt országban már nem volt lehetőség cserkészéletre. Ezen az utolsó cserkész-táborozáson Román Gyszi is jelen volt a tagjaként, s mint tapasztalt cserkész, őrsvezetőként tevékenykedett. Részt vett abban a nagyszerű vállalkozásban, amikor egy kis csapat a Vigyázó-hegy megmászására vállalkozott. Egy alföldi gyereknek rendkívüli élmény volt az 1836 méter magas hegycsúcs meghódítása. A hegycsúcson készített fénykép igazolja, hogy Gyszi még ezzel sem volt elégedett, ő 1840 méter magasan járt, mert megmászta a hegycsúcson álló háromszögelési gúlát is.

Aztán véget ért az utolsó, még békés nyár, az

1943-44. iskolai év már „hadiév” lett.

A németek 1944. március 19-én megszállták Magyarországot. Ezt követően a tanításnak vége lett, mivel a front rohamosan közeledett. Még reménykedett mindenki, hogy a fiatal diákok talán megússzák a véres csatákban való részvételt, de a reménytelen küzdelemben még össze-terelték Debrecenben is a 16-18 éves civil ifjúságot, a cserkészeket, leventéket is, és hosszú menetelésekkel nyugatra hurcolták őket. Így járt Román Gyula is, s a sokszor tragikus menetelésnek hadifogság lett a vége. Aztán ez is elmúlt egy idő után, és Gyuszi visszakerült Debrecenbe.

Ő mindig is tanítani szeretett volna, így hát gyorsan beiratkozott a Tanítóképzőbe, és megszerezte a tanítói oklevelet. Az ország és benne Debrecen városa is ekkor még csak ocsúdott a háború rombolásából, borzalmaiból, az elvadult katonák rémtetteiből, gyalázatából. Román Gyula kis faluba került tanítónak, ahol csillogásra, brillírozásra nemigen volt lehetőség, de össze lehetett terelni a kis parasztgyerekeket az iskolába, pallérozni lehetett nyíladozó értelmüket, sőt sportolni is lehetett velük a libalegelőn.

Nem tartott sokáig a falusi tanítóság, s Román tanító úr ismét Debrecenbe került. Itt aztán sor került a házasságára. Élete társának a régi tánciskolai partnert, Elek Pannit választotta, akivel 1950-ben kezdődött házasesetük, és tartott halálig. Panni is pedagógus lett, magyar-angol szakos nyelvtanár. Később, amikor az angol nyelvtanítás mellőzött tevékenység lett, éneket tanított a gyerekeknek. A két ember harmonikus családi élete töretlenül, több mint ötven évig tartott, felneveltek két nagyszerű gyermeket, egy kislányt és egy fiút, és boldogan éltek. Ilyen nagy távlatból talán minden apró életrészlet már nem is tisztázható, de egyszer csak, az ötvenes években "kiemelték" Román Gyulát debreceni tevékenységéből és úttörővezetőként Budapestre helyezték. Talán egy kicsit részes volt ebben az a bizonyos "cserkésműlt" is, a gyerekszeretet, meg a lelkes ifjúsági munka, mert az úttörővasutas kispajtások kiképzését, nevelését, vezetését kapta Budapesten feladatul. Nevelte a kis vasutasokat rendre, fegyelemre, szolgálatra, egymás segítésére.

A kis úttörővasutasok pallérozása mellett jutott idő a Testnevelési Főiskola elvégzésére, és így

teljesült dédelgetett szívevágya: testnevelő tanár lett Óbudán a Kőrösi-Csoma Sándor Gimnáziumban. A magas, szikár, csupa energia testnevelő tanár nyugdíjas koráig, tehát 38 esztendőn keresztül ennek a tantestületnek tanára, egyik meghatározó egyénisége. 1986-ban ment nyugdíjba. Tevékeny életében önzetlen, mindig szerény, segítőkész, kiváló szervező volt: nekünk, a régi világot együtt megélt öreg barátoknak mindhalálig igazi cserkész.

Nála az emberi alapérték a rend, az értelmes fegyelem, a pontos teljesítés, a szakmai tudás, de mindenekfelett a gyerekek szeretete. Testnevelői tevékenysége során vagy huszonötezer testnevelésórát tartott, de aktív maradt nyugdíjazása után is. Remek osztályfőnök volt, ez különleges érdem, a gyakorlat szerint ugyanis a tornatanárok nem szoktak osztályfőnökök lenni. Diákjai rajongásig szerették nagyszerű osztályfőnököket. Ebben a funkciójában talán a régi debreceni cserkészparancsnok, Rábold Gabi bácsi volt a mintaképe. A tanári munkán felül szervezte a III. kerület sportéletét, vezette a kerületi sportünnepélyeket, betanította négy-ötezer diáknak a látványos, csoportos tornagyakorlatokat. Ebben meg talán a Debreceni "Refi" legendás híru tornavizsgáira emlékezett vissza. Mozgalmas életet élt, sohasem pihent.

Váratlan fordulatot hozott a kis családjában, hogy felnőtt lánya Olaszországba ment feleségül, s ott Parma városában telepedtek le. Nem szakadtak el a szülők külföldön élő lányuktól, sűrűn fordult a kis Trabant Magyarország és Itália között. Később meg pláne, hiszen kis unokák születtek, s a nagyszülők szolgálatát teljesíteni kellett. Lányuk, aki itthon is már neves sportoló, kajakversenyző volt, Olaszországban sem lett hűtlen a sporthoz, úszóedző lett, gyerekeket tanított úszni. Gyula barátunk érdeklődve nézte a tanuszodában folyó úszóoktatást, és megérett benne a gondolat: az óbudai gyerekeknek is meg kell tanulni úszni, mindenkinek.

Itthon kemény szervezkedésbe kezdett az óbudai tanuszoda megvalósítása érdekében. Kilincselte a kerület vezetőségénél, a bankoknál, a nagyvállalatoknál, az iskoláknál, szülőknél: gyűjtötte a pénzt a tanuszodára. És megvalósult a vágya, az álma: tanuszoda épült fel a Huszti

utca mellett. Innen már csak egy lépés a helyi, óbudai rendelet: a terület minden iskolájában kötelező legyen az úszásoktatás, hogy minden gyerek tudjon úszni Óbudán.

Fáradhatatlan volt a gyerekek érdekében teljesített társadalmi munkákban. Vezette a gimnáziumban a népi tánccsoportot és évről évre az iskola nyári táborozásait. Balaton bogláron, Siófokon, Etyeken, Kunfehértón gyümölcsszedő, szőlőszedő munkatáborokban, mindig a legnehezebb, vezetői-szervezői posztokon. Nagy szeretettel és élvezettel vett részt az évfordulókra visszatért, érettségizett diákok ünnepségein. Nyugdíjasként sem pihent, hanem vezette, gondnokolta az annyira szeretett tanuszodát, hogy ott mindig minden rendben menjen.

Boldog volt családi életében. Nagyon szerette a zenét, és egész életében olvasott mindaddig, amíg szeme romlása ezt meg nem akadályozta. Nagyszerű társa volt az irodalom szeretetében, ápolásában drága felesége, aki szintén irodalmár.

De hangsúlyozni kell, hogy ez a nemzedék, a Debreceni Református Gimnázium neveltjei vérükben hordozták egész életükben a magyar irodalom tiszteletét, szeretetét, az igaz magyar hazafiságot. Ezt kaptuk annak idején útravalóul szeretett Alma Materünkől.

1997-ben, nyugdíjazása után tíz esztendővel Óbuda Díszpolgára lett, mert a kitüntetést adományozó képviselő-testületi ülés egyhangú döntéssel számára ítélte meg ezt a rangos kerületi kitüntetést. Később súlyos betegség támadta meg, de ezt is nagy önuralommal viselte, fegyelmezett cserkészként. Családja körében halt meg, bizony a közösség szempontjából nagyon korán, mindössze 75 évesen. Emlékét őrzi szeretett iskolája, a tanuszoda, és őrzi bizonyára az a sok ezer kisdíák, immár felnőttként, akiknek fogta a kezét, nevelte, irányította őket, hogy sportemberként állják meg a helyüket az életben.

Zsigó László

S

Sándor Mihályné dr. Nagy Gabriella (Újszékely, 1913. május 10. – Szentendre, 2003. augusztus 25.): tanítónő.

Ősi székely családból származott. Édesapja szotyori Nagy Lajos református lelkész, édesanyja alsócsernátoni Damokos Róza tanítónő. Három fiútestvére volt: Béla (tanító), Sándor (banktisztviselő), Lajos (ref. lelkész).

Férje körorvos (1890–1948), három gyermekük született: Gabriella (1937, tanár), Ildikó (1940, néprajzkutató-tanár), Zerénd (1941, agrárszakmérnök).

Iskoláit Újszékelyen kezdte, Brassóban folytatta. A tanítóképzőt Székelyudvarhelyen végezte, 1931-ben kapott tanítói oklevelet. Ugyanide az Alma Materbe visszahívták tanárnak.

A későbbiekben tanított Kiskapuson, Székelymuzsnán, Nagyzerénden, Réven, majd Berettyóújfaluban, 1948-tól 1970-ig, nyugdíjazásáig. Magyarországra 1944 őszén kerültek. Férje a Nagyváradhoz közeli Réven és környékén körorvos volt, áthelyezése miatt Hosszúpályiban, majd 1948-tól Berettyóújfaluban éltek.

Berettyóújfaluba kerülésekor, 1948. szept. 2-án hirtelen meghalt a férje. Az új, még ismeretlen helyen a tanítás mellett három kisgyermeke gondozása, felnevelése, tanítási gondja is nyomta a vállát. 55 évet élt özvegyen. Egyetlen segítsége özvegy édesanyja volt, aki a háztartást vezette és a gyermekek ellátásában is részt vett. Berettyóújfaluban előbb a Polgári Leányiskolában, 1951-től a Vasúti Iskolában tanított nagy kitartással és lelkiismeretességgel.

1954–56-ig elvállalta a Járási Kultúrház vezetését Berettyóújfaluban.

Összegyűjtötte, és a népszínjátszó csoporttal feldolgozta a helybeli hagyományos karácsonyi betlehemes játékokat, a „fonó” hagyományait, a lakodalmi szokásokat, meséket. Előadásukra helyben és a környéken is sor került.

Bejárta a járás falvait, felkutatta azok néprajzi jellegzetességeit. Tizenhét községben elindított egy-egy „Krónikás könyvet” a helyi hagyományok és aktuális események rögzítésére. Ennek legnagyobb eredménye a nagyrábái Gyenge Károly: „Mit regélt a nagyapám” c. írása, amely a „Népünk Hagyományai” sorozatban jelent meg.

Irányításával néptánc-, énekkar, képzőművészeti szakkör, bábcsoport, irodalmi, fotó-, szövő-, hímező-, mezőgazdasági szakkör működött.

A vidéki színjátszást felfrissítve a járási tanács dolgozói, tanítók, tanárok, tanulók közreműködésével – az ő rendezésében – előadták Heltai Jenő: A néma levante, Csokonai: Dorottya című színműveket, valamint Madách: Az ember tragédiája művét.

Sokoldalúságára jellemző, hogy 1955-ben járási szintű mezőgazdasági kiállítást szervezett. Ezzel kapcsolatosan helytörténeti, néprajzi, díszítőművészeti, kisipari bemutatót is rendezett, valamint a rigmusírók, pásztorok találkozóját rendszeresítette. A felkutatott falusi táncosok tudásanyagát dr. Béres András és dr. Varga Gyula néprajzkutatók rögzítették filmre.

A járásban összegyűjtött szöttesmintákat 1953-ban, majd kibővítve 1991-ben nyújtotta be pályázatra a Néprajzi Múzeumhoz. A legszebb motívumokat még az 1950-es években a Debrecenben élő Nyakas Miklósné rendelkezésére bocsátotta, aki megszöve azokat, a Háziipari Szövetkezet terjesztésében világszerte ismerttette.

Az ő kezdeményezésére és gyűjtőmunkájának eredményeképpen 1960-ban megnyílt az első „tájház” Hajdú-Bihar megyében, Berettyóújfaluban, Balog József cipészmeister házában a Bercsényi u. 7. szám alatt, mely a falu legrégebbi, szabadkéményes, döngöltfalú, nádfedelel, 200 éves épülete volt. Ez lett a Bihari Múzeum megalapításának első lépése.

Jelentősége, hogy az összegyűjtött régi háztartási és kertművelő eszközökkel a szoba-konyhapitvart és kamrát berendezve a helyszínen mutatta be a régi építkezést és életmódot.

Ezt a házat sajnos 1972-ben lebontották. A Bihari Múzeum szükségességét sokan tovább is szorgalmazták, végül 1974-ben megyei szervezés alatt létrejött.

A TIT tagjaként előadásokat tartott a helyi kórházban, Ipari és Mezőgazdasági Szövetkezetekben, valamint a környező kultúrházakban. Társadalmi munkában végezte a helyi, járási és megyei szintű oktatási és nevelési tanácsadást, bemutató tanításokat szervezett és tartott. Több iskolában helytörténeti munkáinak felhasználásával tanították a környezetismeret tantárgyat.

Sándor tanító néni – ahogyan a faluban nevezték – a lakónyilvántartó könyvet is vezette.

Ezen keresztül állandó kapcsolatot tartott a lakossággal. Elpanaszolták neki ügyes-bajos dolgukat. Sok elesett család nevében számtalan kérvényt írt a hatóságokhoz ügyük elintézése érdekében. Bölcs tanácsokkal tudott szolgálni minden hozzáforduló számára.

Családlátogatásai során minden tanítványához eljutott. A szülőkkel szoros kapcsolatot tartott. Végiglátogatta az osztályában nagy létszámban tanuló cigány gyermekek családjait is, akik az 50-es, 60-as években bizony gyakran igen nehéz életkörülmények között éltek. Rengeteg túlórában foglalkozott a gyengébb képességű tanulókkal, hogy felzárkóztatva elérjék a megfelelő követelményeket. Esti tanfolyamokon pedig felnőtt analfabétákat oktatott.

Nagy elhivatottsággal tanított. Sokrétű munkáját megbecsülték, értékelték is felettesei. Már 1953-ban az Oktatásügy Kiváló Dolgozója címet kapta. Az oktatásban szerzett elismerés mellett „Társadalmi munkáért”, „Honismereti Mozgalomért” is arany fokozatú érmekeket kapott a megyétől.

1979-ben, majd 1994. okt. 23-án „Berettyóújfalui Városáért” kitüntetésben részesítették.

Megérhette, hogy tanítói működése 70. évfordulója elismeréseképpen az ezüst, arany, gyémánt, vas díszoklevél után, 2001-ben megkapta a rubin diplomát is. A több évtizedes önkéntes néprajzi gyűjtőtevékenységéért 1983-ban Sebestyén Gyula-émlékéremmel tüntették ki.

Az irodalmat, történelmet nagyon szerette. Kilenc-tíz éves korától Benedek Elekkel levelezett a Cimborá hasábjain. Diákkorában kitűnt irodalmi pályázataival. Egy alkalommal nemcsak az erdélyi, de a Magyarországon meghirdetett pályázaton is első díjat nyert. Diákkora óta publikált az Ifjú Erdély, Székelység, Pásztortűz, Erdélyi Fiatalok, Brassói Lapok hasábjain. Az 1930-as évek elején mint az Erdélyi Szépművéses Céh tagja részt vett a marosvécsi híres írótalálkozókon. (Lásd: „Séta bölcsőhelyem körül” Szerk.: Kovács László Bp. é.n. 18. o. 3. kép) Személyesen ismerte az akkori leghíresebb erdélyi és magyar írókat, mint Báró Kemény János, Kós Károly, Makkai Sándor, Nyíró József, Reményik Sándor, Tamási Áron, Tompa László, Szabó Pál stb.

Néprajzi érdeklődése is még székelyudvarhelyi tanulmányai idejéből datálható. Az akkoriban

közzétett felhívásokra népszokásokat, tájszavakat gyűjtött.

Az 1950-es évek elejétől tagja lett a Néprajzi Társaságnak, és önkéntes néprajzi gyűjtőként 40 év alatt több első, második, harmadik díjat nyert a megyei- és országos néprajzi pályázatokon. 1953-tól publikált rangos néprajzi szakfolyóiratokban, múzeumi évkönyvekben: Pl. az Ethnographia, Folklór Archívum, Múzeumi Kurír (Debrecen), Bihari Múzeum Évkönyve, Studia Comitatensia c. Pest Megyei Múzeumok Évkönyvében.

Kutatásai nyomán több mint 20 írása készült Berettyóújfalual kapcsolatban. Megírta Berettyóújfalú történetét két kötetben. Feldolgozta a hagyományos paraszti gazdálkodás és szántás-vetés szókincsét, összegyűjtötte Berettyóújfalú helyneveit. A község anyakönyveiből kigyűjtötte, rendszerezte az összes keresztnévet. Felgyűjtötte a lajtól való vízfordás szokásait, a bihari nép hiedelemvilágát, az ősvallás emlékeit, bemutatta Berettyóújfalú két szőlőskerti jegyzőkönyvét, a falu temetőinek fejfatípusait stb. Érdekességként említhető, hogy egyik tanulmánya nyomán a tanítványai által kórókból és bogáncsból készített gyermekjátékokat kivitték a baseli világkiállításra.

1973-ban Szentendrére költözött. 10 évig még a Ferenczy Múzeumban dolgozott, a könyvtárban, pénztárban és teremőrként. 10 éves munkájáért itt is emléklakettet kapott.

Élete végéig foglalkozott tudományos munkával, tanulmányokat, néprajzi pályázatokat készített továbbra is. Közben szabadidejében szönyegetek szőtt a család minden tagjának, s írásos terítőket, párnákat is hímzett számukra. Mindemellett mindig számítani lehetett rá az unokák, később a dédunokák dajkálásában is. Számtalan verset, mondókát, mesét mondott, tanított nekik, melyeket ők is továbbtanítanak saját gyermekeiknek. Az általa leírt és 1999-ben Csíkszeredában kiadott székely népmesekönyve kedvelt olvasmány és „elalvós-mese” 12 dédunokája körében. Mindvégig fáradhatatlan lelkesedéssel oktatta az ifjúságot a szülőföld megismerésére, szeretetére. Egész életén át munkálkodott Berettyóújfalú népéért, kultúrájáért.

Publikációi:

Szöttesminták. = EA. 1953. 9314.-15.

Karácsonyi játékok. = EA. 1954. 157/1955.

Krónikáskönyvek. = Néprajzi Múzeum, Adattári Értesítő I–II. 1955.

Egy székely család nyelvkinccse. = EA. 1958. P. 58/84.

Kórójátékok Berettyóújfaluban. = Ethn. 1962. LXXIII. 90–102.

Adatok a berettyóújfalui vízfordáshoz. = Ethn. 1962. LXXIII. 462–464.

A hagyományos paraszti gazdálkodás szókinccse. Szántás-vetés. = EA. 1964. 194/1964.

Berettyóújfalú keresztnévei I. = EA: P. 1965.

Berettyóújfalú néphite – monográfia = EA. 1968. 97/1968, DMNA 1150

Fűtől való fák. = Múzeumi Kurír. 1970. 1970/4. Debrecen.

Földrajzi helynevek Berettyóújfaluban. = DMNA 1970. 1226/70.

Berettyóújfalú története I–III. = DMNA 1970 1299/71.

Egy régi berettyóújfalui ház történetéről. = A Bihari Múzeum Évkönyve I. 1976. 277–284.

Egy bihari parasztasszony hiedelemvilága. = Folklór Archívum, 1976. 4. 187–282.

A hagyományos paraszti gazdálkodás szókinccse. Aratás-cséplés. = DMNA 1977. 1680/77.

Két szőlőskerti törvény és jegyzőkönyv Berettyóújfaluban. = A Bihari Múzeum Évkönyve III. 1982. 177–189. Berettyóújfalú

Berettyóújfalú és környékének nyelvjárása. = EA. P. 1983.

Berettyóújfalú urbárium. = Múzeumi Kurír, 1983. 42. 102–105. Debrecen

Berettyóújfalú keresztnévei II. 1896–1945. = DMNA 1987. 2257/87.

Székely közmondások. = Magyar Csoportnyelvi Dolgozatok 44. 1990. Bp.

Bihari szöttesek. = DMNA 1991. 2385/1991.

Székely tájszavak. = Magyar Csoportnyelvi Dolgozatok, 1993. Bp.

Varázskör Berettyóújfaluban. = Studia Comitatensia 24, 1994. 387–398. Szentendre

Gabi néni meséskönyve. = (Szerk.: Nagy Balázs) 1999. Csíkszereda

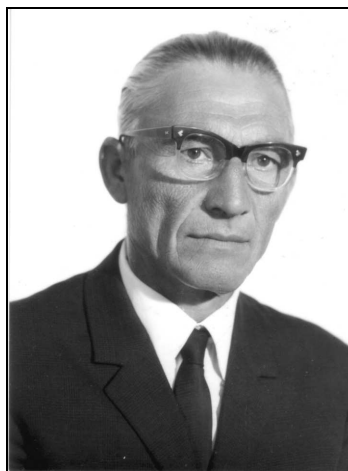
Szentendrei Arcképcsarnok I. Szentendre. 156–157. (saját közlés) 2000. Szentendre

Rövidítések feloldása:

DMNA= Déri Múzeum Néprajzi Adattára; EA = Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattára; Ethn= Ethnographia; P= Felnőtt pályázat

Ikvai Nándorné, Tóth Pálné (gyermekei)

Somlyai Miklós (Nyírbogát, 1920. december 7. - Debrecen, 1977. augusztus 9.): kántortanító, általános iskolai tanár, igazgató.

Édesapja, Somlyai Miklós földműves, édesanyja, Helmeczi Julianna nyírbogáti lakosok voltak.

A Debreceni Református Kollégium Tanítóképző Intézetében 1941-ben orgonista-kántor tanítói képesítést szerzett. Ez év őszén végzettségének megfelelő kántortanítói kinevezést kapott Fonyban. Az 1941-es év volt a családalapítás éve is, amikor összeházasodtak édesanyámmal, Wéber Magdolnával.

Katonai szolgálatra 1942-ben vonult be, harctéri szolgálat közben orosz fogságba esett, melyből csak 1947-ben szabadult. Fonyba való hazatérése után nevezték ki az ottani általános iskola igazgatójának.

1953-ban Bocskai kertbe költöztünk, így édesapa itt folytatta pedagógusi munkáját. Mi gyerekek, József, Magdolna, Miklós és István már mindannyian megvoltunk, és ezen a településen otthonra is találtunk. Édesanyánk életcéljának tekintette a családi háttér biztosítását valamennyiünk részére. Szüleink egy fizetésből szerényen, de tisztességes munkával neveltek fel bennünket. Igaz, hogy az itt élő családok nagyon szigorú erkölcsi mércéjének meg is kellett felelni minden tekintetben. Ezekben az években hitték az emberek, hogy tanulni csak attól lehet, akinek tekintélye van, azt pedig tudással és szorgalommal alapozták meg, cserébe a tanító szava „szent” volt. Az itt töltött évtizedek alatt szüleim példát mutattak családi önellátásból. Takarékos

életmódjuknak köszönhetően önerőből felépített családi házuk kertjében, amit csak lehetett, megtermeltünk, valamint aprójszágokat neveltünk saját szükségletünkre.

1957 áprilisában kinevezték az iskola igazgatójának.

Olyan szellemű tantestületet alakított ki, amely a permanens tudás alapjait rakta le az itt tanuló gyerekek tudatába. Lehetőségeihez képest megvalósította az elméleti ismeretek gyakorlatban való alkalmazását és bemutatását. Ezért a körülményeknek megfelelően jól felszerelt fizikai és kémiai szertárt hozott létre, ahol minden tanuló kedvére kísérletezhetett. A földrajztanításban is nagy hangsúlyt fordított a hazaszeretet erősítésére. A tokaji, lillafüredi és sok más hazai tájon tett kirándulás élménye egy életre elkísérte a tanítványokat és a családtagokat egyaránt. Komolyan vették az „ép testben ép lélek” elvét. A szellemi és erkölcsi neveléssel párhuzamosan nagy hangsúlyt kapott a sport mind a tömeg-, mind a versenykategóriában. Sok „jó tanuló, jó sportoló” volt az iskolánkban, még ha akkor nem is hirdették meg ezt a pályázatot. A többségnek azonban a sport örömforrást jelentett. Egyeseknek vigaszt, ha a szellemi tevékenységben nem jeleskedtek.

Édesapám nem volt a mindenáron való továbbtanulás híve. A becsülettel végzett alkotást tartotta fontosnak. Nyíltan vallotta, hogy a társadalomnak minden területen szüksége van tisztességgel dolgozó emberekre. Így aztán egyénként mindenkinek kialakult az egészséges önbizalma. Ma is nagyra becsülöm, hogy mindig a tudásunknak megfelelő osztályzatot kaptuk, másként nem is lehetett volna egészséges egyensúlyt fenntartani.

Különösen nehéz helyzetbe került, amikor a szőlőskertbe kiköltöztek az 1956-os forradalmi eseményekkel kapcsolatba került családok. Így kerültek az iskolapadban egymás mellé a termelőszövetkezeti paraszt, a magángazdálkodó, a tisztviselő, a vasutas és a volt nemesi családok gyermekei. Ebből következik, hogy a szülői értekezletek is ilyen összetételűek voltak, amelyen sokszor a nagyszülők is részt vettek. A Hazafias Népfront kereteiben szinte mindenki megtalálhatta a maga helyét, ezért is szervezte édesapám olyan lelkesen ezt a mozgalmat.

Ezen a településen az egyetlen művelődési centrumnak számító hely az 50-60 főt számláló

kisiskolánk volt. Ilyen körülmények között teljesen természetes, hogy az iskolai könyvtár nyitott volt minden lakos számára, bár ennek csak úgy volt értelme, hogy az iskolában kiváló irodalom- és történelemtanár nevelte olvasóvá a tanulókat. A Dugó-csárdából átalakított alsó tagozatos tanteremben igyekezett szinte minden akkor fontosnak tartott filmet levetíteni az érdeklődőknek. A későbbi években ennek az utódját segített életre hívni egy kis művelődési ház keretében.

Az emberek boldogulását szem előtt tartva 1963-ban megszervezte a felnőttoktatást. Nem csak lexikális tudást és végzettséget nyújtott, de közösséget formált és a szűkebb világukat bővítette ki a résztvevőknek (pl. országjáró kirándulások).

A jó kapcsolatot ápolta egy volt kollégával is, és közösen megszervezték az iskola villamosítását 1964-ben.

Külső kapcsolatai révén - többek között a katonasággal is - sikerült az iskola felújítása, valamint rádióval, tv-vel való ellátása.

A felnőttoktatásban részt vevők egyik csoportja

A családok egészséges fejlődéséért tevékenykedett, amikor megszervezte a körzeti orvos heti két alkalommal való rendelését a településen, hogy ne kelljen betegen Hajdúhadházra utazniuk az itt élőknek.

Felismerte az otthon végezhető bedolgozás jelentőségét, ezért 1968-ban felvette a kapcsolatot a Debreceni Ruhagyárral, amely munkalehetőséget és jövedelmet biztosított a dolgozni akaróknak.

1973-ban főiskolai végzettséget szerzett.

Elérkezett a körzetesítés ideje 1975-ben. A felső tagozatosoknak minden tiltakozás ellenére a hajdúhadházi iskolába kellett menniük.

Az alsó tagozatosok átmentek a Poroszlai-iskolába, így a Dugó-iskola épülete otthont nyújthatott az óvodának, aminek megszervezését lelkesen és eredményesen vitte véghez.

Miután egészsége megromlott, 1977-ben befejezte pályafutását.

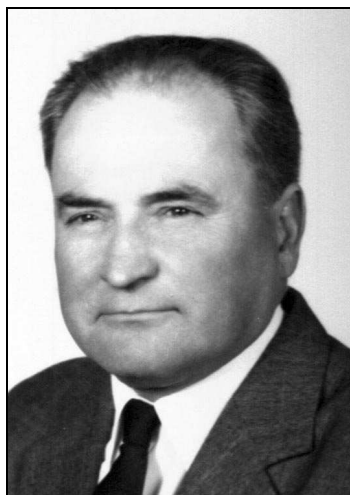
Kitüntetései:

Miniszteri elismerés (iskolák és óvodák társadalmi segítségében végzett kiemelkedő munkájáért), 1958.

Miniszteri Dicséret (eredményes igazgatói munkájáért), 1974.

Somlyai Magdolna

Somogyi Árpád (Nyírbogát, 1928. december 3. – Debrecen, ?): tanár, szakfelügyelő.

Apja, Somogyi Gyula férfiszabó volt, anyja, sz. Bécsi Vilma háztartásbeli.

Az elemi iskola négy osztályát a szülőfalujában végezte, aztán itt járt polgári iskolába is négy éven át. Ezután beiratkozott a tanítóképzőbe és felvették a református kollégiumba is. 1948-ban, az iskolák államosításával egy időben az oktatáspolitikai irányítói megszüntették a középiskolai tanítóképzést, ezért kénytelen volt érettségi bizonyítványt szerezni a debreceni Református Kollégium Líceumában, 1949-ben.

Ezt követően pedagógus lett: Nyírlugoson, Hajdú-Bihar megyében tanított képesítés nélküli tanítóként. 1954-ben hazatelepült a szülőfalujába, és ott tanított a nyugállományba vonulásáig. Háromévi munka melletti tanulással az egri tanárképző főiskolán szerzett testnevelés-mezőgazdasági gyakorlat szakos tanári oklevelet 1956-ban. Még ebben az évben házasságot kötött Huszti Matild tanárnővel, aki ugyancsak Debrecenben érettségizett, 1950-ben a Dóczy gimnáziumban, majd 1956-ban szerzett tanári oklevelet az egri tanárképzőben.

A munkahelyén a szaktárgyainak tanítása mellett elvállalta a sportköri elnöki tiszteletet. 1956-ban nemzetőr lett, amit a diktatúra visszaállítása után megtoroltak. Ellenforradalmárnak nyilvánították, és fegyelmi úton elbocsátották állásából. Csak egy fél év múlva folytathatta a tanítást, de a meghurcoltatás nagyon megviselte

lelkileg, és ez kitörölhetetlen nyomot hagyott benne. Közéleti szereplést ezután nem vállalt.

Mindkét szaktárgyát tanította, de a testnevelést szerette jobban. Szakmai munkáját kiválóan végezte, aminek elismeréseként megbízták a szakfelügyelői teendők ellátásával.

A testnevelés szakot azért is választotta, mert középiskolás korában megszerette a sportot, figyelemreméltó sikereket ért el atlétikában. Tanár korában a kézilabdásokkal is szívesen foglalkozott, tanítványai többször szerepeltek sikeresen az úttörők bajnokságában.

Tanítványai közül a kézilabdások többször nyerték meg a járási bajnokságot. Közülük is emlékezetes volt Donka Sándor, Szepesi István és Bírta Sándor, ez utóbbi később tanácselnöki tisztséget töltött be.

Egy gyermekük született: Árpád, 1957. június 10-én, aki az Egyesült Államokban lett egyetemi vegyész-tanár.

Szabad idejében maga is sportolgatott, edzés közben szívesen beállt a tanítványai közé játszani. A másik kedvelt elfoglaltsága a kertészkedés volt, amíg az egészségi állapota ezt lehetővé tette. Később már csak az olvasás jelentette számára a szórakozást. Főleg a szépirodalmat kedvelte, különösen életének utolsó éveiben. Nyugdíjba vonulása után hamarosan, 1998-ban Debrecenbe költöztek, a Szegefű utcába.

Legnagyobb örömet azonban a fia szerzett neki, aki szinte minden évben hazalátogatott az Egyesült Államokból, és többször hozta haza a két unokát is.

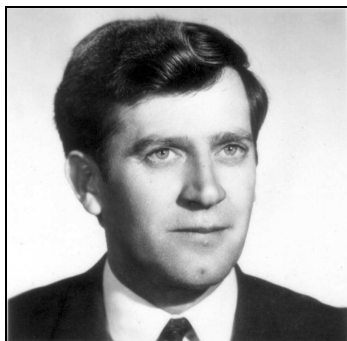
Idősebb korában agyvérzést kapott, ami megnehezítette utolsó éveit.

Németi Gábor

Somogyi László (Püspökladány, 1935. május 20. – Hajdúszoboszló, 1987. október 4.): általános iskolai tanár.

Püspökladányban született, a család negyedik gyermekeként. Apja műszerész, anyja háztartásvezető volt. Édesapja korai elvesztése miatt édesanyja alkalmi munkákból, varrásból tartotta el a családot, amíg idősebb gyermekei munkát vállalhattak. Iskoláit Hajdúszoboszlón végezte. A nyolcadik osztály elvégzése után a helyi Irinyi János Gimnáziumban tanult. 1955-ben érettségizett. Érettségi után a Vendéglátó Vállalat-

hoz került, ahol ellenőrként dolgozott. Három hónap múlva, 1955. szeptember 11-én behívták tényleges katonai szolgálatra, Szegedre. 1958. február 28-án tartalékkállományba helyezték tizedesi rendfokozattal.

Leszerelése után gyermekfelügyelő lett a Hajdúszoboszlói Gyógypedagógiai Nevelő és Foglalkoztató Intézetben.

1959. augusztus 15-én házasságot kötött Szoboszlai Zsófiával. Házasságukból két gyermek született, 1960-ban Anikó, 1964-ben Csilla, akiket nagy szeretettel féltő gonddal nevelt.

1963-ban előfelvételt nyert, így 1964-ben megkezdte továbbtanulását az Egri Tanárképző Főiskolán. 1964 szeptember 11-től képesítés nélküli nevelőként dolgozott a 3. sz. Általános Iskolában Hajdúszoboszlón. Itt maradt a szakképesítés megszerzése után is. 1969-ben diplomát kapott, így testnevelés-biológia szakos általános iskolai tanár lett.

1970. szeptember 1-től a helyi 1. sz. Általános Iskolában, majd 1983-tól ismét a 3. számú, akkori nevén Gyurkó Ferenc Általános Iskolában dolgozott haláláig.

Volt felettesei szerint jó pedagógiai érzéssel, komoly pedagógiai kultúrával rendelkezett.

Jó felkészültsége kifogástalan munkafegyelmel párosult. Töretlen lelkiismeretességgel, az újat keresve, sűrűn problémázva végezte munkáját. Bátran hangoztatta igazát, jó szándékkal bírálta. Munkája eredményessége a tanulók életkori sajátosságaihoz való alkalmazkodásnak és a tanítványaival való jó kapcsolat kialakításának köszönhető.

Jervei mindenkor az iskolai feltételek további javítását célozták. Eredményesen fáradozott a testnevelés-tanítás tárgyi feltételeinek javításán.

A tanulók edzettségét az egészséges életmód, végső soron a harmonikus személyiség fejlesztését, kialakítását tartotta elérendő célnak, városszerte elismerten kezelte a versenysportot és a tömegsportot.

Szakmai munkája a felügyelet is kiválóan minősítette.

Munkája hatékonyságát bizonyították a városi, megyei versenyeken elért szép sikerek, eredmények.

Sok társadalmi funkciót vállalt. Részt vett az úttörőcsapat munkájában. Tűzvédelmi, honvédelmi, közlekedési felelősként szívügyének tekintette a gyermekek biztonságát.

Tízéves munkájáért 1986-ban "Önkéntes Rendőr Szolgálatért" kitüntető jelvényt kapott.

Iskolai munkáját rendkívüli feljebb sorolásokkal és minőségi béremelésekkel ismerték el.

Halálakor a Hajdúszoboszló városi lapban és a Gyurkó Ferenc Általános Iskola lapjában igazgatója, Domokos Pál így írt róla:

„Élete gyertyája úgy égett, úgy melegített, hogy nem látszott a fogyás, a kopás, nem lehetett észrevenni az anyagába beférkőzött, menthetetlenül betelepült élet-ellenséget. Ki tudja, mióta hordozta magában, élt vele együtt. S ha tudott is róla, gondjával, félelmével, súlyos baja figyelmeztető jeleivel nem terhelte szeretteit, kollégáit, ismerőseit. (...) Sohasem panaszkodott. Sokszor - most már utólag értve - tettett, kényszeredett jókedvvel, furcsa örömet láttatni akaró magatartással gerjesztette élete gyertyájának lángját, nem engedett annak melegéből semmit sem. Ki tudja, mettől volt erősebb benne az az érzés, hogy családjának, gyermekei boldogulásának, környezetének szüksége van rá, hogy szükség van a férjre, az édesapára, a nagyapára, a testvérré, a segítőkész, saját gondoljaival, bajaival nem törődő kollégára. Emberi nagysága itt teljesedett ki. És most érthetjük meg, tisztelhetjük ezt az életet, Somogyi László kolléga, Somogyi Laci önfeláldozó életét, a szinte csak másokat melegítő gyertyafényt, gyertyamelegséget, amelyet csak egyre nagyobb küzdelemmel lehetett kellő oxigénnel ellátni, s ezt a növekvő oxigénhiányt letagadni.

Igazi emberi értéként kell elkönyvelni azt az állandóan többlet akaró, vágyakban, elképzelésekben, jobbító szándékokban sokszor talán túlméretezett törekvéseit, ezekért való harcait. Becsületes, igazi célokért való folyamatos küz-

delmeiben (ha nagyon távoliak, néha illúziók voltak is) nem alkudott meg. Szenvedélyesen védte elgondolásait, gyakran élte át – képzeletben – azokat az örömöket, amelyeket valamely vágya teljesülésében feltételezett. De e hamis képzetek, óhajtott eredmények elmaradása ártottak is neki. Láttuk letörtnek is, elkeseredettnek is. Most már tudjuk (vagy feltételezzük), hogy ezek a szárnyaló ambíciók a testbe kivehetetlenül beköltözött élet-ellenség ösztökélései voltak: ez hajtotta, üzte a vég felé, a halál végső győzelme felé. S ő tudat alatt elfogadta ezt a hajtást, vagy érezte, hogy kevesebb idő van számára kimérve, hogy csak a jelzőcsengetésig juthat, tehát nagyobb erővel, önmagát kevésbé kímélve kell alkotni a világban, magát, emberi elhivatását teljessé formálni, szeretteinek, munkatársainak, környezetének hasznára tenni. Ki tudja, mióta folyt ez a harc benne, ki tudja mikor kellett volna e harc igazi okát leleplezni, őt megmenteni, köztünk tartani?

Csak a harc végét tudjuk: 1987. november 4. Elkéstünk vagy tehetetlenek voltunk, és ezért még jobban fáj Somogyi Laci nagyon korai távozása, és fájdalmas a halál utolsó háromhetes kíméletlenül fölényes, visszaverhetetlenül védhetetlen, valamennyiünket megriasztó végjátéka. Hangját, vezényszavait még hosszú ideig visszahangozzák a tornaterem falai, és emléként örökké őrizzük. Élete gyertyájának siettetett melege tovább él tanítványainak erejében, edzettségében, egészségében, ezáltal a hosszú élet garanciájában. S ennél többet nem tehet egy testnevelő tanár. Somogyi László kartárs rövidített időben megtette azt, amire egy teljes élettel vállalkozott, amire egy teljes élet reményével felelködött. Nyugodjon békében!”

Somogyi Lászlót 1987. november 10-én családtagjai, barátai, tisztelői mély részvéte mellett helyezték örök nyugalomra a hajdúszoboszlói köztemetőben.

Források: Hivatalos iskolai és családi dokumentumok. Hajdúszoboszló és környéke lap. (1987. november 5. sz.)

Életünk. A Gyurkó Ferenc Általános Iskola lapja. (1987. november XVI. évf.2. sz.)

Szabó Gyuláné sz. Somogyi Anikó

Soó Rezső dr. (Székelyudvarhely, 1903. augusztus 31. — Budapest, 1980. február 10.): egyetemi professzor, akadémikus.

Berei Soó Rezső Erdélyben látta meg a napvilágot családjuk egyetlen gyermekeként. 1913-ban a „Kincses Kolozsvárra” került, ahol a piarista gimnázium növendéke lett.

Alig 13 évesen természetrajz tanára, Karl János inspirálására megkedvelte a növényeket: a fákat, bokrokat, virágokat. Ez döntötte el végérvényesen életpályáját, sorsának további alakulását.

Még gimnáziumi diákévei alatt hozzáfogott a Kolozsvár és vonzáskörzetéhez tartozó települések botanikai tanulmányozásához. Minden szabad idejét a kolozsvári Egyetemi Könyvtárban töltötte, szorgalmasan kijegyezte az ott fellelhető összes botanikai művet. Ekkor fogalmazódott meg benne az a nemes idea, hogy megírja Magyarország legelső növényzociológiájának - a cönológiának - monográfiáját. Kitűnő érettségijét követően az Eötvös Kollégium internátusi diákjaként a Budapesti Tudományegyetem hallgatója lett. 1921-ben látott napvilágot első tudományos közleménye „A Saponaria L. nemzetség hazánkban és a Saponaria officinalis L. alakköre” címmel.

22 évesen „sub auspiciis gubernatoris” kiténtetéses doktorává fogadta az egyetem. A hajdani „királygyűrűt” az kaphatta meg, aki már gimnáziumi - középiskolai - diákévei alatt is végig kitűnő tanuló volt, s az egyetemi tanulmányai

során is jeles eredménnyel tette le valamennyi kollokviumát, szigorlatát. Doktori értekezését „A történelmi Magyarország és a Balkán Csormolya nemzetség rendszertani monográfiája” címmel nyújtotta be a Budapesti Tudományegyetem Bölcsészeti Karára. Már ekkor napvilágot látott az „Egy erdélyi falucskában” publikációja. Társszerzőként közreműködött Jávorka Sándor 1925-ben megjelent Magyar Flóra (Flóra Hungarica) Magyarország virágos és edényes virágatlan növényeinek meghatározó kézikönyvének az „Amaranthus-nemzetség” fejezetének megírásában. Berei Soó Rezsőnek még ebben az évben a *Campanula*, *Aster* tanulmányai váltak közkinccsé. Egyetemi hallgató volt, amikor a romániai magyar nyelvű középiskolások számára „Növénytan” tankönyvet írt. 1925-től 1927-ig a berlini Collegium Hungaricum tagjaként a dahlemi Botanikai Intézetnél szolgált. Megismerkedett a növényföldrajz svájci származású mestereivel, Rübellel és Braun Blanquet-vel. A növényrendszer- és származástan, a növényföldrajz, és a növény fejlődésével foglalkozó tudomány-területeken szüntelen önképzéssel haladt előre. 1926-ban „A magyar puszták keletkezése” című munkájában fogalmazta meg, hogy a magyar puszták ősi képe erdős sztyepp volt, ahol erdők, puszták, mocsarak váltakoztak. Mai képét már az emberi kultúra alakította ki. A német fővárosban vetette meg az *Orchidea* fajok kritikai földolgozásának alapjait is. Berlinben adta közre „Európa és a mediterrán orchideák” c. művét. Egyik munkáján jószérével még meg sem száradt a nyomdafesték, már előrukkolt a következővel. Társszerzője volt a Magyarok által szerkesztett „A magyar tudománypolitika alapvetése” kötetnek, melyben „A növénykert” fejezetet Soó Rezső írta. Termékeny szakírói munkásságának újabb bizonyítéka „Kolozsvár geobotanikája”. Alig múlt 24 éves, amikor 1927. szeptember 1-től a tihanyi Biológiai Kutató Intézethez került adjunktusi státuszba. Munkásságát a Balaton-vidék, a tó vízi növényvilágának feltárása, az első magyar mikroklíma vizsgálatok megindítása fémjelezte. Akkori hivatása teljesítése közben írja meg „A magyar vizek virágos vegetációjának rendszertani és szociológiai áttekintése”, „Adatok a Balaton vidék flórájának ismeretéhez”, „Az orchideák”, „Le specie italiane del genere »*Melampyrum*« L.”, a „Revision der Orchideen Südosteuropas und

Südwestasiens”, valamint „A new Himalayan Orchis” című tudományos munkáit. 1929-ben adja közre „Kísérleti ökológiai tanulmányok a Balaton vidékén”, „A magyar puszták mása az Alpok tövében”, „Az öröklés ökológiai jelentősége a növényfajok keletkezésében” című munkáit. Tihanyi szolgálata még egy privát vonatkozású eseménnyel egészül ki. Abban az időben ismerkedett meg leendő feleségével, aki több mint négy évtizeden át életének hűséges társává szegődött. Vele kiegyensúlyozott, idilliikus harmóniában alkothatott, mert felesége igyekezett segíteni, „így ajándék volt vele együtt élni” – mint később Soó Rezső professzor úr fogalmazott.

1929. év őszén, 33 évesen gróf Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszter prof. dr. Greguss Pál egyetemi magántanár utódjaként kinevezte a Debreceni Tisza István Tudományegyetem Növénytan Tanszéke nyilvános rendkívüli tanárává. Ezzel dr. berei Soó Rezső volt az ország legfiatalabb, de leggazdagabb tudományos múlttal rendelkező professzora.

A hallgatói létszám induláskor évfolyamonként mintegy 10–15 fő volt biológia-kémia, biológia-földrajz társszakok stúdiumaival. Az általa vezetett tanszék oktatói az általános növénytant, rendszertant, élettant, genetikát adták elő.

A tudományos munka elsősorban a növénytársulástan-növényföldrajz területén bontakozott ki. Rövidesen új növényföldrajzi iskolává emelkedett. Legfontosabb feladatát képezte a magyar növénytársulások kutatása, elemzése és megismertetése, a magyar táj, a hazai föld növénytan feltárása, nagyobb földrajzi tájak növénytan feltárása, mint a Nyírség, a Zempléni-hegység, a Székelyföld átfogó vizsgálata. Tanszékvezetői, oktatói, kutatói munkáján túlmenően éjt nappallá téve dolgozott szakmai eredményeinek publikussá tételéért. 1930-ban „A modern növény-földrajz problémái, irányai és irodalma. A növény-szociológia Magyarországon”, „Vegetációtanulmányok a Déli Hargitán”, „Összehasonlító erdei vegetáció-tanulmányok az Alpokban, a Kárpátokban és a Magyar Középhegységben”, „A növények érzéki élete új megvilágításban”, „Adatok a Balaton vidék flórájának és vegetációjának ismertetéséhez”, „Revision der Orchideae-Ophrydineae von Ostasien und dem Himalaya”. 1931-ben „Adatok a Lápos-Radnai Havasok flórájához”, „Különös jelenségek az

orchideák virágbiológiájában”, „A magyar puszta fejlődéstörténetének problémája” c. dolgozataiban bocsátotta közre újabb kutatási megfigyeléseit, eredményeit. Hajdú-Bihar megyéhez, a Nyírséghez való kötődését számos értekezésében bizonyította: „Újabb adatok Hajdú megye flórájához”, „Debrecen növényvilágának kutatása”, „A Hortobágy növénytakarója”, „Adatok Debrecen adventív flórájához”, „A debreceni Egyetemi Növénytani Intézet és Botanikus Kert tíz éve”, „Hajdú megye és Debrecen növényvilága”, „Hajdúszoboszló virágos növényei”, „Debrecen növényvilágának múltja és jelene”, „Modern növény-földrajz és egyéb, ami hozzájárul”, „A Nyírség vegetációjának ismeretéhez”, „A Nyírség-kutatásunk florisztikai eredményei”.

Berei Soó Rezső alapította a Debreceni Tisza István Tudományegyetem Növénytani Tanszékének önálló folyóiratát, az „Acta Geobotanica Hungarica”-t, melynek szerkesztője is volt egyben. Elévülhetetlen érdemei voltak a tanszéki könyvtár állománygyarapításában. A vezetése alatt álló tanszék könyvtára 660 kötet szakkönyvből, 800 kötet folyóiratból és mintegy 1400 szeparátumból állt. 1934-ben „A növényföldrajz alapvonalai”, „A magyar vizek virágos vegetációjának rendszertani és szociológiai áttekintése”, „Magyarország erdőtüpusai”, „Összehasonlító erdei vegetációtanulmányok”, „Vas megye szociológiai és florisztikai növényföldrajza” című páratlan értékes munkákkal gazdagítja a tudomány területeit. Ezt követően a Nyírség tölgyeseinek, nyírfüzlápjainak, mocsár- és láprétjeinek, acidofil homokpusztáinak szódás szikeseit vizsgálta. Ezt követte időrendben a Duna–Tisza köze homokbuckáinak első fölvétele és szukcesszió-vázlatai, a Tiszántúl kötött szikes talajainak, vízi, mocsári és pusztai növénytársulásainak vizsgálata, elemzése, majd a magyar Noricum és Prenoricum tipikus vegetáció-típusának ismertetése. 1935-ben adta közzé „A történelmi Magyarország növényoszóvetkezeteinek áttekintése”, „Magyarország békaszőlői”, „A pusztuló Bátorliget” c. értekezéseit. Az 1936/37-es szemeszterekben a Debreceni Tisza István Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának dékáni tiszttségét is betöltötte. Különös érzékkel tudta tudományterületének szépségeit, érdekfeszítő összefüggéseit az ismeretközléssel együtt hallgatóiba plántálni. Magá-

val ragadta a hallgatói csoportot, kihasználva az egyénnel való foglalkozás lehetőségeit. Hallgatói rajongásig kedvelték előadásait, stílusát és egyedi beszédmodorát. Mindennapi közvetlensége azonban soha nem jelentette, hogy az oktatásban vagy a vizsgáztatásban jótányit is engedett volna a jól ismert szigorából. Ha elemében volt, régi históriákat elevenített föl, csodálói lehettek széles körű irodalmi, művészeti, filateliai ismereteinek, jártasságának. Délelőtti kitöltötték az előadások, értekezletek, ülések, a tudományos viták, a minősítő bizottságok penzumai. Tudományos munkáit a késő délutáni és esteli órákban írta. Az írás, szerkesztés, korrekció és a társadalmi élet túlterhelt feladatvállalásai miatt csak éjszaka 2—3 óra között maradt ideje olvasni. (Végigolvasta német nyelven Dürrenmatt drámáit, Kafka „Kastély”-át, Ben Johnson „Volponé”-ja felüldülés, elixír volt számára.) Megírta a debreceni grafika történetét: „A mai debreceni grafika”. Soó Rezső professzor volt a megalapítója Debrecenben - a később nemzetközi hírnévre emelkedett - Ajtósi-Dürer Céhnek, amely a könyvkiadásra és a könyvművészetre is inspirálóan hatott. Ez az intézmény segítette elő, hogy a cívisváros országosan is vezető grafikai szerepet tölthetett be. A kálvinista Rómában alapítója volt a „Magyar Exlibris” eredeti lapokkal illusztrált folyóiratnak. Több mint 20 művészeti tárgyú tanulmánya látott napvilágot magyar, osztrák, német folyóiratokban is. A természet olthatatlan szeretetén túl a szépség iránti vonzalom is meghatározója lett életének. Egyik alelnöke volt a debreceni Ady Társaságnak. Szervezte a hajdúsági falukutatást. 1936-ban közlésezi „A magyar vizek virágos vegetációjának rendszertani és szociológiai áttekintése”, „A Mátra és Dombvidéke kritikai flórája”, „A modern növényföldrajzi kutatások eredményei Magyarországon” munkáit. Az 1937 és 1938-as években ismét a Mátra és a Nyírség tudományos eredményeit dolgozta föl: „A Mátra-hegység és környékének flórája”, „Pótlékok nyírségi flórakutatásunk eredményeihez”, „A Nyírség erdői és erdőtüpusai”, „A botanika 400 éve a Tiszántúlon”, „Lesz-e új jégkorszak?”, „Pusztuló magyar tájak”, „A virágok okossága”, „A Nyírség vegetációja”, „A magyar vizek virágos vegetációjának rendszertani és szociológiai áttekintése”, „A Balaton vidék magasabbrendű vízinövényeinek és a Balaton

part flórájának áttekintése”, „A Székelyföld flórája”, „Újabb hínár-tanulmányok”, „Vízi, mocsári és réti növényyszövetkezetek a Nyírségben”, „Két alföldi erdő”, „Tözezláp a Sátorhegységben” c. írásaiban.

1939-ben meghívták vendégprofesszornak Königssteinbe, de még kiadásra előkészíti „A Nyírség természeti kincsei”, „A Nyírség vegetációja”, „Homok-pusztai és sziki növényyszövetkezetek a Nyírségben”, „A növénytakaró a magyar táj képében”, „Magyar karácsonyfa”, „A növények társasélete” című tanulmányait. 1940-ben visszatér Kolozsvárra. Megbízák a Tudományegyetem Növény-szisztematikai Tanszéke, a Botanikus-kert és a Transsylvaniai Botanikai Múzeum vezetésével. Itteni szolgálata során kerülnek ki keze alól a „Székelyföld flórájának előmunkálatai”, „A debreceni Egyetemi Növénytani Intézet és Botanikus Kert tíz éve 1929—1939”, „Hajdú megye és Debrecen növényvilága”, „Növényföldrajzi tanulmányok a Baltikumban”, „A Székelyföld növénytakarója”, „Európai botanikus kertek”, „A visszatért Erdély virágai”, majd az 1941-ben megkezdett munkát folytatja lankadatlan erővel, szerető ügybuzgalommal, amikor kiadatja „Kolozsvár és környékének flórájá”-t, „A növények életmódjá”-t, „A növények társasélete”-t, „Magyarország növényvilágá”-t és az „Útmutató Erdély vendégei számára”, „A debreceni Egyetemi Növénytani Intézet és Botanikus Kert 1940-ben”, „Növényyszövetkezetek Sopron környékéről” c. munkát. 1942-ben a Kolozsvári Egyetem Botanikus Kert és Múzeum leírását adja közre. Precíz alapossággal ismerteti a botanikus kert történetét, épületeinek rendeltetését, növényállományát, a múzeum 77 nagy üvegszekrényben bemutatásra került anyagát, a botanikus kert fás növényeit. Utalt arra, hogy 1940. szeptember 11-től november 1-ig 7500, 1941. március 15-től november 10-ig 78 000 látogatója volt az intézménynek. Még ugyanazon évben közreadja „Az Erdélyi Medence endemikus és reliktum növényfajai”, „A magyar növényföldrajz és flórakutatás további évtizedei”, „Az Erdélyi Múzeum Egyesület és a magyar botanika”, „A kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem Rendszerező Növénytani és Növényföldrajzi Intézete, Botanikus Kertje és Múzeuma, valamint az Erdélyi Nemzeti Múzeum Növénytára 1941-ben” című dolgozatait.

1943-ban a II. világháború fronthelyzete, a rendkívüli állapot miatt kevesebbet publikál, mivel a lehetőségek beszűkültek. Ennek ellenére „Megjegyzések néhány erdélyi növényről”, „A botanika 130 éve Kolozsvárott” című munkáival meglepetést szerez szakmájának hódoló botanikus kartársainak. 1944-ben „Dr. Rédl Rezső emlékezete”, „Tanulmányok erdélyi növényfajokról”, „Kolozsvári virág-rendellenességek”, „A Sebesvölgy növényzetéről”, „Adatok a Mezőség növényzetének ismeretéhez”, „Kolozsvár és környéke flórájának elemzése”, „A Radnai Havasok növényvilága” munkái új és új ismerethalmazt tárnak a publikum elé. Kolozsvári szolgálati idejének két évet felölelő részében jó asszisztense, segédmunkatársa volt Bruder János, a későbbi hagymanemesítő. 1945-től 1955-ig újból a Debreceni Tudományegyetem Növénytani Tanszékén folytatta egyetemi tanári, tanszékvezetői munkásságát. 1947. június 6-án a Magyar Tudományos Akadémián megtartja székfoglaló előadását „A polyploidia jelentősége a magyar flóra és növénytakaró kutatásban” címmel, miután az MTA levelező tagjává választották. 1949-től az MTA Biológiai és Agrártudományok osztályának tagja. 1951. december 15-én az MTA székházában újabb akadémiai székfoglalóját tartotta „A törzsféldésztan korszerű elvei a virágos növények új rendszerében” címmel. Ekkor ugyanis az MTA rendes tagjává választotta. 1951. december 15. és 1955. május 30. között osztályelnök volt a MTA Agrártudományok osztályán.

Debrecen meghatározó élet- és emberformáló, kedves városa maradt Berei Soó Rezső professzornak. Erről így vallott a későbbiekben: "Debrecen nagy szerepet játszott az életemben, ott voltam fiatal, az volt életem legboldogabb korszaka. Meg kellett szerveznem az intézetet és a botanikus kertet, ki kellett dolgoznom az intézet munkásságának tartalmát és menetirányát. A szenvedélyem a munkám, az életem a botanika oltárán égett... Debrecen, a környékét, Hortobágyot, mindezek növényvilágát nagyon szerettem, valósággal hozzánőttek a szívemhez... Soha nem akartam elmenni Debrecenből. 1955-ben azonban nem volt apelláta, felsőbb utasításra áthelyeztek. A fővárosban soha nem éreztem magam olyan jól, mint Debrecenben. Debrecenre mindig erős nosztalgiaiával gondoltam."

Debreceni professzorátusa során elhangzott nyilatkozata summázata egyben a botanika tudományterületén követendő útnak is. „A magyar botanikai kutatás hagyományos nemzeti irányát óhajtottam követni, amidőn magyar problémák megoldására állítottam be az intézetet... Valóban szegyenletes lenne a magyarságra, ha a hazai föld és növénytakaró élettörvényeit mind idegeneknek kellene megoldaniuk, miként egykor a magyar flóra kutatásában is oly jelentős szerepet játszottak.” Az 1951–52-es tanévben a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem természettudományi karának dékánjává választották. 1951-ben jelent meg Jávorka Sándorral közösen írt „A magyar növényvilág kézikönyve” című műve, amely a határozókulcs mellett az egyes taxonok társulási, ökológiai és gyakorlati vonatkozásait is tartalmazza.

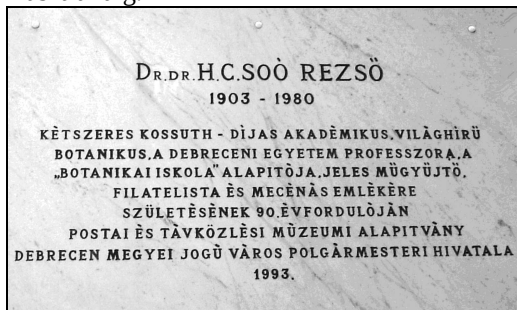
Az 1951-es esztendő a füvestudományok gyarapításában munkássága révén rendkívüli termékeny irodalmi produktumokkal bővelkedett: „A vegetáció kutatásának története”, „A növénytakaró kutatása Magyarországon”, „Általános biológia”, „Növénytársaságok és növényélet”, „Fejlődéstörténeti növényrendszertan”, „Leíró növényrendszertan”, „A Révi-szoros növényzetéről”, „Korszerű növényföldrajz kialakulása és mai helyzete Magyarországon” c. szakmai értékei voltak a legjelentősebbek. 1951. március 16-án a Kossuth-díj kitüntetésben részesült. 1952-ben adta közre a több mint 500 oldalas tankönyvét, a „Fejlődéstörténeti növényrendszertan”-t. Ezen munkája részletesen foglalkozik a korszerű növényrendszertan módszertani kérdéseivel. Felsorolja azokat a tudományokat – genetikát, biokémiát, geobotanikát – amelyek nélkül elképzelhetetlen a modern rendszerezés. 1953-ban társszerzője a Haraszty szerkesztésében napvilágot látott „Növénytan” munkának. Még abban az évben kiadásra kerültek: „Bevezető a növénytan nyári gyakorlatokhoz”, „Időszerű kérdések és feladatok a magyar biológiai kutatásban” c. tanulmányai. 1954-ben a „Fejlődéstörténeti növényrendszertan” című művéért ismét Kossuth-díj elismerésben részesült. Ekkor jelentette meg „A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Növénytan Intézetének 25 éves múltja és jelene” című tanulmányát az *Annales Biologicae Universitatum Hungariae* hasábjain. Berei Soó Rezső főszerkesztője volt az *Acta Botanicának*. Emellett számos belföldi és nem-

zetközi tudományos szakfolyóirat, sorozat szerkesztője, illetve szerkesztőbizottsági tagjaként szerepelt. Már 1953-ban kinevezték a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Természettudományi Kar Növényrendszertani- és Növényföldrajzi Intézet–Botanikus Kert tanszék-vezető professzor-igazgatójává, amelyet teljes értékűen csak 1955-től tudott elfoglalni. 1962. április 16-án a Magyar Tudományos Akadémia önálló Biológiai Tudományok osztálya tagjai sorába választotta. Ha külföldön részt vett egy szimpóziumon, mindenütt úgy emlegették, mint az „Orchideák pápáját”-t. Az orchideák közel 25000 fajából mintegy 15000 fajt rendszerezett. 1963-ban iskolateremtő, tudományos-kutató munkássága elismeréseként Munka Érdemrend kitüntetésben részesült. 1964-ben jelent meg „A magyar flóra és vegetáció rendszertani kézikönyve” I. kötete. Ezt követően még négy kötet látott napvilágot 3140 oldal terjedelemben. A VI. kötet is nyomdába került, ennek befejező részét azonban már tanítványai vállalták magukra. Az 1970-es évben pótolhatatlan veszteség érte. Életének hűségese odaadó társa, finom lelkű hitvese, Gallé Ilona az örök hazába költözött. 1969-ben saját kérésére az ELTE növényrendszertani és ökológiai tanszékén betöltött tanszékvezető egyetemi tanári, igazgatói státuszából felmentik, és nyugdíjazzák. 1973-ban, 70. születésnapja alkalmából a Munka Érdemrend arany fokozata elismerésben részesítették. Hetvenedik születésnapja tiszteletére egykori tanítványa Tanzániában új növényfajta fedezett fel, és hálája jeléül elnevezte Soóinak. 1973. szeptember 27-én a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen díszdoktoravató ünnepi nyilvános tanácsülés keretében dr. Bogárné Rezső rektor, prof. dr. berei Soó Rezső kettős Kossuth-díjas akadémikus, nyugalmazott tanszékvezető egyetemi tanárnak, az egyetemnek két ízben is megválasztott egykori dékánjának doctor honoris causa kitüntető címet adományozott. Dr. Csikai Gyula, a Természettudományi Kar dékánja ismertette berei Soó Rezső életútját, szakmai munkásságát. Ezt követően az ünnepelt meghatott szavakkal megköszönte a KLTE megtisztelő gesztusát. Az egyetem auláját megtöltő egykori munkatársak, tanítványok szünni nem akaró ünnepségekben részesítették Soó Rezső akadémikust. 1978-ban jelent meg utolsó munkája – már szerzői team segítségével – a

„Bibliographia synoecologiae scientifica hungarica, 1900–1972”. A földkerekség valamennyi botanikusával szakmai levelezésben állt. Szoros baráti szálak fűzték az irodalomhoz, a festészethez, szobrászathoz, a zenéhez. Ilyen területeken szűk barátság szálai alakultak ki Babits Mihállyal, Móricz Zsigmonddal, Szabó Lőrincsel, Németh Lászlóval, Medgyessy Ferencsel és Kodály Zoltánnal. Olyan tanítványokat nevelt, mint Zólyomi Bálint, Újvárosi Miklós, Ubrizsy Gábor, Borhidi Attila. Sok száz hallgatójából hatvanan a kutatói pályára léptek: botanikusok, mikrobiológusok, növényfiziológusok. Harminc könyvén kívül 15 ország folyóiratában – hét nyelvtérületen – több mint 400 tudományos botanikai dolgozata jelent meg. Kisebbség közleményeinek száma eléri a 3000-et. Három akadémia rendes (köztük a Szent István Akadémia 1937-ben a 99. tagjává fogadta), tíz hazai és külföldi növénytani-biológiai társaság tiszteletbeli tagjává választotta. 1979. október 27-én már kórházi betegágyánál vehette át a Debrecen Város Díszpolgára kitüntető címet. 1980. február 10-én hunyt el Budapesten. A Farkasréti temető díszravatalozójából egyházi szertartás mellett kísérték utolsó útjára. Hálás tanítványai 1981-ben domborművel ellátott márvány emléktáblára vésették nemzetközi hírű akadémikus-professzoruk eredményeit: „Iskolateremtő mesterünk 1929 és 1955 között a Debreceni és Kolozsvári Egyetemek, majd 1968-ig az ELTE tanárának, századunk nagy flóra- és vegetációkutatójának, akadémia és tudós társaságok tagja, elnöke, folyóiratok alapítója, gyűjtő, műgyűjtő, mecénás, de mindenekelőtt univerzális rendszerező volt. Három és félezer publikációt hagyott hátra. Közöttük a Magyar flóra és vegetáció hatkötetes kézikönyvét, a világirodalom egyik legalaposabb mikrotaxonómiai-növénycönológiai flóraművét. Erős, szuggesztív egyénisége és legendás munkabírása a Hargita székely népének életre-valóságát, tanítványainak sokasága kivételesen termékeny tanári munkásságát tükrözte. Érzelmvilágában Adyval, az érdmindszenti géniusszal azonosult. Sokáig őrizzük emlékezetünkben, amint a Nagyerdő vén tölgyei alatt tudását a természetről, az erdők és rétek titkait, gazdag élete gyanánt kincseit két kézzel szórta ránk.”

Soó Rezső élete utolsó éveiben tett megnyilatkozása ars poeticája is egyben: „Életem örök

küzdelem volt: önmagammal, feladataimmal, környezetemmel, a mindjobban fogyó idővel, erővel.” Berei Soó Rezső akadémikus professzor a maga tudományterületein azt valósította meg, amit jeles barátja, Kodály Zoltán népzene-kutató, zenepedagógus, zeneszerző a muzsika diplomatajaként világgá vitt belőlünk. Soó Rezső professzor a botanikából, a növénycönológiából, a növényföldrajzból egy körszeletet ismertetett meg hazánkból, az északi sarkkörtől Ausztráliáig.

Neve megmarad az általa művelt tudományterületek aranykeretes oldalain. Emlékét, alkotómunkájának páratlanul értékes eredményeit kegyelettel és tisztelettel megőrizzük.

Irodalom:

Berei Soó Rezső: *A kolozsvári Egyetemi Botanikus Kert és Múzeum*. Kolozsvár, 1942. Az egyetemi botanikus kert kiadása. 10 p. + 16 kép + 2 térkép.

Priszter Szaniszló: *A magyar flóra és vegetáció rendszertani-növényföldrajzi kézikönyve VII.* (Synopsis Systematico-Geobotanica Florae Vegetationisque Hungariae VII.) Akadémiai Kiadó, Budapest, 1985, 634–679 p.

Hortobágyi Tibor: *Köszöntjük Soó Rezsőt. A biológia tanítása*. Bp. Tankönyvkiadó, 1962–1989, 166–169 p.

Halász Bálint: *Beszélgetés Bruder János (1913–1982) ny. kertészeti osztályvezető, nemesítővel Szegeden, 1980-ban*.

Halász Bálint: *Megemlékezés: Soó Rezső*. Kertészet és Szőlészet. 2003. 52. évf. 36. sz. szept. 4., 2 p.

(Az arcképvázlat a szerző Debreceni Szemle 2005/2 számában megjelent tanulmányának szerkesztett változata.)

Halász Bálint

Szabó Imréné Dobos Etelka (Debrecen, 1929. október 4. – Debrecen, 1990. október 6.): általános iskolai tanár, igazgató.

Édesapja, Dobos Elemér parasztszármazású cipészsegéd volt. Édesanyja Horváth Erzsébet. Az elemi és polgári iskolát Debrecenben végezte el komoly anyagi nehézségek mellett, mivel édesapja nem tudott segíteni családjának katonai besorozása miatt. Orosz hadifogságba került, s ott is halt meg.

Édesanyjával, aki később fehérnemű eladással foglalkozott, bedolgozó munkát végzett megélhetésükért.

A polgári iskola után beiratkozott a tanítóképzőbe, ahol a tanügyi reform miatt nem szerezhette meg a képesítést, így líceumi érettségire tett. Ez idő alatt tagja lett a Kollégiumi Kórusnak (Csenki Kórus). Így alkalmat nyílt bejárni az országot, s 1948-ban Svájcban is járt, ahol a kórusnak igen nagy sikere volt. Később a Magyar Állami Népi Együttes tagjaként is tevékenykedett. Tagja lett a Diákszövetségnek is. Ezután ösztöndíjas hallgatóként tanult az Egeri Pedagógiai Főiskolán biológia-kémia szakon. 1952-ben végzett jó eredménnyel. A kollégiumban vezetőségi tag, MEFESZ és MSZT, majd DISZ tag is lett, s ez utóbbiban központi kulturális helyettesként dolgozott. 1951-ben férjhez ment Szabó Imre, Józsan tanító általános iskolai énektanárhoz, aki azelőtt a Járási Úttörő Szövetség titkára, majd 1958-ban a Városi Tanács Művelődésügyi Osztályának ismeretterjesztési előadója, később a Kölcsey Ferenc Megyei Művelődési Központ főelőadója volt.

Egy gyermekük született: Imre, aki jelenleg az OVSZ Debreceni Regionális Vérellátó Központ szakorvosa.

Pedagógusi pályája során számos munkahelyen és beosztásban dolgozott. 1951-1954 között a józsi általános iskolában tanít. Innen 1954-ben Debrecenbe került, előbb nevelőtanár a Zója Nevelőotthonban, majd BM napközis nevelő.

1955-től a debreceni Bányai Júlia Általános iskola tanára, majd 17 évig ugyanitt helyettes igazgató. 1976-tól a Végkedvű Mihály utcai iskola igazgatója. 1977-től 1985-ig, nyugdíjazásáig az Új Élet parki iskola igazgatója.

2/b osztály 1983

Végzős korától kezdve tagja pedagógusok szakszervezetnek és a pártnak.

A Bányai J. Általános Iskolában egy ideig szakszervezeti elnök, 13 évig az iskolai pártalapszervezet titkára volt. 1969-ben elvégezte a MLEE 3 éves általános tagozatát. Az iskolákban működő Úttörő Szövetség feladatainak megoldásában is aktívan részt vállalt, szükség esetén a csapatvezetőt is helyettesítette.

Iskolája tapasztalatcsere-mozgalmát bemutató tanítással is segítette. A munkaközösségekben is sok feladatot látott el. Tapasztalatai az igazgatói munkaközösségben is hasznosultak. Biológia szakkört is vezetett. Jó osztályfőnök volt. Szerepével, hozzáértéssel szervezte a közösség életét, végezte a családlátogatásokat.

Részt vett a szakmai szervezett továbbképzéseken. A vezetőképzőn 1977-ben írt záródolgozata: „A tanulók permanens önművelődésére való felkészítése az önállóságra nevelésen keresztül.” A témát egységben, logikus összefüggésben, vezetési koncepcióba öntve fejtette ki. Dolgozata elismerést váltott ki.

Pozitív minősítései alapján számtalan pénzjutat-

lomban, dicséretben és kitüntetésben is részesült.

1975-ben törzsgárdatag lett. 1980-ban Kiváló Munkáért elismerésben részesült. 1985-ben Kiváló Úttörővezető oklevéllel köszönték meg munkáját. Végül megkapta 1985-ben a Pedagógus Szolgálati Emlékérmét.

Rendkívül egyenes, becsületes, gerinces, megbízható ember volt, jó felkészültségű, szakmailag elismert. Nagyszerűen tudta irányítani a tanulókat és munkatársait is. Igazi közösségi hozzáállású, vezető egyéniség.

A közoktatásra vonatkozó rendeleteket maximálisan ismerte és helyesen alkalmazta. Döntései előtt mások véleményét is kikérte. Mérlegelt, s utána határozott. A bírálatot elfogadta. Nem „parancsolt”. A munkában élen járt. Az emberekkel való bánásmódja példa lehet. Mindenben segítette munkatársait, problémáikkal együtt érzett. Mellette a nehéz feladatokat is örömmel végezték. Hozzáállása döntő volt a tantestület szép eredményeinek elérésében. Nyugodt munkahelyi légkört tudott teremteni. Kritikája a jobb munkát segítette elő. Segítette az új munkatársak beilleszkedését is. Személyisége a tanulók és szülők körében is vonzó volt. Szerették. Önálló munkára nevelt, szemléltetett, indoklást kért és együttműködést tanulókkal és tanártársakkal.

Nevelői rátermettség, vezetőkészség, határozottság jellemezte. Igen sokat teljesített, időnként mégis még többet kívántak tőle. Az egészsége, a családja néha ennek hátrányát szenvedte el, bár e területeken is igyekezett minden tőle telhetőt megtenni, s legtöbbször sikerrel.

Szeretettel gondolunk rá. Megköszönjük mindazt, amit a tanulói, nevelői, munkahelyi, szülői közösségek megteremtéséért, az ifjúság eredményes neveléséért, oktatásáért tett.

Források:

Önéletrajza, hivatalos személyi anyagok és munkatársai, ismerősei, fia emlékezései.

Harangi Jánosné Széchy Mária Katalin

Szabó Zoltánné Pálóczi Mária (1936. december 10. Hajdúnánás -2004. február 17. Püspökladány) középiskolai tanár, igazgatóhelyettes.

Szabó Zoltánné 33 évet töltött a tanári pályán, valamivel több mint 7 évet Hajdúnánáson, 26

évet pedig Püspökladányban. Első munkahelyére volt iskolája, a Kőrösi Csoma Sándor Gimnázium hívta vissza, miután történelem-földrajz szakon diplomát szerzett a Kossuth Lajos Tudományegyetemen. Egyébként is vonzotta a város: a háromszáz éves Alma Mater, a szülői ház, (édesapja kőműves volt), a testvérek, a rokonok és az ismerősök. Nagy kedvvel kezdte el a tanári munkát, de már az első év végén – legnagyobb meglepetésére – megbízták az igazgatóhelyettesi teendők ellátásával.

Ez a különös döntés különleges feladat elé állította: a tanítás mellett az iskolai szervezőmunkában és adminisztrációban is helyt kellett állnia. Nem sok szabad ideje maradhatott. A Hajdúnánáson töltött évek szerencsére azt a közkeletű mondást igazolták, hogy „teher alatt nő a pálma”. A két szerepkör ugyan nagy megterhelést jelentett, de valamiképpen erősítette egymást. Mindenesetre tény, hogy mind felettesei, mind a szakfelügyelők nagyra értékelték munkáját.

1966-ban családi okból kérte áthelyezését Püspökladányba a Karacs Ferenc Gimnázium és Szakközépiskolába: házasságot kötött Szabó Zoltánnal, az itteni kollégium igazgatójával. Átkerült tehát tanári munkakörbe. Hamarosan azonban itt is szükség lett vezetői tapasztalataira, mert a korábbi igazgatóhelyettes eltávozott. Akkor már én kértem föl – megismerve korábbi beosztását és szakértelmét – a helyettesi teendők ellátására. Új beosztását azonban csak ideiglenesen vállalta. 1970-ben megvált tőle, tekintettel megsokasodott családi teendőire.

Szabó Zoltánné pályájának első 10-11 éve tehát nem szokványos. Benne volt a véletlenek egybeesése, a vállalás és a változtatás bátorsága. A helyzetek és problémák sokszempontú vizsgálata, a döntés képessége – ahogy később megbizonyosodtunk róla – személyiségének egyik alapvonása volt. Tapasztalatot szerzett arról, hogy a nevelési-oktatási helyzetek, problémák miképpen kezelhetők az iskolavezetés és a tanár szemszögéből. Korán megtapasztalta, hogy a nevelés soktényezős, összetett folyamat. Személyiségének másik alapvonása a lelkiismeretesség, a rendszeret, a tervszerűség volt. Feladatait a legapróbb részletekig számon tartotta, rangsorolta, sohasem mulasztott el határidőket. Képes volt rendszerben és részletekben gondolkodni (ez utóbbiról tudta, hogy az ördög bennük van). Bárki dolgozott vele, megbízható partnerre talált.

1968 és 1970 között, amikor munkatársam volt az iskola irányításában, igyekeztünk eligazodni az iskolai élet erős és gyengébb mozzanatainak feltárásában. Elemző, kritikai látásmódja nagy segítség volt számomra a valós helyzet, a távlatos és a sürgős tennivalók rendszerezésében. Erősen foglalkoztatott mindkettőnk a nevelői magatartás, a tanítási óra szervezése, az eredményelemzés, az értékelés és osztályozás gyakorlata, az iskola kapcsolatrendszere (együttműködés a felsőbb irányítással, a vállalatokkal és üzemekkel, a szülőkkel, az általános iskolákkal, saját diákjainkkal, felsőoktatási és kutató intézetekkel) – mai nyelven szólva ezek a partnerkapcsolatok.

Óralátogatásaink tapasztalatait is elemeztük. Az általános kép megnyugtató volt, de tudtuk, hogy valamit tennünk kellene a didaktikai, módszertani kultúra fejlesztése érdekében. Értelmeznünk kellett, hogy mit kell és mit érdemes tanítanunk, hogy mi a képesség, a valódi tudás, a tanulói aktivitás, hogyan lehet differenciált oktatást végezni, kedvet és önbizalmat adni tanítványainknak, hogyan lehet csökkenteni a hátrányos helyzetűek lemaradását.

Vezetőhelyettesi munkáját átmenetinek tekintette, s készült saját munkájának fejlesztésére, a folyamatos megújulásra.

1970-ben minden első osztályban ő kezdte el a történelem tanításában az ún. variációs vagy vitamódszer alkalmazását (mások a matematikában, a magyar nyelvtanban, a kémiában, lásd

a Pénzes Lajosról készített arcképvázlatot). A történelem tanításában az volt a kockázat, hogy egy ún. narratív tárgyban kellett szakítani a hagyományos óravezetéssel vagy órátípussal (amelynek alapja a tanári magyarázat, a kérdve kifejtés, a hagyományos feleltetés, a valódi problémafelvetés helyett a memóriát terhelő ismeretbővítés stb.)

Egy ilyen jellegű tantárgyban csakugyan nehezebb a képességfejlesztés, hiszen „a történelmet nem lehet kitalálni”, az új tényeket és adatokat valamiképpen közölni kell, s aktivitásra is nehezebb ösztönözni.

A kísérletvezető, Dr. Lénárd Ferenc igen nagy figyelemmel kísérte munkáját, és számított az ő kritikus, elemző észrevételeire. Természetesen én is – mint helyi felelős – gyakran voltam nála órát látogatni. Neki nem kellett alapvető tanári habitusát megváltoztatni: lényegében az innováció legtöbb eleme alkatilag benne volt, s a gyakorlatba is átvitte. Kiváló szakmai felkészültsége magas szintű pedagógiai kultúrával párosult. Érthető, hogy a javasolt óramodellt minden ízében végiggondolta, s ha a dolog nem ment, mással próbálkozott. Ezt nevezném alkotó alkalmazásnak: az innovációnak nem szabad elszakadnia az életszerűségtől, a diákok elfogadó attitűdjétől. Matematika szakos kollégáihoz hasonlóan – a szaktanácsadó felkérésére – sok bemutató órát tartott a megyei középiskolai tanároknak, tanügyigazgatási szakembereknek és más érdeklődőknek, alkalmat adva a pedagógiai és szakmai vitákra. Csak egyet nem vitatott senki: az ő személyes rátermettségét.

Többéves együttműködésünknek egyik nagy tanulsága az volt, hogy kísérletezni, új megoldásokkal próbálkozni nem csak lehet, de kell is, végleges és kész sémákra, formulákra azonban sohasem szabad a pedagógiai viszonyokat leegyszerűsíteni: egy általános elvnek mindig többféleképpen lehet érvényt szerezni. Ez a szabadság és kötöttség dilemmája, amely az életszerű nevelőmunkában mindig többszólamúan fejezi ki magát.

Érdemes külön is szólni emberi kapcsolatairól: a diákokhoz, a szülőkhez, a kollégákhoz való viszonyáról. Tudta, hogy csak a szimmetrikus kapcsolatok gyümölcsözőek: sem a fölékerekedés, sem az alárendelődés, a sodródás nem lehet az ember célja. Szerette a világos beszédet. Tanítványai sorsa érdekelte, s őszinte szóval, sok-

sok segítséget ajánlva-adva működött velük együtt, megértő volt, de nem engedékeny. Kereste és mindig meg is találta a megfelelő hangot a szülőkkal, mert sem a dicsőítést, sem az elmarasztalást nem hallgatta el előlük. Kollégái is méltányolták együttműködésre, egységes nevelői eljárásra ösztönző, gyakran kritikus észrevételeit.

Példáan alapos munkát végzett a tanári szakma minden részterületén (munka-közösségvezetés, osztályfőnökség, felzárkóztatás, tehetséggondozás stb.). Kitartó és következetes munkájával sokakat segített hozzá a továbbtanuláshoz és az életben való boldoguláshoz. Tanítványai ezért tisztelték és szerették, s ennél nincs nagyobb siker a tanári pályán.

Hivatalos kitüntetései: Miniszteri Dicsőret, az Oktatásügy Kiváló Dolgozója, Kiváló Pedagógus.

Felhasznált források: Iskolai dokumentumok, az iskola Jubileumi Évkönyve 1991., Lénárd Ferenc: A problémamegoldó gondolkodás. Akadémiai Kiadó 1978. negyedik kiadás 313-317. o., személyi anyag.

Nyirkos Tibor

Székelyhidi Ágostonné Bojti Róza (Hajdúböszörmény, 1934. okt. 17. – Debrecen, 2006. jan. 22.): gimnáziumi tanár.

Nyolcgyermekes szegényparaszti családból származott, testvérei közül egyedül tanulhatott tovább. Az ált. isk. elvégzése után szülővárosa gimn.-ában, az akkoriban államosított Bocskai István Gimn.-ban tanult tovább, itt érettségizett 1953-ban. Tanárai közül Mihály János, Horváth Albert, Kerékgyártó Istvánné és Lovas Antalné szeretetét és figyelmét emelhetjük ki; a biztatásukra iratkozott be a KLTE bölcsészkarára, ahol 1957-ben magyar-orsz szakos tanári okl.-et szerzett. Az egyetemen Barta János, Koczogh Ákos, illetve Hadas Ferenc és Király Gyula voltak rá nagy hatással.

1957. augusztus 14-én házasságot kötött Székelyhidi Ágostonnal. Házasságukból egy leány született, Ágnes 1961-ben.

Ált. isk.-i tanárként kezdte pedagógusi pályáját Hajdúböszörményben, mellette mellékhivatású nevelőtanár volt a Bocskai István Gimn.-hoz tartozó kollégiumban. 1960-tól 1990-ben történt nyugdíjazásáig a Bocskai gimn. nagyhatású nyelvtanára volt.

Évtizedekig az orosz nyelvi munkaközösség vezetője, több ízben osztályfőnök. 1978-tól a debreceni egyetem megbízásából gyakorlóvezető tanár. 1981-től a gimn. szakszervezeti bizottságának titkára. Aktív tagja volt az orosz tanárok megyei munkaközösségének.

A gimn. 1960-as években induló, Mihály János íg. által összefogott nagy tanári nemzedékének fontos képviselője, aki kétszeresen, tanítványként és tanárként is kötődött iskolájához. A legnagyobb nevelőkre jellemzően teljes egyéniségeivel nevelt és oktatott. Kivételes pedagógusi erőnyeinek alapja a tökéletességre való törekvés, a kérlelhetetlen igényesség és a szépség iránti rajongó hit volt.

A szépség benne nem csupán esztétikai, hanem etikai, erkölcsi értelemben testesült meg. Az életben a szépet kereste, azt tartotta meg. A szépség fogta meg a habitusban, a hibátlan megjelenésben, az udvariasságban, a tanításban, a családi életben, a lakás berendezésében. A szépség igézte meg a gesztusban, a mozdulatban, a tökéletes kiejtésben, a tanítványok sikerében. A szépség motiválta lehető legtermészetesebben megnyilvánuló igényességét is, amely a legnagyobb dolgaiban is megnyilvánult.

Nevelésének alapeleme volt, hogy ő maga is következetesen képviselte meggyőződését, példát adott lelkesedésével, rajongásával. Nem

követelt szóban, nem kényszerített bántó megjegyzésekkel, hanem tetteivel, gesztusaival hatott tanítványaira. Ennek egyik példáját tanítványai emlékezete így őrizte meg: „egy alkalommal belépve az iskolába az ügyeletes tanuló nem köszönt neki. Nem szidta meg hangos szóval a diákot, hanem belépett hozzá a portásfülkébe, és bemutatkozott: »Székelyhidi Ágostonné, pedagógus vagyok. Itt nálunk az a szokás, hogy a nevelőnek, az idősebb hölgynek, ha ismeretlen is, előre köszönnek.« – A fiatalember egy életre megtanulta a köszönés szabályait.”

Tanári munkásságának kiemelendő oldala a módszertani sokszínűség, amellyel a mai kommunikatív nyelvoktatás egyik korai megvalósítójának tekinthető. Nagy magabiztossággal és eredményesen használta a beszédkészség fejlesztésére a nyelvi laboratóriumot, autentikus orosz nyelvi szövegeket hallgattatott a tanulókkal. Nagy súlyt fektetett arra, hogy az élő orosz nyelvet sajátítsák el tanítványai. Órái mindig időszerű hírek és események megbeszélésével kezdődtek orosz nyelvű újságok cikkei alapján. Az események kapcsán elvárta az önálló véleménynyilvánítást is.

Nála a nyelvtanulás nem csupán egy kommunikációs eszköz elsajátítását jelentette, hanem a nyelvben megtestesülő kultúra és szellemiség szépségeinek a felfedezését, megismerését és csodálatát is. A tanulókkal ő szerette meg igazán az orosz irodalom nagyjait: Puskind, Csehovot, Jeszenyint, ugyanakkor megkövetelte a kortárs orosz nyelvű irodalom olvasását (pl. Csingiz Ajtmatov, Raszul Gamzatov stb.) is. A kultúra megismertetésének és az igényesség formálásának, ugyanakkor a gyakorlati nyelvhasználat elsajátításának egyik jellemző eszköze volt, amikor tanítványaival rendszeresen szervezett orosz teaestet (*Русский чай*), amelyen a hagyományos orosz teakészítés- és fogyasztás módját gyakorolhatták ízléses tálalással, szamovárral és pirogsütéssel.

Érdekes órái, imponáló felkészültsége és tájékozottsága, lelkesedése jól motiválták tanítványait a nyelvtanulásra, a legjobbakat pedig az önállóságra. Az átlagos érdeklődésű csoportokban is sikeres volt, de szép eredményeket fakultációs és tagozatos tanulóival ért el. Tanítványai országos középiskolai tanulmányi versenyek és orosz nyelvi szépkiejtési versenyek megyei, területi fordulóiiban és országos döntőiben álltak

helyt. Részt vett az 1970-es évek derekának fakultatív tantárgycsoportos kísérleteiben. A kísérletben az egyénileg kidolgozott tanterv nyitottsága és rugalmassága nagyobb hatást biztosított.

Számos tanítványa az ő útmutatása, bátorítása nyomán választotta a pedagógusi pályát és gyakorolja hivatását. Rendkívüli nyíltsága és őszintesége bizalmat ébresztett iránta, míg igényessége tekintélyt biztosított számára kollégái és tanítványai körében egyaránt. Több kitüntetésben és elismerésben részesült: Kiváló Munkáért (1984, 1989); Szakszervezeti Munkáért (1985); Hajdúböszörmény Városáért (1993).

Eleven példája volt az állandó önművelésnek és léleképítésnek. Fogékony volt minden szépség iránt, ami az embert értékesebbé tehetette: a képzőművészeti műalkotások, egy-egy színházi előadás, a klasszikus balett és a jégtánc, egy-egy cikk, olvasmány – mind-mind olyan élmény számára, amelyet átélve azonnal megosztott tanítványaival és kollégáival.

1974-től az MSZBT országos elnöksége mellett működő orosz nyelv és irodalom szakos tanárok magyarországi szekciójának (MAPRJAL) munkájában vett részt. A szekcióban való részvétel révén több, hosszabb ideig tartó tapasztalatcserén és továbbképzésen vett részt Moszkvában, továbbá képviselte hazánkat a nemzetközi konferenciákon Berlinben és Prágában. Fontosabb útjairól beszámolóit jelentek a Szovjet kultúra c. folyóiratban 1971-ben és 1986-ban.

Két alkalommal több évig volt óraadó nyelvtanár a hajdúböszörményi pedagógiai főiskolán, felkérésre gyakran fordított irodalmi és képzőművészeti szövegeket. Nyugdíjasként is teljes életet élt. 1991 és 1994 között a magyar–orosz államközi tárgyalásokon tolmácsolkodott. 1990 után több hajdúböszörményi társadalmi és kulturális szervezetben tevékenykedett, több helyi és országos jótekonysági és egyházi alapítvány testületének volt tagja.

Egész életében meghatározó volt a családi szeretet és felelősség érzülete, amelyet a sokgyermekes, egyszerű földműves családjá alakított ki és erősített meg benne. Gondja volt rá, hogy lánya, majd később kis unokája ilyen érzelmi közegben nevelkedjen. Rajongó szeretettel és áldozatvállalással támogatta férjét kibontakozó közírói, majd a rendszerváltozással egyre fontosabb szerepet ellátó közéleti pályáján.

1988-tól nagy odaadással szervezte gimn.-i évfolyamának találkozóit. Az 1953-as évfolyamon számos későbbi tudós, tanár, közéleti ember végzett, így ezek a találkozók a gimn. és a város életében fontos szerepet kaptak. Büszke volt évfolyamtársaira, hiszen az ő eszmélkedése is azokban az években kezdődött, midőn a reményteljes szabadultságérzés és a tudás birtoklásának a vágya röpitette előbbre nem csupán őt, de a szegénységből a háború után feltörekvő nemzedékének majd' minden tagját. Talán ekkor kapta hitét az állandó jobbra törekvésre, s ezt a hitét a remények és a szabadság érzésének elvesztése sem törte meg. Példája adhat erőt ennek a hitnek a megtartásához és továbbadásához.

Források: a Bocskai István Gimn. irattára, a férj közlései, tanítványok visszaemlékezései

Gyulai Sándor

Szekeres Sándor (Debrecen, 1922. szeptember 7. – Debrecen, 2004. december 19.): tanító, általános iskolai tanár, vezető szakfelügyelő.

Hatgyermekes vasutas család legidősebb gyermeke. Apja, Szekeres Sándor MÁV-dolgozó, anyja, Tóth Mária a háztartásban dolgozott és nevelte gyermekeit.

Az elemi iskola elvégzése után a Debreceni Állami Főreáliskolában végzett négy osztályt, majd a Református Kollégium Tanítóképző Intézetében folytatta tanulmányait. Innen az V. évfolyam első féléve után 1943. február 1-jei hatállyal tanítói szolgálatra nevezték ki Kosna-

Tesna községbe (Beszterce-Naszód megye). A képesítővizsgát még ebben az évben letette.

1943 októberében tényleges katonai szolgálatra kapott behívót. Kiképzés után századát 1944 februárjában frontszolgálatra vezényelték. Ez év decemberében hadifogságba esett a Baranya megyei Nagydorog község térségében. Hadifogolyként a temesvári gyűjtőtáborba kerül, ahol a megalakult önkéntes hadosztály tagja lett. A hadosztály azonban nem került bevetésre a németek ellen, helyette a Szovjetunióba irányították. Innen 1947 júliusában jöhetett haza.

1947-ben tanítói állást Debrecen-Köseszleg tanyai iskolában kapott. Kezdetől pedagógusi hivatástudattal végezte munkáját, s rendszeresen gyűjtötte tanítási tapasztalatait. Különös érdeklődéssel foglalkozott a tanulók testi nevelésével. A tanítási gyakorlatban ismerte fel ennek személyiségfejlesztő szerepét, s ez is ösztönözte, hogy megszerezze az általános iskolai testnevelő tanári oklevelét 1955-ben.

1951-től 1956-ig járási titkárként az úttörő mozgalomban dolgozott. Átlagon felüli pedagógiai érzéssel és jó szervezőkészséggel igen eredményesen végezte az úttörőmozgalom járási irányítását. A gyermekmozgalomban kifejtett munkásságát több magas kitüntetéssel ismerték el.

1958-tól több évig a megyei közoktatási irányításban dolgozott mint testnevelési főelőadó. Ebben a munkakörében következetesen szorgalmazta az iskolai testnevelés személyi és tárgyi feltételeinek javítását. Előkészítő tanfolyamok szervezésével segítette az alkalmas középiskolai tanulók testnevelési szakra történő beiskolázását. Szorgalmazta, hogy az iskolaigazgatók felismerjék a testi nevelés fejlesztő és egészségvédő szerepét. Ehhez új szemlélet kialakítására törekedett továbbképzések, tapasztalatcserék és bemutató tanítások szervezésével. Fontosnak tartotta az iskolai testnevelés tárgyi feltételeinek javítását, de még inkább a nevelőtestületekben fellelhető, a testneveléssel kapcsolatos elavult szemlélet visszaszorítását.

Néhány év múlva átszervezés folytán a megyei művelődésügyi osztályon a testnevelési főelőadói munkakör megszűnt, ezért áthelyezéssel előbb a hajdúhadházi Kossuth utcai általános iskolához, majd 1972-től – nyugdíjazásáig – a debreceni Gyengénlátók Általános Iskolája és Nevelőotthonához került vezető szakfelügyelői megbízással.

Pedagógusi és felügyelői tevékenységét széles körű elméleti felkészültséggel és folyamatosan gyarapodó tanítási tapasztalatainak birtokában végezte. Tudatában volt annak, hogy az igazán hatékony oktató-nevelő munka elengedhetetlen feltétele a tanulók személyiségének és egyéni sajátosságainak ismerete. Pedagógiai díjnyertes pályázatai és a minisztérium felkérésére írt dolgozatai arról tanúskodnak, hogy igen tájékozott volt a hazai és nemzetközi pszichológia új kutatási eredményeiben, különösen a személyiségfejlesztés tekintetében. Változatos továbbképzési formákban szorgalmazza a testnevelő tanárok felkészültségének gyarapítását, a gyakorlatban bevált módszerek terjesztését.

Az iskolák látogatásai során ugyanakkor szembesül a valósággal is. Felügyelői beszámolóiban számos esetben jelzi, hogy az iskolaigazgatók jelentős csoportja nem ismeri a testnevelés és sport szerepét a tanulók személyiségfejlesztésében. Ennek megnyilvánulásait látja a testnevelés alól felmentett tanulók növekvő számában, a testnevelési órák indokolatlan elhagyásában, a legegyszerűbben megoldható tárgyi feltételek hiányában. Jelentős erőfeszítéseket tesz, hogy az igazgatókon keresztül helyes szemlélet alakuljon ki a nevelőtestületekben a testnevelés és sport személyiséget fejlesztő és egészségvédő szerepéről.

Kiváló kapcsolatteremtő készségével, közvetlen, kollegiális magatartásával termékeny munkakapcsolatot alakít ki mindazokkal, akik segíthetik az iskolai testnevelés és sport szerepének betöltését.

Az óvodai felügyelőkkel gyümölcsöző együttműködést alakított ki. Tapasztalataival segítette, őket, hogy a testnevelés az óvodai foglalkozásoknak egyre több helyen szerves része legyen. Vezető szakfelügyelői beosztásában szervező tevékenységéhez is kapcsolható, hogy Hajdú-Bihar megyében a diáksport jól kialakított és működő rendszere jött létre. A Megyei Diáksport Tanács vezetőségi tagjaként a megyei sportversenyek és az országos diákolimpiai események színvonalas megrendezésében jelentős szerepet vállalt. A diáksport területi és megyei rendezvényeinek támogatásához megnyerte a megyei sportági szakszövetségek közreműködő támogatását.

Jelentős szerepet töltött be abban is, hogy a korábbi jelvénytulajdonos tömegsportot egy sokszínű, rendszeresebb szabadidősport váltotta fel.

Több évtizeden keresztül aktív tagja volt a megyei Közlekedésbiztonsági Tanácsnak. Hozzáértéssel és lelkesen szervezte az iskolai, területi és megyei közlekedési versenyeket.

Szekeres Sándor vezető szakfelügyelői tevékenységéről elmondható, hogy az jelentősen hozzájárult megyénkben az iskolai testnevelés és sport feltételeinek javításához, a testnevelési órák pedagógiai hatásai pedig hatékonyabban segítették a gyermekek és fiatalok személyiségének sokoldalú fejlesztését, az egészséges életmód és testkultúra színvonalának emelését.

Az utolsó munkahelyén, a debreceni Gyengénlátók Általános Iskolája és Nevelőotthonában különös érzékenységgel foglalkozott a látássérült tanulókkal, sajátos, elsősorban látásfogyatékoságukból eredő pszichológiai nehézségeik enyhítésével. Nagyfokú érzékenységgel és erőfeszítéssel törekedett kialakítani látásfogyatékos tanítványaiiban a helyes önértékelés és alkalmazkodás képességét és az iskola utáni helytállás megalapozását. Kisebbségi érzés nélküli tanítványok nevelésére törekedett.

Mintha megérezte volna, hogy idős korában neki is hasonló gondokkal kell megküzdenie. Ez valóban be is következett. Nyugdíjas korában rohamosan romlott látása, amit igen nagy önfegyelmével tolerált.

Szekeres Sándor pedagógiai egyéniségének jellemzője volt, hogy testnevelő tanári tevékenységében vezető értéknek nem a feltétlen engedelmességet, és tekintélyt követelte, hanem a tanulók fejlődésérdekeit, személyiségük, testi adottságuk minél teljesebb kibontakozását tartotta elsődlegesnek. Derűs, segítőkész, kiegyensúlyozott személyiség volt, felügyelőtársaival korrekt és barátságos kollégiai kapcsolat tartott. Nem volt tőle idegen a humor, mindig mosolygva fogadta, ha éppen ő került céltáblának.

Eredményes és alkotó pedagógiai tevékenységének családi hátterét Bányai Jolánnal 1960-ban kötött harmonikus, szeretetteljes házassága jelentette.

Kitüntetései: Testnevelés és Sport Érdemes Dolgozója, (1960); Testnevelés és Sport Kiváló Dolgozója, (1961); KISZ Érdemérem, (1962);

MHSZ Kiváló Munkáért arany fokozata, (1969); Oktatásügy Kiváló Dolgozója, (1970); Magyar Népköztársasági Sportérdemérem ezüst fokozata, (1970); A Haza Szolgálatáért Érdemérem ezüst fokozata, (1971); Kiváló Úttörővezető, (1973); Közbiztonsági érem ezüst fokozata, (1974); Úttörővezető érdemérem (1978); Kiváló Pedagógus, (1980); Pedagógus Szolgálati Emlékérem, (1982); Arany diploma, (1993); Gyémánt diploma, (2003).

Források:

Vezető szakfelügyelői jelentések, pedagógiai pályázatok, minisztériumi dolgozatok, személyes visszaemlékezések.

Ungvári János

Szűcs József (Jászsalsószentgyörgy, 1908. december 19. – Debrecen, 1985. október 17.): igazgató-tanító.

Szűcs József gazdálkodó családban született. Édesapja, Szűcs József a falu közösségének egyik vezetőjeként több éven át volt főbíró, s a háborút követően minden tulajdonát elvesztette, mert kuláknak minősítették. Édesanyja, Vízi Mária a háztartást vezette. Két, életben maradt fiukat nevelték és tanították. Az idősebb, Dezső gyógyszerész, a fiatalabb pedig, József tanító, aki a Szegedi Tanítóképzőben, 1929-ben szerzett oklevelet. Rendszeresen továbbképezte magát, minek nyomán végül is énektestnevelés–mezőgazdasági gyakorlat szakos általános iskolai tanári képesítést nyert.

1940-ben házasságot kötött Takács Viktória tanítónővel. Házasságukból 9 gyermek született. Idén az immár kilencven éves anyát és nagymamát készül ünnepelni 7 élő gyermeke, 16 unokája és 8 dédunokája.

Józsi bácsi 77. évének csaknem utolsó percéig dolgozott az emberi élet sok területén maga elé állított célok eléréseért. Egyik visszatekintésében vallomást tesz arról: „Éljek tisztán, hűségesen, hogy értékes ’áldozattá’ legyek hazámért és embertársaimért!” Ez a gondolat volt minden tette mozgatórugója.

Aktív munkásságának 40 éve alatt, néhány évi debreceni munkálkodás kivételével, végig falusi és tanyai gyermekeket nevelt és oktatott. Szó szerint közöttük élt, szervezte közösségi és kulturális életüket.

A katonaságnál eltöltött éveket kivéve, 1947-ig főként szülőfalujában dolgozott kántor-tanítóként. Visszatekintésében így emlékezik erről: „A szociális szellemet és segítőkészséget már otthon, kiskoromban megtapasztaltam, magamba szívtam. Mivel falumban tanítottam, szüleimtől megkaptam, amire szükségem volt, fizetéssel a rászorulókat segíthettem. Sokgyerekesekhez pénzt juttattam, szegény sorsú tanítványaimat felruháztam. Reggeliztettem, valamint könyvekkel és tanszerekkel láttam el őket. A jobb módú gyerekek uzsonnával látták el társaikat, sorebédeltetést szerveztem. Ismeretségem révén munkát is kerestem. Pártfogoltjaim főként útépítésnél lettek kubikosok.

1940-ben, a Zagyva megáradása folytán községünk és a szomszédos Jánoshida nagy bajban volt. Egy jó csónakkal és néhány leventémmel napokon át halálmegvető bátorsággal végeztük a mentést. Sokszor mire hordókon, pallókon keresztül kihoztam az ONCSA - házak lakóinak az iratait, fontosabb ruháit, a hátam mögött rogyott össze a ház. 110 ilyen házból 105 omlott össze. Bonczos államvédelmi államtitkártól köszönő, kitüntető levelet kaptam önzetlen bátorságomért, amelyet a főszolgabíró személyesen hozott ki és nyújtott át.

Ünnepségek, előadások szereplője, rendezője, 40-tagú dalárda vezetője voltam. Futball-csapatommal bejártuk a környéket.”

Ezekről az évekről a Gyömrőn élő tanítvány, Budai István ezt írta neki: „magam és osztálytársaim nevében most köszönöm meg, hogy nemcsak arra tanított, ami elő volt írva, hanem

sok másra is, amire az életben nagy szükségünk van.” Másik tanítványa, az Újszászon élő Töröcsik József, Élettörténetem címmel, sok minden között, ezt írta: „Szűcs József tanító volt az az ember, akitől magyarságot, hitet, emberiséget és sok egyéb jót lehetett tanulni. Nekem és még sokunknak egész életre szóló útavalót adott. Köszönjük neki.”

Háborús élményeiről is írt visszaemlékezésében: „1942 és 1945 között a katonaságnál zászlós rangom volt. Fronton nem voltam. Mint nemzetiségi munkásszázad-parancsnokhelyettes szolgáltam: nagyobb gazdaságokban dolgoztunk. 1944 júliusában kerültem Budapestre a Kőbánya MÁVAG Gépgyár rakodó telepére, az 5019 sz. nem önálló fél század parancsnokaként. Az Északi Főműhelytől a vasútvonal választott el bennünket. Embereim délszlávok és ruszinok voltak, Bácskeresztúrról és környékéről. Itt kapcsolódtam be az ellenállási mozgalomba. Megakadályoztam, hogy fél századomat kivezényeljék a Csepel – Vecsés előtti vonal védelmi munkáihoz, majd innen pedig nyugatra irányítsák, amint tették ezt az ugyanott elhelyezett második századdal. Iparkodtam a szállásunk mellett aláaknázott egyvágányú vasúti hidat megóvni a felrobbantástól. Két szökött katonát, Kiszely Gyula (Petrovác) nyugalmazott tanítót, Cserevnyik Mihályt (Kisác) embereim közé rejtettem, mert nem akartak nyugatra menni.

Az életveszélyes állapotban katonai kórházból megszökött Plancsák János (Ruszkikeresztúr) életét mentettem meg azzal, hogy légiriadó alatt privátortvist kerestem, illetve hoztam hozzá, aki elősegítette felgyógyulását. Még most is írogat, és élete megmentőjének nevez.

Bombázások idején embereim nem mertek előbújni a bunkerből. Magam hordtam nekik ivóvizet és szereztem élelmet, Vecsésről burgonyát, a Szérumgyárból pedig disznót stb. Eközben légnyomás ért, dobhártyáim beszakadtak, amiért a bal fülemre nem, a jobbra pedig rosszul hallok. A nyilasok elleni mozgalomba akkor kapcsolódtam be, amikor a Margit-híd felrobbantása előtti vasárnapon egy munkaszolgálatos csapatot, élükön tiszti díszben, végigvezettem a Budakeszi úttól a Nyugati pályaudvar közelében lévő védett házba, majd az Aréna úti Zsinagógába, nehogy a nyilasok elhajtsák őket addig, amíg én, a legmagasabb katonai parancsnokságon, ügyükben eljárjam: a vatikáni, svéd és svájci

követségen kértem, könyörögtem, hogy menlevelet kapjanak, amit a svájci követségen meg is szereztem mindenkinek, miáltal megmentettem őket a ki-, illetve elhurcolástól. Tettem ezt pedig dr. Marmostein Adolf kérésére, aki előző nyáron munkásszázadom orvosa volt és a Budakeszi úton felismert. A svájci követségen Weisz volt a vezető, és a csapat/csoport képviselőjeként velem jött Tuchen Károly és Fried Vilmos. Weiner Kornél és fia menlevél-kérelmét saját kezűleg én írtam, ami a svájci követségen meg is van. Kb. 800-an menekülhettek így meg.

Ezt követően a nyilasok engem is üldöztek. Háromszor is kerestek, hogy főbelövésre elvigyenek az Erzsébet laktanyába. Negyedszer, 1945. január 5-én otthon talált három nyilas, de ugyanekkor a felszabadító szovjet hadsereg katonái is megjelentek bunkerünkben, és így megmenekültem.

Fried Vilmos köszönőlevelében megmentőjünknek, második atyjuknak nevezett, amely levelet Egyed Anna elkérte, ami aztán nála is maradt.

1947-ben, gyermekeim (6 lány és 2 fiú) taníttatása végett Debrecenbe pályáztam, minek nyomán a Varga-utcai iskolába kerültem. Az államosítást követően előbb a Fűvészkertiben, majd a Nyulasiban tanítottam. Nyulason úttörővezető voltam, énekkarommal az Arany Bikában (is) szerepeltünk.

1951-ben áthelyeztek a Perek-dülői iskolába. Itt tanítottunk feleségemmel együtt. Évente 4-5 alkalommal nagyműsoros előadást tartottunk. Még a közelben lévő tsz-ekbe is meghívtak bennünket szerepelni. (A Fáy-dülőben az Ady, a Kádár-dülőben a Hunyadi, Ondódon pedig az Aranykalász TSZ tette ezt.)

Az Ady TSZ-ben, tőlünk 3 km-re, gyalog, gyakran hóban vagy feketeföldi sárban lábalva, ellenszolgáltatás nélkül, tanítottuk az analfabétákat. Feleségem az alsó tagozatosokat, magam pedig az V. és VI. osztályosokat.

Martinkán, a Török-féle villában, két tanterem létesítését, az udvar átrendezését és parkosítását követően nyilvános műsorokat rendeztünk far-sang, anyák napja, március 15-e stb. alkalmából. Előadásaink voltak pl. Csipkerózsika, Hamupipőke és népi pásztorjátékok. Egyik nagy tornavizsgánkról dicsérfő cikk jelent meg a H.-B. megyei Naplóban. A hétvégi „dolgozók iskolájában” kb. 100-an végezték el, fejezték be a nyolcadik osztályt. Hasonlóan történt, tettük ezt

a Sámson-kertben is. Itt mintegy 200 fő végezte el a 8. osztályt.

Utánjárásomra Martinkán 1955 és '62 között, a Sámson-kertben pedig 1962 és '69 között, hetenként tartott filmelőadásokat a MOKÉP (a mai napig is, írta ezt Sz. J. 1983 decemberében). Martinkára beindítottuk a buszjáratot, a Sámson-kertbe pedig sűrített járatokat kértünk. A járatok aztán állandósultak. A diákjáratoknak fordulókat is kiépítettek.

Évente mindkét helyről minden gyermeket behoztunk Debrecenbe. Már 1954-ben beindítottuk az Ismerd meg hazádat c. mozgalmat. Percdülőről Eger és környékére, Martinkáról, a Sámson-kertből autóbusszal 4-5 és 10 napos kirándulásokat tettünk Budapestre, a Balatonra, a Mátra, a Bükk és a Zemplén-hegységekbe, a Duna-kanyarba.

Részt vettünk a Vöröskereszt által szervezett elsősegély-nyújtó versenyekben, ahol 2. és 3. helyezéseket értünk el. Ennek nyomán megkaptam a Kiváló Egészségügyi Nevelő kitüntetését.

A Sámson-kerti iskolánk belsejét és külsejét – szülők segítségével, feleségem vezetésével – újjá varázsoltuk. Sok utánjárás és könyörgés után lettek cserépkályhák, új bútorok, függönyök és terítők. Bázisiskolává váltunk, sőt nyugdíjazásunkat követően az itt tanítók Állami-díjat is kaptak.

Időközben bekötőutat, sportpályát létesítettünk, fákat ültettünk, amiért a megyei vezetéstől Kiváló Társadalmi Munkáért arany-fokozatú kitüntetés kaptam. Többször kaptunk jutalmat és soron kívüli előléptetést. Év végén minden gyermek kapott jutalomkönyvet az SZM rendezvényeinek bevételeiből. Mialtal igyekeztünk megszerettetni a könyveket és megízleltetni az olvasás örömét.

Nyugdíjas pedagógusként 1969. július 1-től több helyen helyettesítettem, illetve azóta is állandóan dolgozom. Nemcsak iskolákban, hanem immár 4 éve a debreceni Köztemető Polgári Énekkarában állandóan énekelek.

1945 óta vagyok tagja a szakszervezetnek. Kiveszem részem a szakszervezeti munkából. Két pedagógus társamat patronálom a vakok intézetében. Kéthetenként látogatom őket és intézem ügyes-bajos dolgaikat. A szociális otthonban dr. Bohus Lajost látogattam haláláig. (Néhány hónapja hunyt el.)

Nyári szünidőben több mint 10 éven át a gyerekek SZOT-üdülőjében (Röjtökmuzsalyban és Csehimindszenten) nevelőtanárként működtem közre. Az eredményes munkáért a SZOT részéről ismételtén dicséretben részesültem.

A Sámson-kertben kinevezettként voltam az Ifjúságvédelmi Bizottság tagja, és két büntetett fiú utónevelését bízták rám.

1963. február 24-én a Hazafias Népfront aktivistájaként (választással összefüggésben) példamutató munkát végeztem, amiért dicséretben részesültem.” Nyugdíjas tagozati rendezvényeken rendezőként szoktam közreműködni.”

(Az előbbieket döntően Szűcs József ny. igazgató-tanító 1983. december 8-án kelt visszaemlékezéséből vettük és idéztük.)

Fontosnak, és ide illőnek véljük idézni egykori tanítványa Töröcsik József (Újszász, Új u.) gondolatait, amiket saját életrajzában örökített meg tanítómesteréről:

„Alig várom az októbert, hogy iskolába mehessek. Végre eljött az is. A tanító, Szűcs József, igen jó kedélyű, tréfás, fiatalember volt, aki mellel még távoli rokonunk is. Negyedikes bizonyítványom alapján nem sok bizodalom volt irántam. Amikor azonban néhány hónap múlva behoztam – szokásos – lemaradásomat, kezdett rám felfigyelni. Egyúttal többet is követelt tőlem, mint a többiektől. Igazában ekkor jöttem rá a tanulás szépségére és hasznára. Olyan kiváló és egyedi módszerrel tanított, hogy nála a gyengébb eszű gyerek is tudott valamit felmutatni. Nem ragaszkodott a lexikális tudáshoz, hanem értelemszerűen követelte meg az anyag ismeretét. Ha látta, hogy az osztálynak nem megy valami, vagy rossz a hangulat, akkor abbahagyta az órát, és kivitte a társaságot játszani. Így mindenki feloldódott és utána már jobban ment minden. Volt eset, amikor nehéz feladatot kellett megoldani, akkor vett egy kis tábla csokoládét, és annyi felé vágta, amennyi az osztály létszámának fele volt. Akkor így szólt: „aki holnap tudja, csokoládét kap.” Erre mi történt? Minden darabot kétfelé kellett vágni, mert mindenki tudta a feladatot. Egy-egy ilyen jól bevált fogással úgy felrázta az osztályt, hogy mi magunk vertük meg azt, aki nem akart tanulni. Egyszer a tanfelügyelő előttünk, gyerekek előtt így szólt hozzá: „mondja kolléga, mit csinál ezekkel a gyerekekkel, hogy ennyire tudják az anyagot?” Tanfelügyelő Úr, ezek jász gyere-

kek, szegyen lenne nekik, ha nem tudnák a leckét. Tessék nézni: az osztály neve ki van írva: V. – VI. Széchenyi Jász osztály.’ Ezek után a tanfelügyelő, már nem ellenőrizni, csupán kíváncsiságból jött be osztályunkba.

Érdekes, de ő volt a falu első szocialistája. Egyetlen szegény sorsú gyermeket nem bukta-tott meg. A jobb tanulókat megbízta, hogy kor-repetálják a gyengébbeket. A legjobban élő gyermeknek elrendelte, hogy minden nap egy szelet kenyérral többet hozzon tízóráira, hogy a 6 legszegényebbnak jusson. Addig ugyanis a szegényebb gyerekek szidták a jobb módúakat, és sóvár szemmel nézték, amint azok falatoznak. Ezzel egy kicsit lazult a szociális különbség és egységesebb lett a társaság. Persze, senki nem tudta, hogy kinek viszi a tízórait, nehogy valami ellenszolgáltatást várjon tőle, illetve érte. Miután nagy magyar és buzgó katolikus volt, így főtantárgyként a történelmet és a hittant kezelte. E két tantárgyból közepesnél rosszabb jegye senkinek nem volt. A történelmet nem tanította, csupán mesélt róla, és mi szájátva hallgattuk, majd otthon a könyvet bújtuk, hogy pontosabban tudjuk, mi is történt valójában. Így lettünk a történelemnek – elsősorban hazánk történetének – egészen jó ismerői. Számtanban, a négy alpműveleten kívül, a százalékszámítást vette komolyan, mondván, erre az életben állandóan szükség van.

Tavasszal azt mondta, ha a hét első három napján mindenki tudja a leckét, akkor a másik három napon kirándulunk. Agyon is vertük volna azt, aki nem tudja. Nagyon szeretett bennünket. Ha azt kérte volna, hordjuk el a Mátrát, azt is megtettük volna. Ezért aztán igen fájó szívvel vettem búcsút az iskolától április végén. (Kezdődött a jószágőrzés.)

Szerencsémre volt egy tanyájuk a mi dűlőnkben, ahol méheket tartott. Azok gondozására, heti 2-3 alkalommal, kikerékpározott oda. Nekem hozta és vitte a könyveket. Amíg véget nem ért a tanév, addig az egyik alkalommal feladta a leckét, a következőnél pedig kikérdezte. Így az V. és VI. osztályt az árokparton fejeztem be, az eredmény pedig kitűnő lett.”

Szűcs József visszaemlékezését, valamint a tanítványok vallomását közeli rokonként és ismerőjeként, és jó ismerőjeként személyes emlékeimmel is szeretném kiegészíteni, ezzel tovább

erősíteni, mintegy kontrasztosabbá tenni a változt arcképet.

Apai ágon unokahúga vagyok. Édesanyja, egyetlen nagynéném, keresztanyám volt. Velük kapcsolatban leginkább gyermekkori emlékeimet őrzöm.

Józsi bácsi mindig vidám, kedélyes, állandóan valamilyen ügy érdekében fellépő, mindennapi templomba-járó ember volt. Erőtéljes énekhangjával a szentmisék bensőségességét mélyítette. Teljes szívéből vallásos volt. A szocializmus éveiben is minden nap megjelent a szentmiséken, bátran ellenállt a hatalom egyházellenességének.

Gyorsan bukkant fel biciklijén, amivel felfedező utakat tett faluhelyén, a tanyavilágban. Nagy ritkán engem is magával vitt, 8-10 évesen.

Bámulatos volt kapcsolatteremtése az emberekkel: egy-egy tanyánál meg-megállt, személyes ismerősként köszöntötte az embereket. Tanácsokat, biztató szavakat mondott nekik. Hobbiból méhészkedett. Ezzel a tevékenységével is mélyítette kapcsolattartását embertársaival.

A katonaság éveiben ez a jókedv teljesen leolvadt róla. Akkor nem lehetett tudni, sejteni ennek igazi okát, hátterét. (Évekkel később derült ki írásba foglalt vallomásából, amibe betekintettünk már.) Vértanúhoz méltóan törekedett embertársain segíteni.

A háború után sem volt benne semmi neheztes, különösen nem a vallásosságát fékezni akarókkal szemben. Mindig a közérdekeket vette figyelembe. Eleinte falujában, majd 1947 után munkahelye környezetében tett meg sok mindent, az oktató és nevelőmunkán kívül, az emberek, és sajátosan a tanyasiak érdekében. Közben egyre növekvő családjá fenntartása is mind nagyobb feladat elé állította. Változatos okokból folyton költözködtek. (Tizenháromszor költözködtek!) Hosszabb-rövidebb ideig laktak Debrecenben (két helyen is), majd Pécődűlőben, Martinkán és Sámson-kertben is.

Ám mindenütt megtalálta a szót, a hangot az emberekkel, annak ellenére is, hogy olykor szigorral kellett fellépnie a gyerekek csínytevéseivel szemben.

Csalódás érte őket, amikor nem lehettek részei az Állami-díjnak, amit a Sámson-kerti tanterület tagjai kaptak, közvetlenül az ő nyugdíjazásukat követően. (A töretlen szorgalommal

végzett 10-10 éves közös munkájukról már szó sem esett!)

Végezetül mégis megállapíthatjuk: Szücs József életútja ideális, embereket szolgáló, igazi lámpás szerep volt. Példakép lehet az emberformálásra törekvő vagy arra készülő nemzedékek számára is.

Források:

Szücs József írásos visszaemlékezése, Tanítványok nyilatkozatai, családi beszélgetések.

Szalay Tiborné, sz. Vízi Katalin Veronika

T

Tallódi Sándorné Rác Ilona (Tiszabezdéd, 1937. július 25. – Debrecen, 2004. március 3.): tanítónő.

Középparaszti családból származott. Édesapja kb. 15 holdon gazdálkodott, almatermesztéssel is foglalkozott. A tsz-ek megalakulása után a Tiszabezdédi MGTSZ-ben dolgozott, onnan ment nyugdíjba. Édesanyja a gazdaságban, majd a háztartásban tevékenykedett.

Hárman voltak testvérek. 1 évvel idősebb nővére 24 éves korában, szülésben meghalt, ez nagyon megrendítette a családot, s hatással volt Ilona későbbi családalapítási terveire is. (Később ment férjhez.) Fiútestvére a MÁV alkalmazásában állt.

Ica kisgyermek korától kezdve részt vett minden paraszti munkában. Ha kellett, kendert vett, font, szőtt, de bármilyen háztartási és mezőgazdasági feladatot elvégzett. Ez edzetté tette,

megmaradt felnőtt korában is, amiért mi, kollégái, barátai csodáltuk, tiszteltük.

Az általános iskola 8 osztályát szülőfalujában végezte el, majd 1951-ben beiratkozott a Kisvárdai Állami Tanítóképzőbe, amelyet 1 év megszakítással 1956-ban végzett el jó eredménnyel. A kimaradt egy évben termelőmunkát végzett, mert a szülők nem tudták taníttatni a két tanítóképzős lányt. (Nővére is oda járt.)

A gyakorló évet az 1956/57. tanévben a pátyodi és a tuzséri iskolában töltötte, majd 1957. július 6-án tett képesítő vizsgát, ugyancsak jó eredménnyel.

Az oklevél megszerzése után a tuzséri Általános Iskolában folytatta munkáját 4 évig. A közösséget érzett áldozatvállalása már ekkor megmutatkozott. Táncsoportot vezetett, hímező szakkört szervezett. Ezen élményeiről szívesen beszélt kollégáinak, barátainak a későbbi időkben is.

Ezt követően a szülőfalujába került, s a Tiszabezdédi Általános Iskolában tanított 1970. augusztus 16-ig.

A következő tanévben a Nyíradonyi Általános Iskolába került, s ott dolgozott 2 tanéven át, 1972. augusztusig.

1972. augusztus 30-tól került a Felsőjózsi Általános Iskolába, s itt tanított nyugdíjazásáig (1994.).

Itt találkoztam vele először, s azonnal kollegiális, majd baráti kapcsolat alakult ki közöttünk. Egyformán gondolkodtunk az életről, a munkáról, a gyermekekről, így könnyen megértettük egymást.

1975-ben házasságot kötött a megyeszerte ismert kiváló pedagógussal, Tallódi Sándorral,

aki akkor a Megyei Tanács Művelődésügyi Osztályának dolgozója volt. Munkájuk során kölcsönösen segítették egymást.

Józsa tanulócsoportjával

Valamennyi tanítási órájára átlagon felüli lelkiismeretességgel készült. Munkáját mindig a következetességre, pontosságra való törekvés jellemezte. Követelménytámasztásában igazságosság, az eredményközpontúság volt az uralkodó elem. Megkülönböztetett figyelmet fordított a hátrányos körülmények között élő gyermekek felzárkóztatására.

Rendet, fegyelmet követelt. Ebben maga is példát mutatott mind a tanítványai, mind a nevelőtársai körében. Módszertani kultúrája rendkívül gazdag volt. Nemcsak a rendelkezésére álló szemléltető eszközöket használta, maga is készítette a munkáját megkönnyítő, eredményesebbé tevő eszközöket. A különböző módszereket sohasem öncélúan használta, az alapkészségek rendszeres gondozására nagy figyelmet fordított. Különösen szép eredményeket ért el a matematikai nevelés terén. „Számтанórái valódi matematikai foglalkozások, tanulói játékosan sajátítják el a matematikai alapfogalmakat, s láthatóan szeretik ezeket a foglalkozásokat.” Hasonlóan magas színvonalon végezte a tanulói körében az anyanyelvi nevelést. „Változatos gyakorlatokkal, helyesen alkalmazott korszerű módszerek alkalmazásával gyarapította a tanulók szóbeli és írásbeli kifejezőképességét.” Ezeket a megállapításokat folyamatosan megfogalmazták vezetői, szakfelügyelők, akik az óráit látogatták. E szakértelmének eredményeként lett munkaközösség-vezető, s segítette, koordinálta az alsó tagozatban dolgozó kollégái tevékenységét.

Különösen eredményesen munkálkodott az új tanterv, majd az iskolaotthonos oktatás bevezetésén.

A nevelő-oktató munka mellett nagy gondot fordított a gyermekek szabadidős tevékenységének szervezésére. Szívesen végezte a mozgalmi munkát, részt vett a nyári táborozásokon, osztálykirándulásokra vitte tanítványait.

Egyénisége nyílt, szókimondó, közvetlen, ezért szerették a gyerekek és a kollégái egyaránt. A szülők körében tisztelet és elismerés övezte. Ennek bizonyítéka, hogy 1992-ben elnyerte a szülők által létesített „Józsa Gyermekéért” c. emléklapoktet.

Közel négy évtizedes tanítói munkája során tudásából, kiváló felkészültségéből nemcsak a tanulók, de a fiatal pályakezdő, vagy még a tanulmányaikat végző pedagógusjelöltek is igen sokat nyertek. Évek során sok-sok bemutató tanítással, tapasztalatainak átadásával gyarapította tudását.

Több éven keresztül látta el iskolájában a szakszervezeti titkári teendőket. E minőségében jó kapcsolatot tartott kartársaival, az iskola és az óvoda dolgozóival, az iskolavezetéssel. Az iskolavezetőségi üléseken eredményesen képviselte a dolgozók érdekeit.

Munkáját számos kitüntetéssel ismerték el:

1979. Kiváló Munkáért

1989. Kiváló Pedagógus

1992. „A Józsa Gyermekéért” emléklapoktet

1994. Pedagógus Szolgálati Emlékérem

1994-ben ment nyugdíjba. Szakmai munkáját befejezte, de nem maradt tétlen. Szabadidejében

rengeteget olvasott, a helyi Könyvtár rendszeres látogatója volt. Nagyon szerette a természetet, a földet, ez a tulajdonsága megmaradt gyermek kora óta, magával hozta a szülői házból. Szívesen dolgozott a hétvégi telkükön, a házuk körüli kiskertben mindig pompáztak a virágok.

Egészségi állapota hirtelen megromlott, s bár szívós természetű embernek ismertük, a betegséget nem tudta legyőzni.

2004. március 11-én kísértük utolsó útjára a Józsei Temetőben.

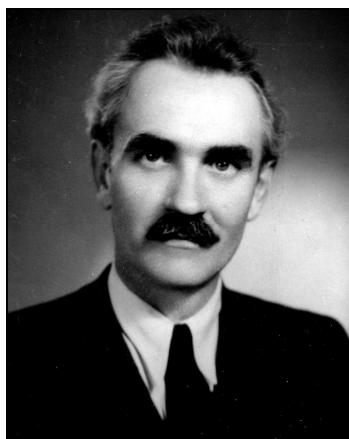
Emlékét kegyelettel megőrizzük.

Források:

Iskolai dokumentumok, családi visszaemlékezések, kollégák visszaemlékezése, saját tapasztalataim.

Kakucsiné Szegedi Etelka

Tanka János (Debrecen, 1908. március 27. – Aba, 1992. augusztus 7.): tanító, költő.

Szabad székelő ősei Bocskai hajdúi voltak. Apja elesett az I. világháborúban. Édesanyja, hogy könnyítsen a megélhetésükön, Derecskére költözött szüleihez, majd ismét Debrecenbe, ahol varrással kereste kenyerét. Tanka János továbbra is Derecskén nevelkedett. A nagyszülők és a rokonok szegény parasztok voltak. Hárman voltak testvérek. A gyerekek hamar megismerték a nélkülözést, az egyszerű emberek mindennapi életét.

Ha szűkös volt a megélhetésük, a szeretetet annál bővebben kapták. Az iskoláskor előtti éveit

alatt szerzett barátok szeretete is végigkísérte életét.

Jó "nyargalásnyira" laktak a faluvégi Kállótól. Nem volt Derecskének szegényebb területe, mint a Sirály. Itt nevelkedett hétéves koráig a nagymamánál. Kisbundával betakargatta, szép mesékkel altatgatta. Itt szívta magába a kemen-ce illatát, a természet szeretetét, innen eredtek színes szókinccsének gyökerei.

Besegített a napi munkába: kotlónak, csirkének enni, inni adott, a csürhét beengedte, szóval mindazt megtette, amit a ház körül kellett, ha a nagymama napszámra ment. De játszani is engedte a Sirályon lakó gyerekekkel. A Kálló kifogyhatatlan élménybánya volt nyiladozó értelmének. Nagyon érzékeny és értelmes fiúcska volt.

Egy évvel később került be Debrecenbe, az elemi iskolába, mert nem tudott elszakadni a nagymamától, a rokonoktól, a bihari táj hamvas lelkétől, ahol Tündérország kertje lett számára a pusztaság.

Nem csoda hát, hogy a sok szeretetet, megértést, törődést igénylő tanítói pályát választotta, és költő is lett belőle, miután nagy nehézségek árán elvégezte a Debreceni Kollégium tanítóképzőjét 1929-ben.

„szegény diák volt,

alig telt neki cipősarokra,

egyszerre három tanítványa volt.” /Epilógus/

Nyáron a műkögyárban dolgozott, és úgy kereste meg a tandíjra valót. Nem kapott közelebb tanítói állást, így Abára kerül, és kis megszokással - mikor Sárkeresztúron tanított - Abán élt. Itt volt kántortanító, tanár, ill. könyvtáros. A háború alatt hadifogságba került, hét évig katonáskodott, majd tartalékos tiszt volt. 1947-ben tért haza.

Mindegy volt neki: Abán vagy Sárkeresztúron tanít, mindenhol nagy szeretettel vették körül tanítványai.

Sok nélkülözést ölelt fel ez a munkában eltöltött 40 év. Olyan gyerekeket kellett a betűvetésre megtanítani, mint Kovács István, akiről azonos című versében így ír:

„Meztelen lábán kerges sárfolt,

nadrágja épp bokáig ér,

keze kabátját addig bírja

tartani össze, míg beér.

*Füzetje nincs, és székre ül, hogy
szomszédja is csak egy legyen;
a játsszók elfelejtik hívni,-
délre hiába keresem.”*

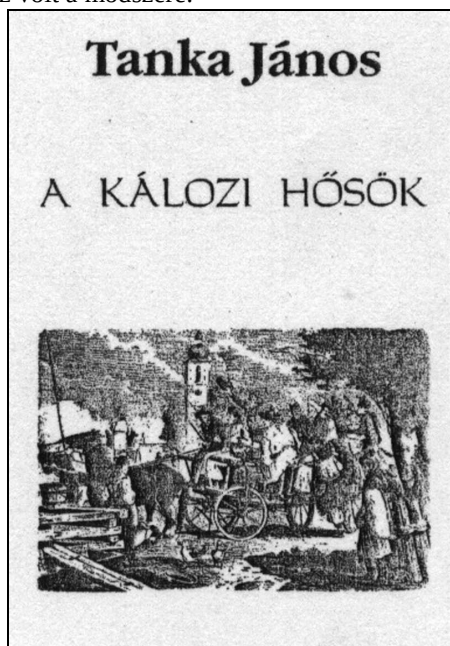
A '30-as években kenyérben is szűkölködtek a gyermekek. Erről ír *Ellopták a kenyéremet* c. versében:

*„... s most akinek
sok van, törje el felét:
adja annak, akinek nincs,
s mindenkinek lesz elég ...”*

S ha keményebben rendre kellett utasítani egy-egy gyereket, az neki jobban fájt, mint a gyermeknek. S ha a gyermek sír:

*„Hajolj le hozzá, megcsókolva
az arcát némán szeretettel,-
s a lelked visszamosolyogja ...”*

- ez volt a módszere.

Leventeoktató is volt, és minden iskolán kívüli munkából kivette a részét. A Földműves Ifjúsági Termelőszövetkezet elnöke, ahol másfél hold meggyesen gazdálkodtak. Ezen kívül tiszteletdíjas községi könyvtáros is 1956-1986 ig. Ő maga is részt vett versenyeken, és a gyerekeket is felkészítette a versenyekre.

Sokat járta az országot. Mindegy volt: Balaton, Hortobágy, hegyvidék. 1937-ben kerékpárral ment Abáról Derecskére. Tanítványai nagyon szerették hallgatni, szinte láttatta, amiről beszélt. Csodálatos szókincse volt.

Költői tehetsége korán megmutatkozott. Írásai tanítóképzős korától jelentek meg a debreceni újságokban, a református egyházi és pedagógiai lapokban. Sorra jelentek meg első verseskötetei:

1932-ben Napsütésben

1934-ben Tavaszi áradás

1938-ban Szirmok lépcsőin

1944-ben Örök advent

Az 1848-as forradalom és szabadságharc száz éves évfordulójára írta A kálozi hősök című novellát, melyet ez alkalomból eljátszottak.

1992-ben Aba díszpolgárává választották, és ekkor jelent meg tanítványa és pályatársa, Bella István Kossuth-díjas költő szerkesztésében az: És hittem egy szál napsugárban című verseskötete.

1996-ban az 1950-es '60-as évek elején írt verseit az Aba Alapítvány az '56-os események 40. évfordulójára kiadta Örök mementő és ítélet címmel.

1995-ben az abai könyvtár, ahol 30 éven át a kultúra bölcsőjét ringatta, felvette Tanka János nevét.

Költői munkáját nagy figyelem kísérte. Illyés Gyula írt róla a Nyugatban. Későbbi kritikusi Forgács Antal és Áprily Lajos. Szoros baráti szál fűzte Veres Péterhez.

Gyermekei János, aki orvosként a Nyírségben dolgozott, Zsuzsa KÖJÁL dolgozó volt, Csaba mezőgazdasági agronómként, növényvédőként, kertészként dolgozott. Abához közel alapítottak családot.

Abán alussza örök álmát a tanító, a költő, felesége, Bor Katalin családjának sírboltjában.

Szőllősi Imréné

Tomka Jánosné N. Tóth Vilma (Debrecen, 1934. november 24. – Püspökladány, 2005. április 3.) általános iskolai tanár, iskolaigazgató.

Tomka Jánosné pedagógus pályája teljes egészében Püspökladányhoz kötődik. Magyar-orosz szakos általános iskolai tanárként itt kezdte munkásságát a Petőfi Általános Iskolában, 1963-69 között a Karacs Ferenc Gimnázium és Szakközépiskola oroszstanára volt, 1969 szeptember 15-től pedig nyugdíjazásáig, 1994 június 6-ig a 123. számú Ipari Szakmunkásképző Intézet igazgatói feladatait látta el.

Korai gyermekkorát Hencidán töltötte. Édesanyja szövőnő, édesapja férfisزابőség volt, mindketten siketnémák. A házaspár féltő gond-
dal és szeretettel nevelte két leánygyermekét. Az édesapa korai halála miatt hamarosan Haj-
dúböszörménybe költöztek az anyai nagyszü-
lőkhöz.

A nagyapa szőlőcsoész, a nagymama piaci árus volt. Nehéz kenyéren éltek, de a gyerekek fejlődése szempontjából igen fontos körülmény volt, hogy ők nem voltak siketnémák (egyébként ez a beszédhiba a családban nem öröklődött). Az azonban tény, hogy a két gyermek - mai nyel-
ven szólva- halmozottan hátrányos helyzetből indult életútjára. Vilma kitűnően végezte az általános iskolát, 1949-ben úttörő, majd közép-
iskolás korában a NÉKOSZ alapító tagja lett. A nagymúltú Bocskai István Gimnázium meghatá-
rozó volt életében: nemcsak használható mű-
veltséget adott, hanem a közéleti aktivitást is ösztönözte. Tőle és iskolatársaitól tudom, hogy a tanulásban egyébként jeleskedő diáklány a közélet és az ország átalakításának lázában égett. Korai - és maradandó - baloldalisága ösz-
szefüggött azzal az élménnyel, hogy személyes sorsa is az ország radikális átalakításához, a tanulási lehetőségek nagymértékű kiszélesedé-
séhez kötődött. Közvetlen tapasztalatai a „népi”, plebejus irányzathoz vonzották – történelmi elégtételként élte meg a szegények felemelkedé-
sét. Ez egész életében elkísérte, mintha nem is tudott volna arról, hogy magát a NÉKOSZ-t is a frissen szerveződő monolitikus (diktatórikus)

hatalom tiltotta be, megelégtelve a fiatalok álta-
lános és „veszélyes” demokratizmusát.

A középiskolai diákéveket 1953-ban zárta le jeles érettségivel és az ifjúsági szervezetben (DISZ-ben) szerzett tapasztalataival. Pedagógiai főiskolára került, orosz szakra, s a második év-
től állami ösztöndíjat kapott. (Az akkori viszonyok között ebből szinte meg lehetett élni.) Ke-
resett azonban - és talált is - nyári munkákat kiegészítésként. (Nem esett nehezére, mert tizenhárom éves korától ezt tette.) 1955-ben ke-
rült Püspökladányba. Második szakját, a ma-
gyart már levelezős hallgatóként szerezte meg. 1957-ben kötött házasságot Tomka János tanár-
ral, ezzel bekerült a püspökladányi család ismeretségi-rokonsági körébe. Mivel én sem vagyok született püspökladányi, később, miután személyes ismeretségbe kerültünk, csodáltam kiterjedt ismeretségét, helyi tájékozottságát, kiváló kapcsolatteremtő képességét. 1960-tól óraadóként, később rendes tanárként tanított a Karacs Ferenc Gimnáziumban. Közben rendszeres óraadó volt a debreceni székhelyű, de a Petőfi Általános Iskolában kihelyezett tagozatként működő szakmunkásképző intézetben. Ez volt a közvetlen előzménye annak, hogy 1969-ben megbízták az új épületbe telepített - még egy évig Debrecenből irányított, de valójában önállóvá vált - szakmunkásképző intézet igazgatásával. Itt bontakozott ki igazán kiváló szervező képessége. Csaknem 25 éves vezetése alatt az iskola nagy fejlődésen ment keresztül, úgy is mondhatjuk: felnőtté vált, helyet szerzett az iskolák versenyében. Már 1971-ben termelőüzemi segítséggel, de túlnyomórészt a tanulók munkájával felépült az első kőműves - festő - vasas tanműhely a Táncsics utcában. 1974-ben az ő kezdeményezésére kezdték el az oktatást a szakmunkások szakközépiskolájában. 1979-ben tornatermmel és 6 újabb teremmel bővült az iskolaépület. A gyakorlati oktatásba 30-40 üzem, vállalat kapcsolódott be az évek folyamán. Lendületet vett a tanórai elméleti oktatás is: stabilizálódott a tantestület, a közismereti és szakmai műveltségterületet jól képzett tanárok közvetítették órán és órán kívül. Élénk kulturális és sportélet alakult ki az iskolában. Irodalmi, népdal- és citeraszakkörök működtek, s a tehetséges tanulók országos és regionális versenyein a tanulók dicséretes eredményekkel tették ismertté és elismertté az intézetet.

Ez természetesen csakis közös munkálkodás eredménye volt, amelyben azonban megkülönböztetett szerepe volt az igazgatónak. Ahogy én láttam: teljes szívvel, hivatástudattal végezte a munkáját. Jellemzőnek tartom, hogy az 1989-ben kiadott évkönyvben az iskola minőségének megítélésében két gondolati alappillért jelöl meg: az oktatási-nevelési folyamatban részt vevők elégedettségét és a kitűzött céloknak való megfelelést. Hazánkban csak a 90-es évek végén kezdett terjedni az a minőségirányítási rendszer, amely e két kritériumot mellőzhetetlennek tekinti. Nem csodálom, hogy az igazgatónó sorra kapta a kitüntetések:

Kiváló dolgozó (1973)

Ifjúsági Érdemrend (1978)

Munka Érdemrend (ezüst, 1983)

Hazáért Érdemrend (1988)

Csenki Imre Néptanítói Díj (1993)

Pro Urbe (1995; 2003)

Sikeres életút az övé, mert azt csinálta, amihez megvolt a kedve, tehetsége. A jó vezetéshez szükséges képességek szinte vég nélkül sorolhatók. Ebből félig meddig önkényesen csak néhányat említenék, amelyek Tomka Jánosnéra jellemzőek voltak. Mint láttuk, meg tudta érteni és fogalmazni az általa irányított szervezet célját, továbbá azt, hogy mitől jó egy iskola. Határozott és következetes volt, szerette a rendet, a rendezettséget, a szervezethez. Nagyon jól tudta, hogy a különböző élethelyzetekben mit lehet és mit nem lehet megkövetelni. Kerülte a kétértelműséget, a homályt, a bizonytalanságot. Kiváló volt a kommunikációban. Meg tudta találni mindenkivel a megfelelő hangot és nyelvet. A művelt magyar köznyelv neki mindennapi kifejezési eszköze (és szakmája is) volt, de azonnal átváltott egy másik hangnemre, szóhasználatra vagy a tiszántúli (ladányi) nyelvjárássra, ha az alkalom úgy hozta, vagy a partner ezen a nyelven szólalt meg. Minden munkahelyen elsőrendűen fontos a kapcsolatteremtő és tartó képesség, de egy gazdag és sokrétű kapcsolati hálózat (nevezetesen egy szakmunkásképző intézet) esetében ez teljességgel nélkülözhetetlen. Gondoljunk a gyakorlati képzést segítő vállalatokra és üzemekre, amelyeket meg kellett nyerni a támogatáshoz. Mondhatom, hogy ennek mestere volt. Varázslatos hangulatot tudott teremteni a hivatalos szerződések megkötéséhez. Ugyancsak mestere volt annak a

képességnek, amit gyakorlatiasságnak nevezünk. A pedagógiai közéletet (és egyáltalán a közéletet) elborító elménckedés és közhelyáradat tengeréből igen gyorsan ki tudta szedni azt, ami számára jelentett valamit, amit cselekvésre lehetett váltani. A többi nem érdekelt. Végül fölidézem egy pillanatra utánozhatatlan humorát. Lehet, hogy ez vele születik az emberrel, ő ezt megkapta. A nevetés fölszabadítja és közel hozza egymáshoz az embereket. Talán a legjobb védekezés a kifáradás, az elszürkülés, a monotónia ellen. Arról nem is beszélve, hogy sokszor nagy bölcsességek kifejezése és forrása. Az iskolai munkán kívül Tomka Jánosné egész pályáján végzett közéleti tevékenységet. A rendszerváltás előtt különféle tisztségeket töltött be a várost irányító testületekben. Itt szerzett befolyását és tekintélyét - mondhatom - teljes egészében az iskola javára igyekezett fordítani. Talán súlyos egyéni tragédiáját - férje 1986-ban bekövetkezett halála miatti magányát - is enyhítette, hogy közéleti tevékenységét tovább folytatta. 1990-től 12 éven át a városi képviselőtestület tagja volt. 1994-98 között - már nyugdíjában - ő volt az Oktatási, Kulturális és Sport Bizottság elnöke.

Felhasznált források: Iskolai dokumentumok; iskolai évkönyv 1989. ; személyi anyag.

Nyirkos Tibor

Tóth János (Jásziskér, 1919. augusztus 22. - Eger, 2000. április 28.): tanító, tanár, igazgatóhelyettes, igazgató.

Tóth János olyan iparos családból származott, amelyben jelentős értékkel bírt a tudományok és a műveltség szeretete, tisztelete, a többet tudás igénye. Ez az attitűd alapvetően meghatározta az életét. Tanulmányainak helyszíne Jászkisér, Jászapáti és Eger.

Pedagógus pályájának helyszíne – 3 év kivételével – Poroszló volt. Kezdetben alsó tagozaton, később felső tagozaton tanított (1960–tól Füzesabonyban volt igazgató néhány évig, majd visszatért szeretett falujába). Gazdag tanári pályáján sok területen kipróbálta tehetségét. Munkája, tevékenysége a falu nyilvánossága előtt zajlott.

Évek során nemzedékeket nevelt, egy-egy család több generációját oktatta. Akkori kollégáinak többségével együtt szinte intézménye volt a közösség életének.

Önmagát rendszeresen megújító, széles látókörű pedagógus volt. Gyakorló tanárként, szaktanárként – utólag is igazolhatóan – kiemelkedő munkát végzett pályáján. A diákjaival kialakított munkakapcsolatának egyik meghatározója pedagógiai igényessége volt. A gondjára bízott fiatalokat egy-egy problémakör alapos elemzésére, a lehető legjobb megoldás keresésére nevelte. Megszerzett ismereit, tudását nagy gyakorlati haszonnal kamatoztatta a generációk nevelésében és oktatásában. Jó szervezőkészsége és fogyhatatlan energiája a legkülönbébb feladatok ellátására inspirálta.

Órái atmoszféráját a követelmények tiszteletben tartása mellett a közvetlenség jellemezte. Tárgyat meg tudta szeretetni. Magyarázatai plasztikusak, érdekesek és könnyen beláthatóak voltak. Az olvasni tanítástól a fizika törvényeinek megismertetéséig terjedt az az intervallum, amellyel gazdag életpályáján tanórai keretekben foglalkozott. A könnyebb megértés kedvéért egy-egy témát több oldalról is megközelített, amely a körülöttünk lévő világ megismerésének módszerét is jól alapozta.

Egyénisége révén természetesnek tartotta a nyitottságot. Mint minden pedagógus, ő is nyitott volt az új megismerésre. Nagy, átfogó műveltsége sokirányú tájékozottságban öltött testet. Egyaránt otthonos volt az irodalomban, a természettudományok és a művészetek kérdéseiben. Vonzották az újdonságok. Mindig többet és többet akart tudni a világról és arról, hogyan lehet az ismeretek útján előbbre jutni. Pedagógusi

munkáját ez a tudat is orientálta. A befogadott ismeretek alapján inspirálta tanítványait és keltette fel érdeklődésüket a világ – olykor titokzatosnak látszó – jelenségei iránt. Törekedett arra, hogy ne csak tanári, hanem azon kívüli ismeretszerzési lehetőségeit is kiaknázza.

Nagy gondot fordított diákjai látókörének fejlesztésére. Tanári gyakorlatának szerves részét képezte az alapos megfigyelések nyomán keletkező tapasztalatokból a következtetések levonása. A szemléletformálás alakításának színtere nem szűkült csak az iskola falai közé (pl. az általa vezetett szakkörökre), hanem szűkebb (Poroszló és közvetlen környezetének megismerése) és távolabbi intézetek, városok felkeresésével is bővült. Részt vett színdarabok bemutatásában, előkészítésében, rendezésében. Ez utóbbi alkalmak a tehetségek megnyilvánulásának voltak pedagógiai jelentőséggel bíró, mintát is adó színterei.

Pályafutását, életét a soha meg nem elégedés igénye is jellemezte, s ebben önmagával szemben is kérlelhetetlen volt: mindig kész volt a megújulásra az élet minden területén. Nyíltsághoz hozzátartozott, hogy tudott vitatkozni.

Vitáiban sohasem a tekintély, hanem a racionalitás és az érvelés volt a meggyőzés formálója.

Pedagógus pályájának és tevékenységének eredményessége azon tanítványok nagy számában mérhető, akiknek sikeres életét meghatározó módon befolyásolta, magatartásukat, jellemüket formálta és alakította, s akiknek szeretetét még évek múltán is érezhette. Azoké, akik saját életútjukkal igazolták vissza a többre, jobbra, tartalmasabb életre való törekvést.

Poroszlóhoz erős szálak kötötték. Nem csak ő szerette a falut, hanem őt is szerették és becsülték. Közismert volt és köztiszteletben állt. Közvetlensége, segítőkészsége tekintélyt adott, bölcs tanácsait sokan megfogadták.

Nevelő-oktató munkásságával következetesen vett részt az iskola kisebb-nagyobb közösségeinek munkájában. Törekvéseinek, tevékenységének sok szép eredménye bizonyította azok helyességét. Életpályájának jelentős szerepe van abban, hogy folytatódott a poroszlói iskola korábbi időkben alapozott széles körű elismertsége, és megvalósult kiemelkedő pedagógiai, szakmai színvonalának kontinuitása.

Tóth Tamás

Tóth József (Kiskúnfülöpszállás, 1823- Debrecen, 1908) a mathézis professzora, nagy idők nagy tanúja, a debreceni reáliskola első igazgatója.

Tóth József a mathézis professzora, a debreceni Református Kollégium legendás hírű nagy tanára volt. Majdnem félévszázadig, 1852-1900 között tanított, ez alatt diákok ezrei kerültek ki a keze alól. Három emberöltőt élt meg. Neve összeforrt a Kollégium félévszázados történetével. Működése a Kollégium legnehezebb korszakát ölelte fel. Bábáskodott a porosz iskolarendszer bevezetésénél és megérte annak stabilizálódását. A tanteremben sem volt könnyű a munkája. Az 1880/81. tanévben a *8. osztályba 70 (!) tanuló járt.*

Tanított mathézist, mértant, történelmet, magyart, latint, földrajzot és németet. Értette a görög, a latin, a német a francia és az angol nyelveket. Legjobban a matematikát szerette, és ezért ebből az országból az elsők között szerezte meg a szaktanári képesítést. Kerekes Ferenc tanítványa és lelkes híve volt mind emberi, mind szakmai szempontból. Szállóigék, anekdoták, legendák, irodalmi alkotások őrzik alakját. A matematikát sajátos, egyéni előadásmódja és módszere (humora) segítségével szeretettette meg a diákokkal. A nyolcosztályos gimnáziumban mindig a felsőbb osztályokban tanított. Az ő keze alól kerültek ki az első érettségiző diákok, akik 1857-ben Nagyváradon öregbítették az ősi Kollégium hírnevét, akiknek mennyiségtanból felmutatott eredménye kedvező volt és az elismerést az egész tanári kar tudomására hozták.

Az 1857/58. évi iskolai értesítő közölte a matematika érettségén kitűzött feladatokat, melyek közül az első és a negyedik feladat kitűzője Tóth József volt. A feladatok szövegezése érdekes, sőt kifejezetten nevelő célzatú, mert megoldásuk során olyan szavakat kell kikeresni, mint pl. a munka, egészség, becsület. A feladatok stiláris módosításokkal ma is kitűzhetők lennének a középiskolások érettségijén. Megoldásuk összetett és több lépcsős. A Tóth József által kitűzött későbbi érettségi feladatokat a Középiskolai Matematikai Lapok 1896-1900. évi számaiban megtalálhatjuk.

Tóth József hazafias érzelmeiben Kerekes Ferencet követte. 1849-ben a Kollégium szénioraként mentette meg Szabó Zsigmond honvédfőhadnagyot, Perczel Mór segédtisztját és Bem József tábornokát. Erről ő maga számolt be Szállási Fülöp álneven, a Debreceni Képes Kalendáriumban (1904). Hasonló történeteket közöl róla Nagy Sándor a Jó öreg Kollégium (Hajdúhadház, 1932) könyvében „A honvéddiak” című elbeszélésében.

Tóth József 1823. január 25-én, vagyis ugyanabban az évben és hónapban született, mint Petőfi Sándor. Édesapja szabó volt, aki iskoláztatni akarta a fiát. 1840-től a nagykőrösi Líceum tanulója. Kitűnő tanuló volt, így már másodéves bölcsész korában az alsóbb osztályok köztanítója. 1843-tól Debrecenben az akadémiai tanfolyam hallgatója. 1846-49 között a retorok köztanítója. 1849-től főiskolai esküdtiák és szénior. Ő helyettesítette a szabadságharc után bujdosó Lugossy József professzort a magyar tanszéken. Nagyon sokat tett a bujdosó menekült honvédek megmentéséért. A szabadságharc leverése utáni időszakban nagyon féltette az iskolát a német befolyástól. Amennyire szidta a német könyveket, annyira forgatta is őket. A matematikát tartotta minden tudományok tudományának.

1850/51-ben a budapesti Tudományegyetemen. Petzval Ottótól tanulta a felsőbb mathézist és mértant. A tőle tanultakat használta fel az iskolai gyakorlatban. Sajnos, az általa tanított mathézis anyag könyv formában nem készült el, pedig Tóth József a 19. században kombinatorikát és a binomiális tételt is tanította.

Egész életében rengeteg munkát vállalt, sok tisztséget töltött be a Kollégium életében, volt főiskolai számvevő is. Tanított a kereskedelmi

vasárnapi iskolában, illetve 1860-1870 között kereskedelmi számtant tanított a Kereskedelmi Iskolában. 1872-ben őt bízták meg az alreál iskola szervezésével, ami végül is 1873-ban alakult meg. Az első időszakban a reáliskola még nem vált ki a Kollégium keretéből. Egy évig volt az iskola igazgatója, de betegsége miatt lemondott posztjáról. A kollégiumi tanárságtól való visszavonulását nem fogadták el, így folytatta tanári működését, és jó ideig botra támaszkodva járt fel tanítványai közé.

Nagyon megbecsült tanár volt egész életében, diákjai rajongásig szerették, még ruházatát is utánózták. Ennek egyik oka az volt, hogy puritán, hazafias érzelmű ember volt, aki sokat tett a magyar szabadságért. Éleslátás, önálló felfogás, világos magyarázat, sajátos magyar beszéd és a szaktárgyáért való lelkesedés jellemezte. Csípős megjegyzéseiből számos anekdota született, 70. születésnapja alkalmából ezüst babékoszorúval ajándékozták meg. Az osztálya 200 koronás alapítványt létesített a nevére. Megkapta a Ferenc József rend lovagja kitüntetését és a királyi tanácsosi címet.

Tanára volt Kardos Albertnek, Dienes Pálnak, Pallagi Gyulának (Móricz Zsigmond nagybátyjának). Kardos Albert Tóth József Sándor nevű fiának volt az osztálytársa. Alakját Kardos Albert „Az én kollégiumi tanárait” című könyvében örökítette meg:

„Tóth József a maga szakában, a mathézis területén szinte egyedül állott. Nem hiába mondtuk mi, diákok, hogy Tóth Józsefnek a kisebbik fejében, koponyájának egy diónyi nagyságú dudorjában több ész van, mint a legjobb tanulóknak az egész fejében.”

Egyesült benne minden adomány, ami csak valakit kitűnő mathézis tanárrá tehet. Csípős megjegyzéseivel korholta a hanyagokat. Szigorú, de igazságos volt. Ha pl. súgtak a felelőnek, akkor azt mondta: „Na, fiam, te, gyere ki a becsületes emberek közül - üljél ide mellém.”

Az 1860-as évek összezördülését megörökítő „A talyigás ló” című anekdotában azt olvassuk, hogy Tóth József megkövette a VII. osztályt: „Igenis elismerem, hogy van az osztálynak anynyi esze, mint egy talyigás lónak.”

Kardos Albert megemlíti a vele megtörtént esetet: „Egy másodfokú egyenletet a szabálytól eltérően fejtettem meg. Tóth József elfogadta a megoldást, amely azonban más esetben nem

vált volna be, de tréfásan, félig gúnyosan rögtön hozzáfűzte, hogy siessek methodusomat a saját nevemre szabadalmaztatni, míg más meg nem előz.”

Kardos Albert visszaemlékezései azt mutatják, hogy milyen nagy hatással volt rá Tóth József mint tanári példakép. Így Tóth József szellemisége túlnőtt egy iskola keretén, tovább hatott a Fazekas Reáliskolában, majd Kardos Albert közvetítésével a debreceni Zsidógimnáziumban. „A tisztelet az én tanítványi és emberi szívemet is eltöltötte, annyival inkább, mert úgy véltem, ez a magasabb rendű egyéniség is rajtam hagyta értelem fejlesztő és emberformáló keze munkájának áldásos nyomait. Ezekkel az érzésekkel összeforrott a hála és a kegyelet, sok mindenért, de külön azért az egyért, hogy Tóth József vetette el a Kollégium falai között annak az intézménynek a magvát, amelyből kinőtt a városi reáliskola, majd az Állami Főreáliskola, az a tanintézet, amelyben sors kedvezéséből nekem is hely jutott, előbb, mint tanárnak, később, mint igazgatónak.” (Kardos Albert)

Tóth József a matematikatanításban Kerekes Ferenc, Csányi Dániel és Petzval Ottó könyveire támaszkodott, ezeket ajánlotta kézikönyvként. Átvette és használta Kerekes Ferenc műszavait: célirányos (pozitív), céllellenes (negatív), ezeket a szavakat megtaláljuk érettségire és pályatételként kitűzött feladataiban.

1866/67 - ben a Keresztesi Deák alapítványra a következő pályatételt tűzte ki: Határozottassanak meg egyenként, s külön-külön, a számtani műveletek, az összeadás, kivonás, szorzás, osztás, hatványozás és gyökvonás, és e meghatározásból fejtsenek ki azok törvényei és alkalmaztassanak mindenféle, nevezetesen célirányos (pozitív), céllellenes (negatív), mind egész, mind tört, mind szeres (rationális), mind szertelen (irrationális), mind valós (reális), mind képtelen (imaginárius) mennyiségekre, mind határozott (arab), mind általános (betűszám) számjegyekkel előadván valamennyinek, de csak a műtételeknél szükséges különös tulajdonságaikat.”

Ebben az a feltűnő, hogy csak a valós szám elnevezése használatos ma, a többi esetben az idegen szó terjedt el.

Az 1899/1900. évi pályatétel érdekessége az, hogy egyik nyertese Dienes Pál volt, aki a későbbiekben a debreceni Tudományegyetem Matematikai Szemináriuma igazgatói székének volt

a várományosa, majd Angliában lett matematika-professzor. Egyik fia, Dienes Zoltán, a matematika szakmódszertan területén nemzetközi tekintély.

Egyéni életében sok csapás érte. Feleségét, Aranyi István professzor lányát, Diószegi Sámuel unokáját hamar elvesztette. Három fiát és egy lányát felnevelte, de mind a négy gyermeket eltemette. Nyugdíjba vonulása után egyedül és szomorúan üldögélt mindennap a Kollégium előtt az emlékkertben egy padon. Az iskola közel volt lakásához, hisz a Nagypéterfia utcán lakott. A róla készült festményt, amit veje, Egri Péter Pál budapesti rendőrfőkapitány a Kollégiumnak ajándékozott, a Kollégium Tanácstermének falán helyezték el.

Főbb munkái:

1. Az 1895/96 évi érettségi feladatok, KöMal 1896/97., 283. feladat
2. Az 1896/97 évi érettségi feladatok, KöMal 1897/98., 483. feladat
3. Az 1897/98 évi érettségi feladatok, KöMal 1899/1900.
4. Ifjúkori emlékek Debrecenből (Szállási Fülöp álnéven), Debreceni Képes Kalendárium, 1904. 70-79.

Kántor Sándorné

Tóth Sándor (Vértes, 1925. október 26. - Létavértes, 2006. augusztus 31.): tanító, ált. isk. tanár, iskolaigazgató.

Édesapja református kántortanító volt Vértesen. Elemi iskolai éveit ő is itt töltötte. A szülők egyetlen gyermeküket tanítónak szánták, így a Hajdú-

böszörményi Bocskai István Református Gimnáziumban folytatta tanulmányait.

Érettségi után 1940-ben a Jászberényi m.kir. Állami Líceum és Tanítóképzőbe nyert felvételt. A vidám diákeveket megszakították a II. világháború eseményei. 1944 őszén, mint leventét elvitték a frontra, majd nyugati hadifogságba került. Közben szeretett édesanyja meghalt, ami nagy fájdalmat jelentett számára. 1946. áprilisában tért haza a hadifogságból. Félbeszakadt tanulmányait a Debreceni Református Kollégium és Tanítóképzőben folytatta. Itt kapott 1947-ben népiskolai tanítói oklevelet, mely orgonista és kántori tevékenységre is jogosította.

1948 tavaszán megkapta a megüresedett vértesi református népiskolai tanítói állást. Még ebben az évben államosították az iskolákat, így kinevezett állami tanító lett.

Fiatalos lendülettel kapcsolódott be a közéletbe. Az EPOSZ vezetőjeként színjátszó szakkört, labdarúgó szakosztályt hozott létre.

Utóbbinak évekig aktív játékosja volt.

1949-ben kötött házasságot a szintén vértesi Nagy Ibolyával.

Házasságukból két gyermek született: Ibolya és Sándor.

1952-ben a Nagylétai Járási Tanács Művelődési Osztálya áthelyezte Monostorpályiba iskolaigazgatónak. Ezt a munkakört 1962-ig látta el.

Ekkor visszakerült szülőfalujába, az általános iskola felső tagozatában tanított, és a művelődési ház tiszteletdíjas vezetője lett.

Igyekezett a falusi emberek életét színesebbé tenni, közelebb hozni számukra a „nagyvilágot”. Ezt a népművelői munkát 1966-ig végezte megbízással. Közben szaktanítói oklevelet szerzett mezőgazdasági ismeretek és gyakorlatok tanítására.

1966. szeptember elsején megbízták a vértesi általános iskola vezetésével. Ebben az évben lett a községben tanácstag is. Igazgatói tevékenysége alatt sok gonddal kellett megküzdenie, amelyek a legtöbb falusi iskolában is jellemzőek voltak. Például: váltott tanítási rend a tanteremhiány miatt, az alacsony szakos ellátottsági szint, a régi iskolaépületek állaga, a hiányos tárgyi feltételek, hogy csak néhányat említsünk. 1970-ben Vértes és Nagyléta települések egyesítésével létrejött Létavértes. Mint a vértesi településrész tanácstagja, sokat tett azért, hogy a színvonalbeli különbségek csökkenjenek. Szervezett járdaépítést, vízvezetést az utcákban, miközben az iskolában tante-

rem épült a szülők közreműködésével. A volt tanácsháza épületében tanterem, szakköri terem és könyvtár lett kialakítva. A mozilátogatók számának csökkenése miatt a mozi helyiségét tornateremmé alakították. Helyi és megyei támogatással 1974-ben 50 férőhelyes kollégium épült a környező tanyákon élő gyerekeknek. Így a három tanyai iskolába járó tanulók számára lehetővé vált a szakrendszerű oktatásba való bekapcsolódás. A tanyai kollégium irányítása is feladatkörébe tartozott. A fokozatos létszámcsökkenés miatt a kollégium 1981-ben megszűnt. A hálótermek tantermekként funkcionáltak tovább, így lehetővé vált a váltott tanítás megszüntetése.

Mint vezető, precíz, pontos munkavégzést követelt kollégáitól, s mindig jó szándékkal segítette pedagógiai munkájukat. Szorgalmazta a szakképesítések megszerzését, a továbbképzéseken való részvételt. Mindig nyitott volt az új dolgok iránt. A nevelőtestületet is ösztönözte az új módszerek alkalmazására. A szűkös anyagi lehetőségek mellett is biztosította az oktatáshoz a korszerű szemléltető eszközöket. Gyakran ő maga is készített tablókát és segítette a pedagógusok ez irányú ötleteinek megvalósítását. Kollégáival humánus munkakapcsolatra törekedett, de nem volt elnéző. Elismerte az eredményes, következetes, gyermekcentrikus pedagógiai tevékenységet. Fontos volt számára, hogy az iskola tanulói jól érezzék magukat az intézményben, szeressenek oda járni. Ezért nagy figyelemmel kísérte a tanórán kívüli programok szervezését, közreműködött azok sikeres megvalósításában. Vezetői munkája mellett szakított időt a nyári táborok szervezésének segítésére. Gyakran részt is vett azokon. Örömmel nyugtázta, ha tanítványai élményekkel gazdagodva tértek haza a nyári sátoztáborból. Ő maga is vezetett szakkört a fűrni-faragni, modellezni szerető gyerekeknek. Velük együtt örült a sikeres munkadaraboknak. Nagy gondot fordított a tehetségek felfedezésére, gondozására, igyekezett a megfelelő pálya felé irányítani őket, megkeresve számukra a továbbtanulás lehetőségét.

Több alkalommal is részesült dicséretben, elismerésben. Ezek közül kiemelkedő a Kiváló Munkáért kitüntetés /1982/ és a Pedagógus Szolgálati Emlékérem/1985/.

Szívügyének tartotta a zajtalanul gyulladó gyufa feltalálójának, Irinyi János és családja emlékének ápolását, a róluk szóló dokumentumok, tárgyi eszközök megőrzését.

Kezdeményezte és segítette az Irinyi család sírkertjének kialakítását. Támogatta Katona Ferenc pedagógus helytörténeti gyűjteményének elhelyezését, majd Szabó Gyula fiatal kollégának ez irányú munkáját.

Ő maga is gyűjtötte a településen élő falusi emberek régi mindennapi használati tárgyait, írásos dokumentumokat. 1985-ben betöltve a 60. életévét, kérte nyugdíjazását. Ezután már a közéletben sem vállalt szerepet. A családjával töltötte minden idejét. Úgy érezte, hogy vezetői munkája mellett nem jutott elég ideje a családjára, szeretne volna ezt pótolni. Örült az unokáknak, és megérhette a dédunokák születését is. 1997-ben, amikor átvette az Arany Diplomát, a helyi újságban a következőképpen vallott: „az eredmények csak közös, segítő szándékkal és akarattal voltak elérhetők. A megye, a járás, a nagyközség, a nevelőtestület, a település fejlődéséért munkálkodó emberek, a család ott van az eredmények mögött. Az ifjúsági mozgalomban, az oktatásban, a művelődésben, a községi tanácsban betöltött tisztségeimnek igyekeztem megfelelni. Amit tettem, nem kényszerből fakadt, hanem hitből, hogy használjak környezetemnek, a közösségnek, községemnek. Ma is figyelemmel követem az oktatás helyzetét, a változásokat. Most sem megfelelő a pedagógusok anyagi és erkölcsi megbecsülése. Sokan nem a pénzt, hanem a hivatástudatot helyezik előtérbe. Ezért vállaltuk, vállalják az ifjúság nevelését, tanítását, a köz szolgálatát.”

Az egész életével, munkásságával igazolta előbbi mondatait.

Több évtizedes pedagógiai, vezetői és a községért végzett önzetlen, tevékenységéért 1996-ban, a városi képviselőtestület a „Létavértes Városért Díjat” adományozta számára.

80. születésnapjához közeledve egészsége hirtelen megromlott. Betegségét tiszteletre méltó tartással, önfegyelmével viselte. A tanév kezdete előtt küzdelmes, munkás, tartalmas élete véget ért.

„...a tanító
ki fénybe tör, ragyogó hit a lombja,
irány azoknak, jel és biztató,
kik jönnek barázdákban botladozva.”

(Váci Mihály: Jegenye-fényben)

Forrás: Iskolai és családi dokumentumok, visszaemlékezések

Zsirosné Pongor Magdolna

U

Ujhelyi Istvánné Varga Klára (Debrecen, 1921. – Debrecen, 1996.): középiskolai igazgató.

Iskolai tanulmányait a „Református Dóczi Leánynevelő Intézet”-ben végezte (talán már kevesen ismerik ezt a régi nevet). 12 éves tanulmányai után ennek az intézménynek a gimnáziumában érettségizett 1940-ben.

Tanár akart lenni. Az érettségi után a Közgazdasági Egyetemen tanult tovább (akkori neve: „József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem”). „A” szakon tanult közgazdaságtant, jogot, levelezést, könyvvitelt, gyorsírást és kapott diplomát. Öt év helyett csak 3,5 évet töltött Budapesten. Miért? A hetedik félév befejezése előtt megüresedett egy állás a leányiskolában és a fenntartó kereskedőtársulat kikérte az egyetemről tanítani. Így lépte át 1944. január 17-én tanárként

a mai Bethlen Gábor Közgazdasági Szakközépiskola kapuját.

A történelem beleavatkozott mindenki életébe: az 1944. március 19-i német megszállás miatt mindenütt befejeződött a tanítás, az egyetemen is. A németek betelepüdtek mindkét iskolába, de érettségizetni kellett. Az írásbelik a Dócziban voltak, a szóbelik a Kereskedőtársulat kis tanácstermében.

Az igazi tanári élet 1945-ben kezdődött számára. Minden szaktárgyat tanította. Első osztálya, amelynek osztályfőnöke volt, 1947-ben érettségizett, a második 1951-ben. Több osztálya nem volt.

Pályája már 1949-ben módosult: 1949 szeptemberétől megbízták a Varga u. 5. szám alatti leánykollégium igazgatói feladatainak ellátásával. Két évig végezte ezt a munkát.

1948. március 20-án férjhez ment. 1950-ben született fia, István.

1951 augusztusában a Megyei Művelődési Osztály kinevezte a kereskedelmi fiúiskola igazgatójává. Még 30 éves sincs! Az iskolának ekkor 9 osztálya volt, ebből fél osztály lány, a többi fiú. Meghatározó szerepe volt abban, hogy Debrecen második - a Református Kollégium után - legrégibb tanintézményében a város egyik legmagasabb szintű oktatást-nevelést megvalósító szakközépiskoláját teremtette meg.

Az iskola Klári néni ötlete alapján a fennállásának 100. évfordulójáról megemlékező ünnepségsorozat keretében vette fel Bethlen Gábor nevét. A nagy múltú intézmény hagyományait megtartva újakkal gazdagította a képzési kínálatot. 1960-ban postaforgalmi tagozattal bővítette az elsajátítható szakok skáláját. Létrehozta az önálló esti tagoza-

tot. Az iskola oktatási struktúrájának részeként működő Gyors- és Gépíró Szakiskola első igazgatója volt. Első volt abban is, hogy személyében először állt nő igazgatóként az 1857-ben alapított iskola élén. Pályája során több kitüntetéssel ismerték el tevékenységét, köztük a „Kiváló tanár” címmel.

Klári néni IGAZGATÓ volt, csupa nagybetűvel. Neve, sorsa, hivatástudata összeforrt a Bethlenével, hiszen több mint három évtized kötötte szeretett iskolájához. Fáradhatatlanul, következetesen dolgozott azért, hogy ez az iskola megérdemelten legyen Debrecen város és az ország neves, elismert közgazdasági szakközépiskolája. Magasra állította a mércét: nagy szaktudású tantestületet szervezett, távlatokban is korszerű, alapos szakmai képzést nyújtó oktatásra törekedett, embert formáló követelményeket támasztott. Irányítása alatt a Bethlen olyan rangra tett szert, hogy érdemmé vált „bethlenes” diáknak lenni. Kollégái, neves tanártársai pedig partnerként támogatták törekvéseit.

Klári néni PEDAGÓGUS volt egész lényében. A mindig nagy létszámú iskolában még azokat a diákjait is a nevéen szólította, akiket nem tanított. Együtt élt velük, örült sikereiknek, amelyekkel hírnevet szereztek az iskolának, buzdította őket, velük izgult. Mélyen átélté tanítványainak bánatát, kudarcait is. Együttérző, azonnal segíteni kész magatartására mindig számítani lehetett.

Egyetlen tekintettel, gesztussal, velős megjegyzéssel képes volt tudatni véleményét, ha bírált. Diákosan lelkes tudott lenni, ha dicsért. Ha kellett, tanítványaival „cinkosságot” is szívesen vállalt. Végzett diákjai sorsát évekkel később is figyelemmel kísérte. Az érettségi találkozók színpompázóan friss memóriájával kápráztatta el hallgatóságát. Egyénisége racionálisan meg nem fejthető, mint ahogy egyetlen nagy személyisége sem. Olyan légkört, szellemet tudott kialakítani maga körül, melyben kollégái és tanítványai egyaránt magukénak érezhették az iskolát. Közösséget szervezett a szó nemes értelmében, Teret biztosított a tehetségnek, tudásnak, kezdeményezésnek. Példaadó tevékenységével megteremtette a mára már fogalomként vált „bethlenes” szellem és „bethlenes” szív egységét. Nyugdíjba vonulásáig ez maradt egyetlen munkahelye. A Bethlen Gábor Közgazdasági Szakközépiskola igazgatójaként 1977-ben ment nyugdíjba. A pedagóguspálya iránti töretlen hite és a tanítványok iránti szeretete nyugdíjas korában is még egy évtizedig a katedrán tartotta. 1996-ban, 75 éves korában halt meg.

Aktív pályája során az iskolában szinte mindenki személyes ismerőse volt. Ő volt sokak „Klári néni”-je. Tudta azt, amit csak a legjobbak tudnak: a tizenéves diákok nyelvén beszélni, ismereteit a legmagasabb szinten továbbadni. Családja és ismerősei mellett sok ezer volt diákja gondol rá őszinte szeretettel.

Pávay Márta

V

Vályi-Nagy Józsefné dr. Kövér Klára (Tiszabecs, 1938. január 29. – Debrecen, 2006. április 4.): középiskolai vezető tanár.

"Az igazi tanár... nem tanít a szó régi értelmében, hanem alkot. A saját mindig friss, mindig korszerű tudását alkotja, szüli újjá tanítványai lelkében."
(Öveges József)

Ez az Öveges professzortól idézett mottó illik Vályi-Nagy Józsefné pedagógiai egyéniségére. Egész tanári pályáján önmagát mindig megújítva plántálta tanítványai lelkében a korszerű tudást, az alkotni vágyás igényét.

Középparaszti családban született. Apja, Kövér Endre 1960-tól tsz-tag, anyja, Kánya Piroska a háztartásban dolgozott és nevelte gyermekeit. Testvérei: Endre és Lujza.

Családjában korán megismerte a kemény paraszti munka nehézségeit. Itt szerezte azokat a tapasztalatokat, amelyek személyes életútját meghatározták, és segítették az élet küzdelmei-

ben. Itt alakult ki benne a családi összetartozás és egymásra utaltság érzése, a testvérek, rokonok iránti segítőkészsége. A szatmári föld alakította ki benne a fegyelmezettséget, szívósságot, a feladatok pontos elvégzésének igényét. Bol-dogulását azonban nem a szülőföldjén kereste.

Többre vágyott az embergyöttrő paraszti munkánál, ezért – apja akarata ellenére is – kitört abból a világból, amelybe bele született. A kitörés útját a tanulás társadalmi lehetősége kínálta számára. Gyökereit azonban sohasem szakította el szülőföldjétől. Holtáig ragaszkodott a tiszabecsi szülői házhoz, ápolta kapcsolatait ott élő rokonaival, egyre fogyatkozó ismerőseivel.

Az általános iskola elvégzése után a Mátészalkai Mezőgazdasági Technikumban szerzett oklevelet, majd ezt követően tett érettségi vizsgát. Az érettségi után az Eötvös Loránd Tudományegyetemen folytatta tanulmányait. Biológia-kémia szakon szerzett középiskolai tanári diplomát 1961-ben. Kezdő tanárként alapos és biztos szakmai felkészültséggel rendelkezett szaktárgyaiból és kellő tájékozottsággal a kapcsolódó szaktudományok területén.

Első munkahelye a püspökladányi Karacs Ferenc Gimnázium. Itt ismertem meg egyéniségét, s benne az együttműködésre mindig kész tanártársat. Személyes kapcsolatunk baráti-vá alakult és kiszélesedve családjaink közötti rendszeres találkozásokban öltött testet.

Klárika tanári munkáját kezdettől fogva igényesen, minőségre törő szakmai ambícióval végezte. Tanítványaitól ugyanazt követelte, mint önmagától: a feladatok pontos, fegyelmezett teljesítését. A biológia mellett különösen kedvelte a kémia tanítását. Érdeklődést kiváltó kísérletek

bemutatásával, világos előadásával számos tanulóban felkeltette a kémia iránti vonzalmat. A legjobbakat bevonta a kísérletek előkészítésébe, számukra külön feladatokat adott. Korszerű tanításra törekedett, elsősorban azzal, hogy élményszerű órákat tartott, és a tárgyi tudás mellett egyre inkább a képességek fejlesztésére helyezte a hangsúlyt.

A sikeres és eredményes kémiatanításban felismerte a kísérletek kiemelkedő szerepét. Három-négyfős tanulói csoportokat alakított, s így tanítványai megtanulhatták az eszközök és az anyagok szakszerű, balesetmentes kezelését. Megtapasztalták a különböző nagyságrendeket a tömeg, a felszabaduló energia, az idő tekintetében. Rendszeresen kicseréltük tanítási tapasztalatainkat, hiszen a fizika tanításában is nélkülözhetetlen a kísérletek végzése ill. bemutatása. Klárka a kémiai kísérletekkel pontos, megtervezett, fegyelmezett munkát követelt a tanulóktól. Tudatában volt, hogy a kísérletezés motiváló ereje összehasonlíthatatlanul a legnagyobb az órai tevékenységek közül. Ezért elsőrendűen fontosnak tartotta a kémiaszertári eszközök gyarapítását.

Tudatosan törekedett az önálló ismeretszerzéshez szükséges képességek kifejlesztésére. Rendszeresen gyakoroltatta a szövegértést, megkövetelte a lényegkiemelést, a vázlatírást és a tankönyvek használatát. Igényes tanári munkájával tanítványai pályaválasztását is befolyásolta. Közülük számosan a vegyészmérnöki vagy a kémiatanári hivatást választották, sikeresen felvételiztek, és eredményesen helytálltak az életben. Igazán akkor értékelhetjük tanári munkáját, ha figyelembe vesszük, hogy továbbtanuló tanítványai egyszerű családok gyermekei, akik csak tőle kaphattak segítséget tanuláshoz.

Klárka szerény, közvetlen magatartásával emberileg is közel került kollégáihoz és tanítványaihoz. Különösen jól kamatoztatta személyes jó tulajdonságait az ifjúsági szervezet patronálásában, osztályfőnökként és kollégiumi nevelőtanári beosztásban. Személyéből pedagógiai vonzerő áradt. Tudatában volt, hogy a pedagógus személyisége azonosulási minta is tanítványai számára. Az ifjúsági szervezetben kifejtett tartalmas munkájáért 1965-ben Aranykoszorús Kisz-jelvényt kapott.

Tanítási óráin, kollégiumi tevékenységében szépen, szabatosan, tiszta kiejtéssel, természetes

hangsúllyal és halkán beszélt. Minden helyzetben derűs, nyugodt, barátságos és kiegyensúlyozott volt a magatartása. Tanulókkal és szülőkkel konfliktusa sohasem volt, mert azokat időben tudta kezelni. Osztályfőnökként nem adminisztratív intéző volt, hanem bizalmon alapuló együttműködéssel alakította a tanulók értékvilágát. A tanulók emberi problémáit törekedett megismerni, azokat empátiával fogadta osztályfőnökként és mellékhivatású kollégiumi nevelőtanárként egyaránt.

Nevelési kérdésekben mindig önálló véleményét fejtette ki, s azt érvekkel határozottan képviselte.

Rendszeres családi találkozóinkon sokat foglalkoztunk közös hobbijainkkal. Sütés-főzés, varrás, kézimunkázás mindkettőnk érdeklődési körébe tartozott.

A legnagyobb csodálatomat váltotta ki Klárka szívbeteg testvére iránti szeretete és áldozatvállalása. Betegsége előtt hosszú évekig minden nap látogatta testvérét, és gondos ápolása mellett végezte a szükséges házimunkát.

Klárka gyógyíthatatlan betegségének híre megrendítő és szinte elfogadhatatlan volt sokunk számára. Kiszolgáltatott állapotában védekezően mondotta: „Nem tehetek arról, hogy ilyen betegségem van.” Férje odaadó szeretettel és nagy türelemmel ápolta, s ezzel meghosszabbította életét.

Antal Lajosné ny. vezető tanár visszaemlékezése

„Klárka 1967-ben pályázat útján került a Kosuth Gyakorló Gimnáziumba, Debrecenbe. Hét évi püspökladányi tanítás eredményei alapján Solymosi Béla szakfelügyelő biztatta a pályázat beadására. Mivel testvérei is itt éltek, Debrecenben, szívesen fogadta a biztatást.

Zökkenőmentesen illeszkedett be az iskolában alkotó együttesként működő, jó légkörű kémiai munkaközösségbe.

Klárkának rövid idő múlva kettős új feladata lett. Egyik: a pályázat elnyerése után azonnal egy kémia-fizika tagozatos harmadik osztályt kapott. Nem volt könnyű feladat a más által kezdett munkát folytatni. Első szakmai sikerei éppen ebben az osztályban születtek. A másik: rövid idő múlva az iskolavezetés kémia szertárossággal bízta meg. Ez a feladat igen nehéz, de nem volt ismeretlen számára. Püspökladányban

az ott töltött hét év során gondos munkával hozott létre igényes szertárat. Ebben az iskolában azonban sok eszközzel és anyaggal felszerelt volt a szertár. Ezt kellett modernizálni, a tagozatos osztályok igényének megfelelően átalakítani. Mindez komoly anyagi és biztonsági felelősséggel is járt. Rengeteg ügyességet kívánt a vegyszerek beszerzése: üzletekből, egyetemről, gyárakból, szülőktől.

A kémia tagozatos osztályok tanítása komoly munka, de igen sok öröm forrása is volt. Ezekben az években a leíró kémia helyett bevezetik a „kvantummechanikai” atommodell elemeit. Az anyagszerkezeti, elméleti alapú kémia kerül előtérbe. Ezt az elméleti anyagot az egyetemen sem tanították a biológia-kémia szakon. Kevés a jól használható szakkönyv a tanárok felkészülésének segítésére. Klárka állandó önképzéssel lépést tartott szaktárgya fejlődésével. Sokat tett azért, hogy az éppen érvényes újat, modernet gyorsan beiktassa a tanítás tartalmába és a megvalósítás formáiba.

Fél évvel a debreceni pályázat elnyerése után kémia vezetőtanári kinevezést kapott, és eredményesen látta el a feladatot. Hivatásának érezte a fiatal tanárjelöltek felkészítését. Több száz kémiatanár tőle kapta az első impulzusokat. Szakértelemmel és kellő kritikával készítette fel őket. Sokat közülük később kollégaként, barátként is számon tartott. A vezetőtanári megbízás folyamatos szakmai továbbképzést igényelt. Bemutató tanításokon, az iskolai zártlancú televízió tévés óráin szereplést vállalt a hallgatók és a kollégák előtt. Ezekben egyéni koncepcióval vagy aktuális módszertani újdonságokkal próbálkozott. Sokat jelentett szakmai fejlődésében, hogy a KLTE bevonta a harmadéves egyetemi hallgatók nevelési gyakorlatának vezetésébe. A Kémia Szakmódszertani Intézet keretében pedig negyedéves hallgatók számára tartott tanítási gyakorlatokat. Rendszeresen eljár a nyári kémiatanári konferenciákra. Kár, hogy gazdag tapasztalatát szakmai előadások, cikkek írásával nem tette közkinccsé.

A Kossuth gimnáziumban végzett tanári munkája szép sikereket hozott. Tanítványait külön délutáni szakkörökön készítette fel a versenyekre. Első osztályban gyakran tartott szintrehozó foglalkozásokat. Sohasem feledkezett meg saját indíttatásáról, életútjának tapasztalatairól, hogy a kis szatmári faluból induló, parasztszülők

gyermekeként, sok áldozat árán középiskolai tanári diplomához jutott. Tanítványai kiemelkedően szerepeltek az országos tanulmányi versenyeken. Eredményes munkáját a Magyar Kémikusok Egyesületének elnöke írásban is elismerte és megköszönte: »Az Irinyi János középiskolai kémiaverseny megvalósításában, szervezésében több mint öt év óta fejt ki lelkes és áldozatkész munkáját. A kémiaoktatás rangját emelő értékes tevékenységéért a Magyar Kémikusok Egyesülete Oktatási Bizottsága nevében mondok köszönetet.«

A tanári pálya különleges hivatás, ahol a nevelő nemcsak szakmai tudásával, de teljes személyiségével is jelen van. Ez utóbbi valósult meg az osztályfőnöki tevékenységében. Klárka jó osztályfőnök volt. Nagy szeretettel, törődéssel vezette osztályait. Szinte együtt élt a gyerekekkel, azok családi körülményeit, életkori sajátosságait jól ismerte. Szüleikkel is megfelelő kapcsolatot alakított ki. Tanítványai jól megállták a helyüket az érettségi és a felvételi vizsgákon. Felnőtt emberként is sokan kötődtek hozzá. Meleg szeretettel emlékezett első püspökladányi osztályára, akiknek a legutóbbi érettségi találkozájára már betegsége miatt nem tudott elmenni. Közülük sokan meglátogatták, elhozták a találkozó videófelvételét, és a szeretet virágaival kedveskedtek neki.

Klárka egész pályafutása során állandó kapcsolatot tartott az ifjúsággal. Szervezeteit, rendezvényeit patronálta. 1979-ben a Magyar Népköztársaság minisztertanácsa a Kiváló Munkáért kitüntető elismerést, 1995-ben pályázárasként pedig a Pedagógus Szolgálati Emlékérmét adományozták neki.

Klárka jó kolléga és barát volt. Egyénisége szerény, halk, kicsit nehezen oldódó. Szűkebb körben azonban mintha kicserélték volna: derűs és vidám volt. Munkáit pedáns pontosság jellemezte. Soha nem feledkezett meg arról, hogy honnan jött. Megható szeretettel támogatta sokáig idős szüleit, testvérét.

1968-ban kötött házasságot dr. Vályi-Nagy Józseffel, egymást jól kiegészítő kapcsolat jött és harmonikus házasság jött létre.

Életszemléletében a természetközelség, a hazulról hozott puritán szellem jellemezte. A fizikai munka becsülete és sok más hobbi egészítette ki iskolai munkáját. Ideológiailag elkötelezett, biztos erkölcsi értékekkel rendelkezett.

Tanítási és nevelési tevékenységében mindezeket kinyilvánította. Két évig viselt súlyos betegségében is – amit alázattal viselt – éreztük erős jellemét, hitét, reménységét.”

Titkó István, a Kossuth Gyakorló Gimnázium igazgatója Klárikát nyugdíjazásakor meleg szavakkal búcsúztatta és köszönte meg több évtizedes vezetőtanári munkásságát. „Klárka mindig szívügyének tekintette az iskolát, a maga szakmai tudásával és sikereivel állt helyt érte, és nem felejtette el egy pillanatra sem, hogy az iskola közösség is, amelyben a diák és a tanár is nevelődik és okul.” Elismeréssel szólt tanári és pedagógiai tevékenységéről, tanórai és tanórán kívüli munkájáról. Különösen kiemelte számos tanítványa országos versenyeken elért rangos eredményeit, osztályfőnöki tevékenységét és az ifjúsági szervezet patronálását.

Minden hivatalos kitüntetés mellett talán legjobban örült azonban Jodál Károly igazgatóhelyettes elismerő szavainak, amikor egyik bemutató órája után azt mondta:

„Klárka, gratulálok, nagyszerű órát láthattunk, ezt én is így tartottam volna.”

Felhasznált források: Iskolai dokumentumok, személyi anyag, személyes visszaemlékezések.

Ungvári Jánosné

Weintrager Adolf (Diószeg, 1927. június 18. – Baja, 1987. december 16.): könyvelő, tanító, szakfelügyelő, főiskolai tanár, festőművész.

Nem e táj szülötte, a Pozsony vármegyei Diószegen (ma dél-szlovákiai Sládkovicovo) jött a

világra. Édesapja cipők készítésével és javításával foglalkozott, szükség esetén a konzervgyárban betanított munkásként is dolgozott. Édesanyja a háztartásban foglalatoskodott, idénymunkásként a cukor- és konzervgyárban alkalmazták.

Elemi iskoláját szülőfalujában végezte, majd a galántai polgári iskolában tanult. 1942-ben Léva város tanítóképzőjében kezdte el középiskolai tanulmányait.

1944-ben a Honvédelmi Minisztérium egyik rendeletét a másodéves tanítóképzős fiatalra is alkalmazták, és indokolatlanul bevonlatták. 1945 januárjában a budapesti harcok alatt egyik légitámadás során súlyosan sebesült, majd a Szovjetunióba szállítandó hadifoglyok közé őt is berakták. A zsúfolt vagonokban való szállítás alatt állapota tovább romlott, ezért a debreceni Pavillon Laktanya-i ellenőrzésen a csoportból kiemelték, s a Siketnémák Intézetében volt hadikórházba szállították. A körültekintő orvosi kezelés eredményeként lábadozó beteg 1945 tavaszán már felkereste a Debreceni Református Kollégium Tanítóképzőjének igazgatóját, s tanulmányai folytatásának engedélyezését kérte. A családi háttér nélküli római katolikus fiatal – aki csupán katonai iratokkal rendelkezett – a református kollégium befogadta, a zeneszobában részére szállását, a konviktusban pedig étkezését térítésmentesen biztosította. Nélkülözhetetlen ruhaneműjét a kollégiumban végzett szünidei munka bérezéséért vásárolta. És mindközben szorgalmasan tanult. 1947. június 27-én jeles tanítói oklevéllel mondott köszönetet az Alma Maternek.

Szüleit 1947 áprilisában a csehszlovák-magyar lakosságcsere-egyezmény alapján Vaskút községbe telepítették. Tanítói diplomájának megszerzése után hozzájuk ment, s a helyi KTSZ-ben először adminisztrátor, majd könyvelőként dolgozott. Mivel a rajzolás veleszületett tehetsége és elemi igénye volt, ezért már 1947-ben beiratkozott a Rudnay Gyula által Baján vezetett képzőművészeti szabadiskolába. 1948-ban sikeresen felvételizett a budapesti Képzőművészeti Főiskolán. Dédelgetett álmát, hogy ott tanuljon, apjának betegsége és anyagi körülményeik miatt nem tudta megvalósítani.

Maradt számára a lakóhelyi munka, s talentuma gyarapítására a bajai iskola, ahol Rudnay mester továbbra is nagy hatást gyakorolt a fiatalra.

Legfőbb tanítómestere mondotta neki: "Mindig úgy fessen, ahogyan lát és ahogyan érez." Kijelentette: "Fiam, maga egy életen át akvarellezni fog, s akvarelljeiből rengeteget át fog menteni olajfestésbe." Az útravalóul kapott szavak valóra váltak. Első jelentősebb művészi sikerélményei is megteremtődtek azzal, hogy Rudnay és tanársegédei festőnövendékeinek kiállításain a falon láthatta munkáit. Kiállíthatott 1949-ben a Világifjúsági Találkozó képzőművészeti tárlatán, majd megyei kiállításokon. Ekkori képein még átütött a hányattatásokkal telt évtized komor keménységű színvilága.

1952-ben házasságot kötött a vaskúti illetőségű Arnold Ilonával. Házasságukból született Adolf gyermekük az építészmérnöki hivatást választotta, Éva lányuk rajz-földrajz szakon, majd a Magyar Iparművészeti Főiskolán végzett. Édesapja nyomdokain haladva a bajai Vizuális Iskola alapító tanára.

1952-ben a vaskúti iskola tanítója, 1953-56 között a szegedi Pedagógiai Főiskola rajz szakán levelező hallgató.

A tanítás, tanulás és az alkotás éveit követték. Iskolájában 1954-ben gyermek képzőművészeti szakkört szervezett. Az első évben rendezett helyi bemutatkozásuk nagy figyelmet keltett. Tanítványai azt követően sorra jelentkeztek alkotásaikkal járási, megyei, országos és nemzetközi kiállításokon. Két tanítványa Új-Delhiben elnyerte Nehru különdíját. Tokióban, a gyermekrajz olimpiáján ezüstérmesek lettek. Prágában az INSEA kongresszus tiszteletére rendezett nemzetközi kiállításról második díjjal tértek haza. Tanítványainak munkái Kanadától Japánig, Finnországtól Jugoszláviáig sok országból hoztak elismerést iskolájuknak. A fiatal tanító ez időtől ellátja a bajai járás általános iskoláinak szakfelügyeletét is. És belső indítástól rendszeresen festett, alkotott. Első gyűjteményes (akvarell és gouache) kiállítását 1961-ben szervezte meg Baján, amely olyan átütő sikert aratott, hogy minden kiállított képét megvásárolták.

A Képzőművészeti Főiskola rendkívüli rajztanárképző tagozatán 1968-ban középiskolai rajztanári oklevelet kapott. Ezt követően a család beköltözött Bajára. A következő évben már a Magyar Képzőművészek Szövetsége Középmagyarországi Szervezetének tagja, s Baja város művészeti titkára.

1969-től a bajai Központi Általános Iskolában rajzot tanít, s a járás iskoláinak rajz szakfelügyelője. 1971-től már megyei vezető rajzszakfelügyelői teendőket bízák meg. 1973-tól a bajai Tanítóképző Intézet szakcsoport vezető tanára, 1976-tól főiskolai tanár. Tagja a Magyar Képző- és Iparművészek Szövetségének.

Életének utolsó évében – születésének hatvanadik évfordulóján – valamilyen megmagyarázhatatlan belső késztetésre hat önálló kiállítást rendezett. Egyiket a debreceni DOTE galériában, ahol a megnyitást követően a Medgyessy Képcsarnok vezetője a művészt megkereste, s a tárlat teljes anyagára bejelentette vételi szándékát. Weintrager Adolf a megtisztelő érdeklődést megköszönte, a kiállítás képeit családja s Baja város részére megtartotta. További tárlatai Kecskeméten, Bácsalmáson és kettős kiállítással Baján voltak. Mintegy ráadásként munkahelyén, a főiskolán kísérleti gyűjteményéből rendezett bemutatót. Mintha érezte volna, hogy életútjának végéhez közeledik. Felesége úgy emlékezik vissza erre az időszakra, hogy óvta ettől a megerőltető, hajsztolt tevékenységtől. De mindhiába tette, mert a művész érzéseit feledve őszintén megnyilatkozott, hogy most dolgoznia kell a munkája összefoglalását nyújtó kiállításokon, majd lesz idő a nyugalomra is. Aztán erejét vesztve már nem sokáig élvezhette nyugdíjas életét: tüdőembólia következtében váratlanul elhunyt. 1987. december 22-én nagy részvét mellett temették el a bajai köztemetőben.

Pedagógiai munkásságát, egyéniségét az igényesség, túlfűtöttség, segítőkészség és kollegiális magatartás jellemezte. Jó előadói készséggel rendelkezett, előadásai atmoszféra-teremtők voltak. 1962-ben az OPI felkérésére rajzpedagógiai kísérleteket végzett. A Képzőművészeti Főiskola kívánságára 1966-ban színproblematik

kai kutatásokba kezdett. Kutatómunkája igazán a tanítóképzőben bontakozott ki, amely Az emberábrázolás kérdése a tematikus képalkotás problematikájában címmel szorosan kapcsolódott az alsó tagozatos vizuális nevelés tantervi koncepciójához. Létrehozta az évenkénti kéthetes Hajósi Nyári Alkotótábort, ahol vezetésével a harmadéves szakkollégista hallgatók kaptak lehetőséget képességeik fejlesztésére. Munkája az új tanítónemzedék vizuális-esztétikai felkészítésének szolgálatában állott.

Volt ereje és ideje a város és megye közéletébe is bekapcsolódni. Számos funkcióban segítette Baja város kulturális gazdagodását tanácstagként, a művelődési állandó bizottság és a HFN városi bizottsága tagjaként is. Ismeretterjesztő előadásokat, kiállítás-megnyitókat, tárlatvezetéseket tartott, zsűrizéseken vett részt és dekorációkat tervezett.

Oktató-nevelő munkájával egybefonódva aktív művészeti tevékenységet folytatott. Munkássága alatt mintegy 200 csoportos kiállításon szerepelt munkáival. Hazánkban 49 alkalommal mutatkozott be önálló kiállítással. Többek között 1973-ban Hajdúszoboszlón, s első alkalommal Debrecenben. Képei helyet érdemeltek az Ernst Múzeumban, a Múcsarnokban, az Egri Akvarell Biennálén, s a különböző helyi és országos tárlatokon.. Művei megtalálhatók a Magyar Nemzeti Galériában, a bajai Türr István, a szolnoki Damjanich János, a pécsi Janus Pannonius Múzeumokban, az ország számos városa hivatalaiban s magánszemélyeknél. Más művészekkel együtt Angliában, Bulgáriában, Csehszlovákiában, Franciaországban, az NDK-ban, Jugoszláviában és a Szovjetunióban állított ki. Tanulmányutakon járt Franciaországban, az NDK-ban, az NSZK-ban, Olaszországban, Spanyolországban, Svájcban és a Szovjetunióban.

Pedagógiai, művészeti és társadalmi munkáját kitüntetésekkel ismerték el, díjakat nyert: Janus Pannonius-érem (1956); Közoktatás Kiváló Dolgozója (1959, 1961); Kiváló Tanár (1966); Székely Bertalan-érem és díj (1971); Nagy István-emlékplakett (1971); megyei nívódíj (1975); Erdemes Társadalmi Munkás (1978); Kiváló Munkáért (1982); Bács-Kiskun Megyei Tanács művészeti díja (1985); Április Negyediké Érdemrend (1987).

Weintráger Adolf művész-tanárnak egyik legnagyobb vonása az volt, hogy színvonalas

esztétikai ismeretei nem kötötték gúzsba próbálkozó kedvét, gondolatait. A sokirányú útkezeséssel járó konfliktusai után mindig megtalálta a megfelelő utat, mint például a kifejező realizmust. A magának törvényt szabó, másától független, autonóm művész élete végéig ihletett, érzelmet és hangulatot árasztó új dolgaival lepte meg közönségét. Névumaival gazdagította gyönyörűséget nyújtó életművét.

Leánya így vall az emberről, a művészről: „Édesapámat nagyra becsültem, szerettem és tiszteltem. Benne az embert, mert igaz, bölcs, tiszta érzelmeket és erőt sugárzó volt. Művészként ma is csodálom – amit és ahogyan alkotott, az alkotás egyéni kínjaival együtt. Mindez mások számára talán üres szó, de 30 év alatt ezt meg is élhettem mellette. Elment körünkből, s hiányt, űrt csak fizikai valóságban hagyott.”

Forrás:

Családi dokumentumok, kiállítási meghívók, megnyitó-beszédek, a művész tevékenységének méltatása, visszaemlékezések.

Bánáti Tibor – Kincses Gyula

Zs

Zsigó Menyhértné Bary Judit (Túristvándi, 1910. december 1. – Debrecen, 1992. július): tanítóképző intézeti tanár.

Édesapja Bary Gyula református lelkész, édesanyja Bodaky Ida. A gyászos „békeszerződések” (Trianon, Párizs) szülőhelyét előbb Csehszlovákiához, később a Szovjetunióhoz csatolták.

A magyar belügyminisztérium 1930. május 20-án – a visszahonosítási okmány bizonyossága szerint – „Eredeti magyar állampolgárságát az 1921. XXXIII. törvénycikk alapján visszahonosította”.

Zsigó Menyhértné 1936. május 15-én a Szegedi Tudományegyetemen szerzett tanítóképző intézeti tanári képesítést mennyiségtan és természettan tantárgyakból kitűnő eredménnyel.

Ezt követően a debreceni református egyház polgári leányiskolájában tett tanári esküt dr. Vekerdy Béláné Király Ilona igazgatónőnél.

Tanári munkáját ennek megfelelően a „Dóczy” polgári iskolában kezdte, később a debreceni

Kölcsey tanítóképzőben folytatta. A szűkebb értelemben vett tanári tevékenysége mellett a Természettudományi Tanszéki Csoport vezetője volt, illetve az igazgatóhelyettesi munkakört is ellátta.

1945. augusztus 27-én kötött házasságot Zsigó Menyhért református lelkésszel Vásárosnaményban. Ebből a frigyből két leányuk született. Ők már Debrecenben végezték iskolai tanulmányaikat.

Eszter leányuk a Református Kollégium általános iskolájában és a Kossuth gyakorló gimnáziumban tanult. Majd a Kossuth Lajos Tudományegyetemen szerzett orosz-angol szakos középiskolai tanári diplomát.

Judit leányuk a Mechwart gépipari szakközépiskolában érettségizett. Ezt követően a Kölcsey Ferenc Tanítóképző Főiskolán a könyvtár-informatika szakon végzett.

A kor történelmi viharai kemény próbát jelentettek az egész családnak. A diktatúra éveiben a rendszer iskolapolitikája – a származási skatulyákba sorolás – az egyházi szülők gyermekeit megbélyegezte, előhaladásukat súlyosan hátráltatta. Zsigó tiszteletes valósággal „illegálisba” vonult, hogy leányaik – Eszter és Judit – tanulmányait ne lehetetlenítse el a politikai diszkrimináció. Zsigóné tanárnő csak így tudott a pedagógusi pályán maradni. A szülők titokban találkozhattak a hétvégéken egy szabolcsi kis faluban. Ragyogó példát adtak a szeretetről, a házastársi hűségről és a szülői felelősségről.

„Ki tudná írásban kifejezni azt, hogyan szerették egymást? Önzetlenül szerették egymást, mert közös vérből valók. Szerették egymást, mert szülőföldet elvesztett magyarok, mert tiszaháti magyarok. Az öregek éppúgy, mint a fiatalok.”

Szeretettük egybeforrni a házával és a családdal. Egykori gyöngyösi találkozójukról így ír a családi krónika:

„Lázás készülődés előzi meg ezt a nagy találkozót, ahol összejönni készül a tiszaháti magyarok itt élő apraja-nagyja. Ki régen még otthon született, és akik nem ösmerik őseik hazáját. Akik még nem tudják, mi is az a Tiszahát, de gyermeki lelkük ösztönös tulajdonságaiban már most felismerni vélik az ősök egyikét”.

Kollégái és tanítványai egyaránt tisztelik és szeretik az egyenes gerincű pedagógust. Elismerésre érdemes tárgyilagossága, természetszeretete és sajátos humora.

Egész életében hű maradt hitéhez, tanári esküjéhez. Hite és gerince nem tört meg a megpróbáltatások nehéz éveiben sem. Emberi tisztessége példaértékű a felnövő tanító-nemzedékek számára.

Komlósi Lászlóné tanító visszaemlékezése:

„Zsigó Menyhértnével 1956-ban ismerkedtem meg, amikor áthelyezést kaptam a tanítóképző gyakorló iskolájába, ahol az 1-3. osztályt vezetem. Azonnal munkakapcsolatba kerültünk. Ő a matematikatanítás módszertanát adta elő. A gyakorlati kiképzés az én osztályomban is történt. Első perctől kezdve őszinte, segítőkész kollégát ismertem meg benne. Rá is voltam szorulva, mert a bemutató tanításokon én is úgy izgultam, mint a hallgatóim.

Fáradhatatlanul segített, akárcsak én is hallgató lennék. Így alapozta meg biztonságérzetemet. Az új módszerek iránti érdeklődést felismerte bennem. Ezért az én osztályomban vezette be a Dienes-módszer néven ismert – halmazelméleti alapokra helyezett - eljárást, mellyel kiváló eredményeket értünk el. (4,5 átlag).

Gyakran maga is kipróbálta az új módszert osztályomban. Például: a számrendszerekben való gondolkodás megalapozását. Nagy élmény volt mind a gyerekeknek, mind nekem.

A későbbiekben szomszédok lettünk. Gyermekünk hasonló korúak voltak, s szinte naponta megbeszéltük nevelési problémáinkat.

Széles körű tapasztalatait szívesen vettem. Neki köszönhetem, hogy többször jártam Németországban. Ő szervezte meg a kapcsolatot a potsdami tanítóképző intézettel. Berlinbe, Drezdába, Meissenbe is szervezett utakat számomra. Neki köszönhetek egy felejthetetlen utat Helsinkibe, majd Konstanzába és Isztambulba.

Végtelen jóindulatú, segítőkészségét tanítványai is becsülték. Gyakran visszajártak hozzám, beszámoltak eredményeikről.

Kapcsolatunk töretlen maradt, míg el nem távozott tőlünk. Emlékét megőrzöm, és hálás szeretettel gondolok rá.”

Balogh József

Prof. Dr. Hans-Joachim von der Ohe halálára

Ismét elment tőlünk egy Európa nagy részén ismert történészpedagógus, Ohe professzor, a flensburgi egyetem tanára. Ő volt az első a neves nyugati szakmódszertani szakemberek közül, aki már az 1970-es években át merte lépni a vasfüggönyt, ellátogatott hozzánk, hogy megismerkedjen a magyarországi történelem-oktatással. Talán széles körű szakmai érdeklődése, talán az akkor számukra bűnösnek tekintett szocialista világgal kapcsolatos várható egzotikum, vagy a magyarsággal való háborús találkozásakor szerzett különös szimpátiája hozta ide akkor, amikor az akkori ottani propaganda társait eleve elijesztette a hazánkkal való megismerkedéstől. 1944-1945-ben egy ideig híradós közlegényként hazánkban táborozott, itt barátokra tett szert, megtanult magyarul. Volt alkalmam elolvasni háborús naplóját. Kár, hogy kiadására nem akadt kiadó, ezért most már elveszett az ismeretlenség homályában.

Mikor első ízben Magyarországra jött, senki sem akart vagy mert vele foglalkozni, Dr. Porcsalmy János kollégám és én vettük „védőszárnyaink alá”. Ő lett azután, aki elvitte hírünket, lelkes propagálója lett a magyar történelemtanítás elméleti és gyakorlati eredményeinek. Ez is jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy néhány év múlva meghívtak bennünket a

Történelem-didaktikusok Világszervezete ülésére, nemcsak hallgatóként, hanem előadóként is. Egyedül a szocialista országok közül. Mi pedig önként és meggyőződéssel vállalkoztunk a híd szerepére, amely a következő évtizedekben szakmailag összehozta a kettészakított világ történelemszak-didaktikusait. Így kerülünk be a tantárgy-pedagógia tudományos és gyakorlati nemzetközi életébe. Minden évben nyugati szaktudósok és tanárkollégák látogattak meg bennünket, magyar szakemberek pedig részt vettek a világszervezet minden konfe-

renciáján, bekapcsolódtak a nemzetközi kutatásokba, sok magyar szerző munkája jelent meg a különböző európai folyóiratokban, tanulmánykötetekben. Ki tudja mikor kerülhetett volna erre sor – vagy egyáltalán került volna-e –, ha Hans-Joachim von der Ohe nem adja meg a nyitányt és nem válik nyugati propagandátorunkká.

Ohe professzor Tutanchamun aranymaszk-másolatot hozott ajándékkul a debreceni Csokonai Gimnázium nemzetközi hírű iskolamúzeumának 1982-ben

Már 15 éve nyugalomba vonult, de a magyar kapcsolatot továbbra is ápolta, egészen 80 éves korában, 2006-ban bekövetkezett haláláig! Akik ismertük, azoknak személyes szimpátiánk és hálánk, akik személyesen nem ismerték, azoknak művei maradnak örökül.

Dr. Szabolcs Ottó

Zum Tode von Prof. Dr. Hans-Joachim von der Ohe

Wieder hat uns ein in ganz Europe bekannter Historiker, Herr Professor Ohe, Lehrer an der Universität in Flensburg, verlassen. Er war der erste unter den namhaften westlichen fachmethodischen Fachleuten, der schon in den 70er Jahren den eisernen Vorhang überschritt, um sich mit dem ungarischen Geschichtsunterricht bekannt zu machen. Vielleicht sein weitgehendes fachliches Interesse, vielleicht das für die westliche Welt damals als sündhaft gehaltenes, mit der sozialistischen Welt verbundenes Egzotikum, oder seine mit dem Ungarntum verbundene Sympathie hat ihn nach Ungarn gebracht. Seine Zeitgenossen wurden durch die westlichen Propaganda vor dem Kennenlernen unseres Landes abgeschrocken. 1944-45 hielt er sich als Nachrichten-Gemeine in Ungarn auf, hier fand er Freunde und lernte unsere Sprache. Ich hatte die Gelegenheit sein Kriegstagebuch zu lesen. Schade, dass es nicht veröffentlicht wurde, und es sich seitdem in Dunkel hüllte.

Als er zum ersten Mal nach Ungarn kam, traute sich niemand mit ihm zu beschäftigen, Herr Porschalmay und ich nahmen ihn unter unsere Obhut. Später propagierte er begeistert die theoretischen und praktischen Ergebnisse des ungarischen Geschichtsunterrichtes. Das trug dazu bei, dass wir einige Jahre später zu den Sitzungen der Weltorganisation der Geschichtsdidaktiker eingeladen wurden, nicht nur als Teilnehmer, sondern auch als Vortragende. Wir waren die einzigen unter den sozialistischen Ländern. Wir unternahmen freiwillig und mit Überzeugung die Rolle der Brücke, die in den nachfolgenden Jahren die Geschichtsdidaktiker der zweigeteilten Welt einander naeher gebracht hat. So hielten wir Einfluss in das wissenschaftliche und praktische internationale Leben der Lehrfachpedagogie. Jedes Jahr besuchten uns Fachgelehrte aus der Welt, und die ungarischen Fachleute nahmen an den Konferenzen der Weltorganisation teil, schalteten sich in die internationalen Forschungen ein, und viele Werke von ungarischen Schriftstellern erschienen in verschiedenen europäischen Zeitschriften und Studien. Wer weiss, wann es dazu gekommen wäre, wenn Hans-Joachim von der Ohe die Overtüre nicht gemacht hätte, und nicht zu unserem Propagierer im Westen geworden wäre.

Er trat schon vor 15 Jahren in Ruhestand, aber er pflegte die ungarischen Kontakte weiterhin, ganz bis zu seinem Tode, bis zu seinem 80. Lebensjahr. Für uns, die ihn auch persönlich kannten, bleibt die Sympathie und Danksagung als Erbe, für diejenigen, die ihn persönlich nicht kannten, bleiben seine Werke aufrecht.

Dr. Otto Szabolcs

A tanár, te és a művész.

Miért értünk meg benneteket? Miért tudjuk, hol vannak a gyengeitek, hol kell értelmetek segítségére sietni? Azért, mert mi is voltunk valamikor diákok? Nem. Hanem azért, mert tanáraitok maguk sem hagyják soha abba az új dolgok tanulását. Így állandóan érezzük saját szellemünk tehetetlenségét, megértjük, számításba vesszük azt nálatok is. (...) Hányszor hallja az ember diákjaitól: tanár semmi esetre sem lennék, az egyhangú munka megölne. – Nincs igazuk!

Nem egyhangú a szobrászművész munkája sem, pedig mindig farag, ismert anyagon ismert formákat. A szobrászat művészete a kőfaragás *mesterségéből* alakult ki. A tanítás egyhangúnak látszó *mesterségét* emeljük művészi magaslatokra, amikor folyton tökéletesíteni igyekszünk hivatásunk fogásait és egyre könnyebben érünk el növekvő eredményeket. Az igazi tanár ma már nem egyszerű ismeretközlő gép. Ma már *nem tanít a szó régi értelmében, hanem alkot*, mint az az eddigiekből kiviláglott. A saját mindig friss, mindig korszerű tudását alkotja, szüli újjá tanítványai lelkében. Így lesz művész, alkotó művész. Az ő szívet-lelket gyönyörködtető remeke a te értelmes, tudásban gazdag szellemed.

Öveges József

(Fejezet egy tanári noteszből)